

GA-120

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

ОТКРОВЕНИЕ

Н А

К А Р М А Т А

**Цикъл от 11 лекции изнесени в Хамбург
от 16. 5. до 28. 5. 1910 г.**

**превод от немски:
д-р ДИМИТЪР ДИМЧЕВ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

1. ПЪРВА ЛЕКЦИЯ, Хамбург, 16 май 1910 8

Същност и значение на Кармата в живота на индивида, човечеството, Земята и света.

Как да разбираме понятието „Карма“. Кръстосване на различните кармически потоци: 1) лична Карма; праволинейна и „циклична“ Карма. Кармически закономерности в живота между смъртта и поредното ново раждане. 2) Карма на човечеството. Откритията на Колумб и Кеплер. 3) Карма на Земята. Обособяване на минералното царство и неговите последици. 4) Карма на света. Изоставане на определени Същества и субстанции на степента „Стара Луна“: второто планетарно възплъщение на Земята. Кометите като резервоар на определени субстанции (циановодородни съединения) от периода на Старата Луна: Пример за потвърждаване на антропософските истини от страна на естествените науки. Халеевата комета като външен израз на нов импулс към материализъм.

2. ВТОРА ЛЕКЦИЯ, 17 май 1910 26

Карма и животинско царство.

Карма и животинско царство. Различното отношение на будизма и християнството към животните. Специфичната вътрешна организация при човека като условие за приемането на Аза. Изоставането на определени свръхсетивни Същества като необходима предпоставка за напредъка на други свръхсетивни Същества. Обособяването на природните царства в хода на еволюцията. Отделянето на Луната и възникването на животинското царство. Животинските „групови души“. Намесата на Луцифер. Пренасянето на по-грубите астрални качества в представителите на животинското царство. Страданието при животните, което поначало е лишено от възможност за кармическо изкупление. Състраданието към животните у народите на Изтока. Карма на човечеството и животински свят.

3. ТРЕТА ЛЕКЦИЯ, 18 май 1910 43

Болестта и здравето в светлината на Кармата.

Различните възгледи за болестта и здравето, факти и мнения, свързани с официалната медицина; неразпознаване на истинските духовни причини. Болестта в природните царства и в човека: 1) Минерали: Липсва възможност за боледуване. 2) Растения: Боледуват само при външни

увреждания; лечебните сили на етерното тяло. 3) Животни: В посока от низшите към висшите животни явен спад на лечебните сили поради нарастващата зависимост на етерното тяло спрямо физическото и астралното тяло. 4) Човек: Кармически болестни зависимости; въздействия от страна на индивидуалния морален и интелектуален живот върху етерното тяло, а чрез него върху физическото тяло и върху здравословното състояние през следващия живот. Последиците от някои впечатления; липсата на съпротивителни сили от страна на физическото тяло при някои неосъзнати спомени в ранна детска възраст като възможни причини за по-късни душевни разстройства (нервни и душевни заболявания) Примери за това, как се проявяват определени качества и действия в предразположбите и конституцията на човека през следващия му живот: Егоистично то поведение води до слаба телесна организация; повърхностното отношение води до лъжливост в следващата инкарнация и до нарушения в изграждането на вътрешните органи през още последващата инкарнация.

4. ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ, 19 май 1910.....58

Лечение и невъзможност за лечение от гледна точка на Кармата.

Общи размишления върху лечимостта и нелечимостта на болестите. Обрат във възгледите за лечебните средства през последните столетия. Виенската „нихилистична школа" и понятието „самолечение". Кармически болестни причини: предразположбата към холера като резултат от недостатъчно самочувствие през последната инкарнация; предразположбата към дифтерия като резултат от прекалено високо самочувствие. Преобразяване на луциферическите влияния (прегрешения срещу морала) в болестотворни причини, намиращи се в астралното тяло и на ариманическите влияния (прегрешения срещу здравето мислене) в болестотворни причини, намиращи се в етерното тяло. Белодробно възпаление и белодробна туберкулоза. Различните терапевтични практики като резултат от разграничаването на луциферическите и ариманически болести. Кармически условия за лечимост и нелечимост на болестите. Зачитане на човешката свобода при всяка възможна терапевтична намеса.

5. ПЕТА ЛЕКЦИЯ, 20 май 1910 70

Естествени и случайни заболявания в хода на Кармата.

Нихилизмът на Виенската медицинска школа и понятието „себеизлекуване". Съзнателните представи като защитно средство за човешките действия; силата на „забравените" изживявания. Луциферически и ариманически болестотворни причини. Холерата и маларията; техните въздействия върху кръвта. За отношението към

хроничните болести: Положителното забравяне. Възможността за обратно развитие на дадена болест под формата на духовен процес чрез себевъзпитание (напр. брусница; морбили). Кармическите причини за брусницата (морбили): Прекалената интровертност в предходния живот. Лечебните въздействия на теософията. „Естествени“ и „случайни“ заболявания. Случайните събития и тяхното място в откриването на телескопа, Законът на махалото (Галилей) и Лутеровия превод на Библията. Провалът на съвременната психология, напр. в теорията за „мотивите и претекста“. Майя в душевния живот (погрешни мотиви) като проява на Луцифер, Майя във външните впечатления (приемане на „случайностите“) като проява на Ариман.

6. ШЕСТА ЛЕКЦИЯ, 21 май 1910.....85

Житейските катастрофи в хода на Кармата.

Външни болестотворни причини и Карма. Наследствени заложи: Метаморфоза на „външните факти“ от предишния живот във „вътрешни качества“ през сегашния живот (напр. музикалното ухо). Болест и здраве и отношението им към спането и будността. Заспиването и пробуждането като вътрешни човешки изживявания: Разширяване на астралното тяло и Азът, и свързаната с това загуба на съзнание (при заспиване); прибиране на астралното тяло и Азът, и поява на егоистичното съзнание (при пробуждане). Човешкото съзнание и неговата зависимост от съотношенията между четирите съставни части на човека. Болестта като абнормна будност на астралното тяло; болката като израз на повишено астрално съзнание. Болести с липсващ болков синдром: прекомерно плътна връзка между етерното тяло и астралното тяло. Човешкото съзнание по време на дълбок сън без сънища. Рефлексиите движения. Съзнателни изживявания само в рамките на астралния свят (удоволствие и страдание) и само в рамките на Азовото съзнание (разсъдъчна способност). Въпросът за „позволеното“ отбягване на болестите чрез „горното съзнание“ (напр. с помощта на хигиенни мерки).

7. СЕДМА ЛЕКЦИЯ, 22 май 1910 100

Природните катаклизми, вулканите, земетресенията и епидемиите с оглед на Кармата.

Преодоляване на луциферическите и ариманически въздействия чрез болестта. Болката като възпитател. Ариманическото въздействие като последица от луциферическото; колебанията на човека между двата вида въздействия. За необходимостта от изграждане на човешкия характер в хода на окултното развитие. Моралът и здравата разсъдъчна способност като средства против луциферическите и ариманическите изкушения. Разрушителни процеси в органите като защитно средство против

прекомерно силните ариманически процеси. Истинността на окултните източници: Митът за Прометей и легендата за Рая. Изоставането на луциферическите Същества по време на Старата Луна и на ариманическите Същества по време на Старото Слънце. Изкушението на Ангелои през епохата на Старата Луна чрез ариманическите Същества; изкушението на човека през епохата на Земята чрез луциферическите Същества; последиците от двата вида изкушения. Природните катаклизми като градушка, вулканични изригвания, земетресения като необходими „коректури“ в Земните ритмични процеси чрез старите Лунни сили. Същност и проблеми на пропедевтичните средства.

8. ОСМА ЛЕКЦИЯ, 25 май 1910 115

Кармата на висшите Същества.

Взаимодействията между луциферическите и ариманически сили. Ариманически увреждания на свръхсетивните човешки обвивки чрез луциферически „дефекти“ в душевната сфера през последния живот: Налудни идеи за величие, идеи за преследване и как да се отнасяме с тях. Физиогномични промени чрез приемането на основните антропософски истини. В търсене на ариманически процеси (удар от мълния) като последица от луциферически грешки. Кармата не е фатална съдба: Възможността за нови изживявания. Сливане на индивидуалната Карма с общочовешката Карма: Осъществяване на определени еволюционни импулси чрез определени личности и събития в индивидуалната Карма (Мартин Лутер, природни катаклизми, преждевременно прекъсване на инкарнациите). Отражението на Древноегипетската култура, напр. египетският култ към чистотата в съвременните хигиенни норми. Необходимост от допълване на външната помощ (имунизация против шарка) чрез вътрешна помощ (духовно възпитание).

9. ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ, 26 май 1910 130

Смърт и раждане от гледна точка на Кармата.

Как съвременните хигиенни средства премахват определени кармически възможности за изправяне на грешките от миналите инкарнации. Душевното опустошение в резултат на физическите удобства. Търсене на нови ценности; спиритуалните възгледи като „мода“. Кармически последици от различните душевни изживявания при жената и мъжа; мъжкият организъм като следствие от прекомерно емоционални изживявания през миналата инкарнация в женско тяло; женският организъм като следствие от прекомерно интелектуални и материалистично оцветени изживявания през миналата инкарнация в мъжко тяло. Различната степен на свързване с физическия организъм, която показват мъжа и жената, както и последиците от този факт за

проникването в духовните светове. Повърхностният характер на съвременната наука и невъзможността да свързваме отделните факти. Последиците от луциферическото влияние върху човека през Лемурийската епоха; засилената връзка с материалния свят и загубата на спомен за духовния свят. Смъртта като кармическа последица от раждането. Принципната разлика между човешката и животинската смърт.

10. ДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ, 27 май 1910.....141

Двете сили в бъдещата еволюция на човечеството: свободната воля и Кармата.

Кармата и нейното подпомагане от страна на човека. Същност на материалното и на душевното битие. Научни теории за същността на материята. Материята като кондензирана светлина; душевният свят като един вид „разредена“ субстанция на любовта. Мисията на Земята. За луциферическите Същества и за това, как те внасят светлина в любовта. Любовта, пронизана от мъдрост, импрегнира материята и в определени случаи се явява като причина за боледуване. Лечебното изкуство на човека: Чрез себе си, лечителят „внася“ преобразената сила на любовта, а чрез лечебните средства от трите природни царства чистата светлина. Съблюдаване на връзката между телесните обвивки и отделните природни царства. Понятието „отрова“. Непрекъснатото нарушаване и възстановяване на равновесието между противоположните елементи на светлината (материална субстанция) и любовта (душевна субстанция) в Земното съществуване, илюстрирано в прехода от Средновековието към новото време и в т.нар. „вести от мъртвите“.

11. ЕДИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ, 28 май 1910.....155

Индивидуална и универсална Карма.

Войните на персите и съотношението между индивидуалната Карма и общочовешката Карма. Преходни и трайни елементи в хода на културното развитие. Луцифер и Ариман в хода на културното развитие: Ентузиазъм и идеали, копнеж към надмощие на отделните култури; частичното разрушение, което постига Ариман спрямо успехите на Луцифер. Ариман като Карма на Луцифер. Елохимите и Луцифер. Непрекъснатите разочарования на луциферическите Духове. Приносът на Луцифер за покълването на свободната воля у човека. Себепознанието и познанието на външния свят като единствените оръжия срещу Луцифер и Ариман. Бъдещите човешки способности: Етерното ясновидство и предвиждането на кармическите отговори в състояние на будно съзнание. Мъдростта като душевно отражение на светлината. Преодоляването на Луцифер и Ариман чрез мъдростта и любовта. Разочарованията на

Луцифер и тяхното „обезщетение“ чрез „неизразходваната“ любов.
Любовните изблици като душевни жертви; намесата на магични сили.
Живата Антропософия като духовен източник на сили.

Указания относно публикуването на езотеричните лекции от Рудолф Щайнер

За характера на тези частни издания Рудолф Щайнер (1861-1925) казва следното в своята автобиография "Моят жизнен път" (Събр. Съч. №28, гл.35):

"Съдържанието на тези издания бе предвидено да се изнесе под формата на устни, непредназначени за издаване съобщения...

Никъде и в ни най-малка степен не е споменато нещо, което да не представлява чист резултат от изграждащата се Антропософия... Читателят може напълно да ги приеме за това, което Антропософията има да каже. Ето защо... първоначално тръгнахме от условието, те да бъдат разпространявани само всред членовете на Антропософското Общество. Нека обаче се има предвид, че в тези непрегледани от мен ръкописи, има и непълни неща.

Право за оценка на подобно частно издание обаче се признава само на онзи, който знае какво е условието за такава оценка. А за повечето от тези издания условието се състои поне в антропософското познание за човека и космоса, доколкото същността им е изложена от Антропософията и в познанието на това, което под формата на "антропософска история" се съдържа в съобщенията от духовния свят."

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Хамбург, 16 май 1910

Същност и значение на Кармата в живота на индивида, човечеството, Земята и света

Този лекционен цикъл ще засегне редица въпроси от областта на Антропософията, които са дълбоко свързани с живота. В хода на изложенията, продължаващ вече години наред, ние се убедихме, че Антропософията, или Науката за Духа, съвсем не трябва да бъде някаква абстрактна теория или доктрина, някакво неясно учение, а сигурен извор на жизнени сили, и че тя ще изпълни своите задачи едва тогава, когато благодарение на всичко, което внася в познанието и в нашите души направи живота по-богат, по-разбираем, а душите ни по-жизнеспособни и по-активни.

Несъмнено, ако човек е приел нашия мироглед, нашия идеал, за който отново ще стане дума, и се опита да обхване с поглед цялата съвременна епоха, за да провери до каква степен е в състояние да пренесе там антропософските импулси, ще изпита може би едно твърде нерадостно чувство. Защото, ако се вгледаме без предубеждение в онова, което светът претендира, че „знае“, в това, което днес тласка хората към определени чувства и действия, бихме могли да заявим: То е така

безкрайно далеч от антропософските идеи и идеали, че антропософът просто няма никаква възможност да се намеси непосредствено в живота с помощта на импулсите, които му дава Антропософията.

И все пак, подобна оценка би била твърде повърхностна, и то поради обстоятелството, че не взема в съображение нещо, което се налага като извод от нашето учение: Когато онези сили, които проникват в нас чрез Антропософията, станат достатъчно мощни, те ще съумеят да намерят и средствата, необходими им за да се намесят в света; но ако никой не би се грижил за непрекъснато разрастване на тези сили, тяхното участие в световните процеси би било нещо невъзможно.

Но има и нещо друго, което би ни дало известна утеха, ако подобни размишления ни обезкуражат, и то е тъкмо съдържанието на този лекционен цикъл: Човешката Карма и Кармата въобще. Защото с всеки изминат час, все по-ясно ще виждаме: Ние изобщо не можем да включим антропософските импулси в живота, ако не повярваме сериозно в Кармата, ако не се убедим, че самата Карма ни тласка в онази посока, където сами, рано или късно, ще увеличим нашите сили. Ние ще се убедим: Ако допуснем, че все още не бихме могли да употребим силите, бликащи от нашите антропософски възгледи, тогава ние работим срещу тези сили и Кармата не ни позволява да ги включим в света.

В предстоящите лекции нещата няма да се свеждат само до натрупване на нови познания за Кармата, а до нещо по-важно: с всеки изминат час трябва да нараства доверието ни в Кармата; убеждението, че когато настъпи определеното време, било то утре, в друг ден или след много години, нашата Карма ще ни изправи пред онези задачи, които ще можем да изпълним според степента, до която сме проникнали в Антропософията. Кармата ще се разкрие пред нас като едно учение, което не само посочва как се отнасят едни или други неща в света, а което същевременно ни тласка към извисяване на живота, към удовлетворяване от живота.

Впрочем, ако искаме Кармата да изпълни своята задача, налага се да я разгледаме много по-дълбоко и, така да се каже, в нейните универсални прояви. За тази цел, обаче е необходимо да си послужи с нещо, което по начало не е в мой стил, а именно с една дефиниция. Общо взето, аз избягвам дефинициите, защото по правило с тях не се постига нищо. Нашите размишления по правило започват с излагане на фактите и когато тези факти са групирани и подредени както трябва, съответните понятия и представи възникват сякаш от само себе си. Ако бихме искали да приложим подобен метод към всеобхватните проблеми, които ще обсъждаме в следващите дни, би трябвало да разполагаме с много повече време. Ето защо, за да бъде разбран, този път се налага да дам,

ако не дефиниция, то поне един вид описание на понятието, с което ще се занимаваме през тези дни. Дефинициите имат само тази цел, да определят общия смисъл, който се влага в една или друга дума. В подобен, описателен стил, ще се спрем върху понятието „Карма“, за да сме наясно, в какъв смисъл ще употребяваме израза „Карма“ през следващите дни.

Несъмнено, всеки от нас вече си е изградил някакво понятие за това, което представлява Кармата. Когато дефинираме Кармата като „духовен закон за причините“, като закон според който определени причини, лежащи в духовния живот, пораждат определени следствия, това звучи твърде абстрактно. Да, подобна дефиниция на „Кармата“ е прекалено абстрактна, защото от една страна е твърде ограничена, а от друга твърде обща. Ако изобщо разглеждаме Кармата като „закон за причините“, ние се приближаваме до това, което обикновено хората наричат „закон на каузалността“, като „причинно-следствен закон“. Нека първо да разгледаме „причинно-следствения закон“ в най-общ смисъл, независимо от духовните факти и събития.

Днес официалната наука често подчертава, че същинското и значение лежи в следното: тя гради своите постижения върху всеобхватния „причинно-следствен закон“ и логически свързва явленията с причините, които са ги породили. Но как точно става това свързване между причини и следствия, хората не се замислят много. Защото дори и днес, Вие ще намерите в книги, претендиращи, че третира нещата научно и чисто философски, дефиниции от рода на следната: „Следствието е това, което възниква от една причина“. Но когато твърдим, че следствието възниква от една причина, ние тотално се разминаваме с фактите.

Нека например да разгледаме Слънчевите лъчи и тяхното „затоплящо“ действие; когато те паднат върху една метална плоча и тя се нагрее, официалната наука говори за „причина и следствие“. Но можем ли да твърдим, че следствието нагряването на металната плоча има своята единствена причина в топлината на Слънчевите лъчи? Ако „топлините“ Слънчеви лъчи вече биха носили в себе си това следствие, те би трябвало да нагряват металната плоча, дори и тогава, когато не е изложена на тяхното непосредствено действие. Ето защо в явленията на неживия свят, където засега се намираме, за да възникне следствие от една причина, е безусловно необходимо, тази причина да се комбинира с нещо друго. Да, ако към причината не се прибави и „нещо друго“, никога не можем да говорим за едно следствие, което възниква от определена причина.

Съвсем не е излишно да вмъкнем тази привидно абстрактна забележка; защото, ако действително искаме да напредваме в

Антропософията, налага се да придаваме извънредна точност на понятията, а не да ги употребяваме с онази небрежност, която е типична за другите науки.

И така, никой не би трябвало да говори за Кармата в този смисъл, който посочихме с примера за Слънчевите лъчи и металната плоча. Разбира се, тук може да се говори за причинност, за връзка между причина и следствие, обаче ние никога не бихме стигнали до едно точно понятие за Кармата, ако останем в този начин на мислене. Следователно, говорейки за Кармата, съвсем не е достатъчно само да съпоставяме определени следствия с определени причини.

А сега да се издигнем към едно по-висше понятие за връзката между причина и следствие. Да предположим, че държим в ръцете си един лък, опъваме го и изстрелваме една стрела; с други думи, чрез спъването на лъка, произвеждаме определено действие. Ясно е, че в случая далеч не можем да прибегнем до израза „Карма“, за да опишем отношението между следствието (изстреляната стрела) и неговата причина. Ако обаче разгледаме този процес от малко по-друга гледна точка, ще се доближим в известен смисъл до Кармата, макар и все още да не сме обхванали цялото понятие: нека да се замислим, че след многократна употреба лъкът бавно започва да се отпуска. Следователно, имаме едно следствие, което се проявява не външно, а едно следствие, което засяга самия лък. Постоянното обтягане на лъка има последици и за самия него. С други думи, това което настъпва при обтягането на лъка, се отразява обратно и върху самия лък. Накратко: тук имаме следствие, което се връща обратно и засяга обекта, който е произвел това следствие.

Тази подробност вече наистина ни приближава до понятието за Кармата. Не можем да разглеждаме понятието „Карма“, без да си представим едно действие, едно следствие, което се връща обратно към обекта или съществото, което е произвело това следствие; без тази своеобразна възвратна активност на следствието. Ето как ние се доближаваме все повече до понятието „Карма“, разбирайки как следствието, породено от един обект или същество, отново трябва да се върне при своите причинители. И все пак, разхлабването на лъка от постоянната му употреба, не можем да означим като „Карма на лъка“, и то поради следната причина. Ако в продължение на три или четири седмици си служим твърде често с този лък, накрая той ще е разхлабен и по нищо няма да прилича на лъка от преди четири седмици. Лъкът вече не е същия. Следователно, когато „възвратното“ следствие е от такова естество, че напълно променя съответния обект или същество, ние все още не можем да говорим за „Карма“. За Карма можем да говорим само тогава, когато следствието се връща към своя обект, към своя

причинител, изобщо към съществото, което го е породило, като междувременно съществото остава, малко или много, същото.

Ето как направихме още една стъпка към разбирането на понятието „Карма“. И все пак, описвайки понятието „Карма“ по този начин, ние разполагаме само с една твърде абстрактна представа за него. И ако останем в областта на абстрактното мислене, едва ли бихме могли да претендираме за по-голяма точност. Но тук трябва да прибавим още нещо: ако следствието и причината действуват в един и същ момент, ние също не бихме могли да говорим за Карма. Защото в този случай съществото, което поражда следствието, явно има склонността да прави това непосредствено и бързо, следователно то вече предполага и предвижда следствието, обхващайки всички елементи, които са свързани с него. Така че и в този случай ние не можем да говорим за Карма. Изключено е да говорим за Карма и тогава, когато имаме пред себе си един човек, който предприема определено действие с конкретни намерения и после, в една или друга степен, те бъдат осъществени.

Следователно, между причината и следствието трябва да има нещо, което се изплъзва от непосредствения контрол на причинителя, така че дори и да има пряка връзка между причина и следствие, тя далеч не е преднамерена и в нея няма и следа от умисъл. Ако тази връзка не влиза в намеренията на съществото, което поражда следствието, тогава истинската зависимост между причина и следствие трябва да се търси другаде. А това означава: Тази зависимост трябва да се търси в някаква точно определена закономерност. Следователно, към Кармата спада още и обстоятелството, че връзката между причина и следствие е напълно закономерна и надхвърля непосредствени те намерения на съществото.

Ето как ние обобщихме няколко подробности, които ни изясняват понятието Карма. Но тези подробности трябва да оживеят в самото понятие за Кармата за да не останем в плен на една абстрактна и мъртва дефиниция. Защото в този случай ние изобщо няма да стигнем до откровенията на Кармата в различните области на живота и света. А тези откровения ние съзираме най-напред там, където се сблъскваме с Кармата: в индивидуалния човешки живот.

И така, можем ли да открием в индивидуалния човешки живот нещо, което да разгледаме в светлината на всичко, казано досега?

Да, ние бихме могли да открием нещо, когато например в живота ни се появи изживяване, за което си казваме: Това изживяване е в определена връзка с едно предишно изживяване, с някакво предишно събитие, в което сме участвували лично, събитие, което сме предизвикали самите ние. Нека да опитаме засега чрез чисто житейски наблюдения дали това е възможно. Следователно, сега ние се спираме само на външното наблюдение. Ако някой е лишен от тази обикновена

способност за наблюдение, той никога няма да стигне до разбирането на житейските закономерности, както и никой не може да обясни движенията на две билиардни топки, без да ги е виждал поне веднъж в живота си. Нека да си послужим с един пример.

Да предположим, че в своята 18 годишна възраст един младеж се отклонява от предварително избраната професия. Да предположим още, че дотогавашното му образование е протекло с оглед на бъдещата професия, но поради някакво нещастие с родителите, той напуска университета и се залавя с търговия. Ако наблюдаваме подобни случаи с онази безпристрастност, с която например изследваме съприкосновението между две еластични топки в научната лаборатория, ще установим може би следното: Първоначално опитностите, които предлага професията на търговеца, стимулират младия човек и той се увелича, започва да изпълнява своите задължения, учи се от тях, става все по-усърден и дисциплиниран. Но ето че няколко години по-късно настъпва нещо неочаквано: един вид досада, един вид недоволство. Ако смяната на професия стане в 18-годишна възраст, предполага се, че следващите години ще протекат сравнително спокойно. Обаче към 23 година може да настъпи една необяснима промяна в душевния живот. И ако проучваме нещата още по-внимателно, ще установим, че досадата, възникнала 5 години след смяната на професията, има своето обяснение в 13 или 14 година. Защото много често ние ще откриваме причините за подобно явление примерно толкова години преди смяната на професията, колкото години са изтекли след нея, какъвто беше и посочения случай. И така, по време на своето гимназиално обучение т.е. пет години преди принудителната смяна на професията този младеж усеща в своя чувствен живот един вид вътрешно блаженство. Да предположим, че смяната на професията не би станала; тогава младежът би изживял своите опитности от 13 година в много по-късна възраст и те биха дали едни или други плодове. Но ето, че идва неочакваната професия, която първоначално не интересува младия човек. Новите усещания и чувства, свързани с нея, изтласкват предишните. Известно време това може да продължава така, обаче постепенно в изтласканите чувства се натрупва една особена сила; вътрешният душевен живот започва да показва признаци на силна напрегнатост. Същото става, когато упражняваме натиск върху една еластична топка: Ние можем да правим това само до определена граница; после съпротивлението става непреодолимо и когато изведнъж я отпуснем, тя заема предишната си форма с толкова голяма сила, с каквата сме я притискали в ръцете си.

Да, чувства като тези, за които загатнахме при младия човек в неговата 13 година и които се натрупват в душата му до момента, когато се налага да смени предварително избраната професия, могат да бъдат в

известен смисъл изтласкани; обаче след определено време те се пробуждат и техните въздействия са неоспорими. И понеже душата е лишена от това, което би изживяла, ако не беше настъпила принудителната смяна на професията, изтласканите чувства напират навън и се проявяват като недоволство, като пълна досада от цялото обкръжение.

Следователно, в този случай имаме един човек, който през своята 13 или 14 година има определени изживявания, а по-късно изтърпява съществена промяна в своя живот, и чак още по-късно истинските причини се проявяват под една или друга форма, но така или иначе, те засягат същата личност.

Но има хора, които ще възразят: „Да, обаче ние познаваме случаи, при които нещата съвсем не изглеждат така!“ Това е напълно възможно. Обаче на нито един физик, който изследва законите на гравитацията и падащото тяло, не би хрумвало да твърди: Законът престава да е валиден, ако падащото тяло се удари в даден предмет и промени своята посока? Да, хората трябва да се научат на правилни наблюдения и да изключват онези странични явления, които не се отнасят към сферата на този или онзи закон. Разбира се, младият човек от нашия пример не би стигнал до пълната досада в своята 23 година, чиито причини лежат в определени изживявания от 13 година, ако междуременно, например, се беше оженил. Обаче в този случай ние бихме имали работа с нещо, което няма отношение към основния закон. Същественото тук е, да открием онези фактори, от които можем да извлечем определен закон. Наблюдението само за себе си все още не струва нищо; едва насоченото наблюдение ни отвежда към истинската закономерност. Точно тези насочени наблюдения са необходими за всички, които си поставят трудната задача да изследват закона на Кармата.

Нека да вземем друг пример: В своята 25 годишна възраст даден човек е сполетян от тежък удар на съдбата, който му причинява голяма болка и страдание. Ако се задоволим с повърхностното наблюдение и констатацията: „Тежкият удар на съдбата се стовари върху този човек и изпълни живота му с болка и страдание“, ние никога няма да стигнем до познанието за кармичната връзка. Обаче ако проследим живота на този човек до неговата 50 година, може би с учудване ще установим: Този човек е станал извънредно подвижен и усърден; и ако сега се обърнем към неговата младост, ще си припомним: На 20 години той беше един безделник и изобщо не похващаше нищо; а на 25 години беше ударен от съдбата. Следователно, тежкият удар на съдбата стана причина, да го видим като усърден и деен човек в неговата 50 годишна възраст.

Подобни наблюдения ни подсказват, че сме на грешен път, ако разглеждаме удара, получен в 25 година, като обикновен житейски факт.

Защото ако попитаме: „Какви са причините за този удар на съдбата?“, не можем да се задоволим с отговора, че те се свеждат до жестокостта на съдбата. Ако обаче погледнем на подобен удар не като следствие и не го поставяме в края на веригата от редица последователни събития, а го поставим в началото на идващите събития и погледнем на него като на причина, ще установим, че нашата първоначална и предимно емоционална оценка, може да претърпи съществени изменения. В първия случай, когато разглеждаме всичко като следствие от миналото, ще сме натъжени от това, че този човек е понесъл тежкия удар на съдбата. Но ако го разглеждаме като причина за бъдещи събития, може би ще се отнесем към тази драма с ведро настроение, или дори с радост. Защото благодарение на тежкия удар така можем да се изразим засегнатият човек е станал една решителна и активна личност.

Ето как в нашите усещания може да настъпи голяма промяна, в зависимост от това, дали разглеждаме даден житейски факт като следствие, или като причина. Съвсем не е безразлично, дали се отнасяме към подобни събития като към следствие, или като към причина. Разбира се, ако правим нашите заключения в момента, когато се разиграва трагичното събитие, ние едва ли можем да доловим неговите най-важни последици. Ако се надяваме да стигнем до закона на Кармата с такива наблюдения, може да се случи така, че самата Карма да ни напомни: Може би сега събитието изглежда трагично, защото го възприемаме като ехо от миналото; но то може да се разглежда и по такъв начин, сякаш е изходна точка за бъдещи събития. А това променя всичко и нещата грейват в свършено нова светлина! Самият закон на Кармата може да се превърне в източник на истинска утеха. И тази утеха не би съществувала, ако по навик бихме разглеждали трагичното събитие в края на досегашния биографичен път, а не в неговото бъдещо развитие.

Следователно, за нас са важни „насочените“ наблюдения в живота и точната съпоставка между следствията и причините. Ако действително овладеем този вид наблюдение, ще установим как в индивидуалния човешки живот има събития, които протичат с известна закономерност, и други събития, които са лишени от подобна закономерност. Всеки, който се научи истински да различава важните неща в човешкия живот и вижда по-далеч от носа си ще установи в него забележителни връзки и зависимости. За съжаление, събитията от човешкия живот днес се проследяват за съвсем кратки периоди от време, не повече от няколко години; и малко хора търсят онези събития, които стават десетилетия след тяхната истинска причина. Да, малцина са тези, които се стремят да обхванат зависимостите между ранните и късни събития в човешкия живот, а тези зависимости са извънредно поучителни.

Да предположим сега, че сме изправени пред задачата да възпитаваме едно дете в първите му седем години, но без да спазваме общоприетата максима, че за да стане „нормален“ човек, детето трябва безусловно да приеме нашите собствени възгледи. В този случай ние бихме наложили на детето всичко онова, което според нас прави човека „нормален“. Но ако се замислим, колко многообразни са пътищата за „нормалното“ развитие и че е просто излишно да подчиняваме детето на каквито и да е предварителни схеми, ще разберем: От детето израства един „нормален“ човек, само ако успеем да подпомогнем неговите най-добри заложби. Точно тази е може би нашата задача! Ще се запитаме и друго: Какъв смисъл има, ако аз бъда подчинен на една или друга схема? Детето само трябва да усети вътрешната необходимост от едно или друго свое действие. Ако се стремя да възпитавам детето според неговите индивидуални заложби, аз ще опитам първо да ги открия, да ги насърча, така че преди всичко, детето да върши едни или други неща, движено от своите собствени потребности.

Оказва се, че има два съвършено различни метода за въздействие върху детето през първите седем години от неговия живот. И ако наблюдаваме по-нататъшното му развитие, ние твърде дълго време няма да открием ясни последици от това, което сме внесли в детската душа. Но всъщност се оказва, че истинските последици от ранни те изживявания на детската душа, се проявяват едва в залеза на живота. Човек може да съхрани своята духовна продуктивност до края на живота си, ако сме го възпитали според току що описания начин: с истинска загриженост за всичко онова, което е живо и спонтанно в неговата душа. Когато апелираме към силите, вложени в личните му душевни пространства, тогава в залеза на живота, ще дочакаме и зрелите плодове, под формата на богат и разностранен душевен живот. Обратно, в бедната и опустошена душа на възрастния човек, както и в неговите физически недъзи (защото, както по-късно ще видим, опустошената душа силно влияе върху тялото), се проявяват грешките, които ние сме допуснали в неговото най-ранно възпитание. Общо взето, посочените фактори и зависимости между причина и следствие настъпват закономерно и са валидни за всеки човек.

Подобни зависимости бихме могли да открием и в зрялата възраст на човека. Последиците от начина, по който сме се отнасяли с някого между неговата седма и четиринадесета година, се проявяват в предпоследната фаза от живота му. Виждаме, как причина и следствие протичат циклично, както в кръг. Обаче индивидуалният човешки живот съдържа не само такива причини и следствия; наред с цикличното си протичане, те могат да протичат и праволинейно.

От примера, в който описахме как 13 година може да се намеси в 26, видяхме: Причини и следствия са така обвързани в човешкия живот, че макар и изживяванията да оставят своите последици, те отново се връщат и засягат същото човешко същество. Така Кармата се изпълва в рамките на един човешки живот. Обаче ние никога няма да вникнем истински в човешкия живот, ако търсим зависимости между причина и следствие само в рамките на еднократния човешки живот. В следващите часове ще говорим подробно върху тази тема. Сега само ще напомним нещо, което е добре познато: Антропософията установява, че човешкият живот между раждането и смъртта, е продължение от миналите прераждания на същия човек.

Една от характерните особености на живота между раждането и смъртта е, че едно и също съзнание макар и в незначителна степен се разпростира за целия период между раждането и смъртта. Ако си припомните изминалите периоди от вашия живот, ще потвърдите: Да, наистина има един момент, който не съвпада с моето раждане, а се намира доста след него и моите спомени всъщност започват от там. Това ще потвърдят всички, с изключение на посветените. Те ще допълнят още, че спомените им се простират само до този момент. Обаче в интервала от раждането до появата на спомените, настъпва нещо твърде своеобразно, върху което ще се спрем по-късно, защото то ще хвърли светлина върху изключително важни за нас въпроси. Но ако се абстрахираме от този интервал, можем отново да заявим: характерно за живота между раждането и смъртта е, че над целия този период се разпростира едно съзнание.

В обикновения живот, човек не търси връзката между причина и следствие, защото е свикнал да разглежда само твърде кратки периоди от време. И все пак, ако се опре на спомените, той определено би могъл да постави в известна кармична връзка по-миналите и по-късните събития в своя живот. Той би разсъждавал така: Наблюдавайки определени събития в моя живот, аз виждам, че част от тях не биха настъпили, ако в по-млада възраст не бях сторил това или онова. Или направо би заявил: Сега аз изкупувам грешките, допуснати в моето възпитание.

Но ако успее да вникне в онези зависимости, които се дължат на несправедливост спрямо него, а не на злините, които е извършил самия той, човек ще получи една значителна подкрепа. Така той много полесно ще открие средствата и пътищата, за да компенсира понесените загуби. Когато обхванем характера на тези причинно-следствени зависимости и то дори само с обикновеното съзнание това може да се окаже във висша степен ползотворно. Сега вече ние можем да прибавим и нещо друго.

Когато например един 80 годишен човек потърси едни или други причинни моменти в ранното си детство, несъмнено ще му бъде много трудно да намери подходящите средства, за да отстрани понесените загуби. Дори и да се вслуша в подобни обяснения, това не би му помогнало твърде много.

Ако обаче би се вслушал по-рано, може би още в своята 40 година щеше да намери подходящите средства, за поправяне на извършените спрямо него несправедливости.

Следователно, виждаме че трябва да проследяваме не само непосредствените кармични връзки, а Кармата изобщо. Това може да се окаже извънредно стимулиращо за нашия живот.

Какво върши например един 40 годишен човек, който се опитва да предотврати вредните последици от чужди или свои грешки, допуснати по време на неговата 12 година? В известен смисъл, той ще се опита да замени очакваните последици, които биха настъпили без неговата намеса, с нещо друго. Вникването в събитията от неговата 12 годишна възраст, ще го доведе до определени действия в неговата 40 годишна възраст. Той не би предприел тези действия, ако не бе вникнал в някои важни събития от своята 12 година. Следователно, какво върши човек при ретроспективното обхващане на своя досегашен живот? С помощта на своето съзнание, той сам следва прехода от една причина в едно или друго следствие. Той сам е желал да види следствието!

Всичко това подсказва как нашата воля се намесва в кармичните последици и как може да създаде определени пред поставки, които изместват кармичните последици. Нека да си представим един човек, който в своя живот стига до пълното осъзнаване на определена зависимост между причина и следствие. У този човек Кармата или кармичната закономерност е станало нещо съзнателно; в известен смисъл той сам предизвиква кармичното следствие.

Нека сега в основата на тези размишления да вмъкнем и това, което вече знаем, за преражданията, за реинкарнациите на човека.

Човешкото съзнание, за което стана дума преди малко, с изключение на посочените случаи, обхваща живота ни между раждането и смъртта; то възниква поради факта, че човекът може да си служи с инструмента на своя мозък. Когато човек премине през Портата на смъртта, възниква друг вид съзнание, което зависи не от мозъка, а от съвършено нови условия. Ние знаем, че благодарение на този друг вид съзнание, човек хвърля, така да се каже, един ретроспективен поглед върху всичко, което е изживял и извършил в живота си между раждането и смъртта. В живота си между раждането и смъртта, човек търси преди всичко онези грешки и несправедливости, които са извършени спрямо него, както и начините за тяхното кармично уравновесяване. След смъртта, човек

насочва своето внимание главно върху грешките и несправедливостите, извършени от самия него. Наред с това, той вижда и всички последици от своите действия. Той вижда например, как една негова постъпка издига човешката му „стойност“, а как друга постъпка го унижава и компрометира. Ако сме причинили някому страдание, нашата „цена“ пада, ние сме станали по-несвършени. И така, когато след смъртта се вглеждаме назад и откриваме подобни случаи, ние се убеждаваме: Да, тази моя постъпка ме направи по-слаб и по-несвършен! Обаче този факт има важна последица за човешкото съзнание след смъртта. В това „друго“ съзнание проблясва силата, проблясва ясната воля: Когато отново имам възможност, аз ще направя всичко, за да възвърна изгубеното; с други думи: Волята да изкупи всички страдания, които съм причинил през своя земен живот. Следователно, през своя живот между смъртта и поредното ново раждане, човек взема решението: аз ще изкупя цялото зло, което съм причинил, за да постигна отново онази степен на свършенство, която съм длъжен да имам като човешко същество и която беше накърнена от моите злодеяния.

После човекът отново слиза в своята нова инкарнация. Съзнанието му отново се променя; сега той не си спомня нищо за периода между смъртта и новото раждане; не си спомня нищо и за намерението да изкупи своите предишни злодеяния. Обаче това намерение е затаено дълбоко в него. Дори и да не предполага нищо за този вътрешен импулс: „Ти трябва да извършиш това или онова, за да изкупиш своята грешка!“, силата, която е затаена в душата му, го тласка към определено действие, което ще доведе до изкупление. И сега, ясно можем да си представим какво става, когато например, в своята 20 година, един човек понесе някакъв твърде болезнен удар на съдбата. В своето обикновено съзнание, каквото е то между раждането и смъртта, той ще бъде сломен от своята болка. Ако обаче си припомни своето намерение от живота между смъртта и новото раждане, той би усетил и силата, който неотклонно го тласка към онази ситуация в живота, където той ще бъде сполетян от болката; защото дълбоко в себе си, той е почувствувал: „Свършенството, което ти проигра и което си длъжен да извоюваш отново, ти можеш да постигнеш единствено с помощта на тази болка“.

Докато от една страна обикновеното съзнание е категорично: „Болката е тук и тя ще те сломи!“, „другото“ съзнание, обгръщащо живота между смъртта и новото раждане, би могло да види, че човекът сам търси болката; че сам се стреми към нещастieto.

И когато разглеждаме човешкия живот по този начин, ние се издигаме до една по-висша гледна точка. Ние виждаме, как част от тежките удари на съдбата се стоварват върху човека не като последици от близки причини, а от причини, които могат да бъдат доловени само чрез едно

съзнание, което се простира отвъд раждането; целият ни сегашен живот е продължение на процеси и събития, станали преди нашето раждане. С други думи: първоначално ние разполагаме с едно съзнание, което обхваща времето между раждането и смъртта; това е т.н. „лично съзнание“. После виждаме, как се появява едно „друго“ съзнание, което се разпростира отвъд раждането и смъртта; в своето обикновено съзнание човек и не подозира за него, макар че то по нищо не му отстъпва. Ето защо описахме, как човек може сам да поеме своята Карма и да предприеме например в своята 40 година нещо, което го предпазва от евентуалните последици на събитие от неговата 12 годишна възраст.

Дори и когато човек е привлечен към обстоятелства, свързани с изтърпяване на болка и страдание, имащи за цел да го облагородят, решението идва от самия него; само че не от личното му съзнание, а от онова всеобхватно съзнание, което включва времето между смъртта и новото раждане. Този вид съзнание, което периодически се прекъсва от „личното“ съзнание, ще наречем „индивидуално“ съзнание. Така Кармата се оказва още по-близко до човешката индивидуалност.

И все пак, ние едва ли ще разберем човешкия живот, ако проследяваме само поредицата от онези събития, които го засягат лично. Ако си послужим с подходящ пример, веднага ще се убедим, че Кармата има много по-голям обхват на действие.

Нека да спрем вниманието си върху един пътешественик като Христофор Колумб или върху откривателя на парната машина. В основата на всяко откритие лежи определено действие. Ако се задълбочим в разглеждането на този вид действия, но търсим съответните причини така, както правехме това досега, ще установим, че в точно определено време от живота си Христофор Колумб взема своето историческо решение и т.н., с което нещата опират до неговата индивидуална и лична Карма. Но сега се налага да поставим важния въпрос: Нима това историческо решение е взето само с оглед на личната индивидуална Карма? И нима последиците от него засягат само великия пътешественик?

Разбира се, обстоятелството, че Колумб откри Америка, има определени последици и за самия него. Той се издига, моралните му качества укрепват и това ще се потвърди в неговите следващи инкарнации. Но какви са последиците от неговото откритие за другите хора? Нима Колумбовото откритие не се превръща и в причина, в безброй причини, породени в душите на милиони хора.

Естествено, примерът е твърде абстрактен, и ако искаме да проникнем още по-дълбоко в Кармата, необходимо е да разгледаме човешкия живот в много по-продължителни периоди от време. Нека да обгърнем с духовен поглед човешкия живот, както се е разигравал той в Египетско-

халдейската епоха, която предшества Гръцко-римската културна епоха. Ако разгледаме това, което тази епоха е дала на човека, както и неговите тогавашни изживявания, ще установим нещо твърде своеобразно. Ако сравним събитията през Египетско-халдейската културна епоха с това, което става в нашата съвременна културна епоха, ще се убедим, че те са свързани помежду си. Гръцко-латинската епоха стои между тях двете. Има доста неща, които просто не биха настъпили в нашата съвременна културна епоха, ако не бяха вече станали през Египетско-халдейската епоха.

Ако съвременните естествени науки стигат до едни или други резултати, това зависи също и от съответните сили, които се разгръщат в човешките души. Обаче душите на днешните хора бяха инкарнирани и по времето на Египетско-халдейската епоха, така че там те имаха вече определени опитности, без които не биха предприели това, което те предприемат днес. Ако окултните кандидати не бяха приели египетската астрология и изобщо законите на небесните тела, които се пазеха в древните Мистерии, те не биха могли да проникнат векове по-късно в тайните на света, а в определени души от нашата епоха изобщо не биха могли да възникнат силите, чрез които днешното човечество търси пътя към космическите пространства.

Как например Кеплер стигна до своите открития? Той можа да стигне до тях, защото в него живя една душа, която още през Египетско-халдейската епоха пое в себе си силите, които разгърна по-късно в Петата следатлантска културна епоха*1. Какъв странен трепет ни изпълва, когато в спомените на отделни души неочаквано бликват далечни спомени, подсказващи, че зародишните импулси на техните сегашни действия, са вложени в сърцата им преди хиляди години. Един от хората, които имат съществен принос в изследването на небесните закони, казва за себе си:

„Да, аз бях този, който похити златните съдове на египтяните, за да ги превърне в светилище на моя Бог, далеч от земите на Египет. Ако ми простите, ще се радвам; ако ме укорите, ще го понеса... Сега хвърлям жребия и започвам тази книга! Дори и сто години да чака тя своите читатели: Нима самият Бог не изчака шест хилядолетия този, който успя да вникне в Неговото дело?“

Тук е налице един случайно загатнат спомен, с който Кеплер ни връща към зародишните сили на всичко онова, което по-късно той постига в областта на астрономията. Бихме могли да изброим стотици подобни примери.

Но тогава ще открием и нещо повече от факта, че при Кеплер възникват последици от едни или други негови изживявания, свързани с миналите му инкарнации. Ние ще открием как възникват закономерни

последници за цялото човечество, свързани с жизненоважни събития от миналите културни епохи. Ние виждаме, как един човек се оказва на определено място, за да постигне нещо за цялото човечество. Ние виждаме, как определени зависимости между причини и следствия съществуват не само в индивидуалния човешки живот, но и за цялото човечество. Следователно, законите на индивидуалната Карма се преплитат със законите на това, което ще наречем „общочовешка Карма“. Много често това преплитане е трудно разбираемо.

Помислете само: какво би станало с нашата астрономия, ако в точно определено време не беше изобретен телескопа? Проследете развитието на съвременната астрономия и ще се убедите, че то е безкрайно много свързано с изобретяването на телескопа. А впрочем добре известно е, че откритието на телескопа става след като веднъж няколко деца са играели в една оптична работилница и така разположили оптичните лещи бихме могли да кажем по „случайност“ че после някому хрумнало идеята да построи далекогледа! Помислете само какви дълбоки усилия са необходими, за да стигнете до индивидуалната Карма на децата и Кармата на човечеството, повлияна от откритието на телескопа в точно определена година от историческото развитие. Опитайте се да вникнете в тези неща и ще видите по какъв забележителен начин се кръстосва Кармата на отделните индивидуалности с Кармата на цялото човечество! Тогава ще признаете: ако в точно определено време не би станало едно или друго събитие, цялата човешка еволюция щеше да изглежда по коренно различен начин.

Обикновено въпросът: „Какво би станало с Римската империя, ако в определен момент гърците не бяха отблъснали нападението на персите?“ изглежда напълно излишен. Обаче следващият въпрос съвсем не изглежда из лишен: „Как се стигна до там, че Персийската война да протече тъкмо по този начин?“

Ако човек се замисли сериозно над този въпрос и наистина потърси неговия отговор, ще установи: много от военните победи на Изтока се дължаха на факта, че там властнуваха такива деспоти, които се интересуваха единствено за себе си и с тази цел те се съюзяваха с някои от свещенослужителите. Тогавашните държавни институции бяха необходими за всяко едно от начинанията на източните деспоти, обаче тези институции неусетно породиха и всички възможни злини. Ето кое позволи на един толкова различно устроен народ какъвто са гърците да отблъсне в решителния момент набезите на азиатците. И сега ние стигаме до въпроса: Как изглежда Кармата на онези индивидуалности, които воюваха за Гърция и които сломиха персите?

Несъмнено, в тяхната Карма ще установим и строго личен елемент, но ще установим също, че личната Карма е свързана с Кармата на народа и

с Кармата на човечеството, така че ще бъде напълно оправдано, ако за явим: Тъкмо общочовешката Карма изпрати определените личности в определеното време на определеното място!

Ето как общочовешката Карма се намесва в индивидуалната Карма. В следващите лекции неизбежно ще поставим и въпроса, как се осъществява тази намеса. Обаче нека преди това да заострим вниманието си върху някои важни подробности.

Нека да се пренесем в онези далечни епохи от развитието на Земята описани в моята „Тайна Наука“*2 когато нашата Земя все още не притежаваше минералното царство. Предишните планетарни възплъщения на сегашната Земя са известни като Старият Сатурн, Старото Слънце и Старата Луна; на тях не може и дума да става за минерално царство в съвременния смисъл на тази дума. В своите сегашни форми, минералите възникнаха едва през четвъртата планетарна степен, а именно Земята. Но поради факта, че минералното царство бавно и постепенно се обособи в хода на Земното развитие, то се превърна в едно особено царство.

В предишните епохи човеците, животните и растенията се развиваха по такъв начин, че не разполагаха с опората на минералното царство. За да постигнат напредък в своята еволюция, тези три царства трябваше да отлежат от себе си минералното царство. Едва след като го отделиха от себе си, те можаха да се развият по-нататък върху твърдата минерална опора на планетата Земя. И занаят върху Земята никога няма да възникне нещо, без предпоставките на вече изграденото минерално царство. Да, минералното царство е тук, и бъдещите съдби на останалите царства зависят от появата на минералното царство през далечното минало на Земята.

Следователно, с възникването на минералното царство настъпва нещо, чиито последици се намесват в цялата следваща еволюция на Земята, в живота на всички същества, които се раждат и умират на Земята. Кармичните последици от нещо, което става през миналите епохи, се проявяват едва през следващите епохи. Налице е една зависимост между миналите факти и сегашните събития, чиито последици непрекъснато се връщат към своите първоначални причини. Да, човеци, животни и растения отхвърлят от себе си минералното царство, обаче минералното царство рикошира обратно върху тях! Следователно, възможно е да говорим и за една „Карма на Земята“.

И накрая, ще изтъкнем един факт, чието обяснение се съдържа в подробните описания на моята книга „Въведение в Тайната Наука“.

Знаем, че в своето развитие определени Същества изостават на онази степен, която е характерна за Старата Луна, за да улеснят земния човек в усвояването на едни или други качества. Обаче на старата Лунна степен

изостават не само Същества, изостават и субстанциални сили. Добре помним, че на старата Лунна степен са изостанали онези Същества, които днес наричаме „луциферически“; техните въздействия са навсякъде в земния свят. Следователно, „изоставането“ на тези луциферически Същества и техните „въздействия“ върху Земната планета, предизвикват последици, чиито същински причини са заложени още в предишната планетарна степен на Земята, която наричаме с името „Старата Луна“. Обаче това се отнася не само за Съществата, а се отнася и за веществата, за субстанциите.

Замислим ли се върху нашата Слънчева система, виждаме, че тя е съставена от небесни тела, извършващи закономерни кръгови движения, в резултат на които планетите заемат предишните си места в пространството. Обаче има и други небесни тела, които също се движат в определен ритъм, но малко или много нарушават обичайните закони на Слънчевата система: това са кометите. Но субстанциите на кометите съвсем не се подчиняват на законите, според които съществува нашата Слънчева система, а на закони близки до тези от епохата на Старата Луна. Практически в кометите царят закономерности от времето на Старата Луна. Аз често съм споменавал, че антропософската Наука за Духа установи тези закономерности, още преди те да бъдат потвърдени от естествените науки. През 1906 година в Париж, аз обърнах внимание върху факта, че по времето на Старата Луна известни химични съединения от въглерод и азот са играели роля, подобна на тази, която днес на Земята имат съединенията на кислорода и въглерода, например въглеродният двуокис. А тези съединения имат в себе си нещо умъртвяващо. Подобно действие на Старата Луна са имали циановите съединения, например циановодородната киселина. Тези факти бяха изнесени от антропософската Наука за Духа още през 1906 година.

А и в други лекции също съм напомнял: кометите просто внасят закономерностите от епохата на Старата Луна в нашата днешна Слънчева система, така че имаме право да говорим не само за изоставане на т.н. луциферически Същества, а и за закъснели въздействия, свързани с определени закономерности, характерни за самите субстанции от епохата на Старата Луна; закономерности, които днес по един непредвидим начин се намесват в нашата Слънчева система. Аз винаги съм предупреждавал, че атмосферата на кометите би трябвало да съдържа нещо като цианови съединения. Едва днес, през 1910 година, спектралният анализ откри в състава на кометите наличие на циановодород, нещо, до което антропософската Наука за Духа беше стигнала много по-рано.

Ето нагледно доказателство за тези, които казват: „Покажете ни поне веднъж, как с помощта на Антропософията може действително да се стигне до някакво откритие!“

Подобни доказателства има навсякъде около нас; необходимо е само да отворим очи и ще ги видим. В случая важното е, че част от процесите, характерни за епохата на Старата Луна, непрекъснато се намесват в живота на днешната Земя.

Редно е да си зададем и друг въпрос: „Може ли изобщо да се твърди, че в основата на външните сетивни явления лежат духовни причини?“

За всеки, който е запознат с антропософската Наука за Духа е пределно ясно, че зад всяко сетивно явление се намира неговата скрита духовна причина. Дори и когато от Старата Луна се излъчва нещо субстанциално, за да се намеси по един или друг начин в живота на днешната Земя, дори и когато кометата „облъчва“ нашата Земя, зад тези факти стоят определени духовни сили.

Например ние бихме могли да посочим какви духовни сили се проявяват чрез Халеевата комета. Всеки път, когато Халеевата комета навлезе в сферата на сегашното Земно съществуване, тя става външния израз на един нов и силен импулс към материализъм. Разбира се, на съвременните хора това звучи неправдоподобно и изглежда като чисто суеверие. Обаче нека да се замислят, как самите те говорят за определени въздействия от страна на звездите и техните констелации. Нима някой би отрекъл, че дори външният вид на ескимоса се различава от този на индицеца, защото в полярните области слънчевите лъчи падат под съвсем друг ъгъл? Голяма част от съвременните учени също допуска определени духовни въздействия от страна на звездите и техните констелации.

Да, всяка поява на Халеевата комета се придружава от силен духовен импулс към материализъм. Този импулс лесно може да бъде доказан: След появата на Халеевата комета през 1835 настъпи онази материалистична вълна, която определяме като „материализмът от втората половина на миналото столетие“; а след по-предишната поява на Халеевата комета настъпи рационалистичния подем на „френските енциклопедисти“. Ето още една зависимост, още едно доказателство.

За да настъпят определени събития в хода на Земното развитие, причините трябваше да бъдат заложили много по-рано, още в предишното планетарно възплъщение на нашата Земя. И тук ние се сблъскваме с „Кармата на световите“. Защо през епохата на Старата Луна бяха отстранени отделни духовни Същества и отделни субстанции? За да могат определени въздействия да се стоварят обратно върху онези Същества, които бяха предизвикали отделянето! Луциферическите Същества бяха отстранени и поеха друга посока на

развитие, за да получат земните обитатели нещо изключително важно: Свободната воля и възможността да вършат злото. Тук заставаме пред нещо, което далеч надхвърля кармичните отношения на нашата Земя; пред нас се очертава „Кармата на световете“.

Ето как днес можахме да хвърлим известна яснота върху понятието „Карма“ и върху нейното значение както за отделните личности, така и за цялото човечество; спряхме се на кармичните последици засягащи Земята и нейните предишни планетарни изпълнения, като се докоснахме и до „Кармата на световете“. Накратко: Законът на Кармата е закон на взаимната зависимост между причина и следствие, но с тази съществена подробност, че следствието винаги се връща и засяга същите причини и същите Същества, които са предизвикали съответните процеси и събития. И доколкото разглеждаме света като проявление на Духа, кармичните зависимости са навсякъде около нас. Ние предусещаме, как в различните области на живота, Кармата ще се прояви по най-различен начин. Ние предусещаме още, как различните кармични потоци личната Карма, общочовешката Карма, Земната Карма, Кармата на световете и т.н. занапред неизбежно ще се преплитат и кръстосват, така че ние сме длъжни да стигнем до онези заключения, които с оглед на всичко казано ще ни помогнат да обхванем, да разберем дори и най-сложните загадки на живота. А те никога не могат да бъдат разбрани, ако не стигнем до раз личните кармични връзки и отношения.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

17 май 1910

Карма и животинско царство

Преди да се заемем с въпросите на нашата човешка Карма, както вече ги формулирахме, необходимо е предварително да разгледаме няколко важни подробности.

Към тях спада това, за което говорихме вчера: един вид описание на понятието „Карма“; към тях спада също и днешната тема: Карма и животинско царство.

Така наречените „външни доказателства за реалността на кармичните закономерности“, Вие ще откриете на тези места от настоящия лекционен цикъл, където има и съответен повод да се говори за тях. Там ще намерите и подходящия начин да се защитава идеята за Кармата пред хора, които не спадат към нашите среди и които като скептици могат да задават едни или други въпроси относно цялостната идея за Кармата. Ето защо, преди да пристъпим напред, необходимо е да спрем вниманието си върху следното.

Колко естествен изглежда сега въпросът: Как се отнася животинската съдба към това, което наричаме „човешка Карма“ и което дава отговор както ще видим на най-важните и съдбоносни въпроси, свързани с човешкото съществуване?

В хода на времето, а и според различните народи, отношението на човека към животинския свят изглежда твърде различно. Съвсем не е безинтересно да припомним, че народите, съхранили най-добрата част от свещената мъдрост на човечеството, се отнасят към животните с огромна обич и истинско състрадание. В света на будизма, например, който успя да съхрани голяма част от древната мъдрост, откриваме едно толкова състрадателно отношение към животните, откриваме такива дълбоки чувства към целия животински свят, какъвто безброй хора в Европа все още не са в състояние нито да ги изживеят, нито да ги разберат.

Също и всред други народи спомнете си само арабите и тяхната пословична доброта към коня особено ако те са запазили дори и следи от древното светоусещане, появяващо се тук или там като наследствени качества, Вие ще откриете един вид „приятелство“ с животните, едно чисто човешко отношение към всички животни.

Напротив, в онези западноевропейски столици, където един вид се подготвят импулсите на бъдещето, подобно състрадание към животните сякаш няма място. И колко характерно е, че през Средновековието, а и по-късно до наши дни, тъкмо в страните, където се установи християнството, се появи възгледът, че на животните изобщо не трябва да се приписва душевен живот и че те са едва ли не някакви автоматични същества. Често се изтъква, и може би с основание, че възгледите на западноевропейската философия, според които животните нямат собствен душевен живот, са навлезли в широките народни маси, където липсва каквото и да е състрадание към животните, а жестокостта към тях не познава граници. Да, нещата са напреднали до такава степен, че са изопачени дори мислите на Декарт, големия философ на новото време, които той посвещава на животинския свят.

Разбира се, ние следва да сме спокойни: изтъкнатите духовни водачи на западноевропейското развитие никога не са застъпвали теза, според която на животните може да се гледа като на „автоматични същества“. Подобна теза не е застъпвал и Декарт, макар че в много учебници по философия бихте срещнали подобно твърдение. Но това изобщо не е вярно. Наистина, на животните той не приписва такава душевна природа, способна да се развие до там, че да изведе от Азовото съзнание доказателства за съществуването на Бога; все пак той допуска, че животното е пропито от т.н. „жизнени духове“, които впрочем не представляват никаква завършена индивидуалност, подобна на

човешкия Аз, но които все пак действуват в животинския организъм по приблизително същия начин, както душата. Колко характерно е, че хората успяха да разберат Декарт по такъв абсурден начин! Това просто ни показва, че през изтеклите столетия на нашата западноевропейска култура набра сили именно тенденцията, според която животните не са нищо друго, освен „автоматични същества“, и хората виждаха „потвърждения“ за тези свои възгледи навсякъде около себе си.

Друга характерна особеност на западноевропейската култура беше, че трябваше да изгради себе си с елементите на материализма. В този смисъл, ние трябва да сме наясно: Пробуждането на християнството, този велик импулс в еволюцията на човечеството, първоначално стана вред материалистичната атмосфера на западноевропейската култура. Материализмът на по-новото време е само една последица от решителния факт: че дори най-спиритуалистичното вероизповедание, християнството, прие една подчертано материалистична окраска в условията на Западна Европа.

Общочовешката съдба на западноевропейските народи ако мога така да се изразя е рано или късно, те да се издигнат над своите материалистични възгледи и тенденции, и, преодолявайки ги, да разгърнат могъщите си пориви към един най-висш спиритуализъм.

И като последица от тази съдба, от тази Карма на западноевропейските народи, възникна онази характерна тяхна особеност, според която смятат, че животните са лишени от душа. Разбира се, ако човек не може да проникне в духовния свят и ако се придържа единствено към своите сетивни впечатления, лесно ще стигне до заключението, че животните са на една от най-ниските степени в еволюцията на света.

Напротив, сред хората, успели да съхранят в себе си нещо от първичната мъдрост на човечеството, се запази и един вид предчувствие за духовната същност на животинския свят; и въпреки всички недоразумения, въпреки всички деформации, които се промъкваха в тяхното светоусещане и помрачаваха неговата чистота, те добре помнеха, че в изграждането на животинското царство участвуват и духовни действия, духовни закономерности.

Следователно, ако от една страна виждаме пълно неразбиране на животинския свят тъкмо поради липса на духовно вникване в нещата, от друга страна, направо да прехвърлим идеята за човешката Карма в животинския свят, би било израз на чист материализъм. Това не трябва да допускаме. Още вчера споменахме, че до идеята за Кармата се налага да пристъпваме с извънредно голяма точност. И ние бихме допуснали грешка, ако също и в животинския свят търсим обратното действие, което се движи от следствието към причината. До всеобхватното

разбиране на кармичните закономерности ще се приближим само ако се издигнем над отделния човешки живот между раждането и смъртта, само ако проследим човешкото същество през веригата на неговите прераждания, за да установим, че кармичният урок, през който човек има да мине поради едно или друго свое действие, обикновено го очаква в следващия живот. И така, ако разглеждаме Кармата в нейната цялост, следва да знаем, че по правило кармичните последици не се проявяват в същия живот, протичащ между раждането и смъртта.

От досегашните си занимания с Антропософията знаем, че при животното нямаме право да говорим за такова прераждане, каквото установяваме при човека. В животинския свят не откриваме нищо, което да прилича на онази човешка индивидуалност, чиито духовен „екстракт“ всеки от нас пренася отвъд Прага на смъртта, за да го включи отново при следващата си инкарнация. За смъртта на животното не можем да говорим по същия начин, както говорим за смъртта на човека. Защото всичко онова, което описваме като „съдби“ на човешката индивидуалност, след като човек премине през Портата на смъртта, не се отнася по същия начин и за животинския свят; и ако бихме вярвали, че в един животински индивид можем да търсим преродената същност на друго животно, което вече е живяло на Земята, несъмнено ще изпаднаем в груба грешка.

Днес, когато се съобразяват единствено с външната страна на околния свят и не се интересуват от неговите вътрешни, скрити сили, хората изобщо не достигат до големите различия и принципните противоположности между човека и животното. Външно и от материалистична гледна точка, процесите на смъртта при човека и животното изглеждат еднакво. Разглеждайки живота на животното, лесно би било да се предположи, че негови отделни моменти могат да бъдат сравнени с отделни моменти от личния живот на човека между раждането и смъртта. Обаче това би било отчайваща грешка. Ето защо сме длъжни да посочим принципните различия между животните и човека.

Тези принципни различия между животното и човека могат да бъдат ясно разбрани единствено от този, който не се задоволява само с безпристрастната оценка на външните сетивни факти, а ги обхваща и със своето аналитично мислене. Тогава ние се изправяме пред едно явление, което е забелязано но не и обяснено също и от съвременните естествоизпитатели, а именно: Фактически човекът е принуден да учи и най-простите неща; в хода на своята история той трябва да усвои употребата и на найелементарните сечива и инструменти; днес нашите деца трябва да учат всичко, абсолютно всичко. А за да научи нещо, за да овладее каквото и да е, това коства на човека и време, и усилия.

Напротив, наблюдавайки животните, сме длъжни да признаем: Колко по-добре са поставени животните в това отношение! Да се замислим само как бобърът изгражда своето сложно устроено жилище. Той няма нужда да учи нищо; той просто може това, защото го носи в себе си като една вродена способност, също както и ние, хората, носим в себе си „изкуството“ да сменяме млечните си зъби по време на нашата седма година. Няма нужда някой да ни учи на това. Така и всички животни носят в себе си качества, подобни на тези, за които стана дума при бобъра. Ако внимателно се вгледате в животинския свят, Вие наистина ще установите, че животните носят в себе си точно определени художествени дарби, чрез които те постигат неща, далеч по-съвършени от много произведения на човешкия ум.

Но сега възниква въпросът: Как изобщо се стига до там, че новороденото човешко същество е много по-несръчно на пример от един петел или бобър и че то трябва упорито да заучава неща, които животните чисто и просто носят със себе си? Ето големият въпрос. Да, преди всичко трябва да усетим, че това е наистина един голям въпрос. Защото за целите на правилния човешки светоглед е решително не толкова да бъдат посочени важните факти, колкото умението да бъдат поставяни съществените въпроси, фактите могат и да са верни, но с това те все още не гарантират правотата на нашите възгледи. Макар че за причините на тези явления, ще говорим от антропософска гледна точка още днес, подробностите за всеки конкретен случай биха ни отклонили от вече избраната тема. И все пак нека да обърнем внимание върху следното.

Ако с антропософски поглед обхванем и най-отдалечените епохи на човешкото развитие, ще установим, че онези сили и елементи, които така да се каже, бяха предоставени на бобъра и на другите животни, за да проявяват те своите чудни умения, бяха достъпни също и за човека. В онези далечни епохи човекът съвсем не беше обречен на несръчност; той също получи възможности да напредне в своите умения, и то дори в по-голяма степен, отколкото животните. Защото дори и животните да проявяват известни умения, практически те са твърде ограничени и едностранчиви. Общо взето, навлизайки в живота, човек не може да прави нищо; всичко, което се отнася до външния сетивен свят, той трябва тепърва да го учи. Макар и да звучи прекалено категорично, твърдението отговаря на истината. Но в хода на обучението се оказва, че той може да бъде по-многогранен, че относно „уменията“, неговото развитие е много по-богато, отколкото това на животните.

С други думи, първоначално човекът е получил същите богати заложи и въпреки това, днес той не ги притежава. Пред нас е странния факт, че първоначално изходната точка за развитието на човека и

животните е една и съща. И ако бихме се върнали в епохата на Старият Сатурн, щяхме да установим, че просто не съществува никаква разлика между човешката и животинската еволюция. Двете еволюционни линии притежаваха съвършено еднакви потенциални възможности.

И какво настъпи междуременно, че животните привлякоха към себе си всички възможни умения, докато човекът се превърна в толкова непохватно и несръчно същество? Какво стори междуременно човекът, за да изгуби внезапно всичко, което по-рано притежаваше? Дали в хода на развитието той го пропиля безцелно, докато животните като пестеливи домакини успяха да го съхранят? Тези трудни въпроси се пораждат от самите житейски факти. Нека да се опитаме и да потърсим техния верен отговор.

Човекът изобщо не е пропилял онези заложби, които днес животните проявяват под формата на техните готови умения; той също ги прилага, но в съвсем друга област. Животните ги влагат в техните външни умения; бобърът и осата майсторски изграждат своите гнезда. Същите сили, които животните използват по този начин, човек съсредоточава в самия себе си. Така той постига това, което обикновено определяме като „висшето човешко устройство“ или „висшата човешка организация“. Обстоятелството, че днес човекът ходи изправен, че има своя по-високо развит мозък и че изобщо притежава много по-съвършена вътрешна организация, всичко това той дължи на определени сили; и те са не други, а същите сили, с чиято помощ бобъра и осата изграждат своите гнезда. Обаче човекът съсредоточава същите градивни сили в самия себе си, в своя мозък, в своята нервна система и т.н. Ето защо засега човекът не разполага с излишни сили, за да гради по същия начин във външния свят.

Следователно, обстоятелството, че днес сме стигнали до известно съвършенство спрямо животните, се дължи на следния факт: всичко, което бобърът прилага външно, в определен момент от еволюцията, ние сме го съсредоточили в нашата вътрешна организация. Ние имаме ако позволите този израз гнездото на бобъра вътре в себе си, и не можем да разгърнем във външния свят изразходваните вече градивни сили.

Ето как, вниквайки в произхода на различните заложби у различните живи същества, ние стигаме и до една цялостна представа за нещата.

Защо впрочем човекът трябваше да насочи навътре в себе си онези сили, които различните животински видове прилагаха изцяло във външния свят? Единствено поради тази причина, че така той можа да изгради своята вътрешна организация, че така той стана носител на това, което днес е „Азът“, преминаващ от една инкарнация в друга инкарнация. Защото друг вид организация не би могла да се превърне в такъв носител на Азът; дали Азовата индивидуалност ще се прояви или

не в условията на физическия свят, изцяло зависи от външната организация на човешкото същество. Ако външната организация не би съответствувала на Азовата индивидуалност, не би се получило нищо. Всичко е замислено с тази цел: Външната организация да се привежда в съответствие с Азовата индивидуалност. Ние вече знаем съществените подробности от еволюцията, които имат отношение към обсъждания факт.

Да, ние знаем, че предишното планетарно въплъщение на нашата Земя е известно под името Старата Луна; то, на свой ред, беше предшествувано от епохата на Старото Слънце, а преди него беше първото планетарно въплъщение на Земята, известно като Стариият Сатурн. Така изглежда ходът на нашата планетарна еволюция: Стариият Сатурн, Старото Слънце, Старата Луна и днешната Земя. Когато епохата на Старата Луна беше към своя край, по отношение на външния свят, човекът беше издигнат до своята „животинско-човешка степен“. Обаче тогава тази външна организация на човешкото същество не беше достатъчно напреднала, за да стане носител на индивидуалния човешки Аз. Едва в хода на Земното развитие, предшествувано от епохите на Сатурновото, Слънчевото и Лунното развитие, стана възможно Азът да се въплъти в човешкия организъм. За тази цел, много от процесите на нашата Земя трябваше да протекат по точно определен начин.

След края на Старата Луна, ако мога така да се изразя, всичко премина в състояние на хаос. Както знаем от моята книга „Въведение в Тайната Наука“, последва период от време на т.н. „космическа нощ“, след която из гря новия Космос на нашата днешна Земя. В този нов Космос на Земното развитие се съдържаше всичко, което днес ни свързва със Земята и с цялата Слънчева система. Постепенно от древното единство, от древната космическа цялост на Земята се отделиха всички други небесни тела. Нека да не се спираме върху начина, по който се отделиха другите планети, например Юпитер, Марс и т.н. Само ще припомним, че в определен момент от Земното развитие, нашата Земя и нашето Слънце се разделиха. И когато Слънцето беше вече откъснато от Земята и неговите въздействия обливаха Земята като външни сили, нашата Земя все още беше свързана с днешната Луна, така че те представляваха едно небесно тяло; субстанциите и духовните сили, които днес са локализирани на Луната, тогава бяха все още свързани с нашата Земя.

В много от нашите антропософски лекции вече беше повдиган въпросът: Какво би станало, ако Слънцето не се бе отделило от Земята и не бе преминало в онова състояние, позволяващо му днес да огрява Земята отвън. Доколкото първоначално Земята беше все още свързана със Слънцето, съотношенията в цялата космическа система бяха съвсем

различни и далечните предшественици на човека бяха слети в едно цяло. Естествено, истинско безсмислие е да се вземат пред вид днешните съотношения, защото в този случай веднага ще чуем: „Що за абсурди измислят антропософите! Нали всяко живо същество моментално ще изгори!“ Обаче тези същества бяха така устроени, че можеха да се развият в коренно различните условия на онова небесно „тяло“, включващо в себе си и Слънцето, и Земята.

Ако Слънцето би останало свързано със Земята, тогава към Земята щяха да останат приковани съвсем други, много по-експлозивни сили и последицата би била тази, че цялото развитие на Земята щеше да се отличава с такава бързина и експлозивност, че човешкият организъм нямаше да разполага с нормални условия за своята еволюция. Ето защо беше необходимо Земята да навлезе в по-бавно темпо, а силите и да станат „по-плътни“. Всичко това можа да се осъществи само чрез обстоятелството, че стремителните, буйните и експлозивни сили се отделиха от планетарното тяло на Земята. Силите на Слънцето отслабиха своята мощ най-вече, защото сега те упражняваха своето действие върху Земята „отвън“.

Но сега настъпи и нещо друго. Сега Земята се оказа в такова състояние, че човешките същества, макар и по други причини, отново изпитаха затруднения в своето развитие. Сега условията станаха прекалено „плътни“ и Земята започна да действа втвърдяващо и опустошаващо върху всички живи същества. Ако нещата бяха останали такива, човекът нямаше да намери верния път за своята по-нататъшна еволюция. В този момент, за него настъпи един вид космическа помощ: известно време след отделянето на Слънцето, от Земята се откъсна и днешната Луна, увличайки със себе си и „задържащите сили“, които неминуемо биха довършили живота с продължителна и бавна смърт.

Ето как Земята отхвърли определен вид сили, ето как Земята остана в небесното пространство между Слънцето и Луната, подбирайки правилното темпо и изобщо цялата подходяща среда за човешкия организъм, и то с далечната цел: един ден той действително да приеме в себе си Азът, носителят на индивидуалността; Азът преминаващ от една инкарнация в друга инкарнация! За да се осъществят тези невидими, но грандиозни процеси в човешката организация, беше необходима помощ от Космоса: Отделяне на Слънцето, а после отделяне и на Луната.

Тук може би някой ще възрази: „Ако аз бих бил на мястото на Господа Бог, щях да постъпя по друг начин; аз веднага бих подготвил такива условия, при които човешкият организъм да започне своето нормално развитие. Защо беше нужно първо да се отдели Слънцето, а после и Луната?“

Да, обаче подобен начин на мислене е прекалено абстрактен и не държи сметка, че когато в мировия ред трябва да възникне един толкова сложен организъм, какъвто е човешкият, за всяка от неговите съставни части са необходими строго специфични условия, така че едни или други човешки предположения могат да изглеждат и съвсем нереалистични. Абстрактното мислене може да си позволи всичко, но след като сме приели антропософската Наука за Духа, ние трябва да се научим да мислим конкретно.

И тогава всеки от нас ще потвърди: Човешкият организъм съвсем не е нещо просто; той включва физическото тяло, етерното тяло и астралното тяло на човека. Тези три съставни части най-напред трябваше да бъдат поставени в известно равновесие, така че да изградят своите точни съотношения. А това беше възможно само с помощта на един троичен процес: Първо трябваше да се изгради единният Космос, включващ в себе си Земята, Слънцето и Луната; после трябваше да настъпи една промяна в човешкото етерно тяло, целяща да укроти прекалено напористите му и експлозивни сили, защото в противен случай неукротеното етерно тяло би опропастило цялата еволюция и това стана с отделянето на Слънцето; и на трето място трябваше да се отдели и Луната, понеже иначе астралното тяло би умъртвило човешкия организъм. Тези три процеса трябваше да настъпят с оглед на това, че човекът е изграден от три съставни части.

Следователно, виждаме как човекът дължи своите днешни способности на продължителни и твърде сложни космически процеси. Обаче от друга страна, знаем че отделните природни царства в никакъв случай не напредват с еднаква бързина в хода на общата еволюция. От стотиците антропософски лекции през последните години, добре помним, че във всяко от планетарните въплъщения на нашата Земя, определени свръхсетивни Същества винаги изостават от общото развитие; а след като развитието напредне, те попадат в условия, които явно са в дисхармония със съответната степен от развитието. Знаем също, че всяко развитие набира своя устрем единствено чрез изоставането на определен вид свръхсетивни Същества.

В нашите антропософски среди е добре известно, че през епохата на Старата Луна изостанаха т.н. „луциферически Същества“, виновни за не малко злини всред хората; но от друга страна всички ние им дължим и това, че те ни изпълват с истинското човешко достойнство, а именно със свободата, свободното разгръщане на нашата лична индивидуалност. Да, ние дори можем направо да заявим: В известен смисъл, изоставането на луциферическите Същества беше една жертва; те изостанаха, за да могат по време на Земното развитие да осъществяват определени

действия и да стимулират определени душевни качества, свързани с човешкото достойнство, с човешкото себесъзнание!

Впрочем ние трябва да свикнем с употребата на съвсем други понятия, които нямат нищо общо с обикновените; защото с обикновените понятия бихме могли да приемем, че луциферическите Духове са допуснали един вид небрежност. Обаче в случая съвсем не става дума за небрежност на луциферическите Същества; тяхното изоставане през епохата на Старата Луна се превърна в една голяма жертва, така че вследствие на настъпилите в тях промени, те можеха да действуват върху нашето земно човечество.

От вчерашната лекция Вие помнете: Изостават не само Същества, изостават и субстанции, и то заедно с техните закони, които са били валидни в предишните, а не и в по-късните планетарни състояния на Земята. Ето как се кръстосват старите и новите еволюционни фази, ето как се преплитат!

Да, така застават пред нас различните еволюционни степени на Съществата. Никога не би било възможно съществуването на едно животинско царство редом с човешкото царство, ако през епохата на Старият Сатурн не бяха изостанали определени свръхсетивни Същества, за да образуват на Старото Слънце едно второ царство а междувременно на Старото Слънце човечите напреднаха до една още по-висока степен което включи в себе си първите предшественици на днешното животинско царство. За целите на бъдещата еволюция, това изоставане беше абсолютно необходимо.

Ако все пак възникне въпросът: „Защо трябваше да изостават в развитието си определени Същества и определени субстанции?“, аз бих желал да отговоря с помощта на един пример.

Развитието на човека трябваше да напредва от една степен на друга, по-висока степен, а това беше възможно само ако той непрекъснато усъвършенствуваше своите сили. Ако би останал завинаги с онези сили, които притежаваше на Старият Сатурн, той нямаше да мръдне нито стъпка напред. Той би изостанал в своето развитие.

Нека сега да си представим един съд с вода, в която е разтворено дадено вещество. Цялата водна маса в този съд е с еднакъв цвят и еднаква гъстота. Да предположим още, че по-грубите частици се утаяват на дъното; тогава по-чистата течност и по-фините частици остават горе. Следователно, водата може да се пречисти само чрез това, че тя отдели по-грубите частици.

Нещо подобно се случи и след като привърши епохата на Старият Сатурн: трябваше да възникне един вид утайка; цялото „човечество“ трябваше да изхвърли нещо от себе си и да запази само най-фините елементи. От това, което беше отхвърлено, по-късно възникна

животинското царство. Благодарение на този процес можаха да се пречистят и други Същества. Да, на всяка подобна степен от развитието бяха „отхвърляни“ определени Същества, за да може човекът да се издига все по-нагоре и по-нагоре.

И така, пред нас имаме едно човечество, съществуващо само поради това, че човекът се освободи от онези същества, живеещи днес около нас в по-низшите природни царства. Да, всички ние сме били свързани с тези същества и с техните сили, също както водата носи в себе си по-грубите частици; но от определен момент на татък сме ги оставили да паднат на дъното, за да се издигнем над тях. Следователно, ние поглеждаме към три те по-низши царства и ясно усещаме: Във всичко това, което имаме под себе си, ние притежаваме и здравата почва за нашето по-нататъшно развитие. Тези същества са паднали ниско, за да се даде възможност за нашето собствено извисяване. Ето, този е верният поглед в „низшите“ природни царства.

Антропософското разглеждане ще ни доведе до още по-голяма яснота на въпросите, които обсъждаме. Нека отново да подчертая: Всички процеси, всички факти в хода на Земяното развитие са взаимно свързани. Вече видяхме, че всъщност отделянето на Слънцето и на Луната от Земята настъпи, за да може човешкият организъм, вътрешната човешка организация да се издигнат до онази своя степен в хода на Земяното развитие, която им позволява да развият в себе си индивидуални Азови сили. Вътрешната човешка организация трябваше да бъде променена, да бъде пречистена. И точно за тази цел настъпиха грандиозните духовно-космически процеси; отделянето на Слънцето и на Луната станаха заради човека и, напълно естествено, тези катаклизми в цялата Слънчева система, се отразиха на другите три природни царства и преди всичко на животинското царство, което се намира най-близо до нас. Ако искаме да вникнем в същността на тези въздействия, които претърпя животинското царство поради отделянето на Слънцето и на Луната, тогава антропософското, или духовнонаучно изследване ни води до следните важни открития:

Когато Слънцето се отдели от планетарното тяло на Земята, човекът вече беше постигнал определена степен от своята еволюция. Но ако човекът би застинал на тази степен, която беше постигнал по времето, когато Луната все още беше свързана със Земята, той съвсем нямаше да напредне до сегашното равнище на своята вътрешна организация, а щеше да деградира, щеше да изпита един вид разорение и вътрешно опустошаване. Ето защо Лунните сили също трябваше да бъдат изнесени вън от планетарното тяло на Земята. Напредъкът във вътрешната човешка организация стана възможен благодарение на следния факт: Още по времето, когато Луната беше включена в

планетарното тяло на Земята, човекът постигна такива „форми“, които можеха да станат още по-гъвкави и пластични; защото можеше да се случи и така, че твърдата, ригидна вътрешна организация да вземе такива размери, че отделянето на Луната щеше да се окаже напълно ненужно. А сега, важното е да разберем, че на тази степен, характеризираща се с все още гъвкава и пластична организация, се намираха само предшествениците на човека.

Следователно, в определен момент от развитието, Луната трябваше да се отдели от Земята. Но какво се случи преди отделянето на Луната?

Човешкият организъм ставаше все по-плътен и по-груб. Разбира се, човекът не приличаше на същество, изградено от дървесина или нещо подобно - това би била една твърде неточна представа. И все пак, въпреки значителната си плътност, той беше много по-гъвкав и по-нежен от днешния човешки организъм; но за тогавашната епоха човешкият организъм беше толкова плътен, че по-духовните му съставни части, които в интервала между отделянето на Слънцето и отделянето на Луната периодически бяха ту свързани с физическото тяло, ту живееха извън него, накрая стигнаха до там, че когато отново „слизаха“ и търсеха подходящо тяло за своето поредно въплъщение, намираха само такива груби, втвърдени тела, в които те не можеха да се вмъкнат и да ги ползват за свои обиталища.

Ето защо духовно-душевната част на голям брой човешки предшественици окончателно напусна Земята и за определен период от време потърси убежище върху други планети от нашата Слънчева система. Само незначителна част от физическите тела можа да изпълни своето предназначение и да се спаси за по-нататъшно развитие. Аз многократно съм описвал пред Вас, как преобладаващия брой човешки души бяха изнесени в небесното пространство, а еволюционният ход беше поддържан от една малка част, а именно от онези човешки души, които бяха достатъчно крепки и силни, за да понесат всички изпитания. Да, тъкмо тези крепки и силни души спасиха човечеството и преодоляха критичната точка в неговото развитие.

Разбира се, този продължителен процес все още няма нищо общо с това, което наричаме човешки Аз, човешка индивидуалност. Тук сме много по-близо до „груповата душа“. Когато душите се изнасяха в небесното пространство, те навлизаха в свръхсетивните форми на „груповите души“.

С отделянето на Луната отново стана възможно по-нататъшното пречистване на човешкия организъм, така че телата отново можеха да приемат завръщащите се души. Тези души слизаха все по-близо до Земята и в хода на Атлантската епоха те отново можеха да проникват в човешките тела. Но въпреки това, някои организми изостанаха в своето

развитие по време на споменатия критичен период, и макар че продължаваха да се размножават, те не бяха в състояние да поемат в себе си слизащите човешки души. Да, те се оказаха прекалено груби за тази цел. Следователно, наред с онези организми, които по-късно можаха да се усъвършенствуват, останаха и такива от критичния Земен период. Те се превърнаха в предшественици на по-груби организми и така се стигна до там, че наред с организмите, които успяха да станат носители на човешките индивидуалности, се размножаваха и такива организми, които не успяха да станат носители на човешките индивидуалности и представляваха, така да се каже, потомци на онези организми, които бяха напуснати от човешките души през епохата, когато Слънцето беше вече отделено от планетарното тяло на Земята, а Луната беше все още вързана със Земята.

И така, ние виждаме, как наред с човека израсна и едно друго царство от организми, които запазвайки своя лунен характер станаха неспособни да приемат в себе си човешките индивидуалности. По същество, тъкмо тези организми са предшествениците на днешните животни. Би могло да изглежда твърде странно, че тези „по-груби“ същества все пак проявяват определени способности, чрез които в света наблюдаваме например мъдро изградените леговища на бобъра. Но този факт е лесно разбираем, стига да не си представяме нещата прекалено опростени, а да запомним ясно: Тъкмо тези същества, които не бяха поели в себе си една или друга човешка душа, изградиха външните контури на животинската „архитектура“, както и едно строго специфично устройство на нервната система и т.н., така че те се оказаха в пълно съзвучие със законите на Земята. Защото онези същества, които не бяха способни да приемат в себе си човешки души, оставаха непрекъснато свързани със Земята. Наистина и другите организми, които по-късно се усъвършенствуваха и започнаха да приемат в себе си човешките индивидуалности, бяха заедно със Земята; обаче поради това, че трябваше да понесат съответните промени, свързани с отделянето на Луната, те изгубиха тъкмо онези качества, които бяха натрупали до този момент.

И така: след като Луната се отдели от Земята, на Земята останаха определени организми, които продължиха да се размножават според предишните условия, когато Луната беше все още свързана със Земята. Тези организми останаха прекалено груби; те се подчиняваха на предишните закономерности и се „втвърдиха“ до такава степен, че дори и след отделянето на Луната, те не бяха способни за никакви вътрешни промени. Те продължаваха механичното си размножение в рамките на своя втвърден, ригиден характер. Другите организми, които станаха носители на човешките индивидуалности, трябваше да се променят и да изоставят своето механично размножение. Да, те се промениха по такъв

начин, че в тях можеха да действуват онези Същества, които междуременно просто не бяха „слизали" на Земята и сега за пръв път им предстоеше да се свържат с нея.

Ето цялата разлика между онези Същества, които съхраниха предишния си втвърден и неподвижен лунен характер, и Съществата, които успяха да се променят. Но в какво се състоеше тази промяна?

Когато душите, които бяха напуснали Земята, започнаха отново да се връщат и да завладяват предназначенията за тях тела, те подложиха на коренно преизграждане целия организъм, нервната система, мозъка и т.н. Те на сочиха всичките си сили в това вътрешно преизграждане. Обаче другите тела, които останаха втвърдени и не подвижни, не претърпяха никакви съществени промени. И тъкмо тези тела бяха завладени сега от съвсем други Същества, застинали в свои много отдавнашни еволюционни степени; те изобщо не бяха напреднали до там, че да упражняват едни или други въздействия в съответните вътрешни процеси на организмите, а действаха от вън като „души на животинските видове". По този начин, онези организми, които след отделянето на Луната бяха подходящи за целта, вече можеха да приемат в себе си човешките души; а те на свой ред формираха организмите в посока на едно съвършено човешко устройство. И така, при отделянето на Луната, в Земните условия останаха груби, втвърдени организми, които не можеха да претърпят никакво развитие. Сега те бяха завладени от онези изостанали души, които изобщо не можеха да проникват в една или друга човешка индивидуалност, а оставаха застинали на своята лунна степен и се придържаха само към лунните закономерности; те бяха това, което днес наричаме „групови животински души".

Ето как, с оглед на космическите процеси, пред нас се очертава ялната разлика между човека и животното. Тъкмо космическите процеси ни отвеждат пред двата вида организми. Ако бихме били задържани в еволюционната степен на съществата, разположени непосредствено под човека, днес ние би трябвало да кръжим с нашия Аз около Земята, понеже физическото тяло би се оказало прекалено плътно и грубо, за да го приеме в себе си. Да, ние не бихме могли да се спуснем безпрепятствено, и въпреки че станахме по-съвършени същества, би трябвало да останем в сферата на „груповите животински души". Но понеже нашите организми се пречистиха и развиха, ние можахме да се „вмъкнем" в тях и да ги употребим като наши обиталища; с други думи, чрез тях ние можахме да се въплътим и да „слезем" на Земята. Душите на животинските видове, или „груповите животински души" не изпитваха подобен стремеж. Те направляваха животните от висотата на духовния свят.

Следователно, в заобикалящото ни животинско царство, виждаме онова равнище, където бихме спрели и самите ние, ако нашите тела не бяха претърпели съответно развитие.

Следва логичният въпрос: А как втвърдените организми на животните, намиращи се под нашата еволюционна степен, са слезли на Земята?

Те са слезли чрез самите нас! Те са един вид потомци на онези тела, в които ние след отделянето на Луната сме отказали да се vyplътим поради тяхната прекомерна плътност. И ако тогава не бяхме ги напуснали, по-късно ние не бихме могли да открием други тела за нашите души. Защото след отделянето на Слънцето, ние трябваше да търсим нашето поприще именно на Земята.

Ето как пред нас нагледно застава целия процес, при който, ако мога така да се изразя, ние изоставяме определени същества, за да си осигурим възможността да се издигнем самите ние. За тази цел ние трябваше да се пренесем на други планети и да изоставим животинските тела, които потънаха, така да се каже, в упадък. А на това, което изостана под нас, в известен смисъл, ние дължим сегашната си „човешка“ еволюционна степен. Да, тези наши „задължения“ могат да бъдат описани още по-подробно. Но има и друг въпрос: „Как изобщо стана възможно, че през критичния период на Земята, ние можахме да я напуснем?“ Защото едно същество не може току така да се отпрати в една или друга желана от него посока.

Едва в хода на Земното развитие, предшествувано от епохите на Старият Сатурн, Старото Слънце и Старата Луна, се появи за пръв път това, което дължим на луциферическите Духове. Луциферическите Същества бяха нашите предводители, които по време на критичния период от Земното развитие ни откъснаха от Земята. Сякаш те се обърнаха към нас с думите: „Сега там долу започва едно опасно време; ето защо вие трябва да напуснете Земята! Да луциферическите Същества бяха тези, под чиито предводителство ние напуснахме Земята; същите луциферически Същества, които вложиха в тогавашното ни астрално тяло могъщия луциферически принцип: възможността да избираме и да вършим злото, с което обаче е пряко свързана и възможността за свободата. Ако тогава те не ни бяха откъснали от Земята, ние завинаги щяхме да останем приковани към създадените от нас форми, и в най-добрия случай щяхме да се носим над тях, без да можем да ги одухотворим с нашето истинско присъствие. Така луциферическите Същества ни увлякоха със себе си и свързаха тяхната собствена същност с нашата същност.

Ако се замислим над този факт, лесно ще разберем, как откъсвайки се от Земята ние сме поели в себе си и луциферическите влияния. Обаче

физическите организми, които не споделиха тази съдба и останаха свързани със Земята, не приеха в себе си луциферическите влияния. Те трябваше да споделят с нас своята земна съдба, обаче не можахме да споделят с нас своята небесна съдба. И когато после отново се завърнахме на Земята, луциферическите влияния бяха вътре в нас, но не и в тях, а това от друга страна направи възможно да живеем в едно физическо тяло, и то по все по-независим от него начин. Обаче другите същества, които не бяха приели в себе си луциферическите влияния, представляваха всъщност това, което ние бяхме направили от тях, и поточно самите наши астрални тела в периода между отделянето на Слънцето и отделянето на Луната, следователно всичко това, от което ние успяхме да се освободим.

Да, нека внимателно да се вгледаме в животинския свят и да признаем: Цялата животинска жестокост, цялата ненаситност и всевъзможните недостатъци на животните, наред с тяхната изумителна сръчност, всичко това ние бихме имали в себе си, ако не бяхме съумели да го изхвърлим вън от нас! Ние дължим освобождаването на нашето астрално тяло не на друго, а на обстоятелството, че всички по-груби астрални качества останаха в животинското царство на Земята. Тогава ще признаем и още нещо: Колко благотворно за нас е, че свирепата жестокост на лъва и коварната хитрост на лисицата излязоха вън от нас, че се обективираха в съответните животински видове и поеа своето самостоятелно съществуване!

Поради обстоятелството, че астралното тяло на животните е сродно с човешкото астрално тяло, те могат да изпитват и болката. Но те са лишени от възможността да се издигат все по-високо и по-високо чрез болката, чрез страданието и неговото преодоляване. Те са лишени от индивидуалност. Ето защо тъкмо животните, а не хората са за оплакване. Ние сме длъжни да понасяме болките; обаче за нас всяка болка е средство за усъвършенстване. Преодолявайки болката и страданието, ние се издигаме в нашето развитие.

А животните тях ние сме изоставили като същества, които вече са притежавали способността да изпитват болка, но не и способността да се издигат чрез болката. Такава е съдбата на животните. В тях просто се оглежда нашата собствена организация, и то в онази степен от нашето развитие, когато можехме да усещаме болката, но не и чрез преодоляването и да я превръщаме в спасително средство за цялото човечество. Така в хода на Земяното развитие, ние обременихме животните с нашите най-отвратителни качества и сега те са навсякъде около нас като живи свидетелства за пътя ни към съвършенството. Ако не бяхме предизвикали изоставането на животните, ние нямаше да разполагаме със сегашната сила и чистота на нашето астрално тяло.

Да, всички ние трябва да заставаме пред тези факти не като пред абстрактни теории, а с истински трепет пред тяхното космическо величие. И ако внимателно се вгледаме в животните, ще се изпълним с покъртващото усещане: „Ето, вие, животните, сте навсякъде около нас. Но когато вие страдате, ние хората извличаме някаква полза. Ние хората можем да преодоляваме страданието; а вие трябва, вие сте осъдени да го понасяте. За вас ние избрахме страданието, а за себе си оставихме невероятната способност да го побеждаваме!"

И ако абстрактните теории се превърнат в живо космическо чувство, то неизбежно ще ни потопи в дълбоко състрадание спрямо всички мъки и болки, понасяни в животинското царство. Там, където това космическо чувство блика от първичната мъдрост на човечеството, там където хората все още са запазили макар и далечен отблясък от древното ясновидство, там е съхранена и милостта, истинското състрадание към животинския свят.

Да, това състрадание ще се появи отново, когато хората се осмелят и приемат новата духовна мъдрост, когато те отново проумеят колко дълбоко е свързана животинската съдба с Кармата на човечеството и изобщо с Кармата на света.

През епохите които бих нарекъл епохи на помрачение белязани от печата на материалистичното мислене, хората нямаха дори и предчувствие за тези кармични зависимости. Хората поглеждаха единствено към разположените в пространството предмети, същества и явления, без да се замислят, че всички те имат общ произход и че са разделени само от различните степени на своята еволюция. Естествено, хората не усещаха и връзката си със животните. И във всички области на Земята, където съзнанието за духовната връзка между човека и животинския свят беше малко или много помрачено, и се задоволяваше само с външните пространствени измерения, човекът изплащаше по един твърде странен начин своя дълг към животните: той просто ги изяждаше!

От друга страна тези неща ни подсказват, как убежденията и светогледите зависят от човешките усещания, от човешките чувства. В крайна сметка усещанията и чувствата са последици от убежденията, и както с времето се променят убежденията и идеите, така ще се променят и чувствата в хода на човешката еволюция. Човекът не можеше да стори нищо, освен да се устреми към едно възходящо развитие; за да се издигне, той трябваше да тласне в пропастта други същества. Той не можеше да им даде онази индивидуалност, която кармически възнаграждава животните за понасяните от тях неизброими страдания; той им отстъпи само болката, но не и кармичните закономерности на изкуплението.

Но това, което в миналото той не можа да им даде, един ден ще го стори тогава, когато е извоювал свободата и истинското себепознание. Тогава той в пълно съзнание ще пренесе кармичните закономерности също и в животинския свят, и ще признае: „Това което съм, аз дължа на животните. Заради мен те потънаха в мрака. Но всичко, с което на времето се провиних пред тях, всичко, което не успях да им дам, сега ще им върна стократно, като започна да се отнасям с обич към тях!“ Да, съзнанието за кармичните връзки неизбежно ще се съпровожда с все по-добро отнасяне на човека към животните, а не с това, което цари днес, и то особено на Запад. Отношението на човека към животните все повече ще се определя от неговото вътрешно усещане: Сега аз трябва да спася животните, които на времето тласнах в пропастта.

Ето как пред нас се очертаха съотношенията между Кармата и животинското царство. Ние съвсем не можем да сравняваме съдбата на отделното животно с човешката Карма. Обаче ако проследим цялото Земно развитие и всичко, което трябваше да настъпи заради еволюцията на човечеството, ще установим, че имаме пълното право да говорим за една дълбока връзка между Кармата на човечеството и животинския свят.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

18 май 1910

Болестта и здравето в светлината на Кармата.

Несъмнено, разискванията на които ще посветим времето си днес и през следващите дни, твърде лесно могат да прераснат в недоразумения. Ние ще обсъдим известни проблеми на болестта и здравето от гледна точка на Кармата; а при наличието на толкова много противоречия в нашия съвременен свят, тъкмо в тази област засягаща връзката между болест, здраве и Карма основните антропософски принципи лесно биха могли да бъдат подхвърлени на неправилно тълкуване. Вие добре знаете, че винаги, когато се дискутират въпроси от областта на здравето и болестта, хората са склонни към разгорещени и крайни становища. Знаете също, как от страна на лаиците, както и от страна на част от лекарското съсловие се отправят непрекъснати нападки срещу това, което наричаме „официална медицина“. От друга страна, лесно може да се установи, как представителите на официалната медицина, може би засегнати от явно несправедливи обвинения, не само че изпадат в екзалтация, когато трябва да защитават научните истини (а това е тяхно пълно право), но подемат яростна борба срещу всички, които предлагат други гледни точки за разрешаването на въпросите, възникващи в тази и без друго сложна област. Антропософията или Науката за Духа ще се

окаже достойна за великата си мисия, само ако се издигне до непредубедено и обективно мислене тъкмо в една раздирана и помрачена от спорове област като тази, към която пристъпваме в сегашния лекционен цикъл. За редовните слушатели на моите лекции е напълно ясно, че антропософските принципи не могат да се влеят в шумния хор на онези, които се стремят да дискредитират „университетската медицина“. За присъединяване към подобни дискредитиращи компании не може да става и дума.

По този повод е уместно да изтъкна още веднъж: през последните десетилетия приносът на „официалната медицина“ и нейните забележителни постижения в борбата срещу болестите, наистина заслужават огромно признание; те са не по-малко удивителни от другите многобройни открития в естествените науки. И ако някой може да се радва на успехите, които има медицината през последните години, това е тъкмо Антропософията. От друга страна обаче, трябва да подчертаем нещо, което е твърде характерно за естествените науки, а именно, че понякога техните открития и постижения срещат доста неправилни и незадоволителни „научни“ интерпретации и тълкувания. Една от най-изключителните особености на естественонаучните изследвания в наши дни е следната: мненията и теориите все още не са дораснали до висотата на откритията и фактите. Да, всички открития и факти от последните десетилетия могат да бъдат разбрани само в светлината, която блика от Антропософията, от Науката за Духа.

След тези вводни мисли, надявам се, е ясно: и дума не може да става за някакво участие в долнопробните атаки, които днес някои отправят към постиженията на университетската медицина. Но трябва да се добави и друго: удивителните открития често остават неплодотворни за човечеството, защото тъкмо материалистическите мнения и теории ги спъват по всевъзможни начини. Ето защо за Антропософията е много по-добре, ако тя без никакви претенции посочи своите основания, отколкото да се намесва в ненужни спорове. Така тя няма да разпалва излишно страстите, които днес и без друго са достатъчно силни.

Ако изобщо се стремим към сигурна гледна точка относно проблемите, с които се занимаваме, трябва да припомним: ние сме длъжни да търсим по всеки възможен начин и по-близките, и по-далечните причини на явленията, които ни заобикалят. И когато Антропософията изследва кармичните причини на болестите, тя се обръща към по-далечните причини, които изобщо не се виждат при повърхностното разглеждане на нещата. Нека да си послужим с едно сравнение, което, надявам се, ще онагледя моите мисли.

Да си представим един човек, изпълнен с безгранично доверие към „научните открития“ и презиращ всички възгледи от миналите столетия,

които имат някакво отношение към здравето и болестта. Ако се опитате да направите кратък обзор върху проблемите на здравето и болестта, Вие ще стигнете до усещането, че в себе си този човек е напълно сигурен: През последните двадесет, тридесет години ние стигнахме до един вид абсолютната истина, която все пак подлежи на допълване, но не и на подмяна с друга истина. Подобни хора се отнасят с пълно пренебрежение към всички творчески постижения на своите предшественици. Днес често чуваме: „В никоя друг област, освен в медицината, ние не се натъкваме на толкова груби суеверия!" И като доказателство се изтъкват някои ужасяващи примери за лечение на болестите през последните столетия. Особено лошо впечатление правят едни или други изрази, които отдавна са изгубили своето значение и с които днешният човек не може да пред приеме нищо. Има хора, които припомнят: „Да, имало е времена, когато всяка болест е била приписвана на Бога или Дявола!" И все пак подобни „мислители" не отиват твърде далеч, просто защото те не могат да си изградят никакви понятия за „Бог" и „Дяволът". Нека да си послужим с един пример.

Да предположим, че двама души разговарят и единият казва: „Току-що видях една стая, пълна с мухи. Според мен това е напълно естествено, защото стаята е мръсна и мухите намират там добри условия за размножение. Ако стаята се почисти основно, мухите веднага ще изчезнат!

Но мой познат твърди, че според него има и друго обяснение за многото мухи в стаята че в нея живее една страшно немарлива домакиня. Нима това не е едно чудовищно суеверие: Да си представяме немарливото поведение като един вид личност, която само махва с ръка и мухите пристигат! За мен първото обяснение, което свързва мухите с натрупаната мръсотия, е по-точно!"

Не по-различни изглеждат нещата в медицината, когато чуваме някой да казва: „Ако даден човек е сполетян от болест, това означава, че определени бацили са причинили инфекция; изгонете бацилите и той ще оздравее. Защо трябва да се търсят някакви духовни причини! Нужно е само едно: да се премахнат бацилите!" Съвсем не е суеверие да се говори за духовни причини при болестите, когато в същото време признаваме и всички други възможности, какъвто е случая с мухите в стаята на немарливата домакиня. И няма защо да се разтреперваме от гняв, ако чуем някой да казва: „Мухите веднага ще изчезнат, ако стаята се почисти основно".

Нещата не опират до това, да оборим другите, а да се научим на взаимно разбиране, на точна преценка за стойността на едните и другите мнения. Трябва да се съобразяваме както с непосредствените материални причинители, така и с по-далечните причини. Обективно

мислещият антропософ никога няма да подкрепи становището, че при най-малкия знак на немарливостта мухите пристигат в стаята; той ще признае и други, материални фактори, но неизбежно ще напомни, че зад материалните процеси се разиграват невидими духовни събития и че тези скрити, окултни събития трябва да бъдат проучени заради доброто и спасението на човечеството. Обаче за всеки, който би пожелал да се включи в подобна борба, трябва да е пределно ясно: духовните причини не винаги се разбират по същия начин, както се разбират материалните причини; борбата срещу едните често по нищо не прилича на борбата срещу другите. Не бива също и да си въобразяваме, че водейки борбата срещу духовните причини, сме освободени от задължението да се справяме с материалните причини; защото това би означавало да оставим стаята непочистена и да пренесем спора върху немарливостта на домакинята.

И така, когато разглеждаме Кармата, трябва да различаваме определени връзки между събития, настъпили в човешкия живот много, много отдавна, и от друга страна техните късни последици върху същия човешки индивид. Говорим ли за болест и здраве от гледна точка на Кармата, е равносилно да попитаме: „Как можем да си представим, че състоянията на болест и здраве при даден човек, имат своите причини в неговите минали действия, намерения и изживявания? И как да си представим връзката между сегашното му здраве или болест с онези бъдещи техни последици, които отново ще засегнат същия този човек?"

Общо взето, днешният човек вярва, че една болест има съвсем близки и непосредствени причини. Изобщо основната характеристика на съвременното мислене, и то във всички негови области, е стремежът към удобство; а да се задоволим с непосредствените причини, е нещо изключително удобно. По отношение на болестите, хората и най-вече самите болни, вземат под внимание само най-близките и непосредствени причини. Защото, как да отречем, че и самите болни прибягват до това удобство. При тези обстоятелства лесно възниква недоволство, ако лекарят не открие непосредствените причини; ако не помогне веднага, значи нещо е недогледал. Да, удобството в мисленето е нещо характерно за нашата епоха. Обаче който се заема да изследва Кармата и нейните далечни разклонения, е длъжен да отправя своя поглед все по-далеч назад от днешните събития. Рано или късно той ще стигне до извода: една болест може да бъде разбрана само ако разширим погледа си на зад и обхванем най-далечните събития от живота на болния човек.

Когато обсъждаме проблеми, свързани с болестта и здравето, преди всичко възниква един важен въпрос: „Как можем изобщо да си изградим понятие за болестта? Какво всъщност представлява тя?"

Ако трябва да отговорим на този въпрос след конкретни антропософски, духовнонаучни изследвания и се позволим на ясновиждащия поглед, ще установим, че когато става дума за болести при човека, са налице нередности не само в човешкото физическо тяло, но и в свръхсетивните му съставни части в човешкото етерно тяло и в човешкото астрално тяло. Обаче ясновиждащият изследовател не може да проучва дадена болест така, че от една страна да разглежда физическото тяло, а от друга етерното тяло и астралното тяло; защото в болестта могат да участвуват и трите съставни части на човешкото същество. И така, как да си изградим представа за протичането на болестта?

Преди всичко, следва да уточним до къде се простира понятието „болест“. Да оставим настрана хората, които са склонни да си служат безотговорно с всевъзможни символични представи и да твърдят, например, че съществуват болестни състояния също и при минералите или металите. Те заявяват: „Когато ръждата разяжда желязото, това означава една болест на желязото!“ Само че трябва да сме напълно уверени: С такива абстрактни понятия животът не може да бъде обхванат и разбран; можем да стигнем до шеговито и несериозно познание за живота, но не и до истинско, дълбоко вникване в процесите на света. Ако човек иска да си изкове жива и реална представа както за болестта, така и за здравето, нека да се предпазва от изказвания като тези, че минералите и металите също боледуват.

Издигнем ли се до растителното царство, нещата се променят. Там е напълно оправдано да се говори за боледуване. И тъкмо болестите сред растителния свят са от изключително голям интерес и от изключителна важност, за да стигнем до точна представа за „болестта“. Важно е още сега да добавим, че сред растителния свят не може да се говори за „вътрешни причини на болестите“ така, както говорим за тези „вътрешни причини“ при животното и човека. Лесно ще установите, че болестите в растителното царство са винаги свързани с някакъв външен повод с едно или друго вредно влияние на почвата, недостатъчна светлина, неблагоприятни ветрове и други атмосферни въздействия. Или ще откриете, че тези болести са породени от паразити, идващи от животинския свят или пък от самите растения. Да, в рамките на растителния свят изобщо не е оправдано да се говори за „вътрешни причини на болестите“.

Поради краткото време, с което разполагам, не мога да се впусна в доказателства и примери; обаче, колкото по-дълбоко навлизаме в растителната патология, толкова по-ясно виждаме, че при растенията наистина не можем да говорим за „вътрешни причини на болестите“, а само за външни въздействия, за външни увреждания.

И така, растението според начина, по който то застава пред нас във външния свят е същество, изградено от физическо тяло и от етерно тяло. В същото време, ако мога така да се изразя, то подчертава важния факт, че едно същество, изградено от физическо тяло и от етерно тяло, по принцип е винаги здраво и се разболява само в резултат на външни увреждания. Да, този факт напълно съвпада с антропософското разбиране на нещата. Докато с методите на окултното изследване, що се отнася до болестите в животинското и човешкото царство, винаги ще открием промени във вътрешните свръхсетивни части на болния индивид, при болното растение никога не можем да говорим за първични промени в етерното му тяло, а единствено за всевъзможни външни смущения и вредни въздействия, засягащи физическото тяло, а от там и етерното тяло на растението. Антропософията напълно потвърждава общото заключение: В съставните части на растението а именно във физическото му и етерно тяло е заложено един вид първично здраве. Нещо съвсем друго е, когато растението успее да се защити от външните заплахи и когато в борбата си срещу тях мобилизира всичките си сили под формата на усилен растеж, така че накрая да излекува самото себе си. Наблюдавайте само, как всяко растение ако сте отрязали част от него се опитва да замести засегнатото място и как търси нови пътища и форми, за да компенсира външната пречка. Вън от всяко съмнение е, че когато трябва да преодолява външни препятствия и пречки, у растението се пробужда една вътрешна защита, една могъща лечебна сила.

И така, в лицето на етерното и физическото тяло на растението, ние имаме пред себе си нещо, което може да отговори на външните увреждащи фактори с вътрешна лечебна сила. Да, пред нас е един изключително важен факт. Следователно, растението, със своето физическо и етерно тяло ни се представя не само като един организъм, чието етерно тяло носи в себе си основните принципи на здравето, доколкото те са необходими за израстването и развитието, а като организъм с подчертан излишък от такива сили, които веднага метаморфозират в неудържими лечебни сили, в случай че се появят външни увреждащи фактори. Откъде всъщност идват тези лечебни сили?

Ако Вие нараните едно физическо тяло, следите от нараняването ще останат; от самото себе си то не може да породи необходимите лечебни сили. Ето защо немислимо е да приписваме лечебни сили на самото физическо тяло, а още по-малко да смятаме, че болестта и лечението се разиграват в рамките на физическото тяло. До този извод стигаме, ако наблюдаваме проявите на една болест в дадено растение. Принципът на вътрешните лечебни сили можем да търсим единствено в етерното тяло.

Всичко това се потвърждава от духовнонаучното изследване по неоспорим начин.

Около наранените части на едно растение ясновидецът вижда как етерното тяло на растението разгръща един изключително подвижен живот и сега то е много по-активно, отколкото преди нараняването. Сега етерното тяло поражда от себе си съвсем други форми, от него бликват съвсем други потоци. Извънредно интересно е, че наранявайки физическото тяло на растението, ние предизвикваме повишена активност от страна на неговото етерно тяло.

С тези думи ние съвсем не дефинираме понятието „болест“, но все пак се доближаваме до „начина“, по който се проявява болестта и до предчувствието за вътрешната същност на лечебния процес.

Нека сега продължим още по-нататък и се опитаме следвайки неотклонно ръководната нишка на ясновиждащо то познание да проникнем във видимите явления на външния свят. Нека да пристъпим от раните, които нанасяме на растенията, към раните, които причиняваме на животните, т.е. на съществата, разполагащи със свое астрално тяло. В общи линии, лесно ще установим, че колкото по-висш е един животински вид, толкова по-слабо е застъпено универсалното качество на растителния свят, а именно: Отговорът на етерното тяло спрямо увреждащите въздействия на външния свят. Ако причиним грубо нараняване на един бозайник, ако да кажем, отрежем кракът на едно куче, ще видим, че етерното тяло на кучето съвсем няма да реагира с онази лечебна сила, с която реагира етерното тяло на едно растение, ако например, отсечем клона на едно дърво.

Нека да слезем до най-низшите животински видове, например до тритоните. Ако отрежем някои техни части или органи, ще установим, че те не изпитват особено мъчителни усещания. Органите се възстановяват изключително бързо и животното много скоро добива първоначалния си вид. В случая се извършва нещо подобно на това, което наблюдаваме при растенията: бурната манифестация на лечебни сили в етерното тяло. Кой би твърдял, че ако се опитаме да пробудим тези сили в етерното тяло на човека или животното, ще увредим тяхното здраве?

Напротив, представителят на низшите животински видове ще активира своето етерно тяло и с негова помощ бързо ще възстанови последиците от дадено нараняване, колкото и тежко да е то. А как стоят нещата при по-висшите животни?

Ако например откъснем крайника на един рак, той не е в състояние веднага да го замени с нов. Обаче когато смени бронята си, т.е. в следващата метаморфоза на своя живот, на мястото на откъснатия крайник ще се появи зачатък на нов крайник; следващия път крайникът

става по-голям и ако този процес се повтори достатъчно пъти, накрая животното ще добие своя първоначален вид.

Следователно, етерното тяло на някои животни трябва да прояви по-голяма активност, за да предизвика действието на лечебните етерни сили. При по-висшите животински видове това не е така. Ако неволно осакатим едно по-висше животно, то не може да извлече достатъчно лечебни сили от етерното си тяло. Но ако то има потомци, знаем, че те се раждат напълно здрави. С други думи, когато етерното тяло пренася своите характерни качества в следващото поколение, там те също се проявяват под формата на лечебни сили. У тритона етерното тяло действа още в същото животно; у рака едва след като той сменя бронята си; у висшите животни едва в следващото поколение! Ако размислим върху тези явления, ще се убедим, че лечебната сила на етерното тяло може да се пренася също и от предците към потомците; изобщо етерното тяло се наследява така, че да може отново да изгради цялото животно в неговия първоначален вид. Ето един от „начините“, по които действуват лечебните сили на етерното тяло.

А сега идва ред на важния въпрос: „Къде е скрита причината, че колкото по-високо се издигаме по стълбата на животинското царство а външно погледнато, това важи и за човешкото царство толкова по-големи усилия трябва да полага етерното тяло, за да прояви изобщо своите лечебни сили?“

Причината е там, че етерното тяло може да бъде свързано с физическото тяло по най-различен начин. Бих казал, че между физическото тяло и етерното тяло съществува по-здрава или по-разхлабена връзка, по-близко или по-далечно родство. Да вземем например едно по-низше животно, тритонът, чиято отрязана част веднага се възстановява. Тук съвсем не е налице една здрава връзка между етерното тяло и физическото тяло. В още по-висша степен това се отнася за растителния свят. В растителния свят връзката е такава, че физическото тяло не може да въздейства върху етерното тяло, така че етерното тяло остава незасегнато от това, което става във физическото тяло и в известен смисъл етерното тяло е независимо от физическото тяло.

И така, същността на етерното тяло е в бурната деятелност на неговите елементи, в растежа, в непрекъснатото възпроизвеждане. То стимулира растежа до определена граница. В мига, когато отстраним дадена част от едно растение или от едно низше животно, етерното тяло веднага е готово да я възстанови напълно. А какво би попречило тази етерна деятелност да се разгърне в пълния си вид?

Обстоятелството, че етерното тяло е по-плътно свързано с физическото тяло! Точно такъв е случая при по-висшите животни. При

тях е налице една много по-интимна, много по-плътна връзка между етерното тяло и физическото тяло. Когато физическото тяло изгражда своите форми, техните физически въздействия засягат и самото етерно тяло.

Да изразим нещата още по-нагледно: При най-низшите животни или при растенията, нещата са устроени така, че външните процеси не засягат етерното тяло и то води свой самостоятелен живот. Издигайки се към по-висшите животни, установяваме, че формите на физическото тяло разпростират своите въздействия и върху етерното тяло; тук етерното тяло до голяма степен съвпада с физическото тяло и наранявайки физическото тяло, ние нараняваме и етерното тяло. И сега, естествено, етерното тяло трябва да прибегне към много по-дълбоките си сили, защото преди всичко то трябва да възстанови самото себе си, а едва после засегнатите части. Ето защо, приближавайки се към етерното тяло на по-висшите животни, ние пробуждаме и много по-дълбоки лечебни сили. А защо това е така? Защо етерното тяло на висшите животни е толкова зависимо от формите на физическото тяло?

Колкото по-нагоре се издигаме в животинското царство, толкова по-отчетливо се проявява не само дейността на етерното тяло, но и тази на астралното тяло. При по-низшите животни дейността на астралното тяло е извън редно слаба. Ето защо тези животни донякъде са близки с растителния свят. Колкото по-нагоре се издигаме, толкова по-силно се проявява астралното тяло. То действува така, че подчинява етерното тяло и го прави зависимо.

Едно същество като растението, притежаващо само физическо тяло и етерно тяло, не възприема външния свят; външните дразнения не навлизат във вътрешните процеси на растението. Но там, където действува едно астрално тяло, външните дразнения се отразяват по един или друг начин във вътрешните процеси. Едно същество, чието астрално тяло е бездейно, винаги показва признаци на вътрешна изолираност от външния свят. Колкото астралната активност е по-изразена, толкова повече съществото се отваря към външния свят. Следователно, астралното тяло свързва вътрешната същност на едно същество с външния свят. Колкото повече нараства астралната активност, толкова по-могъщи сили трябва да употреби етерното тяло, за да възстанови получените увреждания.

Ако се пренесем от животинския свят към човека, ще установим и нещо друго. Животното се движи по строго установени маршрути; неговата „жизнена програма“ е предварително определена. Обаче човешкото астрално тяло не съдържа такива предварително определени програми. При животното съвсем не може да се говори, че то се отклонява от своите инстинкти или че се стреми да се придържа към

тях. То просто следва своята жизнена програма. Човекът обаче, именно защото е на по-високо еволюционно равнище, може да изживява в себе си всички възможни разлики между „правилното“ и „погрешното“, между истината и лъжата, между доброто и злото. Той изгражда отношенията си с външния свят по най-различни начини, но само чрез своите индивидуални подтици. Всяко едно от тези отношения се отразява върху неговото астрално тяло. И последиците се свеждат до това, че взаимодействията между астралното тяло и етерното тяло сега се определят от тези външни отношения, от тези външни изживявания. Ако например даден човек води нередовен и безпътен живот, това се отразява върху неговото астрално тяло. Обаче ние видяхме, че астралното тяло оказва влияние на етерното тяло и го прави зависимо от структурата и конфигурацията на астралните сили. Ето защо сега лесно ще разберем, че етерното тяло на човека се променя според живота, който той води в границите между доброто и злото, в границите между истината и лъжата и т.н. Всичко това упражнява силно въздействие върху човешкото етерно тяло.

Нека сега да си припомним събитията, които настъпват след като човек мине през Портата на смъртта. Вече знаем, че човек отхвърля физическото тяло, а етерното тяло продължава да е свързано с астралното тяло и с Азът. Няколко дни след смъртта, основната част на етерното тяло се отхвърля като един вид втори труп; и все пак остава един екстракт от етерното тяло, който човек взема със себе си и запазва за идващите времена. Този екстракт на етерното тяло съдържа в концентриран вид всички въздействия от един безпътен живот, всичко, което е проникнало в човека като последици от доброто или злото, от правилното или погрешно мислене, от съответните чувства, действия и т.н. Да, всичко това се съдържа в етерното тяло и човекът го носи със себе си до мига на следващата инкарнация. И понеже животното изобщо не разполага с такива индивидуални опитност, напълно естествено е, че то не може да пренесе нищо отвъд Портата на смъртта. Когато чрез поредното си ново раждане човек отново „слиза“ на Земята, екстрактът от предишното му етерно тяло се влива в новото етерно тяло. Ето защо по време на новата си инкарнация, човек има в етерното тяло всички последици от своя предишен живот. И тъй като етерното тяло е „архитекта“ на новия физически организъм, етерните сили направо се „отпечатват“ в структурата на физическото тяло. Как всъщност протича този процес?

Духовнонаучното изследване показва, че по формата на човешкото тяло, в което даден индивид прекарва сегашната си инкарнация, можем приблизително да съдим за постъпките и действията му в предишния живот. Ясно е, че при животното не можем да говорим за прераждане на

една или друга животинска индивидуалност; в случая откриваме само общото астрално тяло на съответния животински вид, което ограничава лечебните сили на етерното тяло в отделното животно. При човека обаче откриваме, как последиците от предишния живот импрегнират не само неговото астрално тяло, но и неговото етерно и физическо тяло. И понеже етерното тяло има спонтанната сила да възпроизвежда заложените в него процеси, лесно ще разберем, че в строежа на новия физически организъм то влага онова, което носи със себе си от предишните инкарнации. Сега вече напълно разбираме, как нашите постъпки от предишния живот определят здравословното ни състояние в следващия живот, и как в подробностите на нашето здраве можем да търсим кармичните следствия от един или друг предишен живот. До същия извод можем да стигнем и по друг начин.

Нека да попитаме: Нима всичко, което вършим в живота между раждането и смъртта, еднакво засяга нашето етерно тяло?

Дори и в обикновения живот, Вие лесно ще доловите огромната разлика между въздействията на нашите съзнателни опитности и тези, които имаме чрез нашата физическа организация. Сега стигаме до един крайно интересен факт, който може да бъде разбран както по чисто антропософски път, така и с помощта на обикновеното мислене. В хода на своя живот човек натрупва много опитности, които той съзнателно свързва със своя Аз. В него те се превръщат в представи, после той преработва тези представи и т.н. Но помислете само колко безкрайно много изживявания, опитности и впечатления просто не израстват до равнището на представи, не стигат до съзнанието и въпреки това играят голяма роля в душевния живот на човека. Нима не Ви се е случвало, някой да се обърне към Вас с думите: „Днес те видях; ти също ме погледна!“, а всъщност Вие не си спомняте абсолютно нищо. Това е нещо твърде обикновено. Несъмнено, външното сетивно впечатление е налице. Вашите очи са зърнали другия човек, обаче сетивното впечатление остава вън от съзнанието и не се издига до равнището на представата.

Подобни случаи срещаме всеки ден, така че фактически живота ни може да се раздели на две части: едната част е съставена от съзнателни представи, а другата от изживявания, протичащи под прага на ясното и будно съзнание. Но има и други различия: Вие лесно можете да прокарате границата между онези впечатления, за които си спомняте и впечатленията, които не са оставили у Вас никакъв спомен.

И така, нашият душевен живот протича на съвсем различни равнища. Съществената разлика между отделните равнища, между отделните категории, изпъква особено тогава, когато става дума за вътрешната същност на човека.

Нека отново да спрем вниманието си върху човешкия живот между раждането и смъртта. Ако наблюдаваме нещата точно, ще установим една огромна разлика между онези представи, до които нашето съзнание може винаги да прибегне и които, така да се каже, „подлежат на спомняне“, и от друга страна, представите, които винаги забравяме и които са недостижими за паметовите способности. Тази разлика може да бъде онагледена по следния начин.

Замислете се за някакво изживяване, което предизвиква у Вас появата на една ясна и точна представа. Нека да приемем, че определено изживяване поражда у Вас радост или болка, с други думи, едно изживяване, което е съпроводено от дадено чувство. Да не забравяме също, че повечето изживявания се съпровождат от чувства. А чувствата се намесват не само в повърхностния съзнателен пласт на живота, а проникват дълбоко в структурите на физическото тяло. Припомнете си само, как при определена ситуация побледнявате, а при друга почервявате. В този случай чувствата се намесват дори в кръвообращението

Нека сега разгледаме изживяванията, които изобщо не стигат до съзнанието и не могат да бъдат обхванати от спомените. Антропософията ясно показва, че тези изживявания се съпровождат от едни или други чувства в не по-малка степен от съзнателните изживявания. Ако Вие в пълно съзнание сте под впечатлението на едно външно усещане, което поражда силен страх и води до сърцебиене, не забравяйте, че последиците могат да бъдат същите, дори и ако усещането е под прага на съзнанието.

В този случай усещането прониква направо във физическото тяло. И тук се натъкваме на забележителния факт, че когато едно усещане предизвиква ясна и точна, съзнателна представа, то среща един вид съпротива при опита си да проникне в дълбините на човешкия организъм, докато ако то не предизвиква у нас една или друга съзнателна представа, горната съпротива липсва и усещането нахлува навътре както си ще. Да, човешкият живот е много по-богат от нашата съзнателна представа за него. Зад несъзнателните усещания е спотаено нещо, което също идва от външния свят и прониква в нас без да можем да му попречим ни най-малко.

В нашия живот има един период от време, изключително богат на този род впечатления, които оказват най-живо и силно въздействие върху човешкия организъм, но без да оставят дори и следа от спомени. През цялото време от раждането до появата на първите спомени, всички ние изпитваме безброй богати впечатления, които остават в нас и ни променят в една или друга степен. Те действуват също както и съзнателните впечатления, само че пред тях не застава никаква

преграда, докато споменът за съзнателните представи се вмъква в душевния живот и служи като един вид препятствие. И тъкмо тези несъзнателни впечатления проникват най-дълбоко в човека. Дори обикновеният живот многократно потвърждава, че съществуват моменти, когато този втори вид впечатления се проявяват с пълна сила. Наглед някои събития от човешкия живот изглеждат съвсем необясними. Често пъти Вие просто недоумявате защо едно събитие Ви впечатлява повече от друго и как може едно сравнително маловажно събитие да предизвиква разтърсващи усещания. И ако Вие сте в състояние да анализирате конкретния случай, може би ще установите, че тъкмо в критичния период между раждането и появата на първите спомени сте преживяли нещо, което впоследствие сте забравили напълно. От него не е останала абсолютно никаква представа. Навремето впечатлението е било разтърсващо; то продължава да живее, намесва се в отделни фрагменти от сегашния Ви душевен живот, подсилва ги и т.н. Много от сегашните Ви усещания и впечатления са ярки и силни само поради тази причина. Това обяснява много неща.

И ако човек се замисли върху тези удивителни процеси, ще проумее каква безкрайно голяма отговорност носим за възпитанието в ранната детска възраст и за многозначителните сенки и светлини, които то хвърля към по-късните периоди от живота. Една жива част от миналото непрекъснато се носи напред и формира нашето бъдеще.

Често може да се случи така, че такива впечатления от детството особено ако те се повтарят се отразяват върху цялото светоусещане, като от определен момент нататък настъпват меланхолни черти в настроението, които могат да бъдат обяснени, само ако се върнем достатъчно назад и видим как ранните детски впечатления хвърлят своите сенки и светлини към по-късните периоди от живота; защото тъкмо те са тези, които сега излизат на преден план като една трайна меланхолия. Ще установим още, че най-силно действие имат онези събития, които не минават незабелязано покрай детето, а още тогава му правят странно и неотразимо впечатление.

Следователно, можем да обобщим: За появата на такива абнормни състояния са от значение онези афекти, чувства и усещания, които се наслаждат към вече напълно забравените впечатления от детството.

А сега си припомнете описанията, които нееднократно съм давал за живота по времето на Камалока*3. След като човек отхвърли етерното си тяло като един вид втори труп, той изживява целия си живот, само че в обратна посока, минавайки покрай всичките си действия и изживявания, но по такъв начин, че съвсем не остава равнодушен към тях. Понеже през времето на Камалока човекът все още разполага със

своето старо астрално тяло, опитностите, които е имал, предизвикват бурни чувствени изблици.

Да предположим, че един човек умира на 70 години; той изживява в обратен ред живота си и стига до своята 40 година, когато е ударил някому плесница. Сега той изпитва болката, която е причинил на другия човек. Сегашното страдание поражда един вид упрек и този упрек остава у човека като постоянен копнеж да изкупи стореното зло в следващия си живот. Вие разбирате, че след като тези астрални изживявания се разиграват в периода между смъртта и новото раждане, това, което изживяваме като „действие“, прониква дълбоко в нашата вътрешна същност и активно участва в изграждането на новото ни физическо тяло. След като дори в обикновения живот определени травмиращи изживявания лесно могат да породят меланхолии черти в настроението, ще се съгласим, че много по-интензивните душевни събития по времето на Камалока могат да предизвикат съдбоносни промени в изграждането на физическото тяло през новата инкарнация.

Ето как Вие откривате едно „усилване“ на нещо, което внимателното наблюдение долавя още тук, в живота между раждането и смъртта. Тъкмо представи, които в рамките на съзнанието не представляват никакво препятствие, водят до много по-тежки душевни смущения: до неврастения, хистерия или направо до душевни заболявания. Всички тези явления се разиграват нагледно пред нас като взаимодействия между миналите и бъдещи събития в хода на човешкия живот.

Ако искаме да вникнем още по-дълбоко в смисъла на тези понятия, трябва да напомним: Това, което осъществяваме в живота като действия, след като минем през Портата на смъртта, се превръща в могъщи афекти и тези афекти, които сега не могат да бъдат удържани от никакви земни представи и от никакво физическо съзнание защото тук изобщо няма нужда от мозък биват изживени с помощта на друг, по-дълбок вид съзнание и, накратко, пренасят последиците от нашите минали действия в следващата инкарнация. Ето защо няма да се учудите, ако разберете, че ако един човек в предишната си инкарнация е мислил, чувствувал и действувал само егоистично, и види след смъртта плодовете на своите егоистични мисли, чувства и воля, ще се изпълни с ярост срещу самия себе си. Така стоят нещата в действителност. Човек сам поражда тенденциите, които в новата инкарнация ще насочи срещу себе си. И доколкото тези тенденции идват от егоистичната същност на вече екскарнирания човек, те ще се проявят в следващата му инкарнация под формата на един слаб организъм. (Тук изразът „слаб организъм“ се отнася до вътрешната същност, а не до външното впечатление, което даден човек прави на другите.) Нека повторим: един слаб организъм

може да бъде кармически свързан с егоистичните действия на човека в неговата предишна инкарнация. Но да продължим нататък.

Нека да предположим, че в една от своите инкарнации даден човек показва особена склонност към лъжата. Тази склонност идва от подсъзнанието и блика от най-дълбоките и тъмни пластове на душата. Защото ако човек би се подчинил само на своите висши морални императиви, той изобщо нямаше да лъже; към лъжата го тласкат само онези афекти и чувства, които идват от подсъзнанието. А там вече има нещо животинско! Ако даден човек е бил лъжец, след смъртта неговите действия, произтекли на времето от склонността му да лъже, отново ще породят бурни афекти и неумолимата тенденция да работи срещу самия себе си. И тогава този човек ще донесе в следващата си инкарнация не само един слаб организъм, а (както ни показва Науката за Духа) и един неправилно, дефектно изграден организъм с несъмнено увредени вътрешни органи, макар и в техните най-фини структури. Всичко това води началото си от предишната склонност към лъжа!

Но откъде идва самата склонност да се лъже? Защото в самата нея вече има нещо, което е нередно.

Тук ние трябва да се върнем още по-назад. Антропософската Наука за Духа показва: В рамките на дадена инкарнация, един безсмислен и празен живот, непознаващ нито преданост, нито обич, има тази особеност, че през следващата инкарнация той се проявява в склонността да се лъже; а склонността да се лъже метаморфозира по време на по-следващата инкарнация в неправилно изградени вътрешни органи!

Ето как можем да проследим кармичните последици в три последователни инкарнации: Повърхностен душевен живот в първата инкарнация, склонност към лъжа във втората инкарнация и физическа предразположба към заболяване в третата инкарнация.

Да, Кармата действа по точно определен начин както в здравето, така и в болестта. Тук отбелязвам в скоби, че фактите, за които става дума, са извлечени с помощта на духовнонаучното изследване. Трябва да се стремим не към едни или други теории, а към конкретни случаи, към които да подходим с чисто антропософските изследователски методи.

И така, първоначално ние се обърнахме към най-елементарните факти към лечебните сили на етерното тяло в растителния свят. После показахме, как с присъединяването на астралното тяло, в животинския свят настъпва един спад в активността на етерното тяло; а накрая установихме, как чрез приемането на Азът, който стимулира индивидуалния живот в областта на доброто и злото, астралното тяло което успоредно с напредването на животинската еволюция става все

по-голяма пречка за лечебните сили на етерното тяло внася един напълно нов елемент в човешкото същество: Кармичните болестни въздействия, произтичащи от индивидуалния живот.

Растението не притежава астрално тяло, следователно при него не съществуват вътрешни предпоставки за боледуване; в случая болестта е нещо външно, а и лечебните сили на етерното тяло са все още незасегнати. При низшите животински видове етерното тяло донякъде запазва своите лечебни сили, така че след евентуалното им отстраняване, отделни части и органи на тези животни могат да бъдат напълно възстановени; обаче колкото по-нагоре се издигаме в животинското царство, толкова повече астралното тяло ограничава лечебните сили на етерното тяло. И понеже животните не се прераждат, т.е. не влизат от една инкарнация в друга инкарнация, свойствата на тяхното етерно тяло не зависят от каквито и да е морални, интелектуални или индивидуални, качества, а само от общата характеристика на съответния животински вид. Докато при човекът не е така: в неговото етерно тяло действуват Азовите изживявания, които той има от раждането до смъртта.

А защо изживяванията от ранното детство се проявяват само като леки заболявания? Ако проследим причините за това, което се крие под т.н. „неврастения“, „невроза“ и „хистерия“, ще установим, че те се намират в сегашната инкарнация. Обаче причините за по-тежките заболявания ние ще търсим в предишния живот, защото истинската субстанция на моралните и интелектуални изживявания може да бъде внесена в етерното тяло респективно в неговите могъщи или накърнени лечебни сили едва в периода между смъртта и новото раждане. Общо взето, етерното тяло на човека не може да приеме по-дълбоките морални последици в рамките на един живот, макар и да има не малко и то забележителни изключения, с които ще се занимаем през следващите дни; по-дълбоките морални последици навлизат в етерното тяло едва през периода между смъртта и новото раждане.

Ето как стигнахме до връзката между живота ни в областта на доброто и злото по време на една инкарнация, и нашето здраве, респективно болест, в следващите инкарнации.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

19 май 1910

Лечими и нелечими болести в светлината на Кармата.

Нека да започна с предположението, че един ден когато идеите за Кармата и кармичните връзки бъдат приети в един по-широк кръг, двете понятия, които са предмет на днешната лекция, а именно „лечимост“ и „нелечимост“ на болестите, ще бъдат разглеждани в светлината на по-

ясни и ако мога така да се изразя по-дружелюбни представи. Трябва да изтъкна, че през различните столетия, по въпросите за „лечимостта“ и „нелечимостта“ на болестите, са били изказвани всевъзможни мнения и догадки. И далеч не е необходимо да се връщаме твърде назад в историята, за да се убедим в огромните промени, които те са претърпели.

Виждате например, как в края на Средновековието, приблизително към средата между 16 и 17 век, постепенно се оформя представата, че болестните картини биха могли да бъдат най-строго разграничени, така че практически всяка болест безусловно би трябвало да се лекува със съответна билка, микстура и т.н. Общо взето, този възглед се задържа твърде дълго, обхващайки дори част от 19 век. И ако днес един лаик, един обикновен човек, запознат най-общо със съвременната терминология, би прелистил рецептите от края на 18 век за лечение на болестите, би останал удивен от огромния брой лекарства от чайовете, миксурите, до отровните средства и кръвопускането, и т.н. Но тъкмо 19 век беше този, който напълно преобърна възгледите, и то всред най-уважаваните медицински среди.

Аз добре помня, как през моите младежки години станах пряк свидетел на голяма част от тези противоположни мнения. А такава възможност се предлагаше на всеки, който беше малко или много запознат с „нихилистичната медицинска школа“, която възникна към средата на 19 век във Виена и бързо спечели завидно влияние в европейските страни. Изходната точка на този пълен обрат относно „лечимостта“ и „нелечимостта“ на болестите стана внимателното проучване на един забележителен лекар, Дител, върху лечението на пневмонията и другите белодробни възпаления. Накратко, той стигна до извода, че в общи линии, не съществува непосредствен лечебен ефект, когато се прилага едно или друго лекарствено средство в хода на дадена болест. Авторитетът на Дител се оказа решаващ за младите медици от неговото съвремие и постепенно тяхното становище за лечебната стойност на всички древни лекарствени средства се доближи до известната поговорка: „Когато петелът пее на бунището, времето или се променя, или остава същото!“ Те застъпваха становището, че за протичането на една болест е съвсем безразлично дали предписваме едно или друго лекарствено средство. И с една доста убедителна за тогавашното време статистика, Дител доказва, че болните от пневмония оздравяват или умират в същите процентни съотношения, независимо дали са третирани с въведената от него „изчакваща“ терапия, или с изпитаните лечебни средства на миналото.

Основаната от Дител и доразвита от Шкода „изчакваща терапия“ се състои в това, че болният се поставя при такива условия, които в

максимална степен подпомагат спонтанните лечебни сили на организма; а ролята на лекаря едва ли се свежда до друго, освен да бди върху протичането на болестта и да бъде на мястото си, когато на стъпващите усложнения изискват една чисто човешка намеса и помощ. Общо взето, лекарят ако мога така да се изразя вижда как болестта идва, след което изчаква спонтанните лечебни сили на организма, докато например треската спадне и лечението привърши от само себе си.

Това медицинско направление беше наречено „нихилистично“, защото се опираше на няколко извода, до които стигна проф. Шкода, чиито смисъл беше приблизително следния: „Ние може би сме в състояние да диагностицираме отделните болести, да ги описваме, дори донякъде да ги обясняваме, но не и да ги лекуваме!“

Спирам се на тези неща, за да обърнете внимание на някои факти, които бяха неоспорими за началото на 19 век; те положително ще Ви улеснят да усетите до каква голяма степен се промениха научните представи в областта на медицината. Разбира се, устното споделяне на подобни факти не означава, че бих искал да взема една или друга страна в този спор. Явно е, че думите на известния проф. Шкода носят в себе си нещо твърде радикално и не е трудно да посочим границите, в които те запазват своята валидност. Подобни убеждения всъщност без да привеждат никакви доказателства и без да стигат до ясна формулировка навеждаха към идеята, че практически в човека би трябвало да има нещо, което в известен смисъл предопределя протичането и изхода на една болест, и което, общо взето, е извън пределите на рутинната медицинска помощ.

Да, в случая беше подказана идеята, че има нещо, което е извън човешките възможности, и ако тази идея бъде отнесена към човешкия организъм, тя ни отвежда единствено до закона на Кармата и до участието на Кармата в протичането на човешкия живот. Ако внимателно проследим протичането на една болест а непредубеденият поглед лесно ще установи как веднага след появата на болестта бликват спонтанните лечебни сили и формират целия бъдещ оздравителен процес, като в един случай настъпва пълно оздравяване, а в друг случай то е невъзможно ще се видим принудени да търсим много по-дълбоките причини и закономерности на болестната симптоматика.

Накратко: можем ли да търсим тези по-дълбоки закономерности в предишния земен живот на човека? Ето същественият въпрос за нас! Можем ли да приемем, че още с раждането си, човек носи известни предпоставки, които предопределят, грубо казано, двете основни тенденции: в един случай сам да активира лечебните сили на своя организъм, а в друг да не може да постигне това, въпреки всичките си усилия.

Ако си припомните това, за което вчера стана дума, Вие ще разберете, че по време на събитията, разиграващи се между смъртта и новото раждане, човешката индивидуалност приема в себе си твърде особени сили. Ние вече казахме, че по времето на Камалока, пред духовния взор на човека преминават всичките събития от последния му живот, ръководените от самия него добри и зли дела, качествата на неговия характер и т.н., и че чрез съзерцаването на собствения си живот, той сам пробужда копнежа да изправи всичките си несъвършенства, да изкупи всичките си грешки, да изгради и утвърди в себе си онези качества, които ще са му необходими за тази голяма цел. И ако проумеем този факт, можем да сме напълно сигурни: Човекът носи този копнеж със себе си и в мига на своето раждане го сваля във физическия свят.

Да, той активно участва в изграждането на своето ново тяло и върши това с оглед на силите, които е донесъл от предишните си инкарнации, както и от периода между смъртта и поредното си ново раждане. Въоръжен с тези сили, той влиза в своето ново тяло. Ето защо е напълно ясно, че новото тяло може да бъде слабо или силно според това, дали човек влага в него нищожни или могъщи сили.

Ако например по време на живота в Камалока, човек долови следните думи: „През последния си живот, ти се прояви като един човек, чиито постъпки бяха под изключителното влияние на твоите афекти, на гнева, страха, изобщо на твоите страсти“, тази констатация ще има за него точно определени последици. И сега тези постъпки застават като живи пред неговата душа в света на Камалока и от тях се поражда следната мисъл (естествено, ние употребяваме словесни изрази, които са валидни за условията на физическия свят): „Ти трябва да положиш усилия и да станеш по-съвършен, така че занаят да не допускаш постъпки и действия, които да са под влиянието на твоите афекти!“

Тази основна мисъл се превръща в съставна част на човешката индивидуалност; минавайки през зачатие и раждането, тази мисъл нахлува като една реална сила и се намесва в изграждането на новото тяло. Ето как в ново роденото физическо тяло се промъква стремежът да постъпваме с целия организъм, съставен от физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло по такъв начин, че да изключим каквато и да е възможност от действия, мотивирани от афекти, гняв, страх, омраза, завист и т.н.; така човек наистина става по-съвършен и се издига до там, че може да предприема действия, които всъщност са кармично изправяне на предишните му постъпки. Така под влиянието на един разум, далеч превъзхождащ неговия обикновен разум, човек се прониква от стремежа към все по-пълно съвършенство в дадена област и към кармично възмездие на своите минали действия.

Помислете колко безкрайно сложен е животът и как човек ден след ден предприема постъпки и действия, които изискват подобно кармично възмездие и ще разберете: Когато душата се инкарнира в новото тяло, десетки и стотици тенденции, десетки и стотици мисли, очакващи кармично възмездие, са вече вътре в него; тези все възможни тенденции и мисли се преливат и кръстосват, придаващи по този начин определена конфигурация на човешкото физическо и етерно тяло. За да съм напълно ясен, ще се спра на един очебиен пример. Днес ще си позволя да изтъкна нещо, което впрочем винаги съм подчертавал: Аз не говоря, изхождайки от дадена теория или хипотеза, а привеждам само такива примери, които са добре проверени от Духовната Наука.

Нека да предположим следното: През последния си живот, един човек е живял така, че неговите действия са били ръководени от едно твърде слабо Азово чувство, което е било прекалено отдадено на външния свят и то до степен на известна несамостоятелност, на известно безличие все черти, които не са вече подходящи за сегашното еволюционно равнище на човечеството. Следователно, в съответната инкарнация на този човек, неговите действия са носели отпечатъка на едно слабо или липсващо Азово чувство. И ето, че по времето на Камалока, той отново застава пред своите действия, произтичащи, както казахме, от едно слабо или липсващо Азово чувство. Сега той поема в себе си една друга тенденция: „Ти трябва да развиеш в душата си сили, които ще укрепят твоя Аз; през една следваща инкарнация ти трябва да си осигуриш възможността да работиш срещу съпротивата на твоето тяло, срещу силите, които напират към теб от физическото, етерното и астралното тяло и подкопават себесъзнанието; всичко това е един вид изпитание. Да, ти трябва да си изградиш едно тяло, което ти напомня, че предразположбата към недостатъчното себесъзнание фактически идва от тялото!”

А това, което ще се разиграе през следващата инкарнация, едва ли ще проникне в полето на съзнанието; малко или много, то ще остане в областта на подсъзнанието. Въпросният индивид ще се устреми към такава съдба в следващата си инкарнация, която ще го сблъска с най-яроостните предизвикателства спрямо Азът, спрямо себе съзнанието, така че той ще е принуден да се бори с всички сили за своето себесъзнание. Той ще бъде магнетично привличан към такива обстоятелства, които ще пораждат изключителни трудности, така че неговото себесъзнание просто ще води непрекъснат бунт срещу съответния строеж на физическото, етерното и астралното тяло.

Колкото и странно да звучи, индивидуалностите, обременени с такава Карма, влизат по един твърде характерен начин в новата инкарнация и всячески търсят достъп до такива обстоятелства и ситуации, че да бъдат

изложени на епидемии, каквато е например холерата; защото тя им предлага горчивата възможност да се срещнат с току що описаното съпротивление. Вътрешната борба на заболелия човек срещу това съпротивление на трите тела ще предизвика през следващата инкарнация значително усиляване на себесъзнанието.

Да се спрем и на друг очебиен пример, и за да вникнете по-добре в нещата нека да изберем противоположния случай.

Нека да си представим, че по времето на Камалока, един човек вижда, как през изминалия си живот е предприемал действия под влиянието на прекалено силно себесъзнание, как се е уповавал преди всичко на самия себе си, на своя Аз. И сега си дава сметка, че той трябва да укроти, да обуздае себичното начало в себе си. В следващата си инкарнация той на всяка цена ще търси такива ситуации, при които неговите три тела няма да представляват никаква преграда за неговия Аз, така че Азът непрекъснато ще остава без никаква телесна опора и ще се изявява по някакъв абсурден начин. А подобни условия са налице, когато Кармата срещне този човек с маларията.

Тук Вие сте изправени не само пред болестта като кармично следствие, но и пред основния принцип: човек се насочва към едни или други обстоятелства за да се развие в хода на своята Карма от един много по-висш разум, а не от този, който може да бъде обхванат с помощта на обикновеното съзнание. Ако внимателно се за мислите върху тези думи, лесно ще вникнете в епидемичния характер на някои болести. Бихме могли да посочим най-различни примери, които ще ни убедят, как в резултат на своите опитности през времето на Камалока, човек активно търси онези обстоятелства, които ще го срещнат с една или друга болест, за да може чрез нейното преодоляване и чрез разгръщане на спонтанните лечебни сили в себе си да получи мощен тласък в цялостното си развитие.

Преди малко споменах, че когато човек се ръководи предимно от своите афекти, по времето на Камалока, той отново се вижда изправен пред собствените си прояви и действия, които са буквално пронизани от афекти и страсти. Този факт пробужда у него определена тенденция: в следващата инкарнация той ще срещне нещо, и то в собственото си тяло, чието преодоляване ще му позволи да извърши действия, с които ще поправи лошите последици от постъпките през предишния си живот. Тук става дума за онази форма на заболяване, която в по-ново време наричаме дифтерия; тя се проявява, когато е налице онази кармична готовност да се срещнат с тази болест хора, които в предишната си инкарнация са се ръководели от афекти, страст и т.н.

В хода на тези лекции ще чуем доста подробности относно причините, водещи до една или друга болест. Обаче сега, за да

напреднем още повече в нашето окултно познание, се налага да отговорим на един много по-дълбок въпрос: Как става така, че встъпвайки в своята инкарнация с вече кармично подготвени стремеж да постигне едно или друго чрез преодоляването на това или онова страдание, как става така, че веднъж човек успява и се превръща наистина в победител, превъзмогва болестта и натрупва сили за огромен скок в своето развитие, а друг път губи сражението и болестта е тази, която тържествува над него? Тук ние трябва да обгърнем с поглед онези духовни принципи, които поначало правят възможно боледуването в човешкия живот.

Обстоятелството, че поначало човекът може да боледува и активно да търси една или друга болест движен от своята Карма в крайна сметка се дължи на онези духовни принципи, които ние често сме обсъждали в хода на нашите антропософски проучвания.

Ние знаем, че в определен момент от Земното развитие, определени сили, които наричаме луциферически, проникнаха в човешката еволюция; те принадлежаха на такива свръхсетивни Същества, които по времето на Старата Луна, така да се каже, изостанаха и не успяха да намерят нормалния начин, за да се свържат със Земната планета. Ето как, още преди човешкият Аз да е започнал своята мисия, в астралното тяло на човека беше вложено нещо, което е близко до природата на луциферическите Същества. Влиянието на тези луциферически Същества се разпростира предимно върху нашето астрално тяло, така че през следващите периоди човекът носеше определени луциферически черти в своето астрално тяло. Тези луциферически влияния са твърде разнородни. Обаче за целта на днешната лекция е важно да изтъкнем само следното: Чрез луциферическите влияния човекът получи, ако мога така да се изразя, един „изкусител“, и то вътре в себе си, примамващ го да бъде по-малко добър, отколкото би бил в отсъствието на луциферическите влияния; в резултат на луциферическите влияния, човекът подчини своите действия и мисли на всевъзможни афекти, страсти и изгарящи желания. Поради това влияние, истинската човешка индивидуалност претърпя едно неочаквано развитие, насочвайки се прекалено силно към това, което наричаме „светът на изгарящите желания“. Стигна се до там, че човекът се вплете и потъна много по-дълбоко във физическия земен свят, отколкото ако би бил оставен да се развива без луциферическите сили. С тяхна помощ той започна все повече и повече да се отъждествява със своето тяло.

Защото ако не бяха се появили влиянията на луциферическите Същества, нямаше да възникнат и голяма част от „изкушенията“, от онези неща, които пленяват човека и го привързват към Земята. Да, без Луцифер, човекът би преминавал съвсем равнодушно покрай

примамките на физическия свят. Чрез Луцифер възникнаха хилядите уловки, хилядите изкушения на външния сетивен свят и човекът започна да ги поема в себе си. Човешка та индивидуалност, родена от Азът, беше пропита от силите на луциферическия принцип. И стана така, че още при своите първи земни инкарнации, човекът се поддаде и на първите изкушения, идващи от луциферическия принцип; тези изкушения той пренесе и в следващите си инкарнации. А това означава, че начинът по който човек се поддаде на луциферическите изкушения, се превърна и във важна съставна част на неговата Карма.

Но ако човек би приел само този принцип в себе си, той щеше все повече да потъва в изкушенията на физическия земен свят; той би изгубил, така да се каже, самата перспектива, един ден да се освободи от физическия земен свят. Ние знаем, че по-късно срещу луциферическия принцип застана един друг принцип принципът на Христос, силата на Христос, така че човекът отново постигна равновесие и в хода на своето развитие успя да отстрани от себе си влиянието на Луцифер. Обаче, с влиянието на Луцифер беше свързано и нещо друго. Поради обстоятелството, че човекът беше приел луциферическото влияние в своето астрално тяло, целият външен свят който се превърна в арена на неговите действия започна да се проявява в съвсем друга светлина; външният свят придоби облик, съвсем различен от този, който би имал, ако човек не се беше поддад на Луцифер. Човекът гледаше околния свят, носейки Луцифер в себе си. По този начин, неговият поглед, отправен към Земята, беше помрачен и в сетивните му впечатления се намеси това, което наричаме ариманически влияния.

Ариман можа да се намеси и да превърне външния свят в илюзия, само защото ние още от по-рано носехме в себе си предразположбата към илюзии, към Майя. Ето защо ариманическото влияние, което се разпростря в околния свят, беше всъщност една от последиците на луциферическото влияние. С други думи: поради луциферическите сили, които вече бяха в него, човекът се вплете и потъна в сетивния свят много повече, отколкото би сторил това без влиянието на Луцифер; но поради тази причина, той изгради в себе си и една друга способност: Наред с външните сетивни впечатления, той поемаше и ариманическите влияния. Ето как в човешката индивидуалност, докато тя напредва от една инкарнация в друга, е заложен принципът на Луцифер, а като последица от него, и принципът на Ариман. Тези две могъщи сили водят непрекъснатата борба в човешката индивидуалност. И човешката индивидуалност се превърна в истинската арена, където воюват Луцифер и Ариман.

Дори и днес, в своето обикновено съзнание, човек е все още изложен както на луциферическите изкушения, бликащи от страстите и афектите

на неговото астрално тяло, така и на ариманическите изкушения, под формата на погрешни съждения за външния свят. Доколкото се намира в една от своите поредни инкарнации, човешкият живот има следната особеност: Човешките представи се издигат като една бариера, която пречи на Луцифер и Ариман да проникнат по-дълбоко в човешката същност; обаче това, което човек върши, се превръща в обект на морална или интелектуална оценка. Доколкото между раждането и смъртта човек нарушава морала, следвайки Луцифер, или допуска грешки спрямо логиката и здравето мислене, следвайки Ариман, тези неща остават в рамките на обикновения душевен живот. Обаче след като мине през Портата на смъртта, човек остава без своите представи; те просто изчезват, защото до този миг са били свързани с физическия инструмент на мозъка. Сега животът на съзнанието преминава в една друга форма: сега всички онези неща, които в живота между раждането и смъртта са били обект на морална или интелектуална оценка, се устремяват към дълбините на човешкото същество и проникват в онези свръхсетивни формиращи сили, които след периода на Камалока ще подготвят троичната човешка обвивка и изобщо ще организират следващата инкарнация. Сега всички грешки и заблуждения, породени от изкушенията на Ариман, се превръщат в болестотворни сили и те започват да атакуват човека чрез неговото етерно тяло; докато отклоненията в моралния живот се превръщат в болестотворни причини, които имат своята отправна точка предимно в астралното тяло.

Накратко, ние виждаме как нашите грешки, произлизащи от ариманическия принцип в нас (а тук спадат и умишлените грешки като лъжата и склонността към неистината), се превръщат в болестотворни причини именно когато не ограничаваме човешкия живот в една единствена инкарнация, а проследяваме последиците от една инкарнация в следващата; виждаме още, как по същия начин се превръщат в болестотворни причини и луциферическите влияния. И сега можем да обобщим: всъщност нашите грешки никога не остават безнаказани! Ние сме белязани с печата на нашите грешки и го пренасяме в следващата инкарнация. Обаче ние правим това, ръководени от висшите сили, които през времето между смъртта и новото раждане имат задачата да подготвят за нас такова физическо тяло, което в следващия живот ще е достатъчно здраво и силно, за да не се поддаде на същите изкушения. Ето как болестите се явяват като едни от най-могъщите възпитатели в нашия живот.

Ако разглеждаме болестите по този начин, ние ясно ще видим, как в симптоматологията на една болест преобладават луциферическите влияния, а в симптоматологията на друга болест ариманическите. И когато за напред тези неща бъдат проумяни от хора, чието лекарско

изкуство ще се определя от техния антропософски мироглед, лечебните въздействия, насочени към съответния човешки организъм, ще бъдат много по-неуловими и нежни, отколкото са те днес.

В известен смисъл, ние вече можем да вникнем в „организацията“ на определен вид болести. Да вземем например белодробният възпалителен процес, пневмонията. Тя е кармична последица, възникваща през периода на Камалока, когато човек се вижда изправен пред панорамата от образи на своя минал живот, протекъл в подчертана склонност към сетивни наслади, към една, бих казал, потребност от сетивен, от чувствен живот. Нека обаче да не смесваме това, което се разиграва в човешкото съзнание през периода на Камалока, с човешкото съзнание през следващата инкарнация. Тези две неща нямат нищо общо. В сегашната си инкарнация, човек няма спомен за своите опитности в света на Камалока. Обаче в резултат на тези опитности, у него се натрупват също и такива сили, с чиято помощ той ще надвие пневмонията. Защото тъкмо чрез преодоляването на пневмонията, чрез спонтанните лечебни сили, които бликват от самия човек, и особено чрез преодоляването на треската, човешката индивидуалност започва своята борба срещу луциферическите сили. Ето защо победата над пневмонията ни предоставя една възможност да се освободим от определени характерови недостатъци, каквито сме имали в предишната инкарнация. В клиничната картина на пневмонията може съвсем ясно да се види борбата на човека срещу луциферическите сили.

Коренно различни изглеждат нещата, когато се обърнем към онази болест, която днес наричаме „белодробна туберкулоза“; при нея ставаме свидетели на твърде своеобразни процеси, при които спонтанните лечебни сили на организма изграждат един вид твърди калциеви образувания, ограничаващи като в клетка вредните въздействия на болестта. Човек може да има такива образувания в своите бели дробове и много повече хора ги носят у себе си, отколкото обикновено си мислим; това са онези хора, при които туберкулозния бял дроб е успял да се самоизлекува. Там, където този процес е осъществен, имаме нагледен пример за битката, която човешкото същество води срещу действията на ариманическите сили. В случая сме изправени пред един защитен процес, обърнат срещу външния свят, пред една атака срещу това, което чрез външния материален свят ограничава нашата самостоятелност.

И така, ние показахме, как фактически двата принципа ариманическият и луциферическият в последна сметка се манифестират в протичането на болестта. Нещо повече, в много случаи по отношение на една или друга болестна картина бихме могли да разграничим въсъщност два типа болести: Ариманически и луциферически. И ако

бихме се съобразявали с този факт, неизбежно щяхме да стигнем и до точните правила за адекватна лечебна помощ, каквато болните изискват от нас. Защото луциферическите болестни процеси предполагат съвършено различни лечебни методи от ариманическите.

Днес, по един твърде безкритичен начин се прилагат различни лечебни методи и въздействия, например студентите душеве или електротерапията. Тук само ще отбележа, че антропософската Духовна Наука е в състояние предварително да хвърли светлина относно прилагането на един или друг лечебен метод, най-вече ако се научим да разбираме дали си имаме работа с една луциферическа, или с една ариманическа болест. Например: Никога не трябва да се прилага електротерапия при болести от луциферически характер; тя трябва да се прилага само при ариманическите болести. Защото луциферическите болести никога не могат да бъдат облекчени със средства, които нямат нищо общо с Луцифер; в случая става дума за принципите на електричеството: понеже електричеството спада към областта на ариманическите Същества, което естествено съвсем не означава, че те си служат само със силите на електричеството. Съществува, например, една твърде специална област на луциферическите сили, която се отнася най-общо казано до топлината и до всичко, свързано с нея. Всичко, което стопля или охлажда човешкия организъм, принадлежи към областта на Луцифер. Навсякъде, където присъствуват топлината и студът, ние сме пред болести от луциферически тип.

Виждаме, следователно, как Кармата действа и в боледуването, и в преодоляването на болестта. Сега вече не ни изглежда странно, че именно в областта на Кармата са заложени лечимостта и нелечимостта на даде на болест. Ако Вие приемете, че целта и то тъкмо кармическата цел на боледуването е да направи човека по-съвършен, стигаме до извода: След като човек влиза в новата си инкарнация, ръководен от своите опитности в света на Камалока и носещ в себе си готовността да се разболе от определена болест, същевременно той развива и онези вътрешни лечебни сили, необходими за неговото утвърждаване и изобщо за цялостната му еволюция. Да предположим, че в сегашната си инкарнация даден човек поради структурата на своя организъм и поради своята неизразходвана Карма може да преодолее болестта и още в този живот да осъществи напредък в развитието си. В този случай възможността да бъде излекуван има своя по-дълбок смисъл. Болестта от стъпва и тържествувайки над нея, човек се зарежда с много по-съвършени сили от тези, с които е разполагал преди. Да, ако поради своята Карма той разполага с необходимите сили и ако предишната му съдба сега го поставя при благоприятни обстоятелства, улеснявайки го да бъде полезен за себе си и за другите, тогава на оздравяването не може

да попречи нищо; човекът се е възползвал от болестта и е направил огромна крачка напред в своето развитие.

Но да се спрем и на една друга възможност: Да предположим, как даден човек се стреми да превъзмогне болестта и да пробуди вътрешните си лечебни сили; ето, той влиза в своята поредна инкарнация, която поставя пред него определени изисквания, свързани със степента на вече постигнатото съвършенство: нека в случая да приемем, че то е твърде незадоволително. Какво става сега? Вярно е, че този човек би постигнал нещо в резултат на излекуваната болест; обаче то далеч няма да е достатъчно, за да се превърне в благо и за другите хора, просто защото миналата Карма на въпросния човек не позволява това. И сега в неговото подсъзнание чуваме някой да казва: „Тук ти вече нямаш никаква възможност да получиш силите, от които всъщност се нуждаеш. Ти трябваше да влезеш в сегашната си инкарнация, за да извоюваш онова съвършенство, което може да бъде постигнато само тогава, когато твоето физическо тяло успее да превъзмогне болестта. Да, ти трябваше да постигнеш тази степен на съвършенство; но за нещо повече ти нямаш сили! Сега ти трябва да преминеш в един друг свят, където няма да бъдеш смущаван от твоето физическо тяло и изобщо от земните условия; там ти свободно ще преработиш всичко, което си придобил чрез болестта!“ С други думи: тази индивидуалност трябва да потърси смъртта, за да преработи между смъртта и новото раждане онова, което тук, в живота между раждането и смъртта не подлежи на по-нататъшно развитие. Тази човешка душа се устремява към живота между смъртта и новото раждане, за да подготви там бъдещия си организъм с помощта на преодоляната болест! за целите и задачите на следващия живот, на следващата инкарнация. В този смисъл, появата на една болест можем да сравним с един вид „авансово заплащане“, чиито пълен размер се допълва едва след като душата мине през Портата на смъртта и осъществи там своите неотложни задачи.

Ако разглеждаме нещата в тази светлина, неизбежно ще стигнем до извода, че дали една болест завършва с оздравяване или смърт, зависи изцяло от Кармата.

След като обхващаме болестите от по-висшата гледна точка на човешката Карма, ние се приближаваме до един вид помирение, до едно дълбоко помирение със самия живот; защото вече знаем: Болестта ускорява развитието на човека дори и когато има смъртен изход но тя прави това само според великите закони на Кармата. Разбира се, недопустимо е да вадим заключението, че при определени болести, смъртта би била един желан край. Това не би трябвало дори и да се помисля, защото въпросът дали една болест ще приключи с оздравяване или смърт, се решава от сили, които стоят много по-високо от нашето

обикновено съзнание. Намирайки се в света между раждането и смъртта, ние трябва да въздържаме нашето обикновено съзнание от задаването на подобни въпроси. А с нашето по-висше съзнание, ние можем да се издигнем до възгледа, според който смъртта е не друго, а един подарък от висшите духовни сили. Обаче в рамките на обикновеното съзнание, от което за сега черпим сили и помощ за другите, ние не бива да се осмеляваме и да прокарваме подобен възглед. Защото в този случай лесно бихме могли да сгрешим и по един недопустим начин да се намесим там, където ние никога не трябва да се намесваме, а именно в сферата на човешката свобода. Ние сме длъжни да помогнем на всеки човек, за да развие своите собствени оздравителни сили или да потърсим помощ от външната природа. От нас напълно трябва да отпадне съображението, дали даден човек трябва да живее и по-нататък, или ще е по-добре да мине през Портата на смъртта; в противен случай нашата помощ чисто и просто не съществува. Истинската помощ се опира на човешката индивидуалност; тя апелира преди всичко към собствените оздравителни сили на болния, и лекарската помощ се свежда само до това, да ги подкрепя и насърчава. Единствено в този случай тя не засяга човешката свобода.

Коренно различни изглеждат нещата, ако ние заложим върху елемента „нелечимост“ и допуснем, че ще е по-добре за болния човек, да потърси условията на един друг свят. Това би означавало да се намесим в негова та индивидуална съдба и да я подчиним на други фактори. Това би означавало да наложим нашата воля над едно друго човешко същество. Нека да предоставим решението на самия човек! С други думи: Ние трябва да направим всичко възможно, за да настъпи оздравяването. Всички усилия в името на оздравяването, идват от едно съзнание, което отговаря на сегашното планетарно развитие на Земята; всякакви други мерки биха надхвърлили нашата Земя; там влизат в съображение други сили, до които нашето обикновено съзнание не може да се добере.

Следователно, виждаме как правилното кармическо разбиране за „лечимите“ и „нелечимите“ болести поражда у нас стремежа да помогнем на болния с всички възможни средства; от друга страна, то ни позволява да понесем и всяко друго решение, идващо от духовния свят. Спрямо тези „други решения“, не можем да направим нищо, а и не е нужно. Необходимо е само да се издигнем до онази гледна точка, която не ни разрешава да се почувствуваме смазани от бремето на „неизлечимата“ болест и от предположението, че светът е пълен с несъвършенство, страдание и мъка. Кармическото разбиране съвсем не парализира нашата воля относно лечението, а я засилва до неподозирани размери. Кармическото разбиране ни поставя в хармония дори и с най-

тежките удари на съдбата, когато те ни срещат с „неизлечимостта“ на една или друга болест.

И така, днес видяхме, как единствено понятието за Кармата ни позволява правилно да обхванем протичането на една болест, както и да търсим кармичните последици от миналите инкарнации в предразположбите към боледуване в сегашната инкарнация. Ще посочим и други примери, когато обсъждаме конкретни проблеми в следващите лекции.

Тогава ще сме длъжни да прокараме разграничителната линия между двете основни болестни форми; между болестите, идващи от вътрешната човешка природа, които несъмнено изглеждат като проявления на Кармата, и онези заболявания, които ни застигат привидно случайно, в резултат на външни травми и злополуки. Накратко: как можем да стигнем до кармическо разбиране на онези случаи, при които, например, попадаме под колелата на влака? А това означава: Как да свържем така наречените „случайни“ заболявания със законите на Кармата?

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

20 май 1910

Естествени и случайни болести в светлината на Кармата.

Съдържанието на вчерашната лекция е от огромна важност, както за обсъждането на следващите теми от нашия лекционен цикъл, така и за вникването в кармичните закономерности изобщо; ето защо тъкмо поради изключителната му важност позволете ми днес още веднъж да обобща основните моменти от вчерашната лекция.

В нейното начало аз изтъкнах, че за сравнително кратък период от последното столетие, възгледите относно лечимостта и нелечимостта на болестите претърпяха дълбоки и решителни изменения. После стана дума за това, как през 16 и 17 век се стигна до становището, основаващо се изцяло на принципа: За всяка болест, стига тя да има съответното название и стига хората да вярват в нейната точна терминология, би трябвало да съществуват едни или други лечебни средства. Те бяха уверени, че хода на заболяването до голяма степен се определя от прилагането на съответното лечебно средство. Посочихме още, че този възглед, малко или много, се запази до 19 век; и точно тогава възникна неговата пълна противоположност, намерила израз в концепцията на известния виенски лекар Дайтел за „терапевтичния нихилизъм“, доразвита впрочем от Шкода и неговите ученици. Ние обобщихме основните идеи на „терапевтичния нихилизъм“, като добавихме, че той изпитва не само дълбоко съмнение в абсолютната зависимост между прилагането на едни или други лечебни средства и самата болест, но и изобщо не иска да чуе за подобна зависимост.

Ето как в душите на младите медици, обучавани в духа на терапевтичния ниҳилизъм, се промъкна идеята за така нареченото „самолечение“.

Самият Шкода каза по този повод следните забележителни думи: „Ние можем да диагностицираме една болест, да я опишем или обясним, но не разполагаме със средства, за да я лекуваме“. Изобщо, Дител можа да докаже: при така нареченото „изчакващо третиране“, една болест като пневмонията протича по такъв начин, че в определено време организмът сам развива собствените си оздравителни сили, стига само да сме го поставили при необходимите условия. И той можа статистически да докаже, че при „изчакващото третиране“ оздравяват и умират същия брой хора, както и в случаите, когато се прилагат съответните лекарства. Изразът „терапевтичен ниҳилизъм“ беше донякъде оправдан за онази епоха; защото напълно вярно беше: Лекарите от тази школа се оказваха безсилни пред убеждението на пациентите, че лекарството, рецептата, задължително са някъде тук! Да, пациентите не се подаваха на никакви обяснения, техните близки също, така че последователите на тази школа обикновено се измъкнаха от положението, като предписваха минимални дозировки на „гуми арабици“, които според тях би следвало да имат абсолютно същото действие, както това на дотогава прилаганите лечебни средства. Ето как ние стигаме до важния извод, че дори съвременният строг на учен свят на неумолимите и точни факти се приближава до това, което наричаме „кармически закономерности“ И тук ние сме длъжни да отговорим на въпроса: Какво всъщност представлява „самолечението“? Или по-скоро: защо настъпва то? И защо в друг случай „самолечението“, а и изобщо „лечението“ е нещо напълно невъзможно?

След като цяла медицинска школа, на чиито връх стояха прочути корифеи, стигна до там, че въведе понятието „самолечение“, необходима е малко логика, за да уточним: „Следователно, в хода на болестта се пробужда нещо, което я преодолява!“ Следващата крачка напред би ни отвела до проучването на по-дълбоките причини за настъпването на една или друга болест. Ние се опитахме да покажем, че в протичането на болестта се намесват определени кармически закономерности които произтичат от еволюцията на цялото човечество. Ние посочихме, как всичко, което човек предприема в обикновения си живот като добри и лоши постъпки, като обмислени и безразсъдни действия, всичко, което изживява като едни или други душевни вълнения, как всичко това не прониква в дълбините на човешкото същество. Стана дума и за причините, поради които всичко, което в обикновения живот подлежи на морални, интелектуални и душевни преценки, остава в най-повърхностните пластове на живота и не навлиза в областта на по-

дълбоко разположените сили, определящи човешката организация. Съществува един вид препятствие срещу нахлуването на нашата неморалност в по-дълбоките области на човешкия организъм. И тази защитна преграда срещу нахлуването на нашите мисли и постъпки в по-дълбоките области на организма, се постига благодарение на обстоятелството, че между раждането и смъртта ние съпровождаме нашите действия и душевни вълнения с ясни и точни съзнателни представи. Съпровождайки нашите действия с ясни и точни представи, ние наистина издигаме защитна преграда срещу това, резултатите от тези действия да потънат в нашия собствен организъм.

После обърнахме внимание върху значението на онези изживявания, които човек е забравил безвъзвратно. Те не могат да бъдат върнати обратно в рамките на нашите съзнателни представи; в случая тази бариера на представите липсва и въпросните изживявания потъват в организма, за да се включат към другите му градивни сили. Спряхме се и на болести, които, ако мога така да се изразя, остават на повърхността: Неврозата, неврастенията и т.н. В този смисъл могат да бъдат обяснени и хистеричните състояния. Казахме; че техните причини следва да бъдат търсени именно в забравените представи, които са изтласкани от комплекса на съзнанието и вмъквайки се в по-дълбоките пластове на душевния живот, се проявяват под формата на болест.

Многократно сме изтъквали и огромното значение на онзи период, включващ времето от раждането до забележителния миг, когато човек вече може да си спомня своите изживявания. А това, което той забравя, продължава да е в един вид тясна връзка с невидимите сили на човешкия организъм, продължава да го формира и усъвършенствува. Следователно, виждаме как един цял комплекс от представи, една цяла поредица от изживявания трябва най-напред да потъне в дълбините на нашето същество, за да може после да упражни върху него своите градивни функции.

И друг път съм споменавал, че това „потъване“ е най-силно, когато човек минава през Портата на смъртта и продължава своя път между смъртта и поредното си ново раждане. Сега се променя самият характер на предишните му душевни изживявания и те метаморфозират в градивни, в организиращи сили. Сега, в живота между смъртта и новото раждане, душевните опитности наистина метаморфозират в пластични сили, в градивни сили, и те вземат активно участие в строежа на тялото, където ще се осъществи следващата инкарнация. Да, сега в градивните сили, човек има всъщност резултата от всичко онова, което по-рано беше съдържание на неговия душевен живот, а в определени случаи и съдържание на неговия съзнателен представен живот.

В своя съзнателен живот дълбоко проникнат от Аза човек непрекъснато се люшка между двете основни тенденции в света: Между луциферическата и ариманическата тенденция. Ако човек допуска грешки, чиито причини са в качествата на неговото астрално тяло, в неговите афекти, страсти и т.н., луциферическите сили са тези, които подхранват човешките действия. И когато после тези действия поемат по току-що очертания от нас път и метаморфозират в градивни сили, те лягат в основата на бъдещата физическо-етерна организация на човешкото същество като причини за съответните луциферически болести.

Ариманическите сили, на които е подложен всеки човек, идват по-скоро от страна на външния свят. Те също метаморфозират в градивни сили и до голяма степен формират онзи физическо-етерен организъм, който човек сам подготвя за своята следваща инкарнация. И доколкото влиянията на Ариман се намесват в тези градивни сили, с право можем да говорим за болестни предразположби от ариманически характер. Тук аз прибягнах и до помощта на твърде очебийни примери, защото те дават по-ясна и конкретна представа за нещата. Спомнете си за примера с онзи човешки индивид, който в предишния си живот, да предположим, е черпил сили за своите действия от едно крайно недостатъчно доверие в себе си, от една себенеувереност, така че неговият Аз е бил не съсредоточен в себе си, а разпилян в несъществени и ненужни подробности. След смъртта, такъв човек развива една строго определена тенденция, която в следващата инкарнация ще му позволи да направи своя Аз по-силен и по-съвършен. С други думи: той ще търси такива обстоятелства, при които ще трябва да се бори срещу огромни препятствия, а това неизбежно ще засили и укрепи Азовите му сили. От окултна гледна точка е несъмнено: рано или късно тази тенденция ще отведе човека до заразяването с холера, понеже тъкмо тя ще му предостави и възможността да преодолее наистина огромни препятствия. И така, в преодоляването на тези препятствия е вложено нещо, което през следващата инкарнация а при определени условия и евентуално оздравяване още в този живот ще го издигне до по-силно себесъзнание, или до натрупването на сили, които в хода на продължително и упорито себевъзпитание, ще го доведат до същия краен резултат. Обратно, една болест като маларията, предоставя на човека съвсем друга възможност: Кармически да уравни прекаленото доверие в себе си, прекалената себичност, каквато е имал в предишния си живот.

Онези от Вас, които са вече запознати с основните антропософски принципи, лесно ще разберат връзката между тези неща.

Винаги съм подчертавал: Човешкият Аз има своя физически израз в кръвта. Не случайно двете болести, за които стана дума току-що, са свързани с кръвта и закономерностите на кръвообращението. При холерата например, настъпва едно сгъстяване на кръвта. Тъкмо то е „препятствието“, с което трябва да се справи недостатъчното себесъзнание, за да се развие и укрепне. От друга страна, при маларията наблюдаваме един вид „разпад на кръвта“; тук прекомерно развитото Азово чувство има възможността да се изяви в най-крайни и абсурдни форми; сблъсквайки се с „разпада на кръвта“, прекомерно активният Аз отлита в нищото. Ето какво всъщност предлага „разпадът на кръвта“.

Естествено, в човешкия организъм нещата са много сложни и интимно свързани; но Вие ще успеете да ги разберете, само, ако ги разглеждате по този начин.

От всичко, казано до тук, е ясно: Когато имаме пред себе си човешки организъм, изграден от живите и формообразуващи сили на една душа, която се инкарнира с определени тенденции, изискващи преодоляването на едно или друго препятствие, тази тенденция закономерно отвежда човека до възможността да се разболе, но в същото време и до възможността да се бори срещу болестта, защото няма друга причина за появата на болестта, освен да бъдат създадени предпоставките за тържествуването на лечебния процес. Лечението настъпва едва тогава, когато цялостната Карма подпомага даден човек, чрез превъзможването на съответната болест, да натрупа такива сили, които през оставащите години до смъртта, ще му позволят да осъществи действителен напредък в условията на физическия свят. С други думи: когато нещата са напреднали до там, че всред условията на физическия свят човек стига до точката, при която болестта го връхлита, тогава той започва да си служи тъкмо с онези сили бликащи от самия лечебен процес с които по-рано изобщо не е разполагал. Често обаче неговата цялостна Карма е поставена така, че въпреки намерението си да направи своя организъм по-съвършен чрез силите, идващи от превъзможването на болестта нещата тук са изключително сложни човек допуска и податливи, уязвими места в своята физическо-етерна организация, и тогава ще се получи следното: Онези сили, които човек едновременно извлича от лечебния процес, но и влага в него, ще го укрепят само до известна степен, но не и до там, че да напредва в условията на физическия свят. И тогава, след като тези натрупани сили са останали неизразходвани в условията на физическия свят, той ще ги употреби едва след като мине през Портата на смъртта; да, тогава той ще се опита да ги включи след като не е успял да ги включи в процесите на физическия свят не другаде, а в подготовката на следващото си физическо тяло, когато новата инкарнация отново ще го свали в земния живот.

А сега, с оглед на изнесените духовнонаучни факти, нека потърсим обяснение и за онези болести, които не водят нито до истинско оздравяване, нито до смъртен изход, а до т. нар. хронични състояния, често съпровождани от един вид обща отпадналост и линеене на целия организъм. Тук ставаме свидетели на нещо, чието точно разбиране е от огромна важност за много хора. За какво става дума? Когато лечебният процес напредне и се прояви в човешките обвивки, респ. в етерното и в астралното тяло, болестта, в известен смисъл, е преодоляна, но не напълно; а това означава, че кармическото уравновесяване на миналото е вече факт само на равнището между етерното тяло и физическото тяло, но дисхармонията между етерното тяло и астралното тяло продължава. Да, тя продължава; и тогава човек се люшка между стремежа да се излекува и пълната невъзможност да постигне какъвто и да е лечебен успех. При подобни случаи, от голяма важност е човек максимално да се възползва от всичко, което е постигнал в хода на лечението. Обаче практически, това рядко се случва, защото тъкмо при болестите, които се превръщат в хронически, човек попада като в омагьосан кръг. Ако в тези случаи човек би бил в състояние да изолира онази част от своя организъм, която е донякъде подобрена в хода на лечебния процес, оставяйки я да живее сама за себе си, и ако би могъл да присъедини останалата част към здравия организъм, тогава всичко, което така да се каже, бушува в кръвта и не е в пълен ред, остава настрана, а той би си помогнал твърде много. Обаче нещата не са устроени така. Надигат се всевъзможни пречки и най-вече простото обстоятелство, че хронично болният непрекъснато живее под влиянието на хроничната болест, както и това, че ако мога така да се изразя той никога не може напълно да забрави горното обстоятелство, а и никога не стига до там, да „отдели“ болната част от своя организъм и да я третира сама по себе си; на против, той непрекъснато мисли за „другата“ част и непрекъснато „дразни“ здравата част на своя организъм. Това е един твърде особен процес. И за да го осветля пред Вас от окултна гледна точка, бих искал да Ви опиша какво вижда ясновидецът, когато се изправи пред едно лице, което е прекарало дадена болест, но е недоизлекувано и носи признаците на това, което наричаме „хроническо състояние“. Впрочем същото настъпва и в случаите, когато липсва остър болестен пристъп, а болестта от самото начало приема хронично развитие.

И така, ясновиждащото съзнание установява, как в повечето случаи настъпва едно твърде лабилно равновесие между етерното тяло и физическото тяло, един безпорядък на жизнените сили, при който все пак може да се живее. Поради този непрекъснат безпорядък от страна на етерното и физическото тяло, съответният човек често изпада във възбудни състояния. И ясновиждащото съзнание констатира как тези

състояния непрекъснато възникват в астралното тяло и как непрекъснато напират към полуболната и към полуздравата част на организма, така че възниква не едно стабилно, а едно крайно лабилно равновесие. Без тази астрална възбуда, здраво словното състояние би било много по-добро.

Аз моля да обърнете внимание на обстоятелството, че в случая астралната формация съвпада не със съзнанието, а с вътрешното душевно напрежение, което обаче пациентът не иска да признае пред себе си. Понеже при тези случаи липсва задържащата роля на представите, подобни афекти, душевни сътресения, състояния на досада, неудовлетвореност и т.н., се проявяват не като съзнателни сили, а като жизнени, като пластични и организиращи сили, които потъват в дълбините на човешкото същество, за да дразнят от там както полуболната, така и полуздравата му част. И ако съответният пациент би могъл, благодарение на силната си воля, благодарение на една поразителна култура на душата, поне за известно време да забрави своето здравословно състояние, той би могъл да извлече от това както задоволство, така и сила, за да повтори този опит. Да, ако би могъл да забрави здравословното си състояние, той би апелирал и към своята воля с призива: „Сега аз не искам да се тревожа за моето състояние!“; и ако би приложил освободените по този начин душевни сили в осъществяването на някакви духовни цели, които го издигат и изобщо осмислят живота му, тогава всички онези сили, които се проявяват в душевната област като неразположеност, дискомфорт, чувство на болка, натиск, изтръпване и т.н., се освобождават и той ще изпита явно облекчение. Защото ако човек не се ангажира с тези чувства, силите свързани с тях се освобождават и могат да бъдат употребени вече по друг начин. Обаче съвсем не е достатъчно, някой да каже, че отсега нататък чисто и просто няма да обръща внимание на своите неприятни усещания; защото ако освободените душевни сили не бъдат включени в осъществяването на духовни цели, предишните състояния ще се върнат много скоро.

Но ако освободените душевни сили бъдат изразходвани в активни духовни занимания, скоро ще установим, че по един твърде сложен начин постигаме това, което организмът сам би постигнал преодолявайки болестния процес и без нашата намеса. Естествено, пациентът трябва да внимава и да не прибягва до средства, които отново ще го върнат към неговата болест. Ако например той страда от слабост в очите, и за да се откъсне от тази мисъл, се отдавана усилено четене, ясно е, че така той няма да постигне своята крайна цел. Едва ли е нужно да търсим подробни „доказателства“ в защита на горната теза; всеки сам може да забележи по себе си, че ако успее да забрави за известно време

едно или друго свое неразположение, ще изпита трайно облекчение, особено ако забравянето е съпроводено с определени занимания. Следователно, става дума за едно позитивно, здравословно забравяне!

И сега Вие стигате до мисълта, че човек далеч не е безпомощен пред кармическите последици от неговите злодеяния в предишния му живот, доколкото те се проявяват под формата на болести. Ако допуснем, че всичко, което в живота между раждането и смъртта подлежи на морална, душевна и интелектуална оценка, не може да проникне толкова дълбоко в организма, че да се превърне в причина за едно или друго органично заболяване, следва да приемем, че между смъртта и новото раждане то постига тъкмо това и създава предпоставките за болестта; същественото обаче е друго: Че е напълно възможно целият този процес, изграден върху кармическите причини и следствия, да бъде превърнат в един съзнателен процес, в един процес на човешкото съзнание!

Въпросът може да бъде поставен и по друг начин: Нима не е възможно, след като болестите са един вид кармически последици от минали изживявания и постъпки, след като, следователно, са духовни метаморфози на последните, да предположим също а духовните факти говорят достатъчно ясно в полза на такова предположение че продуктът на метаморфозата, болестта, може да бъде избегнат, и то избегнат до такава степен, че вместо лечебния процес, вместо това, което се надига от организма и се проявява като болест, с други думи, като една строга педагогическа мярка, да породим в себе си духовната противоположност, духовния еквивалент на всичко това; така че ако сме достатъчно умни, да превърнем болестта в един духовен процес и да осъществим педагогическата мярка не чрез болестта, а така да се каже, чрез силите на нашата собствена душа?

Понеже отново навлизаме в областта на фактологията, бих желал да се спра на конкретен пример. Налага се от ново да припомня, че примерите са минали през основна духовнонаучна проверка; изобщо аз никога не съм предлагал хипотези, а само конкретни и добре проучени „случаи“.

Нека да приемем, че на определена възраст даден човек се заразява от „дребна шарка“, морбили, а ние имаме задачата да вникнем в кармическите закономерности на този случай. И тогава ние ще установим, че заразяването с дребна шарка е кармическа последица от един предишен живот, който бихме могли да опишем по следния начин: През миналата инкарнация въпросната личност не се е интересувала особено от външния свят, не в грубо-егоистичен смисъл, но все пак е предпочитала да се занимава със себе си; следователно, една личност, която е размишлявала много, но не върху външните събития, а в

рамките на своя интимен душевен свят. Днес Вие несъмнено ще срещнете много хора, които вярват, че могат да решат световните загадки с помощта на самовглъбяване и безкрайно ровене в едни или други подробности. Личността, за която аз конкретно говоря, искаше да разбере живота не като се вслушва в съветите на другите, а с безплодно мъдруване относно това, как следва да постъпи при едни или други обстоятелства. Тази слабост на душата, която се очерта приживе, доведе съответното лице до там, че в живота между смъртта и новото раждане, то трябваше да подготви своя бъдещ организъм за заразяването с дребна шарка в относително късен период от следващата си инкарнация.

Сега идва ред да поставим въпроса: Добре, от една страна дребната шарка е физическо кармическата последица от миналия живот, но как да си обясним душевното състояние на този човек? Не е ли също и то кармическа последица от миналия живот?

Душевното състояние на въпросната личност, която се разболява от дребна шарка е такава става дума за сегашната инкарнация че тя непрекъснато е изложена на самоизмами. Следователно, на самоизмамите трябва да гледаме като душевно кармическа последица от предишния живот, докато дребната шарка е само физическо кармическата му последица.

Да предположим сега, че още преди разболяването от дребна шарка, тази личност би предприела нещо, за да подобри своя нравствен облик, например да изработи такава душевна нагласа, която да я предпазва от всякакви илюзии и самоизмами. В този случай новите душевни сили биха предотвратили дребната шарка, правейки я излишна, защото в организма вече е налице нещо, с което себевъзпитанието постига същото кармическо уравнивяване на неправилните тенденции от миналия живот. И ако ние обхванем докрай тази проблематика, както и всички частни случаи, от посочената гледна точка, ще установим, че официалните данни напълно потвърждават и то до най-малките подробности всичко, което беше казано тук. Ако размислите върху моите обяснения на „дребната шарка“, ще разберете защо тя принадлежи към обичайните и широко разпространени детски болести. Защото споменатите душевни качества наистина се срещат у твърде голям брой хора, а в определени епохи, те са особено подчертани. И когато една такава личност се инкарнира, тя се стреми по възможно най-бързия начин да направи съответната кармическа коректура, още повече, че в периода между раждането и обичайните детски болести, по правило изобщо не може да се говори за себевъзпитание; ето защо вместо него идват детските болести: те са органичното себевъзпитание в този възрастов период.

С други думи, Вие разбирате, че наистина можем да говорим за болестта, като за нещо, което сме в състояние, макар и само в известен смисъл, да превърнем обратно в един духовен процес. И многозначително тук е, че когато издигнем този процес като една висша максима на живота, когато душата го приеме за свое кредо, той започва да излива върху нас своите могъщи оздравителни сили. Но в наши дни изобщо не е за учудване, колко повърхностни са опитите да влияем върху душата. И ако човек обхване епохата от антропософска гледна точка, лесно ще разбере защо толкова много медици, толкова много лекари стават материалисти и нямат никакво доверие в силите на душата. Това стана така, защото мнозинството от хората изобщо не се занимават с неща, които притежават живи и плодотворни сили. Те впрочем липсват и на цялата съвременна литература. Ето защо този, който иска да работи за Антропософията, открива в нея неимоверно могъщи оздравителни сили, защото антропософското разбиране за човечеството и света изпълва душите и ги прави независими от физическия организъм. Нека добавя само, че не трябва да смесваме това, което се откри в началото на Антропософското Движение, с това, което то действително може да бъде. Днес в Антропософското Движение се намесват много неща, които са типични за външния свят, а това означава, че мнозина, в желанието си да станат антропософи, внасят в нашите среди и голяма част от неразбирането и антипатията на външния свят спрямо Антропософията. Така всред нас попадат влияния от мрачната страна на нашата епоха. И когато тази мрачна страна се прояви у някого, хората казват: Да, това идва от Антропософията.

Но да се върнем към основната тема на днешната лекция. Когато разглеждаме как кармическите нишки минават по този начин от една инкарнация в друга, ние стигаме само до едната страна на истината. Ако човек има усет за нещата, у него възникват безкрайно много въпроси, част от които ще се опитаме да осветлим в рамките на настоящия лекционен цикъл. Преди всичко, налага се да отговорим на следния въпрос: Каква всъщност е разликата между една болест, за която съществуват външни причини и друга болест, причината за която лежи изцяло в самия организъм? В последния случай мнозина смятат, че напълно решават въпроса, като казват: Но да, болестта идва от само себе си и тук външна причина не съществува. Обаче нещата не са толкова прости. От една страна, наистина е оправдано да твърдим, че за определени болести, човек носи предразположбата в самия себе си. От друга страна, за много болести е съвсем ясно, че в основата им лежат външни причини; разбира се, не за всичко, което ни сполетява, но има фрапантни случаи, когато например счупваме крак и т.н. Външните причини са несъмнени също и при болестни състояния, дължащи се на

резки атмосферни промени, както и на лошите жилищни условия в големите градове. Сега пред нас се отваря ново поле за размисъл. За внимателния наблюдател е ясно, че съвременните направления в медицината отдавна са стигнали до извода, че болестотворните причини следва да търсим във външния свят, особено в бактериите; нещо, за което един духовен човек, Трьолс Лунд, с право каза: „Днес болестите идват от бактериите, както до скоро се твърдеше, че идват от Бога, от Дявола и т.н!" Да, през 13 век се казваше: Болестите идват от Бога. През 15 век се казваше: Болестите идват от Дявола! По-късно хората започнаха да вярват: Болестите идват от жизнените сокове на организма, а днес те заявяват: В крайна сметка, болестите идват от бактериите! Ето как се променят човешките представи в хода на времето.

Да, в известен смисъл е оправдано да се говори за външни причини, когато обсъждаме въпроси като болестта и здравето. Тук нашият съвременник лесно може да бъде подведен и да си послужи с една дума, която в основата си е много сполучлива, но която практически може да внесе пълно безредие в нашия светоглед. Ако например един напълно здрав до този момент човек попадне в епидемично огнище, където върлува грип или дифтерия, нашият съвременник с лека ръка ще отсъди, че въпросният човек се е заразил, понеже е попаднал в съответната област. Изкушението на нашия съвременник да прибегне до думата „случайност" е много голямо. Изобщо днес за „случайности" се говори като за нещо съвсем естествено.

Думата „случайност" е истинско изпитание за всяка философска система, за всеки човешки светоглед. И докато не се опитаме да вникнем поне отчасти в това, което хората така лекомислено назовават с думата „случайност", едва ли ще стигнем до същността на нещата. Темата на днешната лекция гласи: „Естествени и случайни заболявания в хода на Кармата".

А това означава не друго, а че днес сме изправени пред задачата да хвърлим поне малко светлина върху тази многозначителна дума „случайност".

Нима самата случайност не е нещо, което би могло да ни изпълни с недоверие към всичко, което се опитваме да направим за нейната точна дефиниция? И преди съм споменавал, как един духовен човек през 18 век не без основание отбеляза, разсъждавайки върху мотивите да се издигат едни или други паметници, следното: „Ако обективно проследим хода на историята, би трябвало да издигаме най-вече паметници на случайността" Ако се върнем към историята, ще направим изумителни открития върху ролята на случайността и това, което остава скрито зад нея. Вече споменах, как изобретяването на телескопа се дължи до голяма степен на детската игра в една оптическа работилница;

децата поставили оптичните лещи в такова положение, че за майстора станало възможно да стигне до идеята за телескопа. Бихме могли да посочим и знаменития полколей от катедралата в Пиза. Хиляди и хиляди хора преди Галилей са наблюдавали неговите ритмични движения. Обаче Галилей пръв се задълбочава в закономерната връзка между тези едва забележими ритмични движения и неговото собствено кръвообращение, за да стигне до закона за махалото. Ако не разполагахме със закона за махалото, цялата съвременна физика, както и цялата днешна култура, щяха да имат съвсем друг облик. Опитайте се да потърсите някакъв смисъл в еволюцията на човечеството и кажете, дали само случайността е била решаваща и дали само тя е довела, например Галилей, до неговото важно откритие. Нека да вземем друг пример.

Размислете само, какво огромно значение има преводът на Библията от Лутер за културните страни на Европа. Нека да си дадем сметка за дълбокото въздействие на този превод върху религиозните чувства и мисли на хората от една страна, и върху формирането на това, което наричаме „литературен немски език“ от друга. Аз излагам само фактите и не желая да се произнасям как трябва да се разсъждава върху тях; изтъквам само дълбокото въздействие на Лутеровия превод. А Вие се опитайте да помислите и да вникнете в онзи възпитателен процес, през който човечеството премина в продължение на стотици години благодарение на Лутеровия превод на Библията. И ако откриете някакъв смисъл в тези събития, тогава замислете се и върху следните факти.

До определена възраст от своя живот, Лутер беше дълбоко ангажиран с всичко, което чрез библейските текстове можеше да насочи цялата му личност към усещането, че е един вид дете на Бога. Той замени утвърдения навик на августинците, които предпочитаха да изучават главно отците на Църквата и техните съчинения, с ду шевната наслада от четенето на самата Библия. Сега всичко за него се свеждаше до ведрото и всеобхватно чувство, че в душата си той все повече и повече ставаше дете на Бога. Тази гледна точка определи и характера на теологичната му преподавателска дейност през първия период във Витенберг. Основният факт, който бих искал да изтъкна е, че Лутер изпитваше известно отвращение към идеята да се дипломира като „доктор по теология“, но при един „случаен“ разговор с един стар свой приятел, августински монах от Ерфутския орден, беше убеден от него, че трябва да се бори за титлата „доктор по теология“. За тази цел обаче, беше необходим нов прочит и ново задълбочено изследване на Библията. Следователно, „случайната“ среща на Лутер с неговия стар приятел, го доведе до повторното изучаване на Библията, до нейния превод и до всичко, което се случи после.

Опитайте се да съпоставите огромното значение на Лутеровия превод за последните столетия и „случайната“ среща на Лутер с неговия стар приятел, вижте ги как са седнали заедно и как единият придумва другият да се заеме с докторската титла по теология! И тогава Вие ще сте принудени да се съгласите с изключително гротескното несъответствие между величествената еволюция на човешкия род и случайните събития, които непрекъснато я тласкат напред.

От казаното досега, Вие ще стигнете до извода, че „случайността“ може би има по-друго значение, а не това, което обикновено и приписваме. Обикновено се мисли, че случайността е нещо, което далеч не може да бъде обяснено с помощта на природните закони и със законите на живота изобщо; сякаш тя един вид „надвишава“ това, което може да бъде разбрано с нормалния човешки разум. Прибавете към току-що казаното онзи факт, който вече многократно ни е помагал за вникването в много и различни страни от живота: а именно, че в своето земно съществуване човекът е подложен на двата вида сили, идващи от луциферическия и от ариманическият принцип. Тези две сили, тези два принципа непрекъснато се намесват в човешкия живот; луциферическите сили засягат предимно вътрешността на човешкото астрално тяло, докато ариманическите сили имат отношение предимно към това, което човек възприема като външни сетивни впечатления, Ариманическите сили дебнат сред това, което възприемаме като външни сетивни впечатления; луциферическите сили дебнат в това, което се надига от душата като удоволствие и неудоволствие, афекти, страсти и т.н. Както ариманическият, така и луциферическият принцип ни правят податливи на илюзии, на заблуждения; луциферическият принцип ни кара да се поддаваме на илюзии, свързани с нашата собствена същност, така че започваме да грешим и съдим неправилно за самите себе си, ставайки жертва на всевъзможни илюзии, на Майя. Ако внимателно разгледате живота, лесно ще различите тази Майя не другаде, а в собствения Ви душевен свят. Опитайте се да си припомните, колко често човек убеждава себе си, че е извършил това или онова поради тази или онази причина. Но обикновено той предприема действията си поради съвсем други мотиви: от гняв, омраза, страсти; обаче в собственото си съзнание той има корено различно обяснение. С други думи, той се опитва да отхвърли онова, което външният свят осъжда и което все още се намира в неговата душа. Вие често ставате свидетели, как даден човек върши нещо, под влиянието на явно егоистични страсти, докато в същото време обгръща своя егоизъм с мантията на най-благородни намерения и обяснява защо е извършил тази или онази постъпка. Обикновено той няма никаква представа за всичко това. А ако се досети, първото усещане, което го обзема, е

чувството на срам. Най-лошото е, че в повечето случаи човек не подозира, как от дълбините на своята душа той е принуден да извърши определено действие, а едва по-късно той изнамира подходящия според него мотив за това действие.

Този факт е забелязан и от съвременните психолози. Но понеже днес равнището на психологическото обучение е извънредно ниско, ние често се натъкваме на онези гротескни тълкувания, които ни предлагат днешните материалистично ориентирани психолози.

Когато окултният изследовател се изправи пред подобни факти, той ги вижда, естествено, в истинската им светлина и различава всъщност взаимодействието между два фактора: От една страна съзнанието, а от друга силата, която господства под прага на съзнанието. Един материалистично ориентиран психолог ще третира тези факти по съвсем друг начин. Той веднага ще построи една теория за разликата между претекста, който човек посочва за своите постъпки, и същинският им мотив. Когато говори например за толкова разпространените днес самоубийства в ученическа възраст, психологът ще изтъкне, че конкретният повод няма нищо общо с истинския мотив; че истинските мотиви са много по-дълбоки и в повечето случаи се крият в един зле насочван полов живот, чиито метаморфози заблуждават съзнанието.

Често пъти подобно обяснение може и да е правилно. Обаче дори най-слабата представа за една наистина дълбока психология, никога не би позволила да извлечем от горното обяснение някаква всеобхватна теория. Подобна теория лесно може да бъде опровергана, защото всеки би могъл да възрази: Ако нещата наистина стояха така, че претекстът е нищо, а мотивът всичко, тогава на този психолог следва да се заяви: „В такъв случай и твоите твърдения, които превръщаш в теория, също са само един претекст; потърсим ли твоите по-дълбоки мотиви, може би и те ще се окажат от същото естество". Ако този психолог сериозно би се постарал да вникне в изречението: „Всички жители на Крит са лъжци", щеше да установи, че от него изобщо не могат да се правят верни изводи, тъкмо защото е казано от един жител на Крит; той би се досетил още, в какъв омагьосан кръг може да попадне и как в определена област лесно може да обърне своите твърдения срещу самия себе си. Това се отнася и за цялата съвременна литература, където за истинска психология не може да става и дума. Ето защо и хората обикновено изобщо не забелязват това, което сами вършат. Антропософията изисква от всички нас нещо съвсем друго; а такива логически недомислици и конфузии трябва да избягваме на всяка цена. Впрочем в най-голяма степен ги допускат тъкмо съвременните философи и психолози. В това отношение на шият пример е типичен. Тук ясно виждаме луциферическите влияния върху човека и как те се стремят да превърнат

целия му душевен живот в Майя, и как той се изкушава да сочи други мотиви за своите действия, нямащи нищо общо с истинските.

Да, в тази област човек трябва да упражнява непрекъснато и строго себевъзпитание. Днес хората обикновено си служат твърде лекомислено със словото. Обаче то може да бъде и страшен изкусител. Достатъчно е само думите да звучат красиво и да създават далечното усещане, че са един вид словесен еквивалент на една добра постъпка, за да се превърне красивото им звучене в изкусител, и да повярваме, че благородният мотив ръководи душата, докато всъщност зад него е спотаен един чисто егоистичен принцип, за който въпросният човек няма дори представа, понеже му липсва волята да се бори за истинско себепознание! Ето как от една страна действа Луцифер. А как действа Ариман от другата страна?

Ариман е онзи принцип, който се намесва в нашите възприятия и се промъква в нас, идвайки от вън. Ариман действа най-силно в случаите, когато изпитваме чувството: „Ето, сега вече ти не можеш да напреднеш по-нататък със своето мислене; ти стигаш до една критична точка, където се сплита неразрешим възел от мисли!“ Така ариманическият принцип използва тази възможност и прониква в нас чрез противоречията на външния свят.

Ако проследим хода на световните събития и спрем погледа си на познатите от тях, ако проследим например развитието на съвременната физика назад до момента, когато Галилей стои изправен пред полюлея в катедралата на Пиза, лесно бихме могли да свържем всички тези събития и да ги поставим под общия знаменател на една мисловна схема. Нещата ще изглеждат напълно ясни. Обаче в момента, когато стигаме до ритмично полюшващият се полюлей в катедралата на Пиза, нашите мисли се объркват и изпадат в противоречие. Ето процепът, през който ариманическите сили нахлуват в нас; нашето мислене пропада; то не намира вече разумната и логическа връзка между нещата. И тогава се появява това, което наричаме „случайност“. Тя ни дебне там, където Ариман е най-опасен за нас. Човек нарича „случайни“ онези явления, чиито истинско значение Ариман скрива от него под формата на всевъзможни илюзии.

Да, човек се научава да разбира, че когато поради един или друг повод е заставен да говори за „случайности“, това произтича не от естеството на фактите, а от самия него, от степента на неговото развитие. И сега той трябва да насочи своето себевъзпитание в такава посока, че да проникне през булото на Майя и илюзиите, с други думи там, където Ариман е най-силен. Тъкмо тук, когато ни предстои да говорим за истинските причини на болестите и да осветлим протичането на някои от тях, се налага да погледнем нещата и от тази

страна. Най-напред ще се опитаме да разберем, доколко можем да говорим за „случайност“, когато даден човек пред приема едно фатално пътуване с влак, или когато в точно определено време се излага на „външна“ инфекция, зараза и т.н. И ако проучим нещата с изострен поглед и разбиране, ще сме в състояние да вникнем още по-дълбоко в самата същност на болестта и здравето, както и в значението им за човешкия живот.

Днес трябваше подробно да посоча, как Луцифер поражда всевъзможни илюзии в нашия вътрешен душевен свят, и как Ариман се намесва във външните възприятия, за да ни обгърне с булото на Майя; как Луцифер е в стихията си, когато човек посочва фалшив мотив за своите действия, и как Ариман ни тласка към фалшиви представи за външния сетивен свят и към допускането на „случайности“ от всякакъв род. Аз трябваше да изтъкна тези важни подробности, преди да пристъпя към следващия въпрос, а именно: как кармическите последици от миналите инкарнации се проявяват също и там, където са в сила привидно случайните и чисто „външни“ болестотворни причини.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

21 май 1910

Нещастните случаи и тяхната връзка с Кармата.

Обстоятелството, че кармическите закономерности могат да действуват под формата на болестотворни причини, пораждащи се във вътрешния душевен свят на човека според посочения от нас смисъл, е лесно за разбиране. Когато обаче болестотворните причини действуват в известен смисъл „външно“ (с каква готовност официалната медицина търси причината за повечето болести в света на микробите, вирусите и т.н.), и когато главното внимание се насочва към външната опасност от една или друга болест, тогава кармическите закономерности изобщо всичко, което човек донася като резултат от своите изживявания и действия в миналата инкарнация както и начинът, по който те „привличат“ външните болестотворни причини, всичко това изглежда за мнозина и то с пълно право доста неясно.

Но ако продължим да изучаваме още по-внимателно истинската същност на Кармата, ние ще проумеем не само връзката между външните причини и миналата инкарнация, но и това, как всички злополуки, всички инциденти, които днес твърде лекомислено наричаме „случайни“, са закономерно свързани с протичането на нашия предишен живот. Искаме ли да вникнем в тези скрити и сложни отношения, налага се да отправим още по-дълбок поглед върху самата природа на човешкото съществуване.

Вече споменахме, как в крайна сметка случайността винаги ни представя външните събития в неясен и замаскиран вид, защото там, където говорим за случайност, външните илюзии, породени от ариманическите сили, са най-подчертани. Нека сега да спрем вниманието си върху това, как възникват случайностите, т.е. събитията, които в обикновения живот наричаме „случайности“.

За тази цел най-напред е необходимо да размислим върху една малко известна истина: когато за дадено събитие в ежедневието говорим, че то „идва отвътре“, че „блика от вътрешните области на човешкото същество“, често се подлагаме на една измама, защото много от нещата, за които вярваме че възникват „вътре в човека“, фактически идват отвън. Това се отнася и за онези черти на характера, за онези болестни предразположби, които обикновено слагаме в сборната група на „наследствените признаци“. Наследствените признаци, с които се сблъскваме, са нещо, което на пръв поглед изглежда, че притежаваме само защото тези качества са били присъщи и на нашите предшественици, и често сме склонни да мислим, че изобщо нямаме никаква вина, никакво участие, ако те се проявят по един или друг

начин и в нас самите. По този начин лесно бихме допуснали едно крайно неправилно разграничение между това, което самите ние донасяме от предишните си инкарнации и това, което наследяваме от нашите родители, прародители и т.н.

Обаче нещата са замислени така, че когато се прераждаме, ние имаме съвсем точни основания и поводи свързани с нашата вътрешна организация да се насочим към тази или онази родителска двойка, към тази или онази географска област, към този или онзи народ. Дори когато става дума за наследствени черти, които нямат нищо общо с патологията, тази важна подробност не бива да се забравя.

Да си спомним за музикалната фамилия Бах и как в продължение на много столетия тя непрекъснато дава на света първокласни музиканти. Лесно бихме могли да повярваме, че имаме работа с една чисто наследствена линия, при която определени качества се наследяват от предците, и понеже тези качества съществуват предварително, човек просто ги носи от предишните си инкарнации, и ги разгръща, примерно в една музикална дарба. Обаче нещата стоят по съвсем друг начин.

Да предположим, че през живота си между раждането и смъртта, даден човек е имал възможност да получи твърде богати музикални впечатления. В настоящата инкарнация обаче, тези музикални впечатления са минали, така да се каже, покрай него, чисто и просто, защото не е разполагал с добър музикален слух. Разбира се, впечатленията от друг род имат по-различна съдба, понеже този човек,

примерно, носи в себе си подходящо изградени органи, позволяващи на конкретните впечатления и опитности да се превърнат в индивидуални способности. Ето за що ще сме напълно прави, ако кажем, че един човек разполага с такива впечатления и опитности в своя живот, каквито му позволяват неговите заложи от миналата инкарнация и тъкмо тези опитности той може да превърне в способности и таланти; а други впечатления и опитности не могат да бъдат превърнати в способности, понеже, поради неговата цялостна Карма, не разполага със съответните заложи. Обаче получените впечатления остават, натрупват се, и през живота между смъртта и новото раждане метаморфозират в една специална нагласа, която ще се прояви едва в следващата инкарнация. И точно тази нагласа насочва човекът в следващата инкарнация и го кара да търси своето физическо тяло в такова семейство, чиито наследствени признаци отговарят на неговите индивидуални заложи. Следователно, ако някой получи изобилие от музикални впечатления, но поради липсата на музикален слух, на музикално ухо, не може да ги превърне в музикални способности, тъкмо тази пречка ще предизвика и стремежа да се роди в такова семейство, където ще „наследя“ добър музикален

слух. И чак сега разбираме, че след като в едно семейство строежът на ухото се наследява по същия сигурен на чин, както и външната форма на носа, към това семейство ще се устремят всички онези индивидуалности, които просто копнеят в резултат на предишните си инкарнации да получат едно добре формирано музикално ухо. С други думи, виждаме, че в съответната инкарнация даден човек съвсем не „случайно“ наследява, примерно, музикално ухо, а сам търси едни или други „наследствени“ признаци.

Ако проследим такъв човек от момента на раждането, ще установим, че на пръв поглед музикалното ухо, или музикалния слух е негово лично качество. Но ако със средствата на окултното познание стигнем до периода преди неговото раждане, ще открием, че музикалното ухо, което той активно търси, е нещо, което се приближава към него отвън. Преди раждането, респективно зачатие, музикалното ухо, разбира се, съвсем не му принадлежи; налице е само стремежът да се „добере“ до такова ухо. Да, човекът привлича към себе си нещо външно. Преди прераждането, музикалната способност, която после определяме като „наследствена“, е нещо външно, нещо обективно; тя се приближава към човека, или ако предпочитате той бърза към нея. Едва в процеса на въплъщението тя става нещо вътрешно и впоследствие ще се прояви като индивидуална човешка способност.

Следователно, когато говорим за „наследствени заложи“, винаги се поддаваме на една илюзия, която се състои в това, че разглеждайки „вътрешната“ човешка способност, ние пропускаме или все още нямаме

необходимите свръхсетивни възможности да я изучим в момента, докато тя все още е един „външен“, обективен факт.

А дали не можем да разглеждаме по сходен начин и външните събития, които ни съпровождат в живота между раждането и смъртта, дали и при тях някаква външна формация не се трансформира в определени вътрешни качества на душата?

На този въпрос не бихме могли да отговорим, без да проникнем още по-дълбоко в природата на болестта и здравето. Ние вече обсъдихме някои характерни черти относно болестта и здравето. А Вие знаете, че по начало аз не дефинирам, а само описвам и характеризирам нещата, прибавяйки все нови и нови подробности. Следователно, нека прибавим още данни към казаното до тук.

На този етап от лекционния цикъл сме длъжни да сравним болестта и здравето с такива процеси, които на стъпват и в нормалния живот, а по-късно ще пристъпим и към сравнението с будността и сънят. Какво впрочем става с човешкото същество при ежедневната смяна на „будността“ и „сънята“?

Знаем, че при заспиване, ако мога така да се изразя, в леглото остават физическото тяло и етерното тяло, а астралното тяло и Азът са извън физическото тяло и етерното тяло; пробуждането се състои в това, че астралното тяло и Азът отново навлизат в етерно-физическия човешки организъм. Всяка сутрин, в мига на пробуждането, със своите астрално тяло и Аз, човекът отново се потопява в своите физическо и етерно тяло. А какво на стъпва в човешките изживявания, които се разиграват при заспиването и пробуждането?

Ако размислим върху мига на заспиването, лесно ще установим, че най-характерното при него се свежда до това, как всички наши изживявания, които сме имали от сутринта до вечерта, радости и болки, възторзи и страдания, страсти, представи и т.н., как всички те потъват в мрака на безсъзнанието. В нормалния живот всички ние, заспивайки, потъваме в мрака на безсъзнанието. Защо, всички ние, заспивайки, губим нашето съзнание?

Ние знаем, че по време на съня, сме обкръжени от един духовен свят, както и в будност сме обкръжени от нещата и фактите на сетивно физическия свят. А защо не виждаме този духовен свят? В нормалния и обикновен живот ние не виждаме обкръжаващите ни духовни факти и събития, защото при сегашната еволюционна степен, за нас такава виждане би представлявало изключителна опасност. В същия миг, когато днешният човек би навлязъл съзнателно в света, който го обгръща от заспиването до пробуждането, неговото астрално тяло, изградено през периода на Старата Луна, би се разлило в духовния свят; обаче неговият Аз не би могъл да стори същото, понеже този Аз

изгражда себе си в сегашното планетарно състояние на Земята и ще бъде напълно завършен едва в края на Земния период. Азът все още не е достатъчно напреднал, за да осъществява своята активност нощем, между заспиването и пробуждането. Ако заспивайки, човек би поискал да запази своето ясно съзнание, нещата с Азът биха изглеждали по следния начин.

Да предположим, че вземаме една малка капка от оцветена течност и я слагаме в басейн с вода: За кратко време тя ще се разтвори в голямата водна маса и от оцветената капка няма да остане никаква следа.

Нещо подобно става и тогава, когато при заспиването човек напуска своето физическо и етерно тяло, физическото тяло и етерното тяло са тези, които поддържат единството на човешкото същество. В мига, когато астралното тяло и Азът напуснат двете по-низши тела, те се устремяват към всички възможни посоки; сега те са изпълнени със стремежа да се разширят до безкрайност. Такава участ би сполетяла и Азът. И тогава човек наистина би имал пред себе си образите от духовния свят, обаче изобщо не би могъл да ги обхване със своите Азови сили, т.е. със своите понятия и разсъдъчни способности, понеже Азът би бил напълно погълнат от духовния свят; следователно за обикновеното дневно съзнание тук не може да се говори. Човекът би бил, така да се каже, извън себе си, той би бил разкъсан на всички страни, лишен от своите собствени сили, той щеше безпосочно да се носи по разлюляното море от различни астрални събития и впечатления. Тъкмо защото Азът все още не е достатъчно укрепнал в сегашната еволюционна степен на човечеството, той възпира астралното тяло в стремежа му към съзнателно проникване в неговото истинско отечество, в духовния свят, ще го възпира до тогава, докато и самият той, Азът, не се научи да следва астралното тяло навсякъде. Следователно, обстоятелството, че заспивайки, ние изгубваме съзнанието, има своя дълбок смисъл. Ние просто не бихме могли да запазим нашия Аз. Ние ще можем това в задоволителен вид, едва когато Земното развитие се приближи към своя край. Ето защо нощем не трябва да позволяваме на нашето астрално тяло, усилията да се добира до по-високи степени на съзнание.

Точно обратното настъпва, когато човек се пробужда. Когато се пробужда и потопява в етерното си и физическо тяло, всъщност той би трябвало вътрешно да изживее тяхната особена природа. Той обаче не прави това. В мига на пробуждането, той е силно затруднен да погледне във вътрешната същност на своето тяло; защото вниманието му веднага се насочва към външния свят. Цялата му зрителна сила, цялата му познавателна сила се насочва не към неговата вътрешна същност, а към външния свят. Ако човек би обхванал своя вътрешен свят, би настъпило

тъкмо обратното на това, което би се случило, ако заспивайки, той поиска да проникне съзнателно в духовния свят. Всички духовни завоевания, постигнати от човека благодарение на неговия Аз в хода на земния живот, сега биха били съсредоточени във физическото тяло и в етерното тяло, и биха разгърнали в тях своите скрити сили. А това би довело до там, че всевъзможните егоистични качества щяха да се усилят до краен предел. И човекът би се инкарнирал, следвайки такъв Аз, в който щяха да са съсредоточени всевъзможни страсти, нагони, горещи желаниа, както и един неудържим егоизъм. Целият възможен егоизъм би се съсредоточил в неговия инстинктивен живот. За да не се случи това, нашето внимание веднага се насочва към външния свят и ние не успяваме да обхванем нашата вътрешна същност със силата на будното съзнание.

Опитът на мистиците, които винаги са искали да проникнат във вътрешната човешка същност, напълно потвърждава това твърдение.

Припомнете си Майстер Екхарт, Йоханес Таулер или други мистици от Средновековието, които изключват външния сетивен свят и наистина се опитват да намерят път към вътрешната човешка същност. В тяхно лице Вие имате мистици, които се отдават на пълно откъсване от външния свят; те решително отклоняват своето внимание от всички примамки на външния свят, за да потънат несмущавани в своя вътрешен свят. Прочетете биографиите на тези светци и мистици, които се опитваха да постигнат това. Добре знаете, какво изпитваха те! Всевъзможни изкушения, съблазни, описани от тях в живи багри. Всички тези усещания бяха израз на една противоположна сила, съсредоточена в астралното тяло и Азът. Ето защо мистиците, които се стремяха, ако мога така да се изразя, необезпокоявани да навлязат в своята вътрешна същност, правеха всичко възможно, и то в зависимост от степента, до която навлизаха в себе си, за да премахнат своя Аз.

Тъкмо Майстер Екхарт откри една Чудно сполучлива дума, за да опише потъването в собственото тяло. Той говори за „угасяване“, за „заличаване“ на Азът. А точната дума, с която си служи е „Entwertung“, т.е. един вид „лишаване от битие“. Прочетете в неговата „Немска теология“, как той описва мистичния път към вътрешния свят на човешкото тяло, как този, който иска да проникне в своята телесна природа, не се ръководи вече от своя Аз, а от Христос, с Когото се чувствува едно цяло. Да, подобни мистици просто искаха да премахнат своя Аз. Не те са длъжни да мислят, чувствуват и проявяват воля, а Христос в тях е Този, който ще мисли, чувствува и т.н.; и то не за друго, а за да не бликне от тях това, което живее в техните страсти и инстинкти, а онова, което се излива в тях като сила на Христос. Ето защо и апостол Павел казва: „Не аз, а Христос в мен!“

Ето как могат да бъдат описани пробуждането и заспиването като вътрешни опитности на човешкото същество: Пробуждането като един вид потопяване на съгъстените Азови сили в телесната природа на човешкото тяло, заспиването като едно освобождаване от будното съзнание, защото човек все още не е достатъчно напреднал, за да възприема съзнателно онзи свят, в който потъва при заспиване. Едва сега влагаме точен смисъл в тези две понятия, разглеждайки ги като един вид динамично и взаимно проникване на четирите съставни части, от които е изградено човешкото същество: физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и Аз. Ако се обърнем към будния човек от тази гледна точка, ще установим, че в него са представени и четирите съставни части, взаимно свързани по точно определен начин. И какво следва от всичко това? Именно „будността"! Защото човекът не би могъл да е „буден", ако не би влизал в своето тяло по този начин, който насочва цялото му внимание към външния свят. фактът, че човек е буден, се дължи на точно определено и закономерно взаимодействие между неговите четири тела. А фактът, че заспива, се дължи на точно определеното им разделяне. Съвсем не е достатъчно да твърдим, че човекът е съставен от физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и Аз! Ние разбираме човека едва тогава, когато знаем в каква степен са свързани неговите четири тела и как те се отнасят помежду си.

Това е една много съществена подробност и необходима предпоставка за вникването в човешката природа.

За целта на нашето изследване, считаме начинът, по който са свързани четирите тела на будния човек за нормален. Нека да тръгнем от идеята, че будното състояние на човека е нещо напълно нормално за него.

Повечето от Вас ще си спомнят, че съзнанието, което притежаваме днес между раждането и смъртта, е само една от възможните степени на съзнание. Ако например проучите моята „Тайна Наука", ще установите, че днешното съзнание представлява една от седемте различни степени на съзнание защото това съзнание, с което днес разполагаме като земни човечи, произлиза от други три предходни състояния на съзнанието а в бъдеще ще се развият и следващите три форми на съзнанието.

През епохата на Старата Луна, „лунният" човек не притежаваше никакъв Аз. Азът се свърза с човешкото същество едва в сегашното планетарно въплъщение на Земята. Ето защо човекът можа да се издигне до днешната степен на съзнание едва през Земната епоха. Едно съзнание като това, което днес ние имаме между раждането и смъртта, предполага че Азът взаимодействува с другите три съставни части на човешкото същество и е най-висш из между тях. Преди да бъде оплоден с Аза, човекът се състоеше само от физическото тяло, етерно тяло и астрално

тяло. Тогава именно астралното тяло беше най-силно развито измежду трите тела и неговата степен на съзнание беше такава, че днес ние бихме могли да я сравним със сънищното съзнание, което е един вид остатък от човешкото съзнание по времето на Старата Луна. Обаче Вие съвсем не трябва да си представяте днешното сънищно съзнание, а такъв вид съзнание, което пренасяше в образите на съня конкретни духовни процеси и събития. Ако изследвате днешните сънища, неизбежно ще откриете, колко много хаос има в тях. Ако обаче изследвате човешкото съзнание през епохата на Старата Луна, ще установите, че там изобщо не бихте могли да възприемете никакви външни предмети, например растения. На Старата Луна външните впечатления бяха нещо напълно невъзможно за човека. Ако някой или нещо се доближаваше до Лунния човек, Вие бихте имали смътното усещане, как във вътрешния душевен свят на този човек израства един сънищен образ, едно съновидение, на което обаче биха съответствували определени лунни Същества или процеси; с други думи, тези образи на сънищното съзнание далеч не бяха нещо субективно.

Следователно, преди появата на Азовото съзнание, ние сме разполагали с такова съзнание, при което астралното тяло е било най-високо развито, т.е. с едно астрално съзнание, твърде „смътно“ и „притъпено“, понеже все още не е озарено от светлината на Азът. След като епохата на Старата Луна приключи и настъпи Земната епоха, астралното съзнание на човека започна да изпитва върху себе си нарастващото и заглушаващо влияние на Азовото съзнание. Но тъй като астралното тяло е винаги в нас, с пълно право ще попитаме: Какво всъщност стана, че нашето астрално съзнание изобщо беше елиминирано от Азовото съзнание, което изцяло зае неговото място?

Този факт стана възможен благодарение на това, че поради оплождането на човека от Аза, предишната свързаност между астралното тяло и етерното тяло, бих казал, се „разхлаби“ и стана много по-слаба. Следователно, преди появата на Азовото съзнание, връзката между астралното тяло и неговите по-низши тела беше значително по-здрава и по-дълбока. Астралното тяло връхлиташе много по-мощно в по-низшите тела, отколкото прави това днес. А сега, в известен смисъл, то се откъсна от етерното и физическото тяло.

Нека сега ясно да си представим целия процес на това частично откъсване, това освобождаване на астралното тяло от връзките му с етерното и физическото тяло. Тогава трябва да си зададем и въпроса: А може би и днес е възможно, в рамките на нашето нормално Азово съзнание, да стигнем до нещо, което би било подобно на тази древна свързаност между трите тела? Не е ли възможно и днес, астралното тяло

да връхлита в другите две тела много по-силно, да ги импрегнира много по-плътно, отколкото трябва?

Разбира се, необходима е една нормална степен за проникването на астралното тяло в етерното и физическото тяло. Да предположим, че тази норма бъде нарушена в една или друга посока. Тогава в човешкия организъм по необходимост трябва да настъпи известно смущение. Защото нормалният и здрав облик на днешния човек зависи от точно определените взаимоотношения между различните му съставни части, такива каквито са те в неговото будно състояние. В мига, когато астралното тяло покаже някакви отклонения, когато например се опита да проникне по-дълбоко в етерното и физическото тяло, настъпва, както казахме, някакво смущение. Предишните ми лекции напълно потвърждават този факт. Но там ние разгледахме целия проблем от друга гледна точка. И така, кога настъпва въпросното смущение?

То настъпва, когато в едно от миналите си прераждания, човек вмъква в своето астрално тяло, умишлено или неволно, нещо, което за съответната инкарнация представлява една морална или интелектуална грешка. Да, такава грешка се вмъква в астралното тяло, отпечатва се в него и остава там. А после, когато той влиза в новата инкарнация, астралното тяло ще търси други взаимодействия с етерното и физическото тяло, различни от тези, които би търсило, ако споменатите грешки не бяха допуснати. Следователно, тъкмо нашите грешки, извършени под влиянието на Ариман и Луцифер, метаморфозират в пластични, градивни сили, които в следващия живот ще подтикнат астралното тяло към други отношения с етерното и физическото тяло, различни от отношенията, ако тези сили не бяха вече в астралното тяло.

Виждаме, с други думи, как тъкмо „последствията“ от нашите предишни мисли, усещания и чувства тласкат астралното тяло към нещо, което по-късно причинява смущения и разстройства в човешкия организъм. Но какво точно настъпва при тези смущения? Когато астралното тяло навлиза в етерното и физическото тяло по-дълбоко, отколкото е необходимо за нормалния човек, то прави нещо свършено подобно на това, което сутрин при пробуждането правим и ние, когато нашият Аз навлиза в обвивките на етерното и физическото тяло. Пробуждането се състои в това, че Азът и астралното тяло се „вмъкват“ в етерното и физическото тяло. И какво се получава, когато астралното тяло навлезе по-дълбоко в етерното и физическото тяло като резултат на изживяванията от предишната инкарнация отколкото е редно?

Получава се това, което иначе става при всяко пробуждане, когато сутрин Азът и астралното тяло проникват в етерното и физическото тяло, правейки възможни нашите сетивни възприятия. Както цялото будно състояние е последица от навлизането на Азовия човек в етерното

и физическото тяло, така и в разглеждания случай настъпва нещо, което е проявление на астралното тяло, изобщо на това, което вършим като Азови човечи. Следователно, ако сме в присъствието на един човек, чието астрално тяло е обладано от стремежа да проникне по-дълбоко в етерно-физическия организъм, отколкото е необходимо, ще установим, че за астралното тяло настъпват същите процеси, каквито иначе наблюдаваме у Азът при пробуждането.

И до какво се свежда прекомерното навлизане на астралното тяло в етерно-физическия организъм на човека? До нещо, което направо ще отъждествим със самата същност на боледуването! Да, когато нашето астрално тяло върши същото, което ние иначе вършим в мига на пробуждането, а именно да прониква в етерното и физическото тяло; когато астралното тяло, което по правило не трябва да притежава съзнание в сегашната еволюционна степен на земния човек, се стреми към съзнание в очертанията на етерното и физическото тяло, когато то намира да се пробуди в нашето тяло, тогава ние се разболяваме. Болестта се свежда до една абнормна будност на нашето астрално тяло. Какво всъщност правим в нашето обикновено и нормално будно състояние? Ние сме будни за процесите и събитията в обикновения живот. Обаче, за да разполагаме с нормалното будно съзнание, необходимо е предварително да приведем астралното тяло в едно по-различно състояние, в състояние на сън. А когато през деня упражняваме нашето Азово съзнание, астралното тяло трябва да спи; ние можем да сме здрави, само ако нашето астрално тяло спи в нас. Нека още веднъж да обобщим казаното за същността на здравето и болестта: Болестта е абнормната будност на човешкото астрално тяло; здравето е нормалния сън на астралното тяло.

И какво е характерно още за астралното тяло? Ако болестта действително представлява пробуждането на астралното тяло, при него също би трябвало да настъпи нещо, което е подобно на съзнанието.

Астралното тяло се пробужда по абнормен начин; следователно бихме могли да очакваме едно абнормно съзнание; някакъв вид съзнание би трябвало да има на всяка цена. Когато се разболяваме, би трябвало да възниква нещо сродно с това, което иначе настъпва всяка сутрин в мига на пробуждането: Нашите сетивни впечатления се насочват към външния свят. Всяка сутрин се появява нашето обикновено съзнание. А когато боледуваме: появява ли се и тогава някакъв вид съзнание?

Да, този вид съзнание се появява и всички ние го познаваме твърде добре: То се изразява в това, което изпитваме като болки и страдания, предизвикани от болестта. Ние не изпитваме тези болки само тогава, когато нашето астрално тяло спи. „Спането“ на астралното тяло

означава правилни съотношения с етерното и физическото тяло, а наред с това и отсъствие на болки. Болката е израз на обстоятелството, че астралното тяло навлиза по един екстремно, непозволен начин в етерното и физическото тяло, и претендира за съзнание. Ето какво представлява болката!

Естествено, ние не бива да разширяваме до безкрайност току-що казаното. Необходимо е, в строго антропософски смисъл, винаги да оставаме в границите, в които са казани едни или други неща.

А ние казахме не друго, а че когато нашето астрално тяло се пробужда, възниква едно съзнание, което е пропито от болка.

Обаче от всичко това далеч не следва, че болката винаги придружава болестта. Строго погледнато, всяко екстремно проникване на астралното тяло в етерно-физическия организъм, е болест. Но от друга страна, боледуването не се изчерпва само в това; боледуването може да навлезе в съвсем други измерения и изобщо да няма нищо общо с болката. За мнозина този извод е непонятен, защото повечето хора се стремят не да бъдат здрави, а да бъдат необезпокоявани от болката; и когато са необезпокоявани от болката, те се смятат за здрави. А това не във всички случаи е така, макар че хората упорито вярват: не изпитваме болка, следователно сме здрави!

Бихме изпаднали в жестоко заблуждение, ако наистина повярваме, че болката и болестта вървят ръка за ръка. Черният дроб на един човек може да бъде например напълно разрушен, но ако болестта не води до инфекция на перитонеума, не настъпва никаква болка. Човек може да развива в себе си тежък болестен процес, без изобщо да изпитва болка. В много случаи това е точно така. Дори за обективния поглед, тези болести са по-тежки. Защото, ако усеща болки, човек гледа да се освободи от тях; в противен случай той не предприема нищо.

Как следва да си обясним състоянията, при които болестта не се съпровожда от болки?

Достатъчно е само да си припомним, че като човешки същества, такива каквито сме днес, в сегашното планетарно състояние на нашата Земя, ние непрекъснато възплъщаваме Азът в астралното, етерното и физическото тяло. Обаче в предишните епохи от еволюцията, ние сме били човешки същества, изградени само от физическо тяло и етерно тяло. Едно същество, извадено само от физическо тяло и етерно тяло, е днешното растение. При растенията ние стигаме до една трета степен на съзнание, до едно много, много по-смъртно съзнание, което не може да се приближи дори до степента на днешното сънищно съзнание. Огромна заблуда е да вярваме, че докато спи, човекът е лишен от каквото и да е съзнание. Напротив, той има съзнание, само че то е твърде слабо и той не може да породи спомен за него в своя Аз. Растението притежава

точно този вид съзнание, характерен за дълбокия сън, лишен от всякакви съновидения, следователно намиращ се на една степен по-долу от астралното съзнание. Ето че стигаме до една още по-низша форма на човешкото съзнание.

Да предположим, че поради изживяванията от своите минали инкарнации, даден човек предизвиква в своя организъм не само такива разстройства, които карат астралното тяло да навлиза по един екстремен начин в етерното и физическото тяло, а направо кара етерното тяло да навлиза по един прекален, абнормен начин във физическото тяло. Лесно може да се стигне до там, че да се наруши също и нормалната връзка между етерното тяло и физическото тяло, която е характерна за днешните хора; с други думи, до едно прекомерно навлизане на етерното тяло във физическото тяло. В случаят астралното тяло няма никаква намеса; чисто и просто последиците от предишната инкарнация водят до една по-тясна свързаност между етерното и физическото тяло.

Така при етерното тяло ние стигаме до процеси, които са сходни с проникнатото от болка съзнание на астралното тяло.

След като от своя страна етерното тяло навлиза прекалено дълбоко във физическото тяло, у човека се пробужда едно съзнание, отговарящо на „сънното“ му съзнание, на съзнанието, характерно за растителния свят. И нищо чудно, че то не може да бъде доловено от човека по никакъв начин. Както той няма сетивни възприятия докато спи, така няма и спомени за горното състояние. И все пак то е един вид пробуждане! Както нашето астрално тяло се пробужда по абнормен начин, когато то навлиза прекалено дълбоко в етерното и физическото тяло, по абнормен начин се пробужда и етерното тяло, когато то навлиза прекалено дълбоко във физическото тяло. Само че човекът не може да възприеме този процес, понеже той се разиграва на едно равнище, което е по-долу от астралното съзнание.

Да предположим, че даден човек извършва определени действия в миналата си инкарнация, които през периода между смъртта и новото раждане предизвикват едно активиране на етерното тяло, едно абнормно пробужда не на етерното тяло, чиито резултат по-късно ще се изрази в едно по-дълбоко проникване във физическото тяло. В този случай у човека се пробужда едно по-дълбоко съзнание, обаче то не може да бъде възприето от човешката душа така, както тя възприема обикновените изживявания. Обаче дали то остава пасивно, поради факта, че не го възприемаме? Как да си обясним своеобразните тенденции на един вид съзнание, когато то се стреми да проникне една степен по-дълбоко от нормалното?

Представете си например, как човек изгаря ръката си и веднага изпитва остра болка. За да възникне болката, необходимо е поне онова

равнище на съзнанието, което нарекохме астрално съзнание. Болката е свързана с астралното тяло, болката живее в астралното тяло. Каквато и болка да възникне в човешката душа, тя е по същество един астрален процес.

Нека да предположим, че настъпва нещо, което не е свързано с болково усещане, но все пак предизвиква у нас едно външно дразнене. Ако някакъв предмет застраши окото Ви, или ако някаква частица попадне в него, тя причинява едно външно дразнене; окото трепва и се затваря. Болка тук няма. Какво се получава в резултат на външното дразнене? Едно движение! Същото се получава и когато нещо докосне Вашето ходило: Болка няма, но въпреки това кракът трепва. Следователно, при човека са налице и такива сетивни усещания, които не са съпроводени от болка, но имат тази особеност, че предизвикват определени движения. Човекът не знае, как точно дразненето предизвиква движенията, защото той не може да слезе до тази по-дълбока степен на съзнание. Когато изпитвате болка, тя Ви препраща, ако мога така да се изразя, към нейните причини. Но може да се получи и така, че външното дразнене да породи у Вас едно вътрешно движение, едно рефлексно движение. И тогава съзнанието не потъва до онази степен, при която външното дразнене се превръща в движение. Тук Вие имате такава степен на съзнание, която не се докосва до Вашите астрални изживявания и не може да бъде изживяна съзнателно; тя остава в рамките на „сънното“ съзнание и все пак би могла да има определени последици.

Когато настъпи такова екстремно навлизане на етерното тяло във физическото тяло, възниква едно съзнание, което се различава от „съзнанието за болка“, понеже астралното тяло остава незасегнато; то е прекалено „смъртно“ и човек не може да възприеме нищо от него. Това обаче съвсем не означава, че в рамките на това съзнание човек не може да предприема едни или други действия. С други думи, човекът може да предприема действия и под равнището на своето будно съзнание! Да си припомним само, как, макар и лишени от своето дневно съзнание, лунатиците могат да извършват добре координирани и сложни движения. Не че те са лишени от каквото и да е съзнание; чисто и просто равнището на този вид съзнание не може да бъде „регистрирано“ от човека, защото той може да изживява само двете по-висши форми на съзнание: астралното съзнание, като удоволствие и неудоволствие, от една страна, и Азовото съзнание от друга. Още веднъж: човекът може да извършва опре делени действия дори и в областта на своето сънно или спящо съзнание.

Следователно, ние сме изправени пред един вид по-дълбоко съзнание, до което човек не може да достигне, без етерното тяло да е навлязло

достатъчно силно във физическото тяло. Да предположим, че той иска да извърши нещо, което в нормалния живот му се изпълзва напълно; той ще го извърши, дори и да няма никаква представа за него.

Нека да си представим сега, как поради определени постъпки в едно от миналите си прераждания, човек подготвя у себе си онези причини, които през периода между смъртта и новото раждане водят до едно мощно проникване на етерното тяло във физическото; или казано с други думи, ще произлязат действия, макар и в спящото съзнание, които по-късно ще доведат до „по-дълбоко“ разположени болестни процеси. В този случай човек непрекъснато е принуден да търси външните поводи, които ще му дадат възможност да се срещне с болестта.

Може и да изглежда странно, че тези процеси не могат да бъдат ясно доловени от обикновеното Азово съзнание. Работата е там, че ако би бил насочван от своето обикновено Азово съзнание, човек никога нямаше да извърши тези действия. Неговото. Азово съзнание никога не би му заповядало да попадне в едно огнище от микроби. Да предположим обаче, че според онова смъртно съзнание е необходимо да настъпи например една външна злополука, за да се прояви това, което вчера нарекохме „истински смисъл на боледуването“. И сега, това „друго“ съзнание, което нахлува във физическото тяло, активно започва да търси болестотворните причини. Дълбоката същност на човека е тази, която търси болестотворните причини, за да осъществи „болестният процес“, такъв, какъвто го разгледахме вчера. А истинската и дълбока същност на болестта ни учи, че дори тогава, когато липсват каквито и да е болки, са налице известни вътрешни противодействия. А дори и да се появят болки, решителният фактор може да се окаже друг: собственият порив към външните болестотворни причини, бликащ от по-дълбоките пластове на човешкото съзнание!

Колкото и гротескно да звучи, това е точно така: С помощта на „другото“ съзнание, ние сами търсим болестите, понеже се нуждаем от тях.

Да, в днешната лекция става дума най-вече за това: Човекът може сам да предизвиква своите болести с помощта на едно абнормно и по-дълбоко съзнание. Нека да бъдем ясни: В лицето на болестта ние фактически се изправяме пред едно такова пробуждане на древни състояния на съзнанието, които човечеството отдавна е превъзмогнало. Поради обстоятелството, че в един от предишните си животи сме обременили нашата душа с едни или други грешки, ние сами пораждаме онази по-дълбока степен на съзнание, за която вече стана дума. И това, което извършваме под властта на „другото“ съзнание, се оказва решаващо за протичането на болестта. Следователно, виждаме как в тези абнормни състояния оживяват древни степени на съзнание, които

отдавна са преодолени от човечеството. Ако внимателно наблюдавате обикновените факти от живота, Вие ще намерите обяснение на много от нещата, за които говорихме днес. А те загатват за това, че благодарение на болката, човек навлиза още по-дълбоко в своята истинска същност.

Вие добре помнете старата максима: човек узнава, че притежава даден орган в тялото си едва когато започне да изпитва болки, свързани с него. Това е популярен израз, но в него е скрит дълбок смисъл. Защо в нормалното си съзнание човек не стига до своите телесни органи? Защото то спи и не прониква достатъчно интензивно в астралното тяло. Но ако съзнанието се потопа в астралното тяло, възниква болката и едва от болката човек узнава, че притежава един или друг телесен орган. Да, много от общоизвестните изрази крият в себе си дълбоки истини, защото те са останки от онези древни форми на съзнание, които позволяваха на човека да вижда в духовния свят и да знае за него много повече от нашите мъчително постигнати разкрития.

Ако сте разбрали, че човек може да пробуди в себе си и по-дълбоките пластове от своето съзнание, Вие ще сте в състояние да проумеете и човек сам търси не само външните болестотворни причини, а и външните удари на съдбата, чиято логика, макар и да му изглежда непонятна, упражнява своите въздействия върху по-дълбоките пластове на неговото съзнание.

Сега лесно ще разберем и друго: елементарното благоразумие например никога няма да позволи на един човек да застане на такова място, където ще бъде ударен от мълния. Със своето „горно“ съзнание, той винаги ще отбягва подобна ситуация. Обаче в него би могло да се пробуди едно много по-дълбоко съзнание и тъкмо то ще го отведе там, където ще бъде поразен от мълнията. Предвидливото „горно“ съзнание ще замлъкне, понеже една много по-могъща сила тласка човека към трагичното събитие; нещо повече: той сам крачи към мястото, където ще бъде ударен от мълнията!

И така, днес се постаряхме да разберем, как с помощта на кармическите последици от своите предишни инкарнации, човекът сам търси злополуките и нещастните случаи, както и външните болестотворни причини. А как става това в конкретния случай, как се намесват силите, бликащи от по-дълбоките пластове на съзнанието и дали „горното“ съзнание може да избегне подобни злополуки, всички тези въпроси ще разгледаме в следващите лекции.

Ако от една страна за нас е вече ясно, че определена степен на съзнанието отвежда даден човек в едно инфекциозно огнище, от друга страна сме длъжни да разберем, че той може също и да се бори срещу инфекцията и да промени нещата с хигиенни или други мерки, които обаче той ще извлече от своето „горно“ съзнание. Чисто безсмислие би

било, ако в своето подсъзнание човек сам търси зародишите на болестта, а не може, от друга страна, да се бори срещу тях със силите на своето „горно“ съзнание.

Ще се убедим и в друго: Еднакво логично е както да търсим възможността да се разболеем, така и да се борим срещу болестите с хигиенични и други средства, които извличаме от нашето „горно“ съзнание.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

22 май 1910

Епидемии и природни катастрофи (вулканични изригвания, земетресения) в светлината на Кармата.

В хода на досегашните лекции можахте да установите, че постепенно се доближаваме до нашата крайна цел и че с всяка стъпка проникваме все по-дълбоко в обсъжданата тема. Последният път говорихме за същността на болката, която обикновено съпровожда дадена болест; отбелязахме обаче, как в други случаи, които са сравнително по-редки, болестта може да протече без никакви болки.

Сега трябва да разгледаме още по-точно вътрешната природа на болката. Необходимо е да припомним още, че болката може да се появи и като едно допълнително усещане. Защото от предишните лекции стана ясно, че болестта и болката далеч не винаги са взаимно свързани. Да не забравяме, че когато една болест се съпровожда от болка, в действие влизат и други фактори, които нямат много общо със самото боледуване. Вече споменахме, че в рамките на онзи процес, който се осъществява в прехода между две инкарнации, когато опитностите от миналото прераждат метаморфозират в болестотворни причини, се намесва луциферическият принцип от една страна, и ариманическият принцип от друга.

Но как всъщност човек подготвя в себе си причините за болестния процес? Защо поражда в себе си стремежа да е болен? Какво точно го ръководи, когато между смъртта и новото раждане събира онези сили, които в следващия живот ще се проявят като болест?

Към всичко това го тласка възможността, че може да попадне както под изкушението на луциферическите сили, така и под изкушението на ариманическите сили. Вече добре знаем, какво означава „да попаднеш под властта на Луцифер“. С Луцифер е свързано всичко, което ни разяжда като страсти, себелюбие, егоизъм, суета и високомерие, всичко, което един вид възгордява нашия Аз. Или с други думи: Ако се поддадем на силите, които действуват в нашето астрално тяло, изразяващи се най-общо в егоистични желаниа и страсти, това означава, че в съответната инкарнация ние сме попаднали под властта на

Луцифер. И като резултат от нашите действия, извършени под влиянието на Луцифер, през периода между смъртта и новото раждане, ние се изпълваме с един основен стремеж: Да се инкарнираме по такъв начин, че активно да привлечем към себе си определен болестен процес, за да можем преодолявайки го отново да се освободим от пипалата на Луцифер. Ако луциферическите изкушения изобщо не бяха тук, ние нямаше да попаднем в тях, но нямаше и да се обогатим с тези нови и могъщи сили.

В случай, че животът не предлагаше нищо друго, освен това, което Луцифер предизвиква в нас, т.е. всевъзможните егоистични страсти и инстинкти, тогава ние практически никога не бихме могли да се освободим от луциферическите изкушения. Ние не бихме могли да се освободим от тях, дори и в хода на поредните реинкарнации, защото винаги и отново щяхме да попадаме в тяхната примка. Ако например, в хода на Земното развитие бихме били предоставени на самите себе си, както и на луциферическите сили, тогава в една от инкарнациите ние неизбежно щяхме да попаднем в примката на Луцифер, а после, след смъртта, щяхме да се досетим за последиците и да подготвим кармическото уравновесяване на съответния болестен процес в следващата инкарнация; обаче ако не биха влезли в сила и други фактори, този болестен процес би протекъл по такъв начин, че да ни лиши от каквито и да е положителни резултати, от какъвто и да е напредък. Болестният процес ни позволява да направим крачка напред само благодарение на онези сили, чиито враг е Луцифер; само така можем да извлечем нещо позитивно от болестта.

Следователно, ако от една страна сме застрашени от Луцифер, от друга страна веднага се намесва противодействието на онези свръхсетивни сили, които идват от противника на Луцифер, и сега те се опитват да упражнят едно противоположно действие, за да отстранят от нас луциферическите влияния. Тъкмо тези сили, чиито противник е Луцифер, прибавят към болестния процес, предизвикан от Луцифер това, което наричаме болка.

Ето защо, на болката трябва да гледаме като на нещо, което в случай, че определяме луциферическите влияния като зли сили ни предлага добрите сили, с чиято помощ ще си послужим с болката, за да се освободим от пипалата на злите сили; те няма да представляват вече предишната опасност за нас. Ако към болестния процес, настъпващ като последица от изкушенията на Луцифер, в които сме попаднали, не се прибави и болката, ние бихме си казали: „В края на краищата, съвсем не е толкова лошо, че сме попаднали в примките на Луцифер!" И тогава ние изобщо не стигахме дотам, че да напрегнем собствените си сили, за да се освободим от Луцифер. Болката, като съзнание на абнормно

будното астрално тяло, е същевременно и нещо, което може да ни отклони от опасността, отново да попаднем под властта на Луцифер, където вече сме се оказали негови пленници. Ето как болката се превръща в наш възпитател, що се отнася до изкушенията на Луцифер.

Няма смисъл да се повдига възражението: Как може болката да бъде наш възпитател, след като само страдаме, без да долавяме нейната благотворна сила? Защото ако не долавяме нейната благотворна сила, това е само поради недостатъците на нашето Азово съзнание. В онова съзнание, което аз описвах като разположено под Азовото съзнание, съответният процес е вече факт, макар и в дневното си съзнание човек да не знае нищо за него: „Сега аз изпитвам болка и тя е един вид помощ, която добрите сили ми изпращат, за да поправа моите грешки!“ Така в подсъзнанието се надига една сила, която се проявява като кармическо уравнивяване, като един импулс да не попаднем отново в плен на онези инстинкти и страсти, лежащи в основата на сегашното заболяване.

Ето как Кармата разгръща своята дейност, ето как ние попадаме под властта на Луцифер, ето как луциферическите сили ни тласкат към болестите, които ще срещнем през една от следващите ни инкарнации; едва сега разбираме, че добрите сили прибавят болката към органичното увреждане, за да разполагаме в нейно лице с едно могъщо възпитателно средство, лежащо под прага на нашето обикновено съзнание. Сега вече знаем: Навсякъде, където към болестта се прибавя и болка, ние сме изправени пред луциферическите сили, които са предизвикали тази болест. Болката е признак, че в основата си, тези болести са предизвикани от Луцифер.

Лесно е да се допусне, че хора, които обичат да подреждат и класифицират нещата, ще поискат да разграничат болестите, породени от чисто луциферически влияния, от тези, в чиято основа са чисто ариманически влияния; защото при всички теоретични постановки най-удобното нещо е тъкмо подреждането, схематизирането; и то кара хората да мислят, че са разбрали всичко. Обаче в действителност нещата никога не могат да бъдат обхванати с помощта на тези удобни средства; те непрекъснато се преливат едно в друго, непрекъснато се променят. Ние лесно ще отгатнем, коя част от болестния процес следва да обясним с луциферическите влияния, т.е. с качествата на нашето астрално тяло, и коя част ще свържем с влиянията на Ариман. Неправилно би било, ако някой смята, че ако изпитва някаква болка, причината е единствено в луциферическите влияния. Обстоятелството, че някой изпитва болка, само насочва към онази част от болестния процес, която е свързана с луциферическите сили. Обаче ние ще разберем това много по-добре, ако се запитаем: „Откъде всъщност идват ариманическите влияния?“ Хората изобщо не биха попаднали в пипалата на ариманическите сили, ако

преди това не бяха се оказали под властта на луциферическите изкушения. След като хората приеха в себе си луциферическите влияния, между четирите съставни части на човешкото същество физическото тяло, етерното тяло, астралното тяло и Азът възникнаха връзки, които не биха се появили без намесата на Луцифер, както и ако в сила бяха само изкушенията на Ариман. В този случай човекът би се развил по друг начин. С други думи, по отношение на вътрешната човешка същност, луциферическият принцип предизвика едно сериозно разстройство. Обаче как ще отнесе себе си към външния свят, това изцяло зависи от самия човек. И също както Вие не сте в състояние да отправите адекватен поглед към външния сетивен свят, ако зрението Ви страда от някакъв вътрешен дефект, така и след намесата на Луцифер, човекът напълно изгуби възможността да вижда да външния свят такъв, какъвто е. И тъкмо, защото у човека се породи възможността да вижда външния свят не такъв, какъвто е, Ариман може да проникне в нас, използвайки неправилния образ на външния свят, който то човек изгради в своята душа; така че появата на Ариман е последица от действията на Луцифер.

Ариманическите влияния се изразяват в следното: сега човекът е не само изложен на егоистични инстинкти и страсти, на суета и високомерие; сега в човешкия организъм, станал вече арена на неудържим егоизъм, се формират органи, които ни принуждават да виждаме света в погрешен и изкривен вид. Ариман проникна в нас, като си послужи с изградения от нас погрешен образ на външния свят. Сега вече човекът е изложен на съвсем други опасности: Не само на вътрешните изкушения, а на всевъзможни заблуди и съзнателни лъжи, свързани с неговите съждения и оценки относно външния сетивен свят. Да, Ариман действа отвън, но само след като сме му дали възможност да се приближи до нас.

Ариманическите и луциферическите сили никога не действуват изолирано и сами за себе си. Те винаги работят съвместно и поддържат един вид равновесие. Луцифер напират отвътре, Ариман напират отвън, а между тях израства образът на света. Ако в една инкарнация надмощие има вътрешната същност на човека, ако е изложен предимно на своите вътрешни импулси, тогава той е застрашен по-скоро от Луцифер, от високомерие, гордост и т.н. В друга инкарнация, неговата цялостна Карма го предпазва от вътрешните му импулси и той е много податлив към заблудите и изкушенията на Ариман. В нашето ежедневие ние попадаме ту в примките на Луцифер, ту в тези на Ариман. Ние непрекъснато се люшваме между Луцифер и Ариман, като в единия случай сме склонни към самолюбие и гордост, а в другия към заблуди и илюзии относно видимия свят.

Нека тук ми бъде позволено да спомена нещо изключително важно: На двата вида изкушения трябва да се противопостави най-вече този, който е устремен към една по-висока степен на развитие и към проникване в духовния свят, независимо дали се насочва към окултната страна на видимите факти, или в мистичен порив се отправя към своя вътрешен свят.

Ако човек избере първия път и се насочи към окултното значение на външния свят, пред него неизбежно застават измамните образи на Ариман; ако избере втория, мистичен път към собствената си душа, очакват го изкушенията на Луцифер. Навлезе ли по мистичен път в себе си, без предварително да е изковал в своя характер оръжия срещу всяко високомерие, гордост и т.н., без истинска нравствена култура, той ще бъде особено податлив към Луцифер и неговите изкушения, които го дебнат вътре в собствената му душа. Пренебрегне ли мистикът своята нравствена култура, той може да се изложи на голяма опасност, в случай, че успее да проникне макар и съвсем слабо в своя вътрешен душевен свят, а именно да предизвика една много по-мощна реакция на луциферическите сили, така че да стане по-високомерен отколкото по-рано. Ето защо е толкова необходимо предварителното формиране на такива характерови черти, които във всички случаи да ни предпазват от суетата, гордостта, високомерието и манията за величие. Основната ни задача е да изградим в себе си качества, водещи към смирение и скромност. Те са във висша степен необходими за онова вътрешно развитие, което ние определяме като „мистично“.

Не по-малко необходимо е да се предпазваме и от измамните образи на Ариман, с които той насища нашите възприемателни способности, що се отнася до външния сетивен свят. Да, без предварителна работа върху своя характер, така че да го превърне в здрава и надеждна крепост, човекът лесно може да стане жертва на Ариман, и то точно когато има щастието да навлезе в духовния свят, защото Ариман го обсажда с всевъзможни илюзии и халюцинации.

Тези неща не трябва да се разбират буквално. Понеже винаги напомняме, че истинското окултно обучение е задължително свързано с пределна яснота на съзнанието, често става така, че ставаме свидетели, как полусомнамбулни личности заявяват: „Ето, сега ние възприемаме духовния свят, и то в пълно съзнание!“ На тях трябва да се отговори: „Все пак, това съвсем не е достатъчно!“ Заблужденията изникват тъкмо по отношение на този вид „съзнание“. Защото в повечето случаи то е само едно образно, едно астрално съзнание; ако тези личности не бяха „съзнателни в своето подсъзнание“, те нямаше да възприемат абсолютно нищо. Работата е там, че навлизайки в духовния свят, човек е длъжен да укрепя своето Азово съзнание. Азовото съзнание обаче е свързано с

разсъдъчната способност; то ни гарантира разумното обхващане на нещата и същевременно тяхното диференциране!

А тъкмо това липсва на тези хора, когато те се изправят през образите на духовния свят. Че те притежават някакво съзнание, в това няма нищо чудно; решителното тук е, че ние трябва да се борим за укрепването на нашия Аз. Ето защо акцентът при окултното обучение пада не върху максималната бързина на проникване във висшите светове, където окултният ученик се вижда заобиколен от всевъзможни образи, звуци и гласове, а върху обстоятелството, че проникването във висшите светове носи радост и предимства, само ако то изостря будното съзнание и разсъдъчната способност, така че в духовния свят да не сме подложени на никакви измами, на никакви заблуждения.

Нищо друго не може да ни предпази от тях така добре, както изучаването на антропософските истини. Ето защо непрекъснато подчертаваме, че вникването в антропософските истини е най-сигурната защита срещу „мнимото“ ясновидство, при което човек се оказва всред море от образи, но лишен от разсъдъчната си способност да внесе там яснота и ред.

Правилно обученият окултен ученик винаги ще може да прокара разграничителната линия между действителност и илюзия, както и да прояви нужната предпазливост относно евентуални слухови възприятия, защото те никога не са достоверни, ако той не е минал през сферата на абсолютната тишина. Който не е предварително запознат с абсолютната тишина, с абсолютното мълчание в духовния свят, може да бъде сигурен, че колкото и мъдри неща да му нашепват, тези слухови възприятия не са нищо друго освен една опасна измама. От нея може да се предпази само онзи, който не щади усилията си и непрекъснато работи върху своята разсъдъчна способност, прилагайки я тъкмо в опитите да разбере духовния свят и неговите истини. Средствата на официалната наука тук съвсем не са достатъчни. Тя изобщо не апелира към усилване на онази сигурна и здрава разсъдъчна способност, която е необходима за правилното проникване и за правилната ориентация в духовния свят.

Ето защо сме в правото си да заявим: Ако някои хора споделят своите висши опитности, без предварително и добросъвестно укрепване на разсъдъчната си способност а това е възможно най-вече с изучаването на Антропософията тогава техните послания са винаги и във висша степен съмнителни и би трябвало да бъдат по неконтролирани с помощта на методите, валидни за истинското окултно обучение. Ясно виждаме, че Луцифер и Ариман съвсем не се отказват от своите изкушения, само защото един или друг човек е поел пътя на окултното обучение. Напротив!

Има само една сила, от която Луцифер панически бяга: Нравственото съзнание! То просто изгаря Луцифер като свиреп, разяждащ огън!

А срещу Ариман можем да се борим само с онази здрава и сигурна разсъдъчна способност, която постигаме чрез изучаването на Антропософията. Ариман с ужас бяга от нещо много просто: От здравата разсъдъчна способност, която развиваме в хода на инкарнацията; общо взето, нищо друго не буди у него толкова дълбоко отвращение, както здравето развитие на нашето Азово съзнание. И ние ще видим, че всъщност Ариман принадлежи към една съвсем друга област, която е твърде далеч от всичко, което ние постигаме с помощта на здравия разум, с помощта на здравата разсъдъчна способност. Неописуем ужас разтърсва Ариман в мига, когато той се сблъска с нея, защото тя е нещо съвършено непознато, съвършено чуждо за него.

Колкото повече усилия влагаме в укрепването на нашата разсъдъчна способност между раждането и смъртта, толкова по-силно работим срещу Ариман. Този факт се потвърждава най-вече в онези случаи, когато хората са прекалено склонни да споделят своите свръхсетивни изживявания. Дори най-плахият опит да се апелира към техния разум завършва обикновено с това, че Ариман ги обсебва още по-явно; и колкото повече ариманическите изкушения се проявяват под формата на слухови възприятия, толкова по-безпомощни стават тези хора. Нека добавим, че срещу зрителните образи и „виденията“ все пак има подобри защитни средства, отколкото срещу слуховите впечатления, гласове и т.н. Такива хора имат непреодолима антипатия към всякакви усилия, свързани с укрепване на Азовото съзнание. Ако обаче те успеят да направят макар и малка крачка в тази посока, скоро настъпва нещо много интересно: Слуховите възприятия, гласовете, халюцинациите, изобщо всички ариманически „откровения“ изчезват напълно! Вцепенен от страх, Ариман веднага усеща: „Ето, сега от този човек се излъчва една здрава разсъдъчна способност!“

Практически най-доброто защитно средство срещу тези изключително вредни състояния, срещу тези предизвикани от Ариман „видения“ и „гласове“, е само едно: С всички свои сили, човек да постигне нормална и здрава разсъдъчна способност. За мнозина това е извънредно трудно. В много случаи „чуждите сили“ са нещо удобно за хора, които се оставят да бъдат ръководени от тях. Трудно е да се помогне на такива личности, защото те имат усещането, че ги лишаваме от нещо, което ги издига към духовния свят! Докато в действителност тази помощ ги прави здрави и ги предпазва от влиянието на ариманическите сили.

Следователно, ясно виждаме от какво се боят луциферическите и ариманическите Същества. Всяко смирение и скромност, както и

вътрешното усещане да не се мислиш за нещо повече от това, което изисква здравият разум, са все качества, които Луцифер просто не понася. Напротив, там където се ширят честолюбие и гордост, луциферическите Същества множат своите сили, също както мухите в нечистата стая. Всичко това, и особено погрешните представи, които човек гради за самия себе си, го подготвя за да влезе в примката на Ариман. Нищо друго не ни предпазва от Ариман така, както усилията да постигнем логично и здраво мислене в условията, които царят между раждането и смъртта.

Тъкмо онези, които са приели Антропософията, имат всички основания да изтъкват с цялата убедителност, на която са способни, фактът, че като земни хора, ние далеч не трябва да пренебрегваме нещата, които получаваме от живота. Ако някой отхвърля усилията, необходими за постигането на здраво и логично мислене, надявайки се да проникне и без тях в духовния свят, фактически се стреми да избяга от нашия земен свят. Такива хора искат да се носят над земните грижи; те смятат за унизително да се занимават с неща, свързани с разбирането на каквито и да е физически закономерности, и изобщо вярват, че са призвани за нещо много повече. Обаче тъкмо тази душевна нагласа става повод за още по-голямо високомерие. И много лесно е да се установи, че тъкмо тези личности, които са склонни към мечтателство и нежелание да се ангажират с проблемите на ежедневието, упорито отказват всякакво обучение, защото те просто смятат, че „са вътре в нещата“; духовни движения като нашето не ги привличат. Техният девиз е: „Човечеството трябва да живее в духовния свят!“

Съществува само един здрав начин за проникване в духовния свят: високата нравственост, извоювана в условията на земния свят, която не ни позволява да се надценяваме и да залитаме в погрешни съждения, и ни прави независими от нашите страсти и инстинкти, като, от друга страна, апелира към усърдно участие в земните дела, а не към дистанцирания „полет над земните грижи“.

Ето как от дълбините на Кармата, ние извличаме нещо, което е свързано с дълбините на духовния живот; неговата стойност за еволюцията на човека и неговата индивидуалност може да е огромна, само ако то е извлечено наистина от духовния свят с морална чистота и ясно мислене.

Ако обобщим всичко, което разгледахме вчера и днес, неизбежно възникват въпросите: Защо след като луциферическото влияние от миналите инкарнации се трансформира в една или друга болест, то не предизвиква още в същия момент появата и на ариманическото влияние? Защо ако Луцифер подготвя страданието и болката, не се намесва веднага и Ариман? И в какво ще се изрази неговата намеса? По

какъв начин ариманическите изкушения метаморфозират в билестотворни причини? Как се проявяват те в следващата инкарнация?

Всичко, което приписваме на Ариман, е заложено, макар и косвено, още в Луцифер; но ако луциферическите влияния са достатъчно силни и директно пораждаат ариманическите сили, за самият Ариман трябва да кажем, че той е много по-коварен. Ариман е спотаен много по-дълбоко: Не само в грешките на астралното тяло, а направо в грешките и деформациите на етерното тяло! Ариманическите влияния се проявяват под равнището на онова съзнание, което регистрира болката; те поразяват даден орган без да си служат с болката; ариманическите поражения на етерното тяло направо превръщат съответния орган в нещо неизползваемо.

Нека да предположим, че в дадена инкарнация преобладават ариманическите влияния. Съответният човек умира, а след живота си между смъртта и новото раждане, се инкарнира отново. И чак тогава се оказва, че съответният телесен орган е поразен от влиянието на Ариман, или с други думи: етерното тяло е навлязло много по-дълбоко в този орган, отколкото е редно; органът е прекалено силно завладян от етерното тяло. В този случай, тъкмо поради дефектния строеж на съответния орган, човекът е органически „подведен“ и се заплита още по-дълбоко в най-различни заблуждения, а те са истинската стихия на Ариман. И сега, носейки в себе си ариманически поражения орган, в който етерното тяло е навлязло прекалено дълбоко, човекът би затънал още по-навътре в това, към което се стреми Ариман: в илюзиите, в Майя! И понеже нищо от това, което външният свят „продуцира“ като Майя, не може да бъде пренесено от човека в духовния свят, става така, че духовният свят все повече и повече се отдръпва от нас. Защото там царя единствено истината, а не илюзиите! И така, колкото повече се заплитаме в предизвиканите от Ариман илюзии, толкова по-безнадеждно се изгубва ме в сред илюзиите на сетивно-физическия свят.

Сега обаче настъпва противоположното действие, каквото имаме и в лицето на болката при луциферическите болести. Работата е там, че в мига, когато опасността да се заплетем прекалено дълбоко в мрежите на сетивно-физическия свят е вече налице, в мига когато са ни окончателно „отнети“ подземните сили, които биха ни издигнали в духовния свят, в същия този миг съответният орган започва да се разрушава: Настъпва или парализа, или функционална слабост. Или с други думи, настъпва един разпаден процес.

Следователно, ясно виждаме, какво се получава, когато един телесен орган е обхванат от разпаден процес: под маската на разрушението започват своята работа преизпълнените с милост и грижа свръхсетивни Същества. Те просто ни отнемат един или друг телесен орган, за да

открием отново пътя към духовния свят. И всъщност, ако не се случи друго, от свръхсетивните Същества ние получаваме разрушени, или болни органи, именно за да не затънем прекомерно в ариманическите илюзии, в Майя, а да открием отново пътя към духовния свят.

Ако например един човек е засегнат от болест на черния дроб, при която липсват болки, антропософското духовнонаучно изследване показва, че тук имаме работа с предшествуващи ариманически влияния, които са довели до определено засягане на чернодробните функции, защото в противен случай, силите, които тласкат етерното тяло към екстремно нахлуване във физическия организъм, биха ни потопили още по-дълбоко в света на илюзиите, в света на Майя.

Древните саги и митове винаги са били наясно с тази първична мъдрост и са я изразявали по забележителен начин. Да си припомним историята с Прометей и неговия черен дроб. Впрочем черният дроб е онзи телесен орган, който максимално подвежда човека и го вкарва в илюзии по отношение на сетивния физически свят. От друга страна обаче, черният дроб е органа, който истински ни обвързва със Земята. В пълно и величествено съответствие с този факт, гръцката митология ни показва как онзи човек, който даде на хората силата да се справят с живота в условията на физическия земен свят, а именно Прометей, е прикован на скалата, и един орел кълве неговия черен дроб. Ето как Прометей е наказан от Зевс. Орелът кълве неговия черен дроб, и то не за да му причини някаква остра болка; защото в този случай митът не би бил в съответствие с истинските причини на събитията. А митовете винаги са в съгласие, дори и с най-незначителни физиологически подробности и факти! Орелът кълве черния дроб и Прометей не изпитва никаква болка! Тук нашето внимание е насочено към важната окултна истина, според която Прометей дава на хората нещо, което би могло да ги заплете още по-силно в примките на Ариман. Да, окултните предания винаги са в пълно съзвучие с истините на Антропософията.

Днес аз нагледно описах, как „добрите Същества“ са тези, които осъждат човека на болка, защото те се борят срещу Луцифер. Сега се опитайте да свържете този факт с преданията на Стария Завет. Там, още в началото, влиянията на Луцифер са символично представени в образа на „змията“, която „съблазнява“ Ева, така че сега трябваше да се появят противниците на Луцифер, и да осъдят човечеството на това, което наричаме „болка“. Да, сега идва Съществото, чийто противник е Луцифер и заявява, че отсега нататък болката ще бъде неразделна част от човечеството. Точно това прави Яхве или Йехова, когато казва: „В болка ще раждаш чедата си!“

По правило библейските предания не могат да бъдат тълкувани точно, преди да се познават основните положения на антропософската Наука за

Духа. Едва тогава проличава тяхната шеметна дълбочина. Ако изобщо е възможно да коментираме това изречение: „В болка ще раждаш чедата си!“, ние трябва да тръгнем от едно правилно разбиране на Кармата; точното тълкуване на библейския текст ще дойде по-късно. От съмнителна полза е също, когато се стремим да тълкуваме едно или друго място от окултните източници, преди да сме стигнали до определена точка от личното си окултно развитие. Ето защо никога не е добре да се пита: „А какво означава това?“ Човекът винаги е длъжен да чака с необходимото търпение настъпването на съответния момент в окултното си развитие; единствено с тълкуванията не може да се постигне нищо.

И така, виждаме как в нашия живот от една страна действуват луциферическите Същества, а от друга страна онези свръхсетивни Същества, чиито противник е Луцифер. Трябва да сме наясно, че Съществата, които правят нашите органи, така да се каже, неупотребими, когато ние попадаме под влиянията на Ариман, принадлежат към „добрите сили“ чиито противник е именно Ариман.

Ако погледнем нещата от този ъгъл на зрение, Вие ще се убедите колко сложен е механизма, който движи човешката природа и може би ще стигнете до следния извод: Луциферическите Същества са тези, които изостанаха през периода на Старата Луна; днес те участвуват в нашия земен живот с онези свои сили, които всъщност са Лунни сили и чисто и просто не принадлежат към сегашната степен от еволюцията на Земята, понеже на тази степен съответствуват само онези сили, чиито противник е Луцифер.

Ето как Луцифер се намесва в сферата на действие, която е предвидена за съвсем друг вид свръхсетивни Същества.

Но нека да се обърнем към още по-древни епохи от развитието на Земята.

И така, ако на Старата Луна определени свръхсетивни Същества изостанаха в своето развитие, за да се намесят по-късно в човешкия живот, както протича той в условията на днешната Земя, нещо подобно се случи и на Старото Слънце, когато определени духовни Същества също изостанаха в своето развитие, за да играят по-късно на Старата Луна роля, подобна на тази, която луциферическите Същества играят днес на Земята. Днес в човешкото същество се разиграва една величествена борба: Борбата между луциферическите Същества, които са настанени в нашето астрално тяло, и онези духовни сили, които могат да се проявят единствено чрез нашия Аз. За щото силите, чиито противник е Луцифер, могат да действуват върху нас единствено чрез нашия Аз. Ако се стремим към ясна и точна оценка за самите себе си, нека помним, че сме в състояние да я постигнем само с помощта на

онези сили, които действуват върху нашия Аз. Едва след тяхното предварително действие, може да се активира и нашия собствен Аз. И тук ще допълним: Когато нашият Аз повежда битката срещу луциферическите сили, в нас срещу Луцифер се бори не друг, а Яхве или Йехова; от едната страна са силите, които бдят над великия космически план, от другата страна са силите, които на всяка цена искат да го променят, силите, които наричаме луциферически.

И с нашата най-дълбока същност, всички ние сме в самия център на тази битка между Луцифер и другите свръхсетивни Същества. Нещо повече: Самите ние сме арената на тази битка! А обстоятелството, че сме арена на тази битка, вече ни въвлича в Кармата обаче само косвено, и то благодарение на факта, че борбата се води срещу Луцифер. Напротив, когато отправим поглед към външния свят, ние се пренасяме в областта на ариманическите сили. До голяма степен процесите се разиграват във от нас, и едва чрез тях Ариман прониква в нас.

Ние знаем, че на Старата Луна са живели такива духовни Същества, които още тогава са преминали през своята „човешка степен“, както правим това и ние в сегашното планетарно въплъщение, което наричаме „Земя“. В „Хрониката Акаша“*4 и в „Тайната Наука“.

Вие ще откриете тези Същества под името Ангели, Ангелои, Дианис. Но работата не е в името. Важното е, че през онези далечни епохи, във вътрешните душевни пространства на тези Същества също се водеше една битка, подобна на тази, която днес ние водим с Луцифер. На Старата Луна те бяха арената на една борба, в която участваха онези Същества, които на свой ред бяха изостанали в развитието си още през епохата на Старото Слънце. Тази битка от епохата на Старата Луна няма нищо общо с нашия вътрешен Аз, защото на Старата Луна ние все още не разполагахме с нашия Аз. Тя се води в „лоното на Ангелите“ и с нищо не засяга нашия Аз. По този начин споменатите духовни Същества можаха да напреднат в своето развитие само благодарение на другите Същества, които изостанаха от „нормалната“ еволюция на Старото Слънце и спрямо Ангелои се оказаха в същата роля, която днес луциферическите Същества имат за нас самите. Тъкмо ариманическите Същества бяха тези, които изостанаха през епохата на Старото Слънце, както това направиха луциферическите Същества през епохата на Старата Луна. Ето защо ние можем да се доближим към тях само косвено. Ариман обаче беше този, който действуваше в лоното на Ангелои като техен, ако мога така да се изразя, „изкусител“. Чрез него Ангелои станаха това, което са; да, чрез Ариман те съхраниха и всичко, което бяха постигнали в областта на доброто.

На Луцифер ние дължим способността да различаваме доброто от злото, свободата и свободната волеизява. Всичко това ние дължим

единствено на Луцифер. Но тези Същества са постигнали и нещо друго, което са пренесли в Земното развитие; трудно е да го опишем точно и само ще загатнем следното: Както днес ние сме обкръжени от духовното присъствие на Ангелои, така и те на свой ред бяха подготвени за сегашното си съществуване чрез ариманическата борба в техните души по времето на Старата Луна. Душевните опитности и големите изпитания на тези свръхсетивни Същества не засягат нашия вътрешен Аз. По-късно отново ще видим, че ние се доближаваме до Ариман само косвено. Благодарение на Ариман, тези Същества се издигат до известни постижения, чиито причини са заложени още в периода на тяхното „лунно съществуване“. През епохата на Старата Луна и под влиянието на Ариман, тези Същества постигнаха нещо, което по-късно пренесоха на нашата Земя. Нека се опитаме да открием последиците от борбата на Ариман, да ги открием тук, в условията на земния свят.

Ако тази ариманическа борба не беше осъществена на Старата Луна, Ангелите не биха пренесли в нашата Земя това, което по правило принадлежи на нейното предишно планетарно въплъщение, а именно на Старата Луна. Защото, след гибелта на Старата Луна, или по-точно казано, след като тя премина в едно чисто духовно състояние, всички „лунни качества“ биха изчезнали безвъзвратно. Благодарение на ариманическите влияния, Ангелите се потопиха твърде дълбоко в Лунното развитие, както и ние сме твърде дълбоко вплетени в Земното развитие благодарение на луциферическите влияния. Те съхраниха в себе си силите на Старата Луна и ги пренесоха в нейното следващо планетарно въплъщение: Нашата Земя. По този начин те бяха в състояние да предизвикат такива процеси, които да предпазят Земята от пълната власт на Луцифер. И нашата Земя би попаднала под тоталната власт на Луцифер, ако в нея не бяха пренесени онези космически процеси, които са израз на борбата между Ангелите и Ариман, водена през епохата на Старата Луна.

А въпреки кои процеси от земния свят бихме окачествили като „нормални“? Когато нашата сегашна Слънчева система постига своята конфигурация съобразно Земната цел, настъпват закономерните движения на Слънцето, Земята и другите планети, респективно: Смяната между „ден“ и „нощ“, редуването на четирите годишни времена, различните атмосферни условия, узряването на плодовете и т.н. Всички тези природни явления се повтарят според космическите ритми, всред които сегашната Земя попадна едва след като Старата Луна напусна мировото пространство. Обаче Луцифер е буден и работи в самия ход на Земното развитие. И ние скоро ще се убедим: Луцифер действа много по-мощно и не само в сферата, където можахме да го последваме, т.е. в самия човек, който практически остава неговата главна арена. Но дори

ако Луцифер би съществувал само в земните условия, нека да не забравяме, че човекът щеше да попадне в „луциферическите изкушения“ и поради самите космически ритми, обуславящи закономерните движения на планетите, смяната на годишните времена и т.н. Ако целият закономерен и структуриран Космос беше просто механично прибавен към човека, ако в сила бяха единствено ритмичните процеси и движения на нашата Слънчева система, ако в сила бяха единствено законите, валидни за нашата сегашна Вселена, човекът безнадеждно щеше да попадне под властта на Луцифер и да се привърже към удоволствията, към комфорта и напълно да пренебрегне усилията, които е длъжен да направи заради своето космическо спасение! Ритмичните космически процеси биха изместили неговите волеви действия.

Ето защо трябваше да бъдат създадени и противоположните сили. Те трябваше да се намесят в онези закономерни космически процеси от нашия земен живот, които на Старата Луна са били „нормални“ и необходими, но днес, в условията на Земното развитие, те са вече абнормни и застрашават самата еволюция на Земята. Тези сили, ако мога така да се изразя, внасят един вид корекция в това, до което биха довели чисто ритмичните процеси: склонността към удобство, комфорт и пищност. От окултна гледна точка, въпросните сили могат да бъдат разпознати например зад една унищожителна градушка. И всеки път, когато ритмичните и закономерни природни процеси бъдат нарушени, настъпва един вид коректура, която в крайна сметка е благотворна, макар и човек не винаги да го разбира, понеже той не иска да приеме наличието на по-висши разумни сили от тези, с които разполага. Да, когато градушката се изсипва в полето, ние можем да допълним: През епохата на Старата Луна, тези сили, които бушуват в стихийната градушка, бяха благословени сили, както днес са благословени силите, скрити зад дъжда и слънчевата светлина; днес те отново нахлуват в нашия земен живот, за да внесат необходимата коректура и да ни предпазят от пипалата на Луцифер, които иначе биха ни уловили още по-здраве и безмилостно. И колкото повече напредва закономерният ход на нещата, толкова по-яростно вилнеят те, внасяйки все нови и нови коректури.

Всичко, което служи на закономерното и ритмично развитие, принадлежи към силите на Земята. Зад вулканичните изригвания са скрити закъснелите, ретроградни сили от Старата Луна, за да внесат поредната корекция в живота на Земята. Същото се отнася и за земетресенията, както и за останалите природни бедствия. Ние ще се убедим, че много от нещата, които идват „от вън“, имат своето логично оправдание в цялостния ход на еволюцията. Ще се спрем и на въпроса, как този факт е свързан с човешкото Азово съзнание.

Нека обаче да изтъкнем, че тези неща обясняват само едната страна от човешкото съществуване, от съществуването на Земята и изобщо на Космоса. Ако от една страна твърдим, че телесните органи се разрушават от благотворни духовни сили и Същества, и ако днес стигаме до извода, че целият ход на Земяното развитие трябва да бъде коригиран с помощта на сили, идващи от Старата Луна, логично стигаме и до следващия въпрос: Как точно трябва да постъпим ние, като Земни човеци, за да внесем на свой ред корекции спрямо вредните последици от силите на Старата Луна?

Ясно е, че за нас, като Земни човеци е немислимо да желяем вулканични изригвания или земетресения, нито пък сами да разрушаваме едни или други телесни органи, само за да помагаме в коректурите на старите Лунни Същества. Но вече сравнително лесно ще извикаме в душата си една мисъл, според която: „Ако някъде избухне една епидемия, тя внася нещо, от което човекът има нужда; тя внася нещо, което той сам търси, за да поправи своя грешка, свой недостатък“. Лесно ще допуснем още, че човекът сам се оставя да бъде въввлечен в определени ситуации, само за да бъде наранен, да изпита болка и страдание, така че преодолявайки ги, да се издигне в своето развитие. А как стои въпросът с хигиенните и санитарни мерки? Някой спокойно би могъл да попита: „Добре, но след като епидемиите вършат толкова добрини на хората, не са ли напълно излишни всякакви профилактични и терапевтични мерки?“ А друг би могъл да настоява, че срещу природните бедствия не бива да се предприема нищо, мотивирайки се добре с нещата, които изложих вчера и днес пред Вас.

В следващата лекция ние ще видим, че това, поне при определени предпоставки, съвсем не е така. А сега е необходимо да се подготвим за следващите теми и по-специално да вникнем по какъв начин „благотворните“ влияния увреждат телесните органи, за да не попаднем в примката на Майя от една страна, и как, от друга страна, да осмислим нашите действия, когато решим да отхвърлим „благотворните“ влияния и да предприемем санитарни и хигиенни мерки срещу болестите.

Ние ще установим също, че тук стигаме до една точка, която се оказва критична за човека: когато едно привидно противоречие се стоварва върху него с непосилна тежест и в този момент ариманическите сили могат да го завладеят с цялата си мощ. Никога досега възможността да се поддадем на илюзии не е била толкова голяма. Все пак, сега ние знаем: Именно „благотворните“ сили са тези, които правят нашите органи „неупотребими“, защото това е противодействие спрямо Ариман; следователно тези, които не биха насърчили всичко онова, което можем да наречем „благотворни противодействия срещу ариманическите сили“, би трябвало да окажем като „вредители“ за човечеството. Защото

хигиенните средства и другите подобни на тях, несъмнено биха ограничили тези „благотворни противодействия“.

Да, сега сме като на кръстопът; но все пак, добре е, че сме стигнали до това противоречие, което ни кара да се замислим, как такива неща могат да се превърнат и в чудесни средства за нашето окултно обучение. Защото, след като се научим как да се избавим от това противоречие, сами ще сме в състояние да предприемаме важни стъпки, за да се освободим от измамите на Ариман.

ОСМА ЛЕКЦИЯ

25 май 1910

Карма и висшите Същества.

Ако се замислим върху противоречието, до което стигнахме в края на последната лекция и ако искаме да пристъпим към неговото разрешаване, нека още веднъж да обърнем поглед към двете свръхсетивни сили, към двата принципа, които в хода на лекциите постепенно се очертаха като двигатели, а също и като регулатори на нашата Карма.

Вече посочихме: нашата Карма влиза в действие едва след като луциферическите Същества упражнят известно влияние върху нашето астрално тяло, тласкайки ни към такива изблици на чувства, инстинкти и страсти, които в известен смисъл ни правят много по-несъвършени, отколкото бихме били без тях. След като вече сме станали обект на луциферическите влияния, те правят възможна и появата на ариманическите Същества, т.е. на онези сили, които се надигат не от вътре, а действуват отвън и до голяма степен определят отношението ни към света. Общо взето, Луцифер е този, който предизвиква Ариман, а ние, хората, сме поставени в самия център на техния спор. След като веднъж сме попаднали в пипалата на Луцифер или Ариман, пред нас има само един избор: Да търсим средства и пътища, с чиято помощ не само да преодолеем „изкушенията“, но и да се издигнем още по-високо в нашето развитие.

За нас става все по-ясно, че всъщност Луцифер и Ариман воюват заради човека; нека да вникнем в тяхната борба, като се спрем, макар и от друга гледна точка, на онзи случай, който разгледахме последния път: Случаят с един човек, който попада под властта на Ариман и става жертва на всевъзможни илюзии, вярвайки че получава специални послания от духовния свят, докато в същото време друг човек, който е запазил своя здрав разум, веднага разбира, че тук има нещо крайно съмнително. Последният път стана дума за случаите, когато някой се поддава на „ясновидческите“ си фантазии (употребявам тази дума в нейния лош смисъл) и погрешно смята, че напредва в духовния свят.

Ние ясно подчертахме, че тези измами и заблуждения са предизвикани от ариманическите сили; ясно посочихме: срещу измамите, породени от едно лъжливо ясновидство няма друго средство, или поне друго по-подходящо средство, освен здравата разсъдъчна способност, която постигаме през живота, простиращ се между раждането и смъртта..

Изводите от последната лекция са много съществени, ако искаме да сме точни в преценките си, когато, рано или късно, се изправим пред илюзиите на т.н. „ясновидство“. Защото при едно ясновидство, което е не плод на строго и адекватно провеждано систематично обучение, а настъпва под формата на спонтанни атавистични прояви, под формата на всевъзможни образи, гласове и звуци, с една дума, при едно „абнормно“ ясновидство, ние винаги установяваме, че след известно време то изчезва напълно, особено ако съответният индивид има възможност, а най-вече вътрешната готовност да се заеме с продължително и сериозно проучване на антропософската литература, или пък направо да пристъпи към истинско окултно обучение.

Следователно, в тези случаи, когато сме изправени пред грешки в свръхсетивното познание, трябва да запомним: Ако въпросният човек има достъп до истинските източници на окултното познание, те винаги означават и една сигурна помощ в неговия стремеж да върви по верния път. Напротив, всеки знае, че при определени кармически предпоставки, даден човек развива психотични състояния с налудни идеи за величие и преследване, като изгражда в душата си цяла система от налудни идеи, които въпреки безупречната си логика, остават именно налудни идеи. В много случаи тези хора са напълно логични и последователни във всички останали области на живота, с изключение на единствената си налудна убеденост, че по едни или други причини, те навсякъде са преследвани от своите врагове. Където и да се намират, те извличат остроумни комбинации дори от най-незначителните подробности и събития, за да заявят: „Ето, че отново попаднах сред хора, които искат да ми навредят!“ И с неповторимо остроумие те ще Ви докажат, че техните подозрения са напълно основателни.

Ето как даден човек може да притежава съвършено логическо мислене и в същото време несъмнени симптоми на лудост. Всяко разубеждаване в налудните идеи, дори и да се прави с най-прецизна и строга логическа последователност, е нещо невъзможно. Напротив, ако изтъкнем обективните логически основания срещу определена налудна идея, ние само изостряме болестта и съответното лице изнамира още по-остроумни доказателства в нейна полза.

Да, след като обсъждаме нещата в антропософски смисъл, трябва да сме пределно точни. И след като вече изтъкнахме, че единствената защита срещу „абнормното“ ясновидство може да бъде намерена в

антропософския път на познание, нека добавим, че този случай е напълно различен от това, за което стана дума току що. В по следния случай съвсем не искаме да кажем, че на болният човек бихме могли да предложим антропософски път на познание. Дори от гледна точка на обикновения разум, това е абсолютно недопустимо. Защо?

Когато се изправяме пред болестна картина с подобна симптоматика, следва да предположим, че тук в действие влизат кармически причини от миналите прераждания, или казано по друг начин грешки от предишните инкарнации. Това, което на пръв поглед изглежда като едно пълно вътрешно объркване, няма и не може да има своите причини в сегашната инкарнация; тези причини са скрити в някоя от предишните инкарнации. Нека образно да си представим, как може да се пренесе нещо от една инкарнация в друга.

За тази цел е необходимо да проследим още веднъж как всъщност протича душевното развитие на човека. Външно погледнато, ние се състоим от физическо тяло, етерно тяло и астрално тяло; а в хода на времето, чрез активната дейност на Аза, човек „вгражда“ в тези три обвивки следните нови свръхсетивни формирания: Сетивната Душа (Empfindungsseele) той вгражда в астралното тяло, Разсъдъчната Душа или Разбиращата Душа (Verstandesseele) в етерното тяло и Съзнаващата Душа (Bewusstseinsseele) във физическото тяло. Да, ние постепенно развиваме в себе си тези три свръхсетивни формирания и ги вграждаме в трите обвивки на астралното, етерното и физическото тяло; всички те живеят там, в тези три тела.

Да предположим сега, че в една от инкарнациите си, поради влиянието на Луцифер т.е. поради егоистични желания, страсти и инстинкти ние обременяваме нашата душа с поредица от грешки. Тези грешки могат да се отразят съответно върху Сетивната Душа, върху Разсъдъчната Душа или върху Съзнаващата Душа. Ето една потенциална причина, заложена в едно от трите душевни формирания през някоя от предишните инкарнации. Да предположим още, че определена грешка е свързана предимно със силите на Разсъдъчната Душа. След смъртта, т.е. в живота между смъртта и новото раждане, тази грешка, която е засегнала Разсъдъчната Душа, започва да проявява, своето действие в рамките на етерното тяло. Да, целият този процес се осъществява в периода между смъртта и новото раждане: последиците от грешката се пренасят в етерното тяло. И така, в следващата инкарнация ние ще попаднем в едно етерно тяло, което носи в себе си последиците, заложили в Разсъдъчната Душа през една от миналите инкарнации. Обаче през новата инкарнация Разсъдъчната Душа работи самостоятелно върху себе си; ето защо има съществена разлика, дали човекът е допуснал въпросната грешка преди една или повече

инкарнации. Ако грешката е допусната през една от миналите инкарнации, сега тя се проявява като дефект в неговото етерно тяло. Грешката е проникнала по-дълбоко, тя вече се намира не в Разсъдъчната Душа, а в етерното тяло. Обаче всичко, което човек постига със своя разум в условията на физическия свят, действа в сегашната му Разсъдъчна Душа, а не в неговата Разсъдъчна Душа от миналите инкарнации, чиито последици са вече пренесени в етерното тяло.

Ето защо може да се случи така, че при даден човек силите на Разсъдъчната Душа да са напълно запазени и непокътнати в тяхната логическа характеристика, и тогава той създава впечатление на нормален, душевно здрав човек, но в съвместната работа на Разсъдъчната Душа и етерното тяло (и по-специално неговата болна част) се забелязва известен недостатък, известно объркване. Разумните доводи, взети от физическия план на нещата, стигат до Разсъдъчната Душа, но не и до етерното тяло. Ето защо с логика и убеждения, Вие няма да постигнете абсолютно нищо също както ако поставите един човек пред изпъкнало огледало и се опитвате да му докажете, че там той вижда себе си, а не своя изкривен образ. Обаче той вижда именно своя изкривен образ! Ако по болестни причини човек греши в своята преценка, това изобщо не зависи от него; защото в случая здравата сама по себе си логика понася въздействията от болната част на етерното тяло.

По този начин всички ние носим дълбоко в нашия организъм кармическите действия на предишните инкарнации. И ние можем точно да посочим коя негова част е засегната: в горния случай това е етерното тяло.

Там ние виждаме отклоненията, които сме допуснали поради луциферическите влияния в една от предишните инкарнации. А в периода между смъртта и новото раждане настъпва една цялостна метаморфоза, при която вътрешните душевни изживявания се превръщат в обективни външни фактори, и тогава Ариман ни пресреща от нашето собствено етерно тяло. Всичко това ни показва как Луцифер е този, който привлича Ариман към нашето собствено етерно тяло. Грешката от миналата инкарнация е от луциферическо естество; но резултатите от описаната метаморфоза са такива, че равносметката за тях ще ни бъде дадена от Ариман през следващата инкарнация. Сега нещата се свеждат до това, човекът да отстрани от себе си дефектите на своето етерно тяло. А това може да се осъществи, само ако в неговия организъм проникнат много по-дълбоки въздействия отколкото са обикновените коригиращи средства на разума, с които разполагаме в една инкарнация.

Ако в своя земен живот даден човек прояви симптомите на „манията за преследване“ и след време мине през Портата на смъртта, пред него застават в пълната си абсурдност всички негови постъпки и действия от последната инкарнация и сега той вижда, че всичко е било в резултат на ариманически засегнатото му етерно тяло. И тъкмо от този факт ще бликнат силите, които през следващата инкарнация ще го излекуват напълно. Защото той може да бъде излекуван само при едно условие: Ако в рамките на външния свят неговите „психотични“ симптоми застанат пред него като нещо абсурдно.

Тук Вие се докосвате до една подробност, която има отношение към лечението на подобни състояния. Ако някой страда от такива налудни идеи за преследване, немислимо е да му помогнете с логични доводи. С тях Вие само ще увеличите неговата съпротива, неговата „налудна убеденост“. Обаче Вие имате известен шанс да постигнете нещо, особено при пациент в младежка възраст, ако съумеете да го поставите в такова положение, че цялата му „симптоматология“, всичките му болестни прояви да застанат пред него като нещо крайно абсурдно; да, ако го „конфронтирате“ с фактите, които сам той предизвиква, тогава техният пълен абсурд, тяхната пълна нелепост ще се стоварят обратно върху него. Така Вие, макар и само в известен смисъл, бихте подпомогнали лечението.

Много вероятно е да проявите терапевтични въздействия също и тогава, когато антропософските, духовнонаучни истини се превърнат в органична и неразделна част от душата Ви; в този случай антропософските истини изпълват цялата Ви личност и започват да се излъчват спонтанно и във всички посоки от душата Ви. С помощта на тези антропософски истини, които така стремително и вълнуващо изпълват живота ни между раждането и смъртта, и които по същество са познания от свръхсетивните светове, Вие може да упражните много по-дълбоки въздействия, отколкото с помощта на обикновения разум. След като с логичните доводи не постигате нищо, обърнете се към антропософските истини: Ако сторите това с достатъчно търпение, Вие ще упражните върху страдащия човек толкова могъщи импулси, че Вие, така да се каже, само в рамките на една инкарнация, ще извършите това, което иначе би настъпило по съвсем обиколни пътища едва през следващата инкарнация, а именно: Ще съумеете да пренесете едно полезно действие от Разсъдъчната Душа към етерното тяло. Защото истините, отговарящи на физическия свят, далеч не са в състояние да преодолеят пропастта между Сетивната Душа и астралното тяло, между Разсъдъчната Душа и етерното тяло, както и пропастта между Съзнаващата Душа и физическото тяло.

Ето защо не е трудно да се уверите, че колкото и голяма мъдрост на натрупа човек в сетивно-физическия свят, тя не променя съществено душевния му свят, не променя това, което определяме като „насищане“ на астралното тяло с едни или други подтици, страсти и т.н. Човек може да е твърде образован и осведомен за всички неща от сетивно-физическия свят, и все пак да не е постигнал пречистване на своите инстинкти и страсти. Той може да е наистина компетентен за всичко, което вижда в сетивно-физическия свят, и в същото време да е завършен егоист, понеже е поел егоистичните импулси още от своето детство. (Естествено, човек може да притежава и двете неща: Както онази компетентност, която се цени днес от официалната наука, така и пречистените от Аза астрално и етерно тяло.) Да, човек може да натрупва всякакви познания за физическия свят и да обогатява с тях своята Разсъдъчна Душа, но не и да преодолее онази дълбока пропаст, която разделя Разсъдъчната Душа от етерното тяло. С други думи: Колкото и отворен да е някой за външните истини, колкото и да се стреми към познание за сетивно-физическия свят, Вие лесно ще установите, как това познание не притежава никаква власт над пластичните, градивни сили, които формират неговото тяло.

Докато в друг случай, истините обхващат цялата вътрешна същност на човека и Вие усещате, как в продължение на десет години се променя цялата му физиономия; по формата и линиите на челото му, Вие отгатвате неговата вътрешна борба. Или още по жестовете му забелязвате колко спокоен е станал той. Всички тези неща проникват навътре в пластичните, градивни сили на организма. Ако истините, които човек приема в себе си, обхващат не само физическото му тяло, след десет години той просто става друг човек. Тук промяната се извършва в една нормална посока, също както и заложбите се реализират в рамките на нормалния човешки живот. Несъмнено, за десет години човек така или иначе променя своя лицев израз; обаче ако тази промяна не е свързана с преодоляването на тежки вътрешни изпитания, с преодоляването на вътрешната пропаст, тя е само последица от чисто външни причини. В този случай това не е онази вътрешна сила, която гради и преобразява човешкото същество. Следва да е напълно ясно: Върху градивните сили, които разгръщаме през периода между раждането и смъртта, могат да действуват само онези духовни импулси, чиято дълбока свързаност с човешката душа, е реален и неоспорим факт. Истинското преодоляване на пропастта се извършва чрез кармичните последици, които настъпват след смъртта, и обхващат периода между смъртта и новото раждане, за да се прехвърлят в следващата инкарнация. Когато например опитностите на Сетивната Душа бъдат пренесени в световите, през които ние минаваме след смъртта, тези

опитности претърпяват сложна метаморфоза и в следващата инкарнация се проявяват като пластични, гравивни сили.

Нека за миг да се върнем отново при Луцифер и Ариман, при техните взаимно проникващи се действия, и да попитаме: Как всъщност да си представим техните взаимодействия, след като отделните последици са толкова отдалечени една от друга, след като например на луциферическото влияние му предстои не само да преодолее пропастта между Разсъдъчната Душа и етерното тяло, но и да премине през много следващи препятствия?

Да предположим, че в една от нашите инкарнации, влиянието на Луцифер върху нас е било особено силно и част от нашата вътрешна същност е станала много по-несъвършена, отколкото е била преди това. А после, в света на Кама лока, ние виждаме всичко и ясно долавяме един могъщ призив: „Ти трябва да направиш всичко възможно, за да заличиш това несъвършенство!“ Този призив е в същото време и наше собствено решение, така че в следващата инкарнация ние следваме една точно определена тенденция, според която изграждаме новия си организъм по такъв начин, че да заличим несъвършенството.

Но има и друго: Нека допуснем, че луциферическото „изкушение“ е причинено от нещо външно, от някакво външно предизвикателство. Обаче нещата стоят така, че външният свят никога не би могъл да се намеси в нашия душевен живот, ако Луцифер още преди това не е постигнал своите цели там, вътре в нас. Така или иначе, след като минем през Портата на смъртта, ние вземаме решението да заличим последиците от влиянието на Луцифер.

Обаче ние видяхме, че луциферическото влияние, проявено в една инкарнация, предизвиква намесата на Ариман в следващата инкарнация; едната сила привлича другата, така че двете се намират в непрекъснато взаимодействие. Обаче луциферическото влияние е от такова естество, че ние вече казахме: за нас то се проявява едва в областта на съзнанието; ние осъзнаваме Луцифер, макар и бегло, едва в нашето астрално тяло. Стигайки до болката, ние разпознаваме и влиянието на Луцифер. Обаче ние съвсем не можем да се спуснем надолу в онези области, които бихме означили като „съзнание на етерното тяло“ и „съзнание на физическото тяло“. Вярно е, че докато сме потънали в дълбок сън, лишен от всякакви съновидения, ние разполагаме с едно „спящо“ съзнание, но то е толкова слабо, че в обикновения живот ние дори и не подозираме за него. Обаче това съвсем не означава, че в рамките на „спящото“ съзнание ние не вършим нищо!

Този вид съзнание е характерен за растителния свят, който е съставен, както знаем, само от физическо и етерно тяло. Растението е непрекъснато потънало в един вид спящо съзнание. Последният път

стана дума, че в будно състояние ние също разполагаме с едно „съзнание на етерното тяло" и респективно, „съзнание на физическото тяло", макар и да не стигаме до съответни възприятия. Едно от доказателствата, че можем да проявяваме активност в рамките на „спящото" съзнание, са сомнамбулните действия, които човек извършва без да има никакъв спомен за тях. Тези действия се ръководят именно от спящото съзнание. Обикновеното Азово съзнание, както и астралното съзнание, изобщо не достигат до „инстанцията", която ръководи тези действия.

Обаче съвсем не трябва да смятаме, че денем, докато боравим с Азовото и с астралното съзнание, не носим в себе си и другите видове съзнание. Те са в нас, само че ние не знаем нищо за тях. Нека да предположим, че луциферическото влияние през една от миналите инкаркации е привлякло силната реакция на ариманическите сили; те обаче не могат да проявят своите действия в сферата на нашето обикновено съзнание. Ариманическите сили ще засегнат съзнанието, с което разполага нашето етерно тяло, само че те ще предизвикат не някакви структурни промени в етерното тяло, а направо определени действия, за които „съзнанието на етерното тяло" ще ни предупреди достатъчно ясно: „Сега вече ти можеш да отстраниш от себе си и негативните последици от влиянието на Луцифер, под чиято власт попадна в предишната инкаркация; единственият начин е да предприемеш действия, които са насочени срещу Луцифер!"

Представете си, как чрез Луцифер човек се отклонява от своите религиозни или духовни убеждения и казва: „Аз искам да се насладя на сегашния живот!"; с други думи, той впряга всичките си сили и извършва един скок в сетивния свят, само че сега се пробужда Ариман, за да го тласне в противоположната посока. И става така, че в определен момент от своя живот, този човек отново извършва скок, но в противоположната посока: от сетивния свят той се хвърля в духовния свят. Окултното познание ясно вижда: Първо скокът в сетивния свят, после обратният скок в духовния свят.

Повърхностното съзнание не забелязва нищо, обаче „другото" съзнание, което е свързано с нашето физическо и етерно тяло подтиква човека и той упорито започва да търси онова място, онази местност с пейка под големия дъб, където ще се разрази отдавна очакваната гръмотевична буря, за да бъде улучен най-после от мълнията! Ето как неговото подсъзнание го насочва към онази кармическа цел, която е загатната още в миналата инкаркация. Това, което е извършено под влиянието на Луцифер в миналия живот, има за последица определени действия от страна на Ариман в сегашния живот. Сега Ариман работи по такъв начин, че ние изключваме нашето „горно" съзнание и то до

такава степен, че следваме единствено съзнанието на етерното или физическото тяло.

Много от нещата на живота сега намират своето точно обяснение. Обаче ние не бихме могли механично да пренасяме горното обяснение към всяка злополука, към всеки нещастен случай. Това би означавало едно много тясно и ограничено разбиране за Кармата. От него не са пощадени дори някои среди и личности сред нашето Антропософско Движение. Те схващат Кармата по такъв начин, сякаш целия миров ред би трябвало да поеме онази посока на развитие, която ще е от полза на отделния човешки индивид с оглед на неговите кармически задачи, така че в съответната инкарнация винаги да се съчетават всички предварителни условия за постигане на „хармония“ с негативните последици от миналия живот. Подобен възглед, разбира се, е несъстоятелен. Как би ни изглеждал например един човек, който се обръща към жертвата на някаква злополука с думите: „Такава е твоята Карма! В сила са кармическите последици от твоите грешки през миналия ти живот!“ Но ако същото лице е сполетяно от неочаквано щастие, той заявява: „Всичко се обяснява с някакво добро дело, което си извършил в миналото!“ Но за да имат тези думи някаква стойност, би трябвало онзи, който ги произнася, първо да е видял какво се е случило в предишния живот, което да се яви сега като причина за едно или друго събитие. Да, ако би могъл да се пренесе в предишния живот, би трябвало да може това и по отношение на следващия живот. Обаче хората често забравят една елементарна подробност: В хода на всяка инкарнация има събития, които се случват за пръв път, така че те не са резултат от миналото, а техните кармически последици ще се проявят едва в следващия живот. Когато окултният изследовател се пренесе в следващия живот на един или друг човек, той може да установи същинските причини за наблюдаваните събития. Ако обаче е свидетел на злополука или нещастие в сегашната инкарнация и не открива дори и с всички възможни средства някаква причина в миналия живот, той трябва да си каже: Кармическият отговор на това събитие ще бъде намерен в следващия живот. Кармата не е фатална неизбежност! От всеки един живот може да бъде пренесено нещо в следващия живот.

Сега вече лесно ще разберем, че в своя живот човек може да срещне напълно нови и изключителни събития. Нека да си припомним, че много от великите събития в историята на човечеството настъпват само благодарение на определени личности. В подходящия момент те просто отгатват намеренията на самата епоха и вземат нещата в свои ръце. Помислете само, как би изглеждала историята на Средновековието, ако в определен момент не беше се появил Карл Велики! Или в каква посока би поел духовният живот на древността без Аристотел и неговото дело.

Близко до ума е, че личности като Карл Велики, Аристотел, Лутер и т.н. се раждат в определени епохи не толкова заради себе си, колкото заради света. Техните лични съдби са неразделно вплетени с най-важните събития от съответната епоха. И бихме ли казали в този случай, че техните исторически заслуги произтичат от някои техни постъпки в предишните инкарнации?

Нека отново да се обърнем към Лутер: нима бихте вписали всичко, което Лутер изживя и изстрада само в личната му кармическа равностметка? Вие следва да сте наясно: Решителните събития в еволюцията на човечеството трябва да настъпят и те настъпват с помощта на избрани личности. Техните души напускат духовния свят и се инкарнират, без оглед на това, дали са напълно подготвени, защото те всъщност се инкарнират заради човечеството. И може би често, става така, че за да се появи подходящата личност в точно определения исторически момент, се налага даден кармически път да бъде преждевременно прекъсван или всячески удължаван. Над тези личности надвисват такива съдби, които нямат нищо общо с тяхната предишна Карма. Но след като една личност се инкарнира и разгърне необходимите според нея действия в живота между раждането и смъртта, тя създава и съответните кармически причини. Както е вярно, че един Лутер слезе от духовния свят заради човечеството и понесе изпитания, които нямат нищо общо с неговата предишна Карма, не помалко вярно е, че в своята бъдеща Карма, той ще бъде дълбоко свързан със своите сегашни действия. Кармата е един всеобщ закон и всеки ръководи живота си според не го. Обаче ние не трябва да разбираме Кармата така, че да поглеждаме само към миналите прераждания, а да отправяме поглед и към бъдещите инкарнации. Сега вече можем да обобщим: От тази гледна точка следва, че понякога едва следващата инкарнация ще оправдае сегашния ни живот, както и много от нещата, които ни се случват, макар и наглед те да са съвсем чужди на нашата кармическа линия.

Да си представим следния случай: Определен брой човешки души намират своята гибел в една природна катастрофа. Ние не бива да си въобразяваме, че тяхната Карма на всяка цена е пожелала, те да загинат заедно; това би било твърде повърхностно обяснение. Нещата не винаги се свеждат до грешки или недостатъци в миналите прераждания.

Нека да се позовем на един окултно проверен случай, когато определен брой хора са загинали в една природна катастрофа. Оказва се, че в едно от следващите прераждания, тези хора се чувствуват силно свързани в общата си съдба и готови да предприемат някакво общо дело. Преживяната природна катастрофа създава причините, поради които в

следващия си живот тези хора с един замах отхвърлят материализма и се обръщат към истините на духовния свят.

Какво е характерното за този случай? Ако се върнем към предходната инкарнация на тези личности, също установяваме едно особено стечение на обстоятелствата: тези хора са намерили своята обща смърт при едно земетресение! Тъкмо в мига на земетресението, пред душите им се открива цялата нищета на материалния свят, но става и друго: Бликва неудържимият порив към Духа. Накратко: Виждаме как онези личности, които са определени да влеят нов духовен импулс в еволюцията на човечеството, бяха подготвени за тази цел с помощта на едно толкова трагично събитие; излишно е да подчертавам, че описаните събития наистина са се случили и че тяхната достоверност е основно проверена с методите на духовнонаучното познание.

Още веднъж: Ясно посочихме, че понякога в човешкия живот настъпват за пръв път тежки, драматични събития, при които мнозина намират гибелта си, но същественото тук е, че тези стихийни бедствия не предизвикват преждевременната смърт на индивида поради допуснати грешки в миналото, а се явяват като първи, зародишни импулси на съвсем други събития, които ще се разгърнат едва през следващата инкарнация.

Разбира се, възможни са най-различни варианти. Може да се случи така, че в две, три последователни инкарнации, даден човек да умира преждевременно. Това става, защото тази индивидуалност е призвана да обогати човечеството с нещо, което обаче тя може да постигне, само ако в сетивно-физическия свят разполага с такива сили, каквито предлага младото физическо тяло. Защото никак не е все едно, дали човек живее в едно тяло докъм 35 годишна възраст, или в друго, вече в напреднала възраст. До своята 35 година, човек насочва силите си предимно към тялото, но така, че всъщност ги разгръща във външния свят. Но от 35 години нататък, в известен смисъл, животът му напредва само вътрешно и той непрекъснато посреща атаките на външния свят със своите жизнени сили.

Да, що се отнася до вътрешната организация, двете половини на живота са коренно различни. Да предположим, че еволюцията на човечеството се нуждае от такива личности, които биха се справили със своята мисия, само ако не им се налага да посрещат атаките на външния свят през втората половина на живота; в тези случаи те трябва да умрат преждевременно. Такива неща, несъмнено, стават и те не са рядкост. В предишните ни срещи аз имах възможност да загатна пред Вас за една индивидуалност, която в своите последователни инкарнации се явява като велик пророк, после като именит художник, и последния път като велик поет; тази индивидуалност винаги умираше преждевременно,

защото това, което тя можеше да постигне в името на човечеството, беше възможно само ако нейните инкарнации бяха насилствено прекъсвани, така че да не навлезе във втората половина от живота. Ето как сложно се преплитат индивидуалната човешка Карма и общата Карма на човечеството.

Обаче ние сме в състояние да проникнем още по-дълбоко в тайните на човечеството и неговата Карма и да различим там определени кармически закономерности, които ще се проявят едва по-късно, и тогава отделната личност отново ще бъде поставена в общата Карма на човечеството.

Нека за миг да спрем поглед върху следатлантското развитие на човечеството: В средата се намира Гръцко-латинската епоха; преди нея е Египетско-халдейската епоха, а след нея: нашата Пета културна епоха. В бъдеще ще се развият Шестата и Седма културни епохи. По друг повод аз многократно съм посочвал, как в известен смисъл отделните културни епохи, освен че се редуват, проявяват характерните си черти и по такъв начин, че например докато Гръцко-латинската културна епоха съществува сама за себе си, Египетско-халдейската епоха се повтаря и в наши дни. В предишните лекции от този цикъл аз вече споменах, че същата онази индивидуалност, която живя в нашата културна епоха като Кеплер, беше инкарнирана по-рано в едно египетско тяло и като египтянин, с помощта на древната свещеническа мъдрост, често отправяше своя взор към небесния свод, така че големите звездни тайни му се откриваха по вълнуващ, грандиозен начин. После той отново се инкарнира, този път като Кеплер, в Петата следатлантска културна епоха, която в известен смисъл, е повторение на Третата (египетско-халдейска) културна епоха.

Обаче връзките между отделните културни епохи не спират до тук. От антропософска гледна точка, спокойно можем да твърдим, че повечето хора говорят като напълно слепи, когато трябва да се произнесат за еволюцията на света и човека. Вие бихте могли да проследите тези повторения и съответствия, тези жизнени цикли до техните най-малки подробности. Ако вземем един точно определен момент от еволюцията на човечеството, примерно годината 747 преди Христос, ще установим, че тя изглежда като един вид „нулева точка“, и че събитията преди и след нея си съответствуват по един твърде особен начин. Пренесем ли се още по-назад в Египетско-халдейската културна епоха, ще открием там известни ритуали, за които се смяташе, че са „послания на Боговете“. И те действително бяха такива. Става дума за строгия церемониал, според който египтяните извършваха определени водни процедури, свързани с измиване на тялото. В точно определени дни на тях им се припомняше, че са длъжни да живеят според посланията на Боговете, и така

египтяните развиха в душите си един вид култ към чистотата. В следващите столетия чистотата не беше издигана на такъв висок пиедестал, но днес, в рамките на Петата културна епоха, ние отново се сблъскваме с драстичните хигиенни мерки, които обаче сега идват не от „посланията на Боговете“, а от позицията на една чисто материалистическа логика. И все пак, можем да говорим за един вид повторение на това, което беше извънредно характерно за древния Египет. Ето по колко забележителен начин миналото се намесва в Кармата на човечеството. Макар и Кармата да е една, нейният общ характер непрекъснато се променя. В своята египетска инкарнация, Кеплер отправяше поглед към звездното небе, и това което тази индивидуалност виждаше там, тя го пренасяше в големите духовни истини на египетската астрология. При нейното следващо прераждане в епохата, когато трябваше да се осъществи мисията на материализма, същата индивидуалност пренесе същите факти но вече в съответствие с новата епоха в материалистично оцветените „Кеплерови закони“.

В древен Египет законите на чистотата бяха един вид откровения на Боговете. Египтянинът вярваше, че изпълнява своя дълг към човечеството, единствено като полага изключителни грижи за чистотата си. Всичко това днес отново се повтаря, само че от гледна точка на материалистическите идеи. Изпълнявайки хигиенните предписания, днешният човек изобщо не мисли, че служи на Боговете, а че служи на самия себе си. Но така или иначе, миналото е тук, сред нас.

Да, всички световни процеси и събития, в известен смисъл, протичат циклично. И сега Вие се досещате, че нещата, които формулирахме последния път, макар и да крият известно противоречие в себе си, не са толкова прости, както изглежда на пръв поглед. В определени епохи хората не бяха в състояние да вземат известни мерки срещу епидемиите, защото според мъдрото ръководство на света, епидемиите трябваше да помогнат на човешките души, които тъкмо в условията на епидемии, можеха да отстранят от себе си последиците от известни ариманически и луциферически влияния. Днешните коренно различни условия също са подчинени на великите закони на Кармата. С други думи, тези въпроси изискват внимателно и задълбочено проучване.

А как да излезем от следното противоречие: ние казахме, че когато човек сам търси възможността да попадне в огнище на епидемия или инфекция, това се дължи на кармически причини от миналото. Следва ли да се борим в случая; следвали да прилагаме хигиенни и други мерки?

Въпросът е много дълбок и за да го разрешим, необходимо е първо да съберем достатъчно факти. Трябва да сме на ясно: Там където действуват луциферическият и ариманическият принцип независимо

дали за кратки или продължителни интервали от време винаги настъпват известни усложнения в човешкия живот. И тези усложнения са от такова естество, че е изключено да попаднем на два еднакви случая. Когато изследваме човешкия живот, и по специално взаимодействията между Луцифер и Ариман в конкретен случай, ние винаги откриваме свързващата нишка между тях. Обаче тук ние сме длъжни да правим ясното разграничаване между т.нар. „вътрешен“ и „външен“ човек. Дори и днес ние трябваше да разграничим това, което се разиграва в Разсъдъчната Душа (или Разбиращата Душа), от нейните действия в етерното тяло. Пред погледа на окултният изследовател стои целия ход на Кармата и той трябва да знае: С помощта на определени кармически сили, ние винаги можем да се намесим в нашата „вътрешна организация“, така че чрез нея да подготвим свършено друг кармически резултат в следващата инкарнация.

Ето един характерен случай: В една от своите предишни инкарнации, даден човек може да се потопи в усещания, чувства и т.н., които да формират у него едно трайно безлюбие към неговите близки. (Нека нагледно да си представим, как той приема в себе си транскармически субстрат на безлюбието; как сякаш тръгва по низходящата линия, умножавайки злото, за да натрупа достатъчно сили, които ще реализира по-късно във възходящата линия на живота) И така, виждаме как даден човек става жертва на определени влияния и поражда в себе си безлюбието. После той пренася безлюбието и в следващата си инкарнация под формата на определени кармически последици, на определени кармически тенденции в структурата на своята „вътрешна организация“. Сега вече ние можем да предприемем нещо, и то на две равнища: на съзнателно равнище, но също така и на несъзнателно равнище; просто защото съвременната ни култура не е достатъчно напреднала, за да се справя съзнателно с подобни факти. В абстрактната си загриженост за този човек, ние ще поискаме да отстраним онези качества в неговата „организация“, които идват от безлюбието. Ние ще му предложим контрасредства срещу онези белези в неговата „външна организация“, които са само външен израз на безлюбието; но с това далеч няма да отстраним цялото безлюбие от душата му; ние атакуваме само външния орган на безлюбието. Ако не направим нищо друго, ние или сме свършили работата на половина, или пък изобщо не сме постигнали нищо. Може би сме помогнали на човека външно, физически; в душевен смисъл обаче, ние изобщо не сме му помогнали. Отстранявайки телесния корелат на безлюбието, ние лишаваме този човек от възможността да го изживее, в резултат на което, той ще го съхрани в своята вътрешна организация за следващата инкарнация. Да предположим, как поради безлюбие към човека, голям брой хора

упорито търсят възможността да се заразят от някаква инфекция или да попаднат в огнище на епидемия. Да допуснем още, че бихме могли да предприемем известни мерки срещу епидемията. В този случай ние бихме попречили на човешкото тяло да даде израз на безлюбието; но не бихме направили нищо, за да отстраним вътрешните извори на безлюбието. Нещата трябва да са подредени така, че след като отстраняваме физическия израз или органа на безлюбието, ние следва да поемем и задължението да подхванем човешката душа по такъв начин, че тя да пресуши тези извори на безлюбието. Лесно е да предвидим, че физическият израз, или органът на безлюбието ще бъде напълно умъртвена това, което, примерно хората предприемат като ваксинация срещу шарката. Обаче духовнонаучното изследване показва следното: Обривите, пустулите на едрата шарка се появяват в такъв период от време, когато възниква всеобща склонност към неистов егоизъм, към безлюбие. Да, точно тогава се надигат и обривите по тялото. Ето как стоят нещата! В Антропософията и без друго сме длъжни да се борим за истината.

Всички знаем: В наши дни е модерно да се говори за „ваксини“ и „ваксинации“. Но да не забравяме и нещо друго: че тъкмо всред най-добрите духове на нашата съвременност е налице едно дълбоко отвращение към всякакви „ваксинации“; тук вътрешният усет влиза в пълно съзвучие с външните факти. Накратко: ако от една страна умъртвяваме физическия корелат, „органът“ на безлюбието, от друга страна би трябвало да поемем задължението, според което едно спиритуално възпитание ще неутрализира грубо замислената материалистическа процедура на „ваксинацията“ при този човек. Да, точно в това се състои необходимото противодействие. Иначе бихме свършили работата наполовина. Ние ще я свършим докрай, само ако съответният човек в една от следващите си инкарнации сам изгради по някакъв начин въпросното противодействие. Защото чисто симптоматологичното отстраняване на обривите при шарката, се отнася само до външната страна на Кармата. Ако от една страна пледираме за хигиена, от друга страна следва да усетим ясното чувство за дълг: Ето, на този човек, който боледува и преизгражда своя организъм, ние трябва да предложим и нещо за неговата душа. Ваксинацията никога няма да навреди на този, който в по-късните си години съумее да получи едно наистина спиритуално възпитание. Ние прекалено накланяме везните към външната симптоматика, защото не придаваме никаква стойност на вътрешните процеси. И не случайно, мнозина казват: „Там, където хигиената прекалява, се раждат само слаби индивиди“. Разбира се, подобно твърдение е неоправдано; обаче, както видяхте, същественото тук е да не се залавяме с едната задача, без да сме наясно с другата.

И сега стигаме до един важен закон в развитието на човечеството, според който външните факти и вътрешните процеси трябва да са в непрекъснато равновесие, а не просто да хвърляме сили в едната посока и да игнорираме другата. Доближавайки се до тези велики закономерности, ние все още не предполагахме колко важен е въпроса: „А как се отнасят помежду си хигиената и Кармата?“ Вие ще се уверите, че отговорът на този въпрос ще ни задължи да навлезем още по-дълбоко в областта на Кармата. Ще видим също, по какъв начин кармическите връзки възникват също и в периода между раждането и смъртта, как и други личности могат да се намесят в човешкия живот, и накрая, как свободната воля на човека е в пълно съзвучие с Кармата.

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ

26 май 1910

Кармическите връзки, между мъжа и жената.

Както вече многократно споменах, големите кармически закономерности могат да бъдат само приблизително скицирани, и то в най-общи линии, за да дадем начален тласък в изучаването на тази наистина необятна област. Ако се замислите върху нещата, които обсъждахме през последните дни, няма да Ви изглежда странно, че за да търси сред външния свят уравнивяващите кармически отговори на своите предишни действия, човек трябва да напусне определени пластове на своето съзнание: и тъкмо по този начин той ще бъде неотразимо привлечен към онова място, където ще се зарази от някаква „инфекция“, за да търси в нея необходимия баланс спрямо онези кармически причини, които сам е въплътил в тялото си; или пък ще бъде тласнат, разбира се от самия себе си, към някаква „злополука“, но с все същата цел възмездието, изправянето, изкуплението.

Но какво става с хода на Кармата, когато с помощта на определени средства, ние пречим на човека да постигне изкуплението, което той сам търси? Да предположим, че с конкретни хигиенни мерки, ние изобщо премахваме онези болести, от които може би даден човек има, така да се каже, кармическа потребност. Разбира се, тези мерки в никакъв случай не зависят от желанието на човека. Вече стана дума, как в определени епохи стремежът към чистота възниква само поради това, че в предходните столетия е изчезнал и сега отново се появява като един вид повторение в хода на общата еволюция. Ние се убедихме, че за Кармата на човечеството е нещо естествено, когато в определена епоха човекът стига до откритието на едни или други помощни средства. Лесно е обаче да разберем също и това, че в предишните епохи той не е стигнал до тези открития, просто защото тогава човечеството се нуждаеше от

епидемиите, които днес хигиенните мерки на свой ред са длъжни да премахнат от лицето на света.

Еволюцията на човечеството действително е подчинена на строго определени закони и възможността за изнамиране на дадени помощни и лечебни средства изобщо не се предлага, преди човечеството да е вътрешно подготвено за тях. Защото тези помощни и лечебни средства съвсем не произлизат от будното и ясно съзнание, което човек има между раждането и смъртта; не, те идват направо от универсалния дух на човечеството. И за да се убедите в това, достатъчно е да се замислите, как тези или онези открития са направени «два тогава, когато човечеството е наистина узряло за тях. Дори един бегъл поглед върху историята на човечеството, ще Ви даде достатъчен повод за размисли.

Замислете се само, как нашите далечни предшественици т.е. нашите собствени души живееха на древния континент Атлантида в съвсем различни тела от тези на днешните хора, как после тази древна Атлантида потъна, и че нейните обитатели се сляха с останалите земни обитатели в точно определен период от време. Едва от скоро европейските народи можаха отново да завладеят териториите, които се обособиха от другата страна на континента Атлантида. Но тези процеси също се управляват от великите закони на Кармата. Дали ще бъде направено едно или друго откритие, с което да повлияем на Кармата в едно или друго отношение, не зависи от волята и прищевките на хората, а настъпва тогава, когато трябва да настъпи.

Независимо от това обаче, отстранявайки определени болестотворни причинители, които в противен случай щяха да бъдат потърсени с кармическа цел от дадени хора, все пак ние можем в известен смисъл да влияем върху Кармата на човека. Обаче „повлияването“ означава не отхвърляне на Кармата, а пренасочването ѝ в друга посока.

Нека отново да си представим следния случай: поради известни кармически причини, група хора биха се почувствували принудени да потърсят определени условия, за да постигнат чрез тях това, което изисква тяхната Карма; обаче благодарение на хигиенни и други средства, тези условия вече не съществуват; излиза, че хората не могат да разчитат на тях. Но това далеч не ги освобождава от изискванията на Кармата; те само ще са принудени да търсят други условия. Човекът не може да избяга от своята Карма. Никакви лечебни и хигиенни средства не могат да смъкнат от него бремето, което той сам търси, за да постави на плещите си.

Сега за Вас е напълно ясно: Ако от една страна ние сме в състояние да елиминираме „вредните“ условия, където човек би постигнал кармическото изкупление, подобни условия веднага ще възникнат, само

че под друга форма. Елиминирайки определени условия, ние само създаваме необходимостта от възникване на същите условия под друга форма. Логично е да си представим, че много епидемии и общи болестотворни причинители се дължат просто на обстоятелството, че хората, които търсят тези епидемии и болести, всъщност искат да се освободят от това, което те кармически привличат към себе си, какъвто е случая с „органът на безлюбието“ при епидемиите от шарка. Ако наистина отстраним само външната симптоматология на тази болест, истинските причини за безлюбието остават непокътнати и човешките души би трябвало да търсят кармическото заплащане по друг начин в сегашната или в следващата инкарнация. Лесно е да проумеем какво настъпва в този случай; а то е следното: Практически днес се отстраняват голям брой външни причини и условия, които иначе биха били търсени от мнозина за заплащане на кармически задължения, които човечеството е натрупало върху себе си през миналите културни епохи. Но по този начин ние само отнемаме на човека възможността да изпита външните влияния. Така ние правим външния, физически живот по-приятен, а също и по-здрав. С една дума, постигаме следното: След като не открива съответната болест като помощно средство за заплащане на своите кармически задължения, човекът трябва да поеме по друг път. Следователно, душите които днес намират своето спасение от гледна точка на здравето, са принудени да търсят кармическото заплащане по друг начин. И след като този стил на живот им предлага по-големи физически удобства и улеснения, душите се променят в противоположната посока; постепенно те започват да усещат в себе си известна празнота и незадоволеност. Ако всичко би продължавало по същия начин, т.е. ако външният живот би ставал все по-приятен и по-здравословен, какъвто и трябва да бъде според чисто материалистическите представи, тогава тези души биха имали все по-слаби вътрешни основания, за да напредват в своето развитие. А успоредно с това, възниква и едно неизбежно опустошаване на душите.

Вгледаме ли се по-внимателно в живота, ще се убедим, че е точно така, и че едва ли в друга епоха е имало толкова много хора, които да живеят сред такива изтънчени външни удобства, но да се разхождат в същото време насам натам с опустошени и празни души, както днес. Ето защо тези хора бързат от една сензация към друга, а когато паричните им средства разрешават, тръгват от град на град, за да видят нещо ново; или пък ако останат в даден град, всяка вечер тичат от едно развлечение към друго. Но душата им остава празна, и накрая самата тя вече не знае към какво да се стреми, за да осмисли своя живот. Защото животът всред външни, чисто физически удобства поражда навика да се замисляме само върху физическата природа на нещата. И ако този навик

не се бе утвърдил у човека от толкова дълго време, нямаше да съществува и онази склонност към теоретически материализъм, каквато наблюдаваме днес навсякъде около нас. Така душите стават все по-страдащи, докато външният живот става все по-приятен и по-здрав.

Но най-малко антропософът може да се оплаква от това състояние на нещата, защото тъкмо Антропософията ни дава пълното разбиране за тях, а наред с него и поглед върху възможностите за разплащане на кармическите задължения. Душите могат да останат празни само до определена степен; после тяхната собствена еластичност ги запраща в другата посока. Сега те търсят в света такова съдържание и такъв смисъл, които да са сродни с тях самите и разбират, колко необходим им е антропософският възглед за Космоса и човека.

Вие виждате: Материалистическите възгледи несъмнено улесняват външния живот, но създават трудности за вътрешния живот, от които чрез страданията на душата бликва стремежът към ново, духовно светоусещане. Духовното светоусещане, каквото днес имаме в лицето на антропософската Духовна Наука, се явява награда за онези души, които не намират никакъв задоволителен отговор на своите въпроси от страна на външния сетивен свят. Душите продължават да копнеят за ново съдържание, за нови истини, докато тяхната вродена еластичност не ги отведе до обратната страна, където те отново ще приемат в себе си духовния живот. Изобщо, има дълбока връзка между хигиената и бъдещия подем на антропософската Духовна Наука.

Вие забелязвате това още днес. Но днес има и такива души, които към другите си повърхностни черти прибавят и тази: да се интересуват от антропософските истини, като, разбира се, ги приемат за нещо любопитно и сензационно. Това е нещо характерно за всяко духовно течение в историята на човечеството: всичко, което има дълбоко вътрешно значение, да се възприема в същото време и като мода, като сензация. Обаче истински подготвените за Антропософията са онези души, които нито се задоволяват от външните сензации, нито приемат обясненията на официалната наука. Тези души са така старателно подготвени от тяхната обща Карма, че могат да се свържат с Антропософията в най-дълбоките пластове на своя живот. Самата Антропософия е част от универсалната Карма на човечеството.

Ето как можем да дадем една или друга насока на човешката Карма; но не можем да изключим нейните обратни въздействия върху човека. Това, което човек само е подготвил в предишните си инкарнации, задължително пада обратно върху него по един или друг начин.

Ние ще вникнем най-добре в логиката и механизмите на Кармата, ако разгледаме онези обширни области от живота, където Кармата действа, така да се каже, без морални основания и без да има нещо

общо нито с моралните импулси, които човек развива в душата си, нито с неговите мотиви за морални и неморални действия. И така, нека да разгледаме една област от Кармата, където моралните импулси все още не играят никаква роля, а кармическите връзки се осъществяват от напълно неутрални фактори.

А сега да насочим вниманието си към това, как една жена живее в своята инкарнация. Вие няма да отречете, че поради самия факт, че е жена, тя вече има изживявания, които са съвсем различни от тези на мъжа, и че те за висят не само от нейното душевно състояние, а до голяма степен и от външните събития, в които тя се намесва само поради това, че е жена, и които, на свой ред, се отразяват върху нейната душевност. Ето защо жената е тласкана към определени постъпки и действия, които изцяло произтичат от нейната женска същност. Уравновесяването между мъжката и женска същност се извършва едва в областта на съвместния духовен живот. Колкото по-дълбоко проникваме в чисто душевната сфера и във външните подробности на човешкото същество, толкова по-голяма се очертава разликата между мъжа и жената. Жената има характерни особености, които я различават от мъжа: например тя е много по-податлива на онези импулси, които наричаме „емоционални“, а като цяло, нейните душевни опитности са много по-богати от тези на мъжа.

Напротив, в живота на мъжа изпъкват две сили, които на свой ред имат огромно влияние върху душата: Интелектуализмът и материализмът. На първо време нека да подчертаем тази основна противоположност: душевните и емоционални моменти преобладават при жената; интелектуализмът и материализмът преобладават при мъжа.

Ние добре знаем, че през периода между смъртта и новото раждане, нашите душевни изживявания подготвят необходимото физическо тяло за следващата инкарнация на душата. Всичко, което в живота между раждането и смъртта е неин подчертано душевен, подчертано емоционален характер, се стреми да проникне по-дълбоко в организма, да го насити и импрегнира. Ето защо жената, чиито впечатления са преизпълнени с душевни и емоционални сили, пренася житейските опитности много по-дълбоко в своя психичен живот. Мъжът може да има по-богати опитности, по-големи научни прозрения: Но при него опитностите, като цяло, изобщо не проникват толкова дълбоко в душевния живот, както става при жената. В женската душа се отпечатват в сумарен вид опитностите от целия обкръжаващ свят. По този начин изживяванията показват и една подчертана тенденция да оказват влияние върху физическата структура на организма. Следователно, специфично женските изживявания носят в себе си тенденцията, която ще им позволи в следващата инкарнация активно да

формират бъдещия човешки организъм. Обаче едно по-дълбоко проникване в тялото, едно по-активно формиране на телесния организъм, това означава създаването на един мъжки организъм. Мъжкният организъм възниква благодарение на обстоятелството, че душевните сили се стремят да проникнат до краен предел в материята. С други думи, женските опитности в една инкарнация имат тази последица, че в следващата инкарнация водят до възникването на един мъжки организъм. Пред Вас е една кармическа закономерност, която лежи отвъд областта на морала. Ето защо в окултизма се казва: „Мъжът е Кармата на жената!“ Всъщност мъжкният организъм в една по-късна инкарнация е последица от съответните женски опитности в една от предишните инкарнации. С риск да си навлека неприятни чувства от страна на някои от присъстващите (имам предвид, че съвременните мъже изпитват непонятен страх от това, че ще се инкарнират като жени), аз съм длъжен да говоря за тези неща съвсем обективно. И така, как стои въпросът с опитностите на мъжа?

Нека да продължим предишните си размишления. При мъжкия организъм, нашият „вътрешен човек“ е много по-дълбоко вплетен в материята, много по-силно „вкопчен“ в нея, отколкото при жената. Жената до голяма степен запазва част от духовния свят извън своето тяло; тази част остават така да се каже, неинкарнирана; жената не потъва толкова навътре в материята, тя запазва тялото си по-мекко, по-гъвкаво. Характерен признак на женската природа е, че тя запазва за себе си свободна, неинкарнирана духовна сила, вмъква се много по-предпазливо в материята, и преди всичко запазва своя мозък, така да се каже, мек. Ето защо няма нищо чудно, че жените проявяват едно трайно влечение към новото, особено ако то е в духовната област. Едно окултно движение, чиито източници са в духовния свят, винаги намира повече привърженици сред жените, отколкото сред мъжете: това не е случайност, а напълно отговаря на по-дълбоките и закономерни връзки между нещата.

Който е мъж, добре знае, колко трудно управляем инструмент е понякога мъжкия мозък. Поискаме ли да си послужим с него за по-свободни и гъвкави мисловни конструкции, той веднага ни отговаря с ужасяващи пречки и най-вече с една ригидна скованост. Той не желае да ни се подчинява. И ние трябва да прибегнем до всички възможни средства, за да го освободим от тази скованост. Тази опитност, впрочем, е специфично мъжка.

Следователно, мъжката природа е много по-сгъстена, много по-концентрирана; постепенно тя е станала все по-твърда, по-сбита, и в крайна сметка: по-материална. Но от друга страна, само един „втвърден“ мозък е адекватния инструмент за интелекта; за душевните сили

„втвърдения“ мозък не представлява особен интерес. Защото интелектуализмът е свързан преди всичко с физическия план на нещата. В известен смисъл бихме могли да говорим дори за „замразеност на мозъка“; и той първо трябва да бъде „размразен“, за да стане годен за по-свободни размишления. Обаче по този начин мъжът е много по-малко предразположен да приема в себе си онези опитности, които са свързани с най-дълбоките пластове на душевния живот. А и дори да ги приема, те не го засягат така дълбоко. Едно от доказателствата за това е цялата повърхностна същност на официалната наука: Колко много разсъждения и теории има в нея, и колко необхванати остават нещата от живота. Ето един пример за повърхностната същност на днешната наука:

Представете си, как един студент слуша лекциите на университетски професор, привърженик на Дарвин. Какво може да се чуе от човек, който застъпва теорията за естествения подбор? Защо например пита той петелът има красивите, сини, искрящи цветове на своите пера? Те се обясняват с половото привличане, защото кокошките избират онзи петел, чиито пера имат най-ярките синкави отблясъци. Другите екземпляри отпадат и така, грубо казано, възниква една определена порода. Ето го „висшето развитие“, ето го решителния „полов подбор“! И сега студентът е радостен, че вече знае как напредва еволюцията на видовете. После той влиза на следващата лекция по физиология на сетивата, където чува следното: Правени са многобройни опити, които показват колко различно действуват цветовете от спектъра върху отделните животински видове, така че например кокошките изобщо не възприемат онези цветове от спектъра, които се движат от синьото до виолетовото, а само цветовете от зеленото до оранжевото!

И ако сега този студент поиска да съпостави двете лекции, а в днешните университети той наистина може да ги чуе, просто ще бъде заставен да погледне на нещата повърхностно: друг избор за него няма. Цялата теория за естествения подбор се гради на предположението, че кокошките виждат пъстрото оперение на петела и това им доставя някаква радост, докато в действителност те не виждат нищо подобно и перата на петела им изглеждат гарвановочерни.

Посочих само един елементарен пример. Обаче всеки, който поиска да се посвети на сериозна научна кариера, ще се сблъска с подобни неща на всяка крачка! Виждате, как интелектът не обяснява твърде дълбоко нещата от живота, а остава на повърхността. Аз умишлено подбрах този крещящ пример.

Впрочем, не е толкова лесно да приемем, че тъкмо интелектът е нещо, което не се докосва до вътрешния свят на човека. Материалистическото светоусещане изобщо няма представа за живота на душата. Логичната последица от всичко това е, че при една такава инкарнация, през която

човек не прониква дълбоко в своя душевен свят, след смъртта той не пробужда в себе си и стремежът да се потопи особено дълбоко в онзи организъм, който той ще обитава през следващата си инкарнация. Необходимата за тази цел сила не е пренесена от предишната инкарнация и човекът не „потъва“ дълбоко в своето ново тяло. С една дума, налице са всички условия, за да може този човек да изгради в следващата си инкарнация не друго, а едно женско тяло. Ето защо в окултизма е вярно и другото твърдение: „Жената е Кармата на мъжа!“

И така, виждаме как точно в тази област, която няма нищо общо с морала, човекът фактически подготвя своя телесен организъм за следващата си инкарнация. И понеже тези неща се отразяват не само върху нашите душевни изживявания, но и върху нашите действия, ние трябва да обобщим: Доколкото в една от инкарнациите си човекът има мъжки или женски опитности, това определя и неговото поведение в една или друга посока през следващата инкарнация, понеже женските опитности пораждат стремежа към изграждане на мъжки организъм, и обратно: мъжките опитности пораждат стремежа към изграждане на женски организъм. Само в редки случаи сме свидетели как инкарнацията в един и същ пол може да се повтори; това може да се получи най-много седем пъти. По правило, всеки мъжки организъм се стреми да се прероди като женски, и обратно. Всякакви лични предпочитания тук отпадат: защото нещата опират не до желанията, каквито са те в сетивно-физическия свят, а до тенденциите, които човек разгръща в периода между смъртта и новото си раждане. Да, тук влизат в сила много по-висши основания, от филистерския ужас на един днешен мъж, че би могъл да се прероди като жена. Ясно виждате, колко много неща се определят кармически от живота в предишната инкарнация.

Сега се налага да вникнем в една по-друга кармическа закономерност, за да хвърлим с нейна помощ необходимата светлина върху проблемите, които ще обсъждаме през следващите дни.

Нека да се върнем още веднъж към една твърде отдалечена епоха от човешкото развитие: епохата, когато на Земята за пръв път станаха възможни човешките инкарнации, човешките въплъщения. Това стана по времето на древната Лемурийска епоха.

Тогава за пръв път човешкото същество беше подложено на мощното луциферическо влияние, което на свой ред предизвика и намесата на ариманическите сили. Нека нагледно да си представим външните проявления на луциферическите сили в човешкия живот.

Благодарение на обстоятелството, че по начало през онази древна епоха човекът можа да приеме в себе си луциферическото влияние и да насити с него своето астрално тяло, човешкото астрално тяло се оказа в

състояние да проникне още по-дълбоко в материалната част на физическото тяло, и то по съвсем различен начин, отколкото би сторило това без намесата на Луцифер. Благодарение на Луцифер, човекът стана по-материален. Без луциферическите сили, човекът нямаше да пожелае слизането си в материалния свят и би се задържал в по-висшите сфери на съществуването. Следователно, настъпи едно много по-мощно взаимно проникване между „външният“ и „вътрешният“ човек, отколкото би се получило без намесата на Луцифер. Първата последица от това взаимно проникване беше, че човекът изгуби ретроспективния си поглед за всички събития, които са предшествовали неговото възплъщение. Раждането се превърна в един акт, чрез който „духовният“ човек се свърза толкова силно с „материалния“ човек, че споменът за предишните изживявания в духовния свят угасна напълно. До този момент човекът можеше да съхранява спомените си за всички събития от живота преди своето раждане; сега луциферическите сили му отнеха спомените за неговите минали духовни изживявания. От тук нататък човекът не може да си спомня какво става между смъртта и новото раждане, а по време на целия си земен живот е принуден да извлича своите изживявания и опитности от външния сетивен свят.

Обаче Вие бихте допуснали голяма грешка, ако смятате, че върху човека действуват само грубите, външни субстанции, които той приема в себе си, като например храната и т.н. Върху човека действуват не само хранителните вещества, но и всички негови усещания, които чрез сетивата, бих казал, просто се вливат в него. Но поради по-голямата си близост до материята, храните действуват по друг начин.

Представете си за миг, че луциферическото влияние не съществува: Тогава всичко, от хранителните вещества до сетивните впечатления, би действувало върху човека по много по-фин начин. Той би насищал всяко свое сетивно изживяване с опитностите си от живота между смъртта и новото раждане. Поради обстоятелството, че направи себе си по-материален, човекът се принуди да понася и по-груби въздействия от всякакъв род.

Следователно, поради влиянието на Луцифер, човекът започна да привлича към себе си една много по-плътна част от външния свят. Тази по-плътна и сгъстена част обаче, е съвсем различна от останалата. „Несгъстената“ част би поддържала спомените от предишния живот; тя би гарантирала още и пълната сигурност, че всичко, което човекът изживява между раждането и смъртта, има своето продължение в безкрайния духовен свят. Човекът би знаел: Наистина, външно погледнато, смъртта идва; обаче всичко, което вече е станало, продължава своето съществуване. Поради това, че прие „посгъстената“ част от материалния свят, човекът постигна, още с

раждането си, една силна зависимост между своето собствено тяло и външния свят.

Каква беше последицата от тази промяна? Още от раждането, духовният свят беше, така да се каже, изличен от съзнанието на човека! И сега, за да живее в духовния свят, за да се пробуди в духовния свят, той трябва най-напред да навлезе в онова състояние, при което нахлулата от външния свят „по-гъста“ материя, отново да се отнеме от него. Понеже привлякохме към себе си по-гъстата материя, сега, за да се върнем отново в духовния свят, ние трябва да изчакаме онзи момент, когато външното материално тяло ще ни бъде отнето! Тази по-плътна и гъста материя, която проникна в нас, постепенно разрушава, започвайки от мига на раждането, нашата телесна природа. Да, всичко което се вмъква в нас, все повече и повече разрушава нашата телесна природа, докато накрая тя бъде окончателно разрушена. Още от мига на нашето раждане, ние поемаме в себе си една много по-плътна и по-гъста материя, отколкото бихме поели без влиянието на Луцифер; ние сами унищожаваме, макар и бавно, нашето тяло, докато с настъпването на смъртта, го превърнем в нещо напълно ненужно и неизползваемо.

С други думи, ние виждаме как луциферическото влияние всъщност е истинската кармическа причина за смъртта на човека. Ако не би съществувала точно тази форма на физическото раждане, за нас не би съществувала и тази форма на смъртта. Без Луцифер, човекът би заставал пред смъртта по такъв начин, сякаш ясно вижда идващите събития. Смъртта е кармическата последица от раждането; раждане и смърт си принадлежат кармически. Без раждането, каквото е то за днешния човек, не би съществувала и онази смърт, която човек среща в края на своя земен живот.

Аз вече казах, че при животното не можем да говорим за Карма в същия смисъл, както правим това при човека. Ако някой би твърдял, че в животинския свят раждането и смъртта също си принадлежат кармически, той просто не знае, че за човека раждането и смъртта са нещо свършено различно, отколкото са те за животното. Макар и външно еднакви, тези процеси не си приличат по нищо; при раждането и смъртта нещата се свеждат не само до градивни и разпадни процеси, а до промяна в съзнанието.

При животното „съзнанието“ се носи от т.нар. Групова Душа (Gruppen Seele). За нея умирането на едно животно означава приблизително същото, което Вие усещате, когато с настъпване на лятото подстригвате косата си, в очакване тя отново да порасне. При умирането на едно животно, Груповата Душа на съответния животински вид, изпитва усещането, сякаш загубва някаква телесна част, която постепенно израства и се възстановява напълно. Донякъде бихме могли да сравним

Груповата Душа с човешкия Аз. Тя не познава нито раждането, нито смъртта; тя просто наблюдава това, което предхожда раждането, както и това, което настъпва след смъртта. Да се говори за раждането и смъртта при животните по същия начин, както говорим за тях при човека, е пълно безсмислие, защото причините са съвсем различни. Да вярваме, че под еднаквата външност са скрити и еднакви вътрешни причини, означава да отхвърляме невидимата работа на Духа. Еднаквият външен вид на два процеса не означава със сигурност и тъждественост на техните причини.

Да, еднаквият външен вид често крие свършено различни вътрешни причини. Много лесно е да се убедим, че външният сетивен образ не може да бъде никакво доказателство за естеството на вътрешните процеси.

Представете си двама души: точно в 9 часа Вие отивате на определено място и ги виждате да стоят там един до друг. След известно време се връщате и ги виждате да стоят на същото място. Сега Вие бихте могли да стигне те до извода, че и двамата не са мръднали от мястото, където са били в 9 часа. Помислете обаче, дали те не са свършили нещо междуременно; и може би ще установите, че единият е прекарал там напълно неподвижен, докато другият е извървял дълъг път и се е завърнал твърде уморен. Сега вече нещата се променят. Както би било нелепо да се твърди, че след като двете лица са на същото място, у тях са протекли едни и същи процеси, същата нелепост е да се твърди, че ако намерим две клетки с еднаква форма и структура, те имат еднакви функции. Нещата опират до това, да открием взаимната връзка между причините, поради които всяка клетка е на своето място.

Ето защо съвременната физиология, която тръгва от изследването на вътрешната клетъчна структура, е на съвсем погрешен път. Външният сетивен образ на нещата никога не може да бъде меродавен за естеството на тяхната вътрешна същност.

Да, всичко трябва да бъде старателно премислено, за да разберем, че за окултното изследване, раждането и смъртта при човека са нещо коренно различно, отколкото са те при бозайниците или при птиците. Тези процеси могат да бъдат проучвани, само ако хората отново насочат поне малко вниманието си към източниците и резултатите на духовното изследване. В противен случай, когато официалната наука остава само при външните факти от сетивния свят, се получава така, че всичко, което хората мислят и предполагат за физическите процеси, няма нищо общо с истината. Цялата днешна теоретична наука е една фантастична измислица, възникваща от механичното комбиниране на външните факти според техния видим образ. В много области от живота тъкмо

външните факти изискват една вярна трактовка, едно правилно интерпретиране; но официалната наука не е в състояние да го направи.

Днес ние разгледахме кармичните закономерности в две напълно неутрални области и Вие ще се убедите, че от тях ще извлечем необходимите изводи, за да продължим нашата тема в следващите лекции. Ние видяхме, как женският организъм е кармическа последица от изживяванията на мъжа, а мъжкият организъм кармическа последица от изживяванията на жената; и накрая показахме, че смъртта е продължение на кармическото действие, започнало с раждането.

Всички тези неща, в случай че се опитаме, макар и постепенно, да ги разберем, могат да ни отведат още по-дълбоко в кармическите връзки на човешкия живот.

ДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

27 май 1910

Свободната воля и Кармата като основни фактори в бъдещата еволюция на човечеството.

Има и по-дълбоки въпроси, свързани с кармическите връзки, които се отнасят до нашето лично, човешко влияние върху Кармата и по-специално до влиянието върху Кармата на другите хора, следователно въпроси, опиращи до малка или голяма промяна в посоката на Кармата; с една дума, въпроси на които не може да се отговори нито да се предложи някаква идея за намиране на отговор без да се докоснем до някои важни тайни от мировото развитие, каквато е и нашата твърда цел днес. Такива въпроси могат да възникнат у всеки, който размисли върху главните моменти от досегашните лекции или поиска сам да си ги осветли от една или друга страна.

Например, може да възникне въпросът: Какво се получава, когато Кармата на един човек неумолимо изисква, поради негови минали изживявания и постъпки, той да ги заличи, като поема върху себе си един болестен процес, разболява се, а в същото време, с помощта на лечебни или други средства, както и с незаменната сила на простото човешко участие, той практически оздравява? Как да си обясним двата факта в светлината на кармическите връзки?

Аз току-що отбелязах: За да хвърлим макар и слаба светлина върху тези въпроси, трябва да се докоснем до неща, които са твърде далеч от днешната наука и от днешното мислене, и които могат да бъдат обсъждани само от вече подготвени антропософи, имащи определено становище към по-дълбоките окултни източници на познание, а също и усетът, как да бъдат здраво обосновани нещата, които днес само загатваме.

Все пак бих искал, по този повод, да отправя и една молба: Ето, пред Вас е почти всичко, което съм принуден да изнеса от по-дълбоките източници на окултното познание; то засяга самото съществуване на Земята и ред други неща; пред Вас е всичко, което се стреми да изкажа в най-прецизна езикова форма, макар че то веднага би могло да бъде изкривено, ако се постави в друга светлина или се каже в друг смисъл, оставяйки след себе си само недоразумения; ето защо Ви моля да приемете моите думи и да не влагате в тях значение, каквото те нямат. Никой не трябва да разглежда тези неща като учение, което би могло да разпространява по някакъв начин, защото в такъв случай усилията ще са оправдани, само ако зад тях свети онова будно съзнание, което знае как да търси необходимите думи за тези неща и как да ги онаглежи в ясни и точни мисли.

Сега ще се опитаме да потърсим от една страна отговор на въпроса за по-дълбоката същност на материалния свят и от друга отговор на въпроса за истинската същност на душевния живот. Днес трябва да се доберем до още по-дълбоко познание за естеството на душевните и материални сили. В предишните лекции споменахме, че душевните сили могат, малко или много, да проникват дълбоко в материята. Да, вчера ние посочихме най-характерната особеност на мъжкия организъм, а именно, че душевните сили потъват и се отпечатват прекалено дълбоко в материалното човешко тяло; докато при жената, душевните сили по-скоро се въздържат, не потъват толкова дълбоко в тялото и в известен смисъл са независими от него. Видяхме също, че голяма част от кармическите процеси зависят именно от проникването на душевните сили в човешкото тяло. Видяхме още, как един болестен процес, който настъпва в една инкарнация, идва като кармическа последица от определени грешки и недостатъци, които душата е имала в предишното си въплъщение; още тогава тя носи в себе си следите от своите изживявания, импулси и действия, за да поеме през периода между смъртта и новото раждане тенденцията, според която всичко онова, което по-рано е било само едно или друго душевно качество, сега се устремява към физическа реализация под формата на един или друг телесен признак. Когато човешкото същество е пропито от душевни сили, които са поели в себе си влиянията на Луцифер или Ариман, това внася смут в материалната структура на човешкото тяло. Тук са скрити истинските причини за боледуването. Ето защо бихме могли да обобщим: В болното човешко тяло се проявява онази смутена и разстроена част от душата, която в миналото се е поддала на вредните луциферически и ариманически влияния; и в мига, когато бихме премахнали тези влияния от душата, би настъпило това, което наричаме здраве: нормалното и естествено взаимопроникване на душата и тялото.

Но какво точно лежи в дълбоката същност на материята и душата? Какво представляват те?

Когато се повдигнат въпроси от рода на „Какво представлява материята?“ или „Какво представлява душата?“, съвременният човек обикновено смята, че отговорът е универсален и напълно еднакъв, независимо от еволюционните степени на човечеството; и аз не мисля, че е съвсем лесно, някой да приеме нашето твърдение, според което за Съществата, живели на Старата Луна, отговорът на въпроса: „Какво е материята?“ или „Какво представлява душата?“ би прозвучал съвършено различно, отколкото за съществата, които живеят днес на Земята. Но светът се намира в динамично и бързо развитие, така че се променят дори и такива неща, каквито са представите, с чиято помощ търсим разрешение на едни или други въпроси. Променя се и целият вътрешен смисъл на отговора, който идва след въпроси като: Какво представлява материята?“ и „Какво представлява душата?“ Ето защо, нека отсега да напомня: отговорите, които ни предстои да чуем, са такива, каквито може да даде Земният човек и те са валидни само за него.

Общо взето, човекът съди за „материята“ според впечатленията, които получава от външния сетивен свят, от съществата и нещата, които имат своя живот там, във външния сетивен свят. Постепенно той открива, че има различни видове материя; достатъчно е да споменем, че той различава отделните метали, златото, медта, оловото и т.н., или веществата, които не принадлежат към металите. Вие знаете също, че химията свежда всички материални тела до определен брой основни „елементи“. До 19 век за тях се считаше, че не могат да бъдат разложени на по-прости съставни части. Ако имаме пред себе си някаква „материя“, например „вода“, ние можем да я разложим на водород и кислород, но не и на по-прости съставни части: Така смяташе химията, която през 19 век различаваше около 70 такива елементи. Но Вие знаете още, че благодарение на явленията, които бяха наблюдавани при някои особени елементи, например радият, както и благодарение на някои свойства от страна на електричеството, понятието „химически елементи“ беше доста разклатено и се стигаше до убеждението, че тези 70 елемента са само преходната, подвижна граница на материята и че можем да я разложим на още по-прости субстанциални частици, чиято вътрешна комбинация веднъж може да се прояви външно като злато, друг път като калий, калций и т.н.

Така изглеждат променящите се научни теории на 19 век, които доведоха до там, че някои физици започнаха да виждат материята като сбор от „първични същности“ (Entitäten), заимствувани донякъде от теорията за електричеството, и ако днес е на мода „теорията за йоните“ (защото, несъмнено има и модни научни увлечения), в недалечно

бъдеще ще си пробият път и други научни моди, които ще дефинират материята по съвършено различен начин. Научните теории непрекъснато се променят, и те са длъжни да се променят, защото изцяло зависят от конкретните факти, а те на свой ред са винаги различни за различните епохи. Напротив, духовното познание, обхващайки всички културни епохи, доколкото ги различаваме в прадалечното минало, и доколкото те ще съществуват в бъдеще, винаги е имало само едно и неизменно становище за същността на материята. В тази връзка, тук бих искал да добавя следното, аз да вникнем по-добре в обясненията на Духовната Наука.

Когато пред себе си имаме парче „лед“, ние добре знаем, че това твърдо тяло, тази материя, е „твърда“ не според своята вътрешна същност, а по силата на външните обстоятелства. При повишаване на околната температура, ледът веднага престава да бъде „твърда“ материя и се превръща в „течна“ материя. Следователно, начинът по който изглежда една материя във външния свят, зависи не от това, което се намира в самата нея, а от условията, които предлага околната среда.

Ако повишим температурата още повече, от определен момент нататък, водата се превръща в „пара“. Така, повишавайки температурата на околната среда, ние получаваме последователно лед, вода и пара, или, както е прието да се изразява в научните среди, получаваме „различните форми на материя“. Следователно, тези „форми на материята“ се определят не от нейната вътрешна същност, а от цялостното устройство на Всемира и ние трябва да сме наясно, че в никакъв случай не можем да разграничим отделните „материи“ от целостта на Всемира.

Впрочем нещата стоят така, че методите на съвременната наука поначало са недостатъчни, за да обхванат макар и само част от изводите на Духовната Наука. Средствата на съвременната наука, с които тя превръща парчето лед в нещо „течно“, а после в нещо „газообразно“, никога няма да й позволят да издигне материята до последната възможна степен, която тя достига на Земята. И наистина, немислимо е за съвременната наука да създаде условия, при които, например, да е възможно следното: „Ето, ти вземаш злато и започваш да го разреждаш все повече и повече, като накрая постигаш максималната степен на разреждане, която е възможна на Земята, и получаваш това или онова агрегатно състояние. После правиш същото със среброто, с медта, и получаваш накрая все едно и също агрегатно състояние“. Духовната Наука може това, защото тя се опира на свръхсетивни или ясновидчески изследователски методи, които й позволяват да констатира следното: А именно, как, ако мога така да се изразя, навсякъде в междинните пространства на нашите материални субстанции се намира нещо

еднакво, нещо идентично, което фактически представлява най-външната граница, до която изобщо може да достигне материята, каквато и да е тя в нашия земен свят. Сврѳхсетивното проучване наистина може да установи състоянието, при което цялата материя е напълно „разтворена“ и различните материи стават еднакви, идентични; само че това, което се оказва там, вече е не материя, а нещо, което лежи отвѳд всички разновидности на материята, която ни обгрѳща в нашия земен свят. И сега всяка отделна материя се представя пред погледа на ясновидецѳт като един вид екстракт от тази „универсална материя“ (макар, че за „материя“ повече не може да се говори), независимо дали става дума за злато, сребро и т.н. В планетарната еволюция на Земята има един основен момент, от който нататѳк всяка материална субстанция възниква само под формата на сгѳстяване, на кондензиране. И на въпросѳт: „Какво представлява материята в нашия земен свят?“, антропософската Наука за Духа отговаря: Всяка материя на Земята е кондензирана светлина*. В материалния свят не съществува нищо, което да не е под една или друга форма сгѳстена, кондензирана светлина.

Така че Вие разбирате: за онзи, който действително познава фактите, хипотезата от 19 век за „пулсирането“ на светлината е нещо неправдоподобно. Тя се опитва да представи същността на светлината със средства, които са много по-груби от самата светлина. Светлината не може да бъде сведена до нищо друго в нашия материален свят. Каквато и материя да пипнете, навсякъде Вие се докосвате до сгѳстена, кондензирана светлина. По своята същност, материята е светлина.

И така, ние изяснихме от духовнонаучна гледна точка материалната същност на нещата. В самата основа на материалното съществуване, ние откриваме не друго, а светлината. И когато отправяме поглед към материалното човешко тяло доколкото то е материално то цялото е протѳкано не от друго, а от светлина. Доколкото човекѳт е материално същество, той е протѳкан от светлина.

Нека да отделим внимание и на другия въпрос: „Какво представлява душевната същност на човека?“ Ако бихме обхванали дълбоката същност на душевния живот със средствата на духовнонаучното познание, щяхме да се убедим както сторихме това по отношение на материалния свят и неговата светлинна природа че в основата на всички душевни явления тук на Земята, се намират всевъзможните степени и разновидности на една и съща сила, и ние трябва да я означим, стига действително да разбираме решителния характер на това, което назоваваме, с думата любов. Всеки душевен трепет, независимо от неговите съдържание и форма, е разновидност на любовта.

И ако съпоставим външната и вътрешната природа на човешкото същество, ще видим, че неговото външно, материално тяло е изтѳкано

от светлина, а вътрешният му душевен свят е изтъкан от любов, фактически светлината и любовта са дълбоко вплетени във всички явления, които стават на Земята. И който иска да вникне в земните явления от антропософска гледна точка, той следва най-напред да постави въпроса: По какъв начин са вплетени тук светлината и любовта?

Любовта и светлината са двата елемента, двете сили, които пронизват цялата Земя, цялото планетарно съществуване на Земята; любовта като вътрешна душевна сила на Земята, светлината като външна материална сила на Земята.

Но тъкмо сега идва ред да посочим една друга сила, която трябва да послужи като един вид посредник между светлината и любовта, които в противен случай биха останали разделени в напредващия ход на мирозданието; да, този посредник непрекъснато трябва да тласка единия елемент вътре в другия, непрекъснато да вплита потоците на светлината в потоците на любовта. Тази сила, ако мога така да се изразя, не трябва да има никакви специални предпочитания, никакъв специален интерес към любовта; тя просто вплита елемента на светлината там, в любовта; нейният интерес се свежда само до това, да предостави на светлината неограничени възможности за нарастване, за разширение; с една дума, да пренесе светлината в елемента на любовта. Следователно, тя не може да бъде земна сила, защото именно Земята е Космосът на Любовта. Мисията на Земята е да проникне всички и всичко със силите на любовта. Така че всичко, което е свързано със Земята, няма никакъв интерес да остане недокоснато от любовта.

Обаче този „интерес" е характерен именно за луциферическите Същества, които изостанаха в своето развитие там, на Старата Луна, която за нас е Космосът на Мъдростта. Техният интерес е друг: да пренасят светлината в потоците на любовта. Ето защо луциферическите Същества са в стихията си навсякъде, където нашата вътрешна, изтъкана от любов, същност, потърси светлината, независимо от нейната форма; а сгъстената светлина ни обгръща като материален свят винаги и навсякъде в периода между раждането и смъртта. Потърсим ли светлината, опитахме ли се да влезем по какъвто и да е начин във връзка с нея, идват луциферическите Същества и вплитат Луцифер в потоците на любовта. Поначало човешкото същество влезе за пръв път в реинкарнационната верига, благодарение на Луцифер: Луцифер се намеси в елемента на любовта; така че във всичко, което е изтъкано от любов, присъствуват и силите на Луцифер, а само те могат да ни предложат това, което превръща любовта не само в едно безгранично себеотдаване, а същевременно я насища и с мъдрост, така че тя става една любов, осияна от мъдрост. Защото в противен случай, без тази мъдрост, любовта би била една само понятна и стихийна сила, за която

човекът не би могъл да носи отговорност. Но сега любовта израства като същинска Азова сила, в която е вплетен и елемента на Луцифер, който иначе би останал във в материалния свят.

Едва сега нашата вътрешна същност, толкова податлива към силите на любовта, може да бъде завладяна и от всичко онова, което е скрито зад действията на Луцифер, така че сега възниква такава любов, която е протъкана от Луцифер. Приемайки в себе си луциферическия елемент, човекът насища материалния живот на своето тяло с такива душевни сили, които са изтъкани от любов, само че в нея вече диша Луцифер. А любовта, протъкана от луциферическия елемент, и импрегнирана в материалния свят, се превръща в опасна болестотворна причина, действаща в посока отвътре навън. Към всичко, което вече казахме за онези болести, произтичащи по необходимост от луциферическото влияние, тук ще добавим следното: След като болката е една от последиците на луциферическия елемент, ние трябва да разпознаем в нея и проявлението на голямата кармическа закономерност, понеже след едно луциферическо „изкушение“, болката идва като кармическо заплащане и самата тя ни предлага това," с което можем да победим Луцифер.

Сега обаче идва въпросът: Трябва ли да се намесваме в тези случаи? Трябва ли да отстраняваме по някакъв начин последиците от луциферическия елемент, в това число и болката?

След нашия отговор на въпроса за същността на душата, по необходимост следва, че ние можем да прибегваме до това, само ако за съответния човек, носещ в себе си луциферическия елемент като болестотворна причина, сме открили средството да отстраним луциферическите влияния по подходящ начин. И кое е единственото средство, с което бихме постигнали отдалечаване на луциферическия елемент от нашата Земя?

Любовта! ето точният отговор. Защото ние действително ще улесним правилното разгръщане на кармическите процеси, само ако пораждаме, само ако вливаме любов в нашата земна планета. Така в последна сметка, при всичко което в горния смисъл се превръща в болестотворна причина, в елемента на любовта впрочем доста засегнат от Луцифер пред нас застава една цяла област от душевния живот, в която ние трябва да внасяме нещо; ние трябва да внасяме, просто да вливаме там именно любовта, защото всеки импулс, породен от любовта, може да се превърне в помощ, в истинска помощ.

Този чуден характер на прибавена, на влята любов, е присъщ на всички онези лечебни похвати, които малко или много се опират на това, което наричаме „психическо лечение" или „психотерапия". Под една или друга форма, те винаги показват някакво родство с любовта.

Какво друго, ако не любов, е онзи душевен балсам, който даваме на другия човек? Всичко, което правим в тази област, се свежда до любовта. Да, дори когато апелираме към най-простите душевни фактори, дори когато само улесняваме някого да излезе от своята подтиснатост, ние вършим това със силите на любовта. В тази област, всичко има своя първоначален импулс в любовта от най-обикновените начини за лечебно повлияване, до това, което днес твърде лаически хората наричат „магнетизъм“. А какво се пренася в действителност от лечителя към този, който трябва да бъде излекуван?

Ако си послужим с един израз от физиката, тук става една „обмяна на напрежения“. Това, което живее в лечителя, а именно определени процеси в неговото етерно тяло, влиза в известни отношения със страдащия и поражда един вид полярност спрямо него, както например Вие бихте могли да предизвикате полярните разновидности на положителното и отрицателното електричество. Но докато в единия случай нещата са абстрактни, в другия случай сме свидетели на един жертвен акт в най-висшия смисъл на думата. Защото лечителят предизвиква този процес не заради себе си; иначе не би възникнало противоположното състояние у другия. И тази противоположност, възникваща поради взаимните връзки между лечителя и страдащия, е не друго, а пожертвуваната сила на преобразената любов. При т.н. „психически лечения“ същественото си остава едно: преобразената сила на любовта. Трябва да сме наясно: без силата на любовта ние никога не бихме постигнали истинската си цел. Обаче процесите на любовта далеч не протичат винаги така, че човекът да ги обхваща напълно в своето будно съзнание; те протичат с не по-малка сила и в подсъзнателните пластове на душата; така че дори „техниките“ и „процедурите“ на лечебните методи са един вид отражение на жертвения акт. Следователно, дори да не виждаме не посредствомния механизъм на даден лечебен процес, пред нас винаги се извършва един акт на любовта, макар и изцяло да е приел външните форми на определена лечебна техника.

И така, поради това, че в основата на нашия душевен свят лежи именно любовта, ние с право можем да прилагаме т.нар. „психическо лечение“, което на пръв поглед е доста изместено към периферията на човешката личност, но всъщност има дълбоко родство с любовта и обогатява душата със силите на любовта. Ето как, от една страна, се очертава помощта, която можем да предложим за всеки, който е попаднал в пипалата на Луцифер. Именно защото любовта е в самата основа на душевния живот, ние можем да повлияем по този начин върху посоката на човешката Карма.

От друга страна, логично идва въпросът: А какво става с изтъканото от светлина материално човешко тяло, в което е потопена душата? Какво става с изтъканият от светлина физически човек?

Нека да разгледаме материалната страна на човешкото тяло. Ако поради кармическите процеси, в него не би била „импрегнирана“ такава „субстанция на любовта“, която е вече проникната от Луцифер и Ариман, човешко то тяло щеше да поема само една чиста субстанция на любовта и ние нямаше да я усещаме като опорочаваща по отношение на изтъканата от светлина физическа материя. Ако в материята би се вливала само любов, човешкото тяло нямаше да бъде засегнато; изтъканата от светлина материя можа да бъде засегната, и не успя да остане в първоначално замисления вид, само защото в нея се вля една любов, която беше протъкана от луциферически и ариманически сили. Следователно, фактът че човешкият организъм застава пред нас не в първоначално замисления вид, се дължи само на луциферическите и ариманически влияния, които нахлуваха в човека през неговите поредни инкарнации. Ако нещата бяха поели в първоначално определената посока, около нас щеше да има, ако мога така да се изразя, само здрава човешка материя; но понеже се намесиха Ариман и Луцифер, човешкото тяло позна болестта и страданието.

А как можем, намирайки се отвън, да отстраним съответните влияния, които напират отвътре поради някакъв душевен недостатък, поради някаква абнормност в субстанцията на любовта? Изобщо, какво става с тялото, ако то приеме подобна субстанция? В този случай, за антропософската Духовна Наука, настъпва нещо, което предизвиква пълната противоположност на светлината. А противоположността на светлината имаме, под една или друга форма, в лицето на мрака. Колкото и странно да звучи, всичко което води до опетняване на изтъканата от светлина материя, идва от ариманическият или луциферически мрак. Мракът е внесен в човешката материя. Обаче този мрак можа да проникне там, едва след като човешките тела бяха постепенно оживотворени от „Азът“ в хода на инкарнациите. Това опетняване, това замърсяване е характерно само за човешкото тяло. По-рано нещата не изглеждаха така; изтъканото от светлината беше абсолютно чисто.

Изключително важно е да разберем, че днес човекът извлича основите на своя материален живот от всичко онова, което той постепенно е отхвърлил от себе си в хода на развитието. Това са трите царства: Животинското, растителното и минералното царство. Те съдържат също и различните субстанции, т.е. изтъканите от светлина земни вещества. Обаче тези субстанции не съдържат в себе си това, което в хода на човешката Карма беше пренесено от самата човешка природа навън в

цялостното материално съществуване на човека. Следователно, в трите царства около нас, ние имаме нещо, което човекът доколкото той е импулсиран от своята „субстанция на любовта“ никога не би могъл да опетни и поквари чрез своите луциферически и ариманически недостатъци. Там, вътре в тях, няма е следа от човека; опетнената у човека материя, там свети в своята първична чистота.

Погледнете в минералния свят, погледнете например един планински кристал: там имате един вид материя, която човек носи или може да носи в себе си; обаче при него тя е пронизана от това, което бихме нарекли опетнената от Луцифер и Ариман субстанция на любовта. Навън тя е чиста. Така че всяка външна субстанция се различава коренно от субстанциите, които човекът носи в себе си. Навън субстанциите са винаги по-други, отколкото у човека, защото при него те са подложени на луциферическите и ариманическите влияния. Тази е причината, поради която за всяко от веществата, които човек може малко или много да поквари в себе си, навън в природния свят той открива и неговото съответствие под формата на една чиста, неопетнена от човека материална субстанция. Това, което съществува навън като неопетнени от човека субстанции, представлява, под една или друга форма, външното лечебно средство срещу съответния болестен процес. Ако Вие го внесете по правилния начин в човешкия организъм, ще имате и специфичното лекарство за тази или онази болест.

Ето как Вие стигате напълно обективно до едно или друго лечебно средство за човешкото тяло. Зад контурите на болестния процес, Вие различавате вече един диференциран мрак, или с други думи, онова, което смущава кондензираната светлина; и Вие се досещате защо този обитаващ в човека мрак, защо тази мрачна материя могат да бъдат премахнати, ако прибавите към тях чистата и изтъкана от светлина материя! Накратко: в лицето на чистата и изтъкана от светлина материя, Вие имате специфичното външно средство срещу болестния процес.

За жалост, нещата често опират до там и аз непрекъснато обръщам внимание на това, че тъкмо Антропософията не бива да изпада в подобна грешка че би било тесногърдие да отричаме възможността за откриване на специфично лечебно средство срещу болестните поражения в един или друг телесен орган. Често се изтъква, че самият организъм разполага с необходимите лечебни сили, за да си помогне; но дори и да е вярна констатацията на терапевтичния нихилизъм, според който лечебният процес се ръководи от собствените лечебни сили, това не изключва възможността да се търсят специфични средства за подпомагане на лечебния процес. Тук е в сила един паралелизъм, който лесно може да бъде обяснен от антропософска гледна точка.

От моите описания за дифтерията, Вие ще стигнете до логичното заключение, че тук става дума за нещо, което е тясно свързано с кармическите процеси, засягащи астралното тяло. Най-близката и сродна област с нашето астрално тяло имаме в лицето на животинското царство. Ето защо Вие лесно ще установите, че при онези болести, произтичащи от астралното тяло, медицината несъзнателно и инстинктивно се обръща за помощ именно към животинското царство. При болести, чиято причина лежи в етерното тяло, медицината търси лечебните средства в областта на растителното царство. Интересна е например връзката между *Digitalis purpurea* (червеният напръстник) и някои сърдечни болести; на тази тема би могло да се говори часове наред.

Изобщо, подобни неща са верни не само в течение на пет години както казваше един лекар след което престават да са такива, както би могло да се случи с някои научни изводи, опиращи се единствено на външната симптоматология. Обаче в света има и едно истинско съкровище от лечебни средства, което се предава от поколение на поколение; то малко или много е свързано с окултните източници на Духовната Наука, макар и хората да нямат представа за тези неща. Както днешните астрономи не знаят, че „Кант-Лапласовата теория“ води началото си от окултните школи на Средновековието, така и повечето хора нямат никаква представа за произхода на тези лечебни методи.

А при болести, чиято причина лежи във физическото тяло, следва да използваме лечебни средства от областта на минералното царство.

Подобни аналогии често ни откриват самата същност на нещата. Благодарение на сложните си и дълбоки връзки с външния свят, човекът е същество, на което можем да помогнем по два начина: Ако от една страна влеем в него, или по-точно в т.нар. „психически лечебни процеси“ някоя от разновидностите на любовта, или ако от друга страна, внесем по един от многото възможни начини, така да се каже, „модифицирана светлина“ във външните лечебни процеси. Всичко, което може да се направи, е свързано или с „вътрешните“ психически средства, респективно с любовта, или с „външните“ средства, респективно с кондензираната, сгъстена светлина. И когато един ден науката ще е напреднала до там, че да признава свръхсетивния свят и принципа: „Материята е кондензирана светлина“, тя ще може да хвърли и духовна светлина върху систематичните опити за изнамирането на външните лечебни средства.

Сега ясно виждаме, че съкровището от лечебни методи, което сме наследили от окултните школи на древен Египет и древна Гърция далеч няма съмнителен характер; напротив, неговите истини са дълбоки и непреходни. Антропософията е тук не за да вземе страна и да твърди,

примерно, че даден лечебен методи си служи „само с отрови“. Колко сугестивно действа днес думата „отрова“ и хората изобщо не се замислят колко относителна е тази дума! Какво всъщност представлява отровата? Всяко вещество може да бъде отрова. Всичко се свежда до начина на прилагане и до количествата, които се приемат. Водата също се превръща в силна отрова, ако човек изпие десет литра наведнъж. В този случай, от химическа гледна точка, нейното действие няма да се различава съществено от действието на други вещества. Да, тези понятия са относителни, всичко зависи от количеството, от дозировката.

Ако обобщим всичко, за което стана дума днес, неизбежно ще възкликнем: Колко радостно е все пак, че във външната природа човек винаги може да открие под някаква форма лечебно средство срещу смущението, което сам той е внесъл в света. Да, едно прекрасно чувство ни обзема, когато се изправяме пред външния свят с думите: Ето, ние се радваме на външния свят не само защото той ни дарява с приказните си цветя или с блясъка на високите си планини, а ние му се радваме и защото вникваме в изумително дълбоките връзки между него и всичко онова, което носим като добро или зло в себе си. Потопени в лоното на природата, ние изпитваме радост не само от непосредствените сетивни впечатления; напротив, колкото по-навътре проникваме в сгъстената светлина на външния материален свят, толкова по-силно ни озарява откритието: тази даряваща ни с радост природа е в същото време великата лечителка на всичко, което човекът е внесъл като поквара и болест в света; само че нейната помощ е притаена и скрита в природния свят. Нещата опират до това, не само да разбираме нейния език, а да и се подчиняваме, да изпълняваме нейните мълчаливи съвети. А в повечето случаи днес ние сме лишени от възможността да се вслушаме в езика на лечителката природа, защото ни пречи неразпознаването на светлината, и особено мракът, който е обхванал не само тялото, но и познанието. И все пак, нека помним: Когато в един конкретен случай не може да се окаже лечебна помощ и кармическите връзки не позволяват да се смекчи едно страдание, това не означава, че са изчерпани абсолютно всички възможности.

Тук ние отново заставаме пред забележителната връзка, която съществува между необятния Космос и човека, за да стигнем до прозрението, че Космосът и човека са едно цяло Същество. В краткото изречение: „Материята е сгъстена светлина; а душевният свят е един вид разредената субстанция на любовта“, е вложен ключът за разрешаването на безброй тайни от развитието на Земята и човека. Той обаче е валиден само тук, сред земните условия, но не и в другите области на Космоса. С това ние загатваме и за една друга подробност: Когато променяме Кармата в един или друг смисъл, ние фактически се свързваме с

основните елементи от нашето земно съществуване: от една страна с превърналата се в материя светлина, и от друга с превърналата се в душевност любов.

Накратко: Ние извличаме лечебните средства или от нашето обкръжение, от сгъстената светлина, или от собствената си душа, от акта на любовта и саможертвата. Ние се свързваме с това, което има своето дълбоко оправда ние в Кармата на Земята; ние се свързваме от една страна със светлината, и от друга с любовта. Всички земни процеси и събития са едно равновесие между светлината и любовта. Всяко нарушаване в това равновесие е начало на болест. Ако то се разиграва в полюса на любовта, ние можем да помогнем, ако сами разгърнем в себе си силата на любовта; ако то се разиграва в полюса на светлината, ние ще помогнем, ако по някакъв начин породим в Космоса онази светлина, която би могла да отстрани мрака вътре в нас.

Пред Вас са двата най-съществени елемента от помощта, с която можем да се обърнем към другите хора. Тези елементи ни показват, че тяхното равновесие е в основата на всички земни процеси и събития. Всъщност светлината и любовта са противоположни елементи. Но в крайна сметка, от тяхното взаимодействие зависи всичко, което става в душевната и материална област на земния живот. Ето защо не бива да се учудваме, че човечеството напредва от една епоха в друга по такъв начин, сякаш равновесието се измества ту в едната, ту в другата посока. Да, нашето развитие наистина наподобява морските вълни, които са в непрекъснато движение и в непрекъснат стремеж към равновесие. Ако вникнете в това сравнение, ще се съгласите, че на всяка крачка в човешкия живот се натъкваме на известно неравновесие в двете посочени сили, с чиято помощ могат да бъдат разгадани и най-сложните тайни в културния възход на човечеството. Ако например разглеждате една културна епоха, която нанася значителни деформации в човешкия характер поради всеобщата склонност да се зачита само вътрешния душевен живот, както е в Средновековието, когато в разцвета на мистиката целият външен свят сякаш губи своето значение, така че грубите недоразумения не само в познанието, но и в човешките действия се превръщат в ежедневие, тогава Вие ще установите, че в скоро време настъпва една друга епоха, абсолютно непонасяща каквато и да е мистика, уповаваща се единствено на външния свят, изобщо правеща всичко възможно, за да тласне махалото в другата крайна точка.

Такъв е именно преходът от Средновековието към новото време.

Тук бих желал да добавя, че в епохи като нашата, се проявява една характерна особеност: много хора напълно забравят това, което бихме нарекли „съзнание за свръхсетивния свят“. С други думи: В нашата

епоха има извънредно много хора, които напълно забравят съществуването на духовния свят и отхвърлят всяка възможна мисъл за него. Но в известен смисъл, подобни епохи съдържат в себе си и противоположната страна. Нека да обясня това съвсем просто.

Когато на физическия план има хора, които са навлезли прекалено дълбоко в материята и напълно забравят духовния свят, тогава онези души, които след смъртта живеят в духовния свят и очакват новото си раждане, разгръщат противоположния стремеж, породен от Кармата, която пренася техните действия от физическия свят горе, в духовния свят, а именно стремежът да предприемат нещо, което започва горе, но ще се разиграе тук, сред физическите условия. Точно този факт лежи в основата на определени влияния, които душите, очакващи своето ново раждане, отправят към физическия свят. И те се намесват в него по такъв начин, че веднага става ясно: Средствата, с които разполагат, могат да се намерят само в духовния свят.

За да сме напълно сигурни в тази област, налага се да отхвърлим голяма част от това, което се представя за откровения от духовните светове, приписвани на хора, които се намират между смъртта и новото раждане. Лесно могат да бъдат посочени типичните случаи, когато мъртвите за да тласнат махалото в обратна посока неистово се стремят да покажат: Духовният свят все пак съществува! Тъкмо защото в нашата епоха има толкова много хора, чийто разум е напълно помрачен, така че те не искат да знаят нищо за духовния свят, съществуват и такива мъртви, които превръщат този недостатък в могъщ порив за живо и дейно участие в събитията на земния свят. В повечето случаи земните хора изобщо не подозират какво се крие зад тези събития: А най-характерните от тях настъпват под формата на послания от духовния свят, и то без никаква, бих казал, предварителна подготовка. Ето, тази е връзката между потъналите в материализма хора от една страна, и поривът да се извличат истини от духовния свят, от друга страна.

В книгата на нашия приятел Лудвиг Дайнхард „Мистерията на човека“, Вие несъмнено ще откриете много факти и доказателства във връзка с тези неща. Там фактите са събрани и подредени, докато в останалата литература по тези въпроси, те са така разпръснати, че не всеки би могъл да ги систематизира и обхване в своето съзнание. Чудесно е, че в тази книга Вие откривате една съпоставка на фактите, която от антропософска гледна точка, е извънредно характерна за нашата епоха. Там ще намерите още и сполучливото описание на един учен, който в сегашния си земен живот опита всички възможни средства, за да стигне по материалистичен път до известни доказателства за духовния свят става дума за покойния Фредерик Майерс който след смъртта си усети извънредно силния порив да

насочва земните хора към тайните на духовния свят, но вече с помощта на свръхсетивни средства.

Този пример би могъл да послужи като една добра илюстрация към нашето твърдение, че навсякъде в света ние сме изправени пред непрекъснати отклонения от споменатото равновесие и пред непрекъснати усилия за неговото възстановяване. Да, непрекъснатото нарушаване и непрекъснатото възстановяване на равновесието между светлината и любовта, е в основата на нашата планетарна еволюция. И докато човек напредва от една инкарнация в друга, неговата Карма се превръща в бойното поле, където елементите на светлината и любовта воюват срещу всяко посегателство спрямо тяхната взаимна хармония. Защото в Кармата, която се промъква през всички инкарнации, винаги има сили, които се стремят, да разрушат хармонията, докато обратно: светлината и любовта непрекъснато я възстановяват. И всичко това ще продължи до онова далечно бъдеще, когато след като човекът ще е минал най-после през всичките си инкарнации с помощта на Земята, човечеството ще по стигне съвършено равновесие, съвършена хармония, и изпълвайки мисията си на Земята, ще увлече земната планета в нейното ново планетарно възплъщение: Бъдещият Юпитер.

И така, в днешната лекция се опитам да изложа някои факти, без които кармическите връзки и закони не могат да бъдат разбрани правилно. Аз не се поколебах и да разкрия някои дълбоки тайни, за които съвременната наука няма да е дозряла още дълго време: например, че материята е всъщност сгъстена светлина, а душевния живот на човека един вид „разредената“ субстанция на любовта. Това са древни окултни принципи, които остават валидни за всички идващи епохи и които занапред ще се окажат плодотворни не само в областта на познанието, но и в сферата на практическата човешка дейност.

ЕДИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ

28 май 1910

Индивидуална и универсална Карма.

Върху различните проявления на Кармата би могло да се говори още твърде много. Но понеже днес е последната лекция, а поначало времето за такава обширна тема никога не е достатъчно, ще се съгласите, че голяма част от въпросите, които може би се поражат в душите Ви, този път ще останат без отговор. Нашето Антропософско Движение обаче продължава напред, и това, което остава недовършено в един лекционен цикъл, ще бъде обсъждано още много пъти.

Аз многократно изтъкнах пред Вас, че човекът изживява кармическите закономерности като нещо съвсем конкретно и точно, и че във всеки миг от своя живот, той може да обърне погледа си назад върху

това, което е вършил, мислил или чувствувал в хода на предишните си инкарнации. И ние винаги се убеждаваме, че нашата „вътрешна“ и „външна“ човешка съдба могат да бъдат разбрани само с помощта на една, бих казал, „текуща сметка“, където от едната страна записваме всичките си разумни, смислени и мъдри постъпки, а от другата всичките си грозни, отблъскващи и престъпни действия. Ако взнете се наклонят към една от страните, това определя и съдбата ни в този момент от живота.

Тук възникват най-различни въпроси и един от тях би могъл да бъде: „Как се отнася това, което хората вършат в своя съвместен живот, това, което постигат като една човешка общност към „индивидуалната“ Карма на човека?“

Ние вече засегнахме този въпрос, макар и от друга гледна точка. Ако се обърнем към едно историческо събитие, каквото са Персийските войни, невъзможно е да си помислите, че това събитие ако примерно го разглеждаме от гледна точка на древните гърци представлява нещо, което е вписано само в кармическата равностетка на отделните индивиди, взели непосредствено участие във видимите, физически сражения. За мислете се за всички пълководци в тези войни, за всички онези, които пожертваха живота си, отбивайки на шестивията на персите: Ако макар и за кратко се потопите в атмосферата на това събитие, нима ще се съгласите, че тогава са били попълвани кармическите равностетки само на отделните личности? Да, невъзможно е да си представим, че при едно такова събитие, засягащо цял народ, а и голяма част от цивилизованото човечество, не се случва нищо друго, освен че всеки индивид урежда своята лична Карма! Проследявайки хода на историческото развитие и прехвърляйки се от едно събитие на друго, Вие ще установите, че те имат свой собствен смисъл, който не се покрива с индивидуалната Карма на отделния човек.

Ако се потопим в атмосферата на Персийските войни, пред нас ще възникне въпроса: „Какво е впрочем тяхното значение за развитието на човечеството?“ Знаем, че Изтокът разви една могъща и бляскава култура.

Обаче както всяка светлина носи със себе си и сянката, така и в случая ние трябва да сме наясно: Цялата култура на Изтока е едно завоевание за човечеството, само доколкото тя съдържа и някои тъмни страни, които не трябва да намират място в неговата по-нататъшна еволюция. А една от най-тъмните страни на тази цивилизация беше свързана с нейното желание да се разраства чрез външни, чисто физически средства. Ако не беше възникнал този импулс за разрастване, естествено, нямаше да се появи и цялата източна култура. Едното е немислимо без другото.

Но понеже човечеството беше длъжно да се издигне още по-нагоре в своето развитие, новата, гръцка култура трябваше да се ръководи от съвсем други принципи. Разбира се, тя не можеше да се появи от нищото. Нейните основни предпоставки бяха заложени в източната цивилизация. Различните предания и митове за гръцките герои, които се отправят на Изток, означават не друго, а че последователите на определени окултни школи, пренасят онези културни импулси, които биха могли да се родят само в източната цивилизация, за да се доразвият после с помощта на гръцкия народностен Дух, с помощта на гръцкия гений. Обаче най-напред тези мощни импулси трябваше да бъдат освободени от техните тъмни страни: От стремежът да се разширяват на Запад с външни, силови средства. Самата римска цивилизация, която възникна след гръцката, а и всички необходими предпоставки за по-нататъшното развитие на европейското човечество, изобщо не биха могли да възникнат, ако гърците не бяха създали подходящи условия за доразвиване на източната култура, ако не бяха отблъснали персите и цялата тяхна същност. Отблъсквайки персите, те филтрираха това, което беше създадено в Азия и успяха да го предадат на други народи.

Разглеждайки великите исторически събития от такава гледна точка, ние стигаме до един забележителен образ на нещата. Ако бихме били в състояние да продължим един лекционен цикъл, примерно три или четири години, и подробно да проучим известните ни исторически документи, неизбежно бихме стигнали до нещо, което ще определим като „план за развитие на земното човечество“. И ако бихме го обгърнали отвсякъде, щяхме да стигнем до извода: „Да, всичко това трябваше да бъде постигнато, но без неговите тъмни страни; извоюваните съкровища трябваше да бъдат предадени на други народи, които на свой ред да се издигнат чрез тях на още по-високо равнище.

Размишлявайки върху този „план на развитието“, никога не би ни хрумвало да запитаме: „Как се стигна до там, че например тъкмо Ксеркс, Милтиадес или Леонидас да имат тази или онази индивидуална Карма?“ На индивидуалната Карма, освен като на лична съдба, трябва да гледаме като на нещо, което е включено и в универсалния „план“, засягащ цялото човечество и неговото развитие. По друг начин нещата не могат да бъдат разбрани! Антропософската Духовна Наука е категорична по този въпрос. Така очертаващият се планомерен ход на развитието е едно цяло и има своите вътрешни зависимости, своите вътрешни закономерности, подобни на кармическите закономерности в хода на индивидуалния човешки живот. И сега идва ред на въпроса: Какво е отношението на този универсален план към индивидуалната Карма на човека?

Ако обърнем поглед назад към миналото, ще видим как възникват култура след култура, народ след народ. Виждаме още, как един или друг народ прибавя нещо ново към основния импулс и как в развитието остава нещо непреходно; обаче напредъкът неумолимо изисква цели народи да напуснат историческата сцена, като в същото време техните най-големи и величествени постижения биват съхранени за следващите епохи. В този смисъл, изводите на антропософската Духовна Наука не трябва да ни учудват: В този възходящ ход на човешкото развитие, тя ясно разграничава два отделни потока.

Обърнете внимание, как в универсалния „план“, по който се развива човечеството, съществува един „непрекъснат поток“, в сред който еволюцията напредва вълнообразно, но по такъв начин, че културните постижения се предават от една епоха на друга.

Нека да се спрем на Първата следатлантска културна епоха, на Древноиндийската културна епоха и на нейното неповторимо величие. Това, което откриваме във Ведите, е само едно далечно и смътно отражение от дело то на свещените Риши и антропософското свръхсетивно познание сочи, че първичното величие на древния индийски народ навлиза в своя упадък, едва когато започна да натрупва своите културни постижения под формата на чудни поетични творби, предназначени всъщност за следващите епохи. Обаче първоначалните културни импулси на Древна Индия се вляха в цялото човечество. И само благодарение на тази важна предпоставка, по-късно можа да се развие една нова култура, която на свой ред имаше нужда от един млад, а не от един древен народ. Най-напред древните индийци трябваше да бъдат отблъснати в посока на Южна Азия, за да може импулсът на Заратустра да проникне в народа на Персия. Колко велик беше този импулс, и колко бързо залезе той в сред народа, който трябваше да го осъществи! При Египет и Халдея имаме приблизително същия процес. Там ние сме свидетели, как източната мъдрост се пренася в Гърция, но виждаме и как гърците яростно отблъскват видимите физически проявления на Изтока. Виждаме после, как Древна Гърция приема в лоното си постиженията на целия Изток, и как ги вплита в качествата, които вече бяха налице в други европейски области. В резултат на всичко това, се породи един нов културен тласък, който по ред косвени и обиколни пътища, можа да поеме в себе си християнския импулс и да го пренесе още по на Запад. А дори и много по-късно, ние ясно бихме могли да различим един непрекъсващ културен поток, съставен от отделни, нека да ги наречем „културни вълни“, всяка от които е продължение на предходната, но същевременно и внася нещо съвършено ново в напредъка на човечеството. Обаче откъде изниква това, което впоследствие се пренася от една епоха в друга?

Замислете се за всичко, което изпълва културното пространство на всеки отделен народ! Замислете се за всичко, което предхожда връхната точка в живота на един народ, за амалгамата от чувства и усещания на безброй индивиди, за стремежите и ентузиазма, които кулминират в точно определен момент, придавайки характерен облик на този или онзи културен импулс! Замислете се как отделните души са вложили най-добрите си сили за тържеството на един или друг културен импулс. И въпреки това е трябвало да минат хилядолетие след хилядолетие, народ след народ, без те да са в състояние да изкоренят упоритата илюзия, че всеки народ сам работи върху своя културен импулс, създавайки по този начин нещо вечно и непреходно. Обаче тъкмо тази постоянно подновявана илюзия направи възможна онази непоколебима, мисионерска преданост, с която отделните народи бяха над своите култури, сякаш те бяха неповторими и вечни шедьоври. Тази илюзия е жива също и днес „макар и хората да не говорят открито за „вечността на тази или онази култура“; илюзията е жива, и всъщност тя отвлича хората от самата идея за развитието на земното човечество.

Тук, погледнато от две различни страни, Вие имате най-същественото, от което се нуждаеха отделните култури и то започва да се променя едва в наши дни. Защото преди появата на антропософския духовен живот, тези илюзии бяха непоклатими. Би било крещящо недомислие, ако някой, който вече е проникнал в нашето Антропософско Движение, повярва, че формите, в които изливаме нашите познания, или мисловните конструкции, с които днес си служат нашето антропософско мислене, нашите антропософски чувства и воля, са нещо вечно. Израз на голямо късогледство би било да твърдим, че и след три хилядолетия ще има хора, които ще дискутират антропософските истини така, както правим това ние днес. Ние сме сигурни в едно: специфичните особености на нашата епоха ни позволиха да дефинираме законите на развитието максимално точно, обаче нашите потомци ще изразят тези неща по съвсем друг начин.

Защо това е така? Защото в хода на столетия и хилядолетия, отделните култури и народи, в които се инкарнират отделните индивиди, им налагат да се справят със свършено нови опитности! Замислете се за богатия душевен живот в епохата на Древна Гърция и за онзи негов екстракт, който беше поет от следващите поколения! И тогава ще си кажете: Тук е скрито нещо много повече от индивидуалните кармически връзки. Много от историческите събития стават не с оглед на индивидуалната, а с оглед на универсалната Карма.

Ето как пред нашия поглед се разиграват едновременно два процеса: първият включва събития, които са преходни; вторият процес, така да се каже, извлича от тези преходни събития еволюционния екстракт и го

дава на човечеството. Ние можем да обхванем развитието на човечеството, едва след като сме разбрали, че откакто съществува индивидуалната човешка Карма, всред човечеството непрекъснато действуват силите на Луцифер и Ариман. Размишлявайки върху универсалния „план“ на човешкото развитие, ние сме длъжни да се съобразяваме и с още нещо: че накрая, когато Земята ще е изпълнила своята мисия, резултатите от последователните културни епохи ще се окажат плодотворни за всички човешки индивиди, независимо от техните лични съдби. Но тази далечна мисия на Земята се очертава пред нас, само ако разглеждаме мировото развитие в светлината на Антропософията.

Не трябва да си правим никакви илюзии: далечната цел на Земята и пътищата за нейното осъществяване се откриват пред нас само чрез, бих казал, антропософската култура на душата, която изключва всяко разтваряне на човешката индивидуалност в някаква мъглява пантеистична цялост, а напротив: държа я будна и отворена за великите постижения на цялото човечество.

Следователно, когато обръщаме поглед към миналите културни епохи, ние трябва да сме наясно: Луцифер и Ариман се намесиха в развитието на човечеството едва след като човешките индивидуалности започнаха да се инкарнират. Луцифер се намесва по такъв начин, че той винаги се опитва да вмъкне своите луциферически импулси в човешкото астрално тяло и да го импрегнира с тях. Тази е основната задача на Луцифер относно развитието на земното човечество: Да се намесва в човешките астрални тела. Хората никога не биха могли да получат от онези духовни сили, които насърчават отделните култури това, което им дава Луцифер.

Откъснете тези културни потоци от цялостния напредък на човечеството, и ще имате пред Вас това, което нормално развиващите се духовни Йерархии вливат в човечеството под формата на все нови и нови импулси. Нека да обобщим: онези духовни Същества, които следват своето нормално развитие, дават на земните култури всичко онова, което остава като трайна стойност за човечеството. Необходимо е да поддържаме в съзнанието си тази съществена разлика: клоните и листата на дървото са едно, сърцевината му нещо съвсем друго.

Благодарение на нормално развиващите се духовни Същества, човекът можа все повече и повече да изпълни своя Аз с квинтесенцията на човешкото развитие. Но ако в него периодически се вливаха даровете на духовния свят, тогава накрая, след като Земята би постигнала своята космическа цел, напълно естествено би било, човекът да носи в себе си всички положителни въздействия от страна на духовните светове. Обаче в този случай едно нещо би било невъзможно: човекът да развие у себе

си едно първично, страстно и ревностно усърдие, една огнена всеотдайност към всичко, което човечеството създава във всяка отделна културна епоха. От същите извори, от които блика всяко желание и всяка страст, израстват и преклонението пред великите идеали, и поривът към всеобщо човешко щастие, и възторга пред чудните произведения на изкуството; от същите извори, от които се надигат покварата и злото, поклъват и копнежите към най-висшите духовни ценности, които са възможни на Земята. А последното не би било осъществимо, ако от друга страна, душата беше лишена от възможността да изпитва същите страсти, само че в обратна посока, в посока на злото. Тази възможност е дело на луциферическите Духове. Ние не бива да пренебрегваме обстоятелството, че наред със злото, луциферическите Духове дадоха на човека и свободата, възможността той свободно да приема в себе си всичко онова, което иначе би се вливало в душата му по механичен или насилствен начин.

Обаче ние виждаме също, че всяко начинание на Луцифер, влече след себе си отговора на Ариман. Виждаме как цялото войнство на Луцифер конкретно действа в рамките на гръцката култура и това, което тя дава като принос към възхода на цялото човечество: например в лицето на гръцките герои, на гръцките поети и художници; да, Луцифер прониква в човешките астрални тела и просто ги възпламенява и свързва с най-високите идеали. Ето как всичко онова, което гръцката култура беше длъжна да влее в развитието на земното човечество се превръща в един вид ентузиазъм на народностната Душа*5 (Volksseele). Тъкмо този момент използва Луцифер! И понеже Луцифер дължи своите сили на Лунното, а не на Земяното развитие, той просто предизвиква появата на Ариман; но докато Луцифер разгръща своята активност от една епоха в друга, Ариман се намесва по такъв начин, че той подлага ако ми позволите този израз на частична поквара това, което е постигнал Луцифер на Земята.

В космическото развитие на човека е налице едно непрекъснато взаимодействие между Ариман и Луцифер. Ако Луцифер не беше проникнал в човечеството, на хората щяха да липсват всякакво усърдие и всякакъв ентузиазъм за съучастие в универсалното развитие на човечеството; ако Ариман не беше тук, за да смущава величествената приемственост между един народ и друг народ, както и последиците от действията на Луцифер, тогава Луцифер би поискал на всяка цена да постигне увековечаване на отделните култури. С други думи, тук Вие виждате, как Луцифер сам призовава своята Карма, която е една необходима последица от развитието на Старата Луна. Луцифер неизбежно влече след себе си Ариман. Ариман е Кармата на Луцифер.

Ето как чрез ариманическите и луциферическите Същества стигаме и до Кармата на висшите светове. Там горе също властва Кармата. Кармата е навсякъде, където са Азовете. Естествено, Луцифер и Ариман крият „Азове“ в себе си; ето защо и последиците от техните действия могат да се върнат отново върху самите тях. Голяма част от тези тайни ще бъдат разгледани през лятото в цикъла върху „Сътворението“⁶, но още сега бих искал да спра вниманието Ви на една важна подробност от Петокнижието, която загатва за неизмеримата дълбочина на всяка дума от истинските окултни документи.

Не сте ли се замисляли, защо в края на всеки „ден“ от историята на сътворението, както е описана в Библия та, е поставено изречението: „И Елохимите погледнаха своето дело, и видяха, че то беше много добро!, че то „беше съвършено!“ Тези думи са забележителни. Защо са поставени те тук? Цялото изречение е един вид характеристика на Елохимите, за които знаем, че са минали през своята нормална степен на развитие още през епохата на Старата Луна, и че техен противник е Луцифер. Да, след всеки „ден“ от сътворението, те виждат, че са постигнали нещо „съвършено!“ Всеки път те постигат нова степен на съвършенство. На Старата Луна те можеха да съзерцават своите действия само докато бяха потопени в тях; там те не разполагаха с едно „трайно“ съзнание за своите действия. Обстоятелството, че те вече могат ретроспективно да обхващат своите действия, е една особена степен в съзнанието на Елохимите. А това стана възможно едва на Земята; и сега тяхната вътрешна същност се проявява по начина, по който тяхната воля се излъчва навън, така че съзерцавайки своите волеви действия Елохимите виждат: Тези действия бяха „добри!“ Тези думи се отнасят за Елохимите, които бяха приключили своята мисия на Старата Луна, и сега, съзерцавайки делата си от своето ново „местонахождение“ на Земята, можеха да кажат: „Всичко това може да остане; то е наистина добро!“ За тази цел обаче, развитието на Старата Луна трябваше да бъде приключено.

Но как стоят нещата с луциферическите Същества, т.е. с онези Същества, които не бяха привършили своето развитие през епохата на Старата Луна? На Земята те ще се опитат да обхванат своите минали действия, а външно това ще се прояви, примерно, в огнения ентузиазъм, който те вложиха в гръцката култура. И тогава те ще видят, как Ариман отчасти разрушава всичко, което те са постигнали до този момент! След като не могат да завършат своето дело, те ще заявят: „Те погледнаха своето дело и видяха, че то не беше добро, и че то трябваше да изчезне!“

Ето до какво се свежда огромното разочарование на луциферическите Духове: Те винаги трябва да започват своето дело отново, а махалото винаги отскача в противоположната страна, за да установят, че Ариман

е разрушил всичко. Представете си развитието на земното човечество като един процес, който протича на приливи и отливи, и как висшите духовни Същества изпитват непрекъснати разочарования, макар че непрекъснато свалят нови сили от духовния свят. Така изглежда животът на Луциферическите Духове в хода на Земното развитие.

Човечеството трябваше да поеме в себе си тази Карма, защото човекът можеше да стигне до свободата само по този начин. Свободата възниква единствено тогава, когато човек сам вложи в своя земен Аз най-висшия смисъл. Защото Азът, който човек би имал, ако в края на Земното развитие би получил всичко даром от духовния свят, не би бил свободен; в този случай нещата щяха да бъдат предопределени. Първоначално беше предвидено, всички блага от Земното развитие да се предоставят на човека. Но човекът можеше да постигне свободата, само ако към този първоначален Аз, той би съумял да прибави и един друг, податлив на грешки и заблуждения Аз, способен на непрекъснати колебания между полюсите на злото и доброто, но и на непрекъснати пориви към изгарящия въпрос за смисъла на Земното развитие.

Низшият Аз трябваше да бъде даден на човека чрез Луцифер, за да може човешкият напор към висшия Аз да се превърне в негово лично дело, в дело на самия човек. Само по този начин „свободната воля“ може да стане достояние на човечеството. Свободната воля е нещо, до което човекът може да се издигне само след тежка и продължителна борба.

Но в кой момент от своето развитие, човешката воля е напълно свободна? Тя никога не е свободна, защото всеки миг може да попадне под влиянието на Луцифер и Ариман; тя не е свободна, защото всеки човек, минавайки през Портата на смъртта в хода на пречистването, което може да продължи десетки години има едно характерно изживяване. Найсъщественото от живота в Камалока е, че ние ясно виждаме, до каква голяма степен злините и несъвършенствата, които сме внесли в света, са в основата на нашето лично несъвършенство; ние ясно виждаме, как сами издигаме, частица по частица, сградата на нашето несъвършенство. Но от всичко това бликва категоричното намерение: „Аз отново трябва да премахна всичко, което носи белезите на моето несъвършенство!“ Животът в Камалока протича така, че накрая човекът взема окончателното решение: „Сега ти отново трябва да поправиш всеки недостатък, който си допуснал в своите мисли и действия!“ Усещането от този забележителен момент, човек пренася в целия си по-нататъшен живот и заедно с него той слиза в своята нова инкарнация: натоварен със своята собствена Карма, той отново се ражда във физическия свят.

Ето защо ние не можем да говорим за „свободна воля“, когато чрез физическото си раждане влизаме в материалния свят. Единствено и точно можем да твърдим само това, че се доближаваме до свободната воля единствено според степенята, до която сме успели да станем господари над Луцифер и Ариман. А чрез нищо друго не можем да станем господари над луциферическите и ариманически влияния, освен чрез познанието.

Силата, способна да прогони Луцифер, грейва в нашия Аз, само в акта на себепознанието, когато все повече и повече се стремим същото се отнася и за живота между раждането и смъртта да отстраним основните слабости в нашите мисли, чувства и воля; защото едва тогава проумяваме, че към познанието за външния свят, което е съхранило за нас великите завоевания на човечеството, задължително трябва да прибавим и себепознанието; двете трябва да вървят ръка за ръка. В нашата вътрешна същност, ние сме длъжни най-после да обединим себепознанието и познанието за външния свят; едва тогава ще сме в състояние да внесем яснота в отношението си към Луцифер.

Тъкмо в това се състои цялото своеобразие на антропософското познание, към което се стремим: То просто хвърля достатъчно светлина върху участието на Луцифер и Ариман във всеки душевен трепет на човека. Какво друго направихме в хода на тези лекции, освен че посочихме по колко сложен начин се намесват луциферическите и ариманическите сили в нашия живот! Но именно в нашата съвременна епоха може да започне вярното тълкуване на луциферическите и ариманически сили. А човек трябва да е наясно за техните особености, ако той наистина иска да допринесе нещо за постигането на крайната обща цел, която стои пред Земята и човечеството.

Накъдето и да отправите поглед, навсякъде където има следи от човешки мисли и чувства, Вие ще установите колко далеч са хората от едно вярно разбиране за същността на Луцифер и Ариман. В по-голямата си част, хората или изобщо не подозират за тях, или пък не искат да положат и най-малките усилия за да ги разберат. Ето защо Вие лесно ще забележите, че днес повечето хора изпадат в един вид религиозен егоизъм: те се стремят единствено към онзи комфорт на душата, който те извличат от своите представи. Макар и в много случаи хората да не съзнават този егоизъм, той винаги се намесва в техните желания, в техните страсти.

А Луцифер никъде не се намесва така брутално в нашите чувства, както в случаите, когато с помощта на своите чувства, желания и страсти, хората се устремяват към духовния свят, но без да могат да го осветят със светлината на познанието. Изобщо не се съмнявайте: Луцифер е в стихията си тогава, когато хората повярват, че са устремени

към своите най-висши цели! Обаче тъкмо формите, до които те прибъгват, са голямото и вечно разочарование на Луцифер. И онези, които си въобразяват, че с помощта на своите желаня и страсти могат да гарантират едни или други форми за истинската духовна култура на човека, онези, които непрекъснато проповядват, че Антропософията е лоша, понеже предлага толкова нови и странни неща, трябва сериозно да се замислят: Когато Ариман върви по петите на Луцифер, това изобщо не зависи от човешката воля. Не зависи от човешката воля, че възникналите в хода на развитието форми, ще бъдат унищожени чрез Луцифер, но едва след намесата на Ариман. Ще бъде спасен само непрекъснатият поток на развитието, а не отделните му форми, с които човечеството си служи в една или друга епоха.

Ето как ние стигаме до един твърде отдалечен период от нашето развитие, когато определени духовни Същества се пожертваха заради нас, изоставайки в собственото си развитие. Днес ние знаем, че тези Същества трябва да поемат своята Карма, за да осъществим по правилен начин всички онези импулси, които те вляха у нас. Да, наистина Яхве първоначално вля у човека способността му да приеме Азът чрез това, че „вдъхна в ноздрите му жизнено дихание“; ако обаче човекът би приел само божественото „дихание“, което от тогава пулсира в неговата кръв, без да получи свободата да греши спрямо Яхве; ако в живота му не бяха се намесили луциферическите и ариманически Същества, тогава той би разполагал само формално с даровете на Яхве, без те да са извоювани от неговия себе съзнателен, свободен Аз. Ето дълбокият смисъл за изоставането на тези духовни Същества през епохата на Старата Луна.

Но днес ние сме длъжни да се вгледаме както назад към безбройните разочарования на Луцифер, които се ширят и в нашата епоха, така и напред към близкото бъдеще, когато все повече и повече ще вникваме в непрекъснатия ход на развитието, в което неразделно са вплетени общите цели на Земята и човека. И Антропософията ще се превърне в онзи точен и надежден инструмент, който ще ни гарантира истинското разбиране на мировото развитие, така че влиянията на Луцифер да стават все по-прозрачни и ясни за всички нас; ние ще сме в състояние да раз познаваме луциферическите импулси вътре в себе си, и по смислен и ползотворен начин да ги влагаме в цялостното развитие на човечеството, докато по-рано те бушуваха всред човечеството като една тъмна сила, напълно независеща от човешкото съзнание. Така стоят нещата и с ариманическите импулси.

Тук ние попадаме в една област, където сме длъжни да направим следния извод: тъкмо в нашата съвременност се подготвя един изключително важен период от развитието на земното човечество, а именно периодът, когато душевните сили в известен смисъл ще

претърпят пълен обрат. За много от Вас е вече ясно: ние сме изправени пред една епоха, през която определен брой хора а те наистина няма да са много ще развият съвсем други душевни способности, отколкото тези, които сме свикнали да приемаме за нормални. Това, което днес Антропософията учи, черпейки от източниците на окултното познание: Например, че човекът има етерно тяло, се знае само от хората, които са минали през едно методично окултно обучение. Обаче още преди да е изтекла средата на 20 век до този факт се добираме при разчитането на хрониката „Акаша“ ще се появят хора, които по най-естествен път ще стигнат до новото, етерно ясновидство; то ще им позволи, след като човечеството е вече напреднало до тази степен, да възприемат етерното тяло като един вид аура, която обкръжава физическото тяло. Както извървя прехода от древното сумрачно ясновидство към днешното „предметно“ съзнание, така човекът започва да развива у себе си качествено нови, съзнателни способности за проникване в духовния свят. Тези нови възприемателни способности, които формират етерното ясновидство, бих описал по следния начин:

Ще се появят хора първоначално съвсем малко на брой защото тези способности ще се разпространят едва през следващите две до три хилядолетия които още преди изтичането на първата половина от 20 век ще бъдат първите предшественици на този род опитности. Представете си живо: Изправени пред едно или друго събитие от своя живот, хората ще се опитват, бих казал, да се дистанцират от него; те ще имат пред себе си един подвижен образ, който се излъчва от самото събитие, от самото действие. Първоначално те няма да го различават и няма да имат никакво отношение към своя собствен дял в него. Обаче по-късно, след като може би ще са чули нещо за антропософската Духовна Наука, те ще започнат да си дават сметка, че този полусънищен, но съзнателно възприет образ, е всъщност еквивалентния образ на същинското действие, на онова действие, което трябва да бъде извършено, за да настъпи нужното кармическо разплащане.

Така човечеството е застанало пред една епоха, когато то ще започне да разбира Кармата не само според описанията на Духовната Наука, а ще започне, бавно и постепенно, да вижда Кармата. Докато досега Кармата беше за хората наистина една тъмна сила, един глух и сляп порив, и можеше да дава резултати едва през следващата инкарнация, след като в живота между смъртта и новото раждане тя биваше трансформирана в едно или друго решение, отсега нататък хората постепенно ще развият способността да възприемат и то в ясно съзнание както делата на Луцифер, така и техните последици. Впрочем етерното ясновидство ще бъде достояние само на онези, които показват твърд стремеж към познанието и себепознанието. Да, все повече и повече хора

ще имат пред себе си и то в напълно нормални, а не в екстатични състояния кармическите образи на своите действия. А това ще тласне хората неимоверно много в тяхното развитие, понеже сега те безпогрешно ще знаят своите кармически задължения към света. Книгата с кармическите равносметки може да бъде отворена за всеки.

Защото това, което прави човека несвободен, е не друго, а важното обстоятелство, че той няма никаква представа за своите кармически задължения към света. Ето защо поначало в областта на Кармата не може да се говори за свобода на волята. Самият израз „свободна воля“ е вече погрешен. Човекът става свободен само чрез своето не прекъснато нарастващо познание, което му позволява да навлиза все по-мощно в духовния свят. А по този начин той се изпълва все повече със силите и Съществата на духовния свят, превръщайки се все повече и повече в едно същество, което само определя своята воля. Не волята ни прави свободни, а това, че като хора можем да се извисим до познанието за Духа.

Ето как, вглеждайки се в разочарованията и в действията на Луцифер, ние разбираме: Мястото, на което сме застанали, е подготвено от хилядолетия; защото ако не бихме могли да стоим там, където се намираме сега, нямаше да стигнем и до истинската идея за свободата.

Но след като веднъж сме стигнали до разбирането за Луцифер и Ариман, ние идваме и до ново отношение към тези сили, ние вече можем да съберем плодовете на това, което е направено досега и сме в състояние, така да се каже, да освободим Луцифер и Ариман от техните задачи. Но след като бъдат поети от нас, действията на Луцифер, с техните безкрайни разочарования, ще се превърнат в своята противоположност. Досега те трябваше да възбуждат страсти и да водят човека към света на злото. Ние посочихме силата, която може да се противопостави на Луцифер: ако искаме да се изправим срещу Луцифер, ако искаме да спасим Луцифер, можем да постигнем това единствено чрез любовта; само тя може да заеме мястото на Луцифер.

Същото ще се получи и по отношение на нещата, които поемаме в себе си от външния свят, след като успеем да прогоним мрака, който сами внесохме във външната материя. След като напълно отстраним този мрак, след като той напълно изчезне и ние преодолеем влиянията на Ариман, ще сме в състояние да познаем земния свят такъв, какъвто е той в действителност. И тогава ние постепенно ще се приближим до онова могъщо познание, което днес е достъпно само на антропософската Духовна Наука: Ние ще се издигнем до истинската природа на физическата материя, с други думи, до природата на светлината. Защото днес официалната наука е затънала в дълбоки грешки относно природата на светлината. Мнозина вярват, че светлината е видима за

физическите очи. Това изобщо не е вярно. С физическите очи виждаме не светлината, а само осветените тела и предмети, само техните цветове. Да, така е: човек вижда не светлината, той вижда чрез светлината. Ние решително трябва да премахнем от себе си всякакви илюзии, които ни отнемат точния поглед върху нещата. А с това ще бъде променен и самият образ на света, който досега по необходимост беше изтъкан от заблуждения и грешки под влиянието на Ариман, за да се изпълни със силата на мъдростта. Напредвайки към светлината, човекът сам ще развие душевния еквивалент на светлината. А душевният еквивалент на светлината е мъдростта.

Ето как любовта и светлината ще навлязат в човешката душа; те ще се превърнат в полезна и практическа сила, в единствено верния жизнен импулс, който може да бъде и ще бъде извлечан от антропософския мироглед. Мъдростта, която е душевния еквивалент на светлината, мъдростта, която може да се свърже с любовта, ще намери верния път, за да се намеси отново в това, което принадлежи към мъдростта на видимия физически свят. А когато пристъпим и към втората половина от развитието, за да преодолеем Луцифер и Ариман, ние трябва да се изпълним със силите на мъдростта и любовта. Укрепвайки в мъдростта и любовта, ние развиваме онези елементи, които отново ще бликнат от нашите собствени души като благодарствен дар за луциферическите и ариманически Същества, защото през първата половина от Земяното развитие тъкмо те се пожертваха заради нас, предоставяйки ни всичко необходимо за извоюването на нашата свобода. Но същественото тук е, че ние винаги трябва да сме наясно: Ние сме длъжни да приемаме отделните култури, понеже те са израз на Земяното развитие; сега обаче искаме да се посветим, с преданост и обич, на една по-друга, антропософска култура, която също няма да бъде вечна; но сега с изгарящ ентузиазъм и обич ние сме решени да създадем всичко онова, което по-рано сме вършили под влиянието на Луцифер. И след като проумеем, че можем да създаваме но вече съвършено будни и носещи в себе си силата на любовта всичко онова, което по-рано сме вършили под влиянието на луциферическите желания и страсти, сега ще се издигнем до нова степен на любовта. Ако бихме се ограничили само в строго необходимата любов, нямаше да напредваме от една култура към друга. Антропософията е длъжна да ни даде онзи жив импулс, изтъкан от всеотдайна и нарастваща любов, който ще ни отведе до отговорите на всички въпроси, поставяни от съвременната епоха; и вгледаме ли се в нея, в Антропософията, ще установим, че там е в сила същия горещ ентузиазъм, с който по-рано хората действаха под влиянието на Луцифер. Ние няма да се поддаваме повече на илюзията, че това, което вършим, ще продължава вечно. Когато с нарастващата в нашите сърца

любов ние градим култура след култура, ние преумножаваме любовта, ние създаваме любов в повече, любов в преизобилие. А точно тя е от полза на Луцифер; тя е лекарството срещу неговите разочарования. От нас зависи да сторим тази добрина на Луцифер, след като той е понесъл заради нас всичко, което вече описахме.

И тъкмо тази е другата страна от Кармата на висшите Същества: а именно че ние постигаме в сърцата си една любов, която не остава просто в рамките на човечеството, а е призвана да проникне в Космоса. В света на Боговете, любовта не съществува. И ето, че сега ние ще влеем любовта там, в света на онези Същества, които са по-висши от нас, а те ще я усетят като един вид жертва. За тях тя ще представлява жертвата на човешките души. И тази душевна жертва ще се издигне бавно към Съществата, които някога изливаха върху нас своите небесни дарове, също както димът на жертвоприношенията се издигаше по-рано към Боговете. През онези далечни епохи хората можеха да изпращат към Боговете само символичния дим на жертвоприношенията. В бъдеще, хората ще отправят към Боговете не друго, а потоците на своята нарастваща любов, обаче като в отговор на тази любовно-душевна жертва, към човека ще се спуснат много по-висши сили, които ръководени от духовните сфери ще се включат с нарастваща мощ в съдбата на нашия физически свят. Те ще бъдат, в истинския смисъл на думата, магични сили.

Ето как протича развитието на света, при което Кармата на човечеството е вплетена в Кармата на висшите Същества. И чак сега ние разбираме как универсалният „план на развитие" е свързан с индивидуалната човешка Карма.

Нека да предположим, че през 1910 година една свръхчовешка индивидуалност би предприела едно или друго действие, което на физическо равнище се осъществява чрез даден човек, така че се сключва един вид контакт между свръхчовешката индивидуалност и човека. В този случай човекът е вече вплетен в Кармата на висшите Същества. Започва се, бих казал, една кореспонденция. И тогава от висшите светове към човека поемат определени потоци, които внасят в живота му нови задачи; той ги включва в своята Карма, за да ги изпълни по един или друг на чин. Ето как универсалната Карма, която движи света, оплодотворява индивидуалната човешка Карма.

Нека отново да се обърнем към Милтиядес или към друга забележителна личност: Те вече са включени във великия исторически план на съответния народ; Кармата на висшите Същества е подготвила своите действия и сега тези личности ще бъдат поставени там където трябва. В личната им Карма се намесва нещо, което ще засегне цялото човечество.

Ето как с нашата индивидуална Карма, ние живеем в Макрокосмоса като един малък свят, като един Микрокосмос.

Сега вече сме в края на този лекционен цикъл, но не и в края на нашата основна тема. Друг избор просто нямаме. Ако ми позволите няколко заключителни думи, бих добавил, че успях да изнеса пред Вас тази поредица от лекции, засягащи толкова важни и вълнуващи въпроси, свързани както с човешката личност, така и със съдбата на висшите Същества, само защото черпех сили и смелост от най-дълбоките пластове на моята душа. Радвам се, че на тази наша среща можахме да говорим тъкмо върху откровенията на Кармата. Онези от Вас, които имат възможност да чуят и следващите цикли, ще намерят там отговор на голяма част от въпросите, които неизбежно са възникнали в хода на сегашните лекции. Но всички, които не можаха да присъствуват на този летен цикъл, по-късно винаги ще имат възможност да обсъдят интересуващите ги неща лично с мен.

Тук отново бих повторил: нещата, които обсъдихме, са от такова естество, че аз моля да ги приемете не като сухи, абстрактни понятия, а като нещо, което прониква в целия живот на Вашите мисли, чувства и воля. Защото на антропософите по света би трябвало да се гледа като на личности, които олицетворяват най-дълбоките истини на нашето време. Едва тогава Антропософията ще заеме своето заслужено място в света. Но за тази цел, антропософските истини първоначално само сред членовете на нашите антропософски групи трябва да станат за нас здрави и непоклатими убеждения. Само така те могат да се преборят със света. А след време светът постепенно ще при знае, че не случайно в началото на 20 век се появиха отделни хора, които искрено повярваха в могъщите сили на духовния свят и които, наред с всичко друго, сами се изпълниха със стремежа да действуват тук, на Земята, само с оглед на истините от духовния свят. Напълно сигурно е, че цялата ни култура ще ускори своя ход, ако Вие сами преобразите това, което чухте, в здрави и непоклатими убеждения, в решителни и смели действия. Да убеждаваме хората, днес е излишно; за съвременната култура това е крайно неподходящо средство. Наистина убедени винаги са само тези, които идват в Антропософията, следвайки могъщия зов на сърцето си. А тази Карма, свързана с материализма на нашата епоха, ние трябва да носим и в духовните светове; на всички злини и бедствия, предизвикани от материалистическото светоусещане, ние можем да противопоставим само духовната мощ на Антропософията.

Всичко, което можем да дадем на света, идва от нашите вътрешни антропософски убеждения. И всеки, който се осмели да направи от Антропософията съдържание на своя живот, се превръща в истински извор на духовни сили. След като човек познава свръхсетивните

светове, той може да е напълно сигурен, че нашите антропософски възгледи упражняват едно неоспоримо духовно действие, или с други думи: те неусетно се разпространяват, и то най-вече, когато наистина превръщаме себе си в един инструмент за съзнателна антропософска работа, проникнат от край до край с импулсите на антропософския духовен живот.

БЕЛЕЖКИ

*1 Според антропософската Наука за Духа, сегашната планета „Земя“ е минала през три планетарни състояния, на всяко от които се развива и съответна степен на човешкото съзнание.

1. Стариет Сатурн (трансивно съзнание)
2. Старото Слънце (спящо съзнание)
3. Старата Луна (сънищно или образно съзнание)
4. Земя (будно или предметно съзнание)
5. Бъдещ Юпитер (имагинативно съзнание)
6. Бъдеща Венера (инспиративно съзнание)
7. Бъдещ Вулкан (интуитивно съзнание)

Планетарното състояние „Земя“ включва седем епохи:

1. Полярна епоха
2. Хиперборейска епоха
3. Лемурийска епоха
4. Атлантска епоха
5. Следатлантска епоха
6. Шеста епоха предстоят
7. Седма епоха предстоят

На свой ред Следатлантската епоха се състои от седем културни епохи:

1. Първа следатлантска културна епоха (Древноиндийска) 7227 5067 пр.Хр.
2. Втора следатлантска културна епоха (Древноперсийска) 5067 2907 пр.Хр.
3. Трета следатлантска културна епоха (Египетско-халдейска) 2907 747 пр.Хр.
4. Четвърта следатлантска културна епоха (Гръцко-римска) 747 пр.Хр. 1413 сл.Хр.
5. Пета следатлантска културна епоха (Съвременната) 1413 3573
6. Шеста следатлантска културна епоха 3573 -5733
7. Седма следатлантска културна епоха 5733 -7893

*2 „Въведение в Тайната Наука“ Рудолф Щайнер, Събр. Съч. №13, Антр. Изд. „Даскалов“, 1993 г.

*3 Камалока: „място за пречистване“ според източния окултизъм, или „чистилице“ според учението на католическата Църква. Степените през които минава, човешката индивидуалност след смъртта са подробно описани в „Теософия“ Рудолф Щайнер, Събр.Съч. №9

*4 „От хрониката Акаша“, Рудолф Щайнер, Събр.Съч. №11

*5 В антропософската терминология под „Народностна Душа" (Volksseele) или „Архангелът" на даден народ се разбира точно определено свръхсетивно Същество, чиито действия формират най-вече на равнището на човешкото етерно тяло характерните особености в мисленето и чувствата, присъщи за представителите на даден народ. В своята „Тайна Наука" (Събр.Съч. №13) Рудолф Щайнер обозначава висшите Йерархии, към които принадлежат и Архангелите, по следния начин (в дясно са имената им според езотеричното християнство):

1. Серафими = Духове на Любовта
2. Херувими = Духове на Хармонията
3. Престоли = Духове на Волята
4. Господства (Кириотетес) = Духове на Мъдростта
5. Сили (Динамис) = Духове на Движението
6. Власти (Ексузиаи) евр. „Елохими" = Духове на Личността
8. Архангели = Духове на Огъня
9. Ангели = Духове на Здрача (Синове на Живота)

*7 „Тайните от библейската история на сътворението" 11 лекции в Мюнхен 16.08-26.08.1910 Рудолф Щайнер Събр.Съч. №122

*8 Елохими еврейското име на „Ексузиаи" (Власти, Духове на Формата)

Към антропософското разбиране за Кармата

„Животът на човека между раждането и смъртта зависи от три фактора. Те лежат отвъд границите на живота и смъртта. Тялото се подчинява на закона за наследствеността; душата се подчинява на съдбата, която човек изгражда сам. Тази съдба, изградена от самия човек, може да се назове със старото име, негова Карма. А Духът се подчинява на закона за прераждането... С помощта на чистата логика, всяко мислене, което разглежда явленията на живота и не се страхува от своите крайни изводи, може да стигне до идеята за прераждането и Кармата. Ако е вярно, че миналите съществувания се простират пред отвореното „духовно око" на ясновидеца под формата на изживявания, не по-малко вярно е, че истинността на тази идея е достъпна и за разума.

Рудолф Щайнер „Теософия" (Събр. Съч. №9)

Според свръхсетивните изследвания на Рудолф Щайнер, ритъмът на преражданията или реинкарнациите, наред с много други фактори, зависи и от някои чисто астрономически закономерности. В рамките на приблизително 26000 години т.н. „пролетна точка" на равноденствието се придвижва по протежение на целия Зодиак, така че средно на 2160 години тя преминава през един зодиакален знак. През този период условията на Земята се променят радикално, така че човешкият Аз се инкарнира в съвършено нова среда, за да постигне съвършено нови опитности. И понеже мъжът и жената възприемат и изживяват света по

коренно различен начин, по правило една човешка индивидуалност се инкарнира през този 2160-годишен период два пъти веднъж като мъж и веднъж като жена.

Разбира се интервалите между отделните прераждания се определят от еволюционното равнище на Аза, както и от силите, които човекът пренася в духовния свят след смъртта на своето физическо тяло. В дълбоко езотеричните си лекции върху Кармата, изнесени през 1924, (Събр. Съч. №235-№240) Рудолф Щайнер проследява с изумителна конкретност на описанието последователните „реинкарнационни вериги“ на забележителни исторически личности като Аристотел, Сократ, Александър Велики, Тацит, Нерон, Плиний, Овидий, Рафаел, Бейкън, Волтер, Хамерлинг, Емерсон, Стринтберг, Новалис, Гьоте, Маркс, Енгелс, Нитче и други.